

FAMILIA
Revistă de cultură
Nr. 11-12 ● noiembrie - decembrie 2011
Oradea

Responsabilitatea opiniilor, ideilor și atitudinilor exprimate în articolele publicate în revista *Familia* revine exclusiv autorilor lor.

Acest număr este ilustrat cu reproduceri ale lucrărilor
artistului plastic **Mihai Pamfil**

Seria a V-a
noiembrie-decembrie 2011
anul 47 (147)
Nr. 11-12 (552-553)

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Apare la Oradea

Seriile Revistei *Familia*

- Seria Iosif Vulcan: 1865 - 1906
- Seria a doua: 1926 - 1929
M. G. Samarineanu
- Seria a treia: 1936 - 1940
M. G. Samarineanu
- Seria a patra: 1941 - 1944
M. G. Samarineanu
- Seria a cincea:
1965-1989
Alexandru Andrițoiu
din 1990
Ioan Moldovan

Responsabil de
număr:
Miron Beteg

REDACȚIA:

Miron BETEG, Mircea PRICĂJAN,
Alexandru SERES, Ion SIMUȚ,
Traian ȘTEF

Redactori asociați:

Mircea MORARIU, Marius MIHEȚ, Aurel CHIRIAC

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Oradea, Piața 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29; 40-770-850068

E-mail:

revistafamilia1865@gmail.com

(Print) I.S.S.N 1220-3149

(Online) I.S.S.N 1841-0278

www.revistafamilia.ro

TIPAR: Imprimeria de Vest, Oradea

Revista figurează în catalogul publicațiilor la poziția 4213

Idee grafică, tehnoredactare și copertă: Miron Beteg

Revista este instituție a
Consiliului Județean Bihor

ABONAMENTE LA FAMILIA

Revista Familia anunță abonații și cititorii că la abonamentele efectuate direct la redacție se acordă o reducere semnificativă. Astfel, un abonament pe un an costă 60 de lei. Plata se face la sediul instituției.

De asemenea, se pot face abonamente prin plată în contul:

RO80TREZ0765010XXX000205, deschis la Trezoreria Oradea. Abonamentul pe un an costă 72 de lei. Redacția va expedia revista pe adresa indicată de către abonat.

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Fondată în 1865 de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

UREAZĂ SĂRBĂTORI FERICITE
ȘI LA MULȚI ANI
CITITORILOR, COLABORATORILOR,
PRIETENILOR ȘI SUSȚINĂTORILOR EI!

Ioan Moldovan

APARE LA ORADEA

CUPRINS

Editorial	
Miron Beteg - <i>Reflexele unei culturi întârziate</i>	5
Asterisc	
Gheorghe Grigurcu - „ <i>Comerț păgubos</i> ”	7
Schiță în cărbune	
Al. Cistelecan - <i>În pregătirea soluției finale</i>	11
Fusion jazz & blues de Daniel Vighi	18
Nisipul din clepsidră de Vasile Dan	25
Replay @ Forward de Ioan Moldovan	29
Cronica literară	
Marius Miheț - <i>O lume mai târziu</i>	34
Liviu Câmpeanu - <i>Romanul realist redivivus?</i>	39
Lucia Cuciureanu - <i>Uneori se termină cu bine</i>	43
Dan-Liviu Boeriu - <i>O, țară tristă...</i>	47
Explorări de Mircea Morariu	51
Mihai Șora - 95	
Traian Ștef - <i>Cîntecul vîrstelor. La Feneriș</i>	56
Mihai Șora - „ <i>Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog</i> ”	58
Cît de cunoscută este literatura română din Basarabia...?	
Grupaj alcătuit de Ioana Revnic	73
Participă: Ioana Revnic, Ana Bantoș, Aureliu Busuioc, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Leahu, Eugen Lungu	
Proza	
Nicolae Mareș - <i>Febrilitatea plecării</i>	165
Poeme	
Marcel Mureșeanu	171
Ligia Pârvulescu	177
Festivalul de teatru scurt, Oradea, 2011	
Concursul de creație dramatică	
Mihai Ignat - <i>Nu-nțeleg ce se-ntâmplă</i>	186
Laurențiu Budău - <i>Cameleonul perfect</i>	205
Traduceri	
Janine Massard - <i>Bunicul își schimbă sexul</i>	229
Local Kombat de Alexandru Seres	238
Profil plastic - Mihai Pamfil	241
Crochiuri	
Liana Cozea - <i>Mîinile Mărtei Jakobovits</i>	242
Muzica de Adrian Găgiu	246
Cartea de teatru de Mircea Morariu	251
Cronica teatrală de Mircea Morariu	254
Parodia fără frontiere de Lucian Pețța	264
Confirmare de primire	267

Editorial

Miron Beteg

Reflexele unei culturi întârziate

Răsfoiesc, înainte de a mă apuca de scris, plictisit, o carte. Nu contează titlul, nu are nici o importanță cine o semnează. Volumul a apărut la sfârșitul anului trecut iar autorul e doar cu câțiva ani mai bătrîn decît mine. Citesc firimituri, caut motive să-mi amîn propriul text și dau peste următorul șir: „Ce cumplită singurătate este Moartea!”. Mizînd, pentru prima oară, pe ideea de generație, parcurg întreg textul. Scurt, e drept, nici două pagini. Aștept ironia, întoarcerea de frază, măcar vacarmul bășcălios. Nuanțele rîsului păgîn, grimasele fine, frugalitatea stuporii naintea acestei enormități. Nu vin. Le aștept degeaba. Articolul sfîrșește la fel de aiuritor precum a început, cu aceeași morgă de toreador căruia îi miros desuurile pînă în loja principală. „Ce cumplită singurătate este Moartea!”

Cultura română a ironizat din greu cîteva lucruri. Pentru că, deși nu avem dimensiuni, măcar de reflexe europene dăm dovadă cam de la începutul secolului trecut. Așa cum numărăm și „faliții” noștri, cei drept. Și cum nu vom scăpa, probabil niciodată, de falsele solemnități și de panseurile de mahala învelite în staniol modern ori postmodern. Totuși, cred că orice absolvent onest de liceu știe cît au fost bășcălite versurile „Nu de moarte mă cutremur/ Ci de veșnicia ei”. Ai nevoie ori de tupeu, ori de inconștiență să te reîntorci la o asemenea formulă stilistică. Să te readaptezi banalității bilbîte. Încă o dată: nu vorbesc de un scriitor de provincie care-și vinde finul ca să-și publice o carte de gînduri înaripate. E în discuție un autor pomenit și răspomenit, comentat și răscomentat. Acceptat în „lumea bună”. Încă nu statuar, dar măcar „bustiform”.

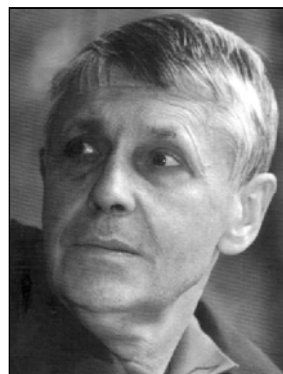
Nu contează aci cretinitatea blîndă pe care a scris-o, și nici stupidenia pe care a reluat-o după mai bine de o sută de ani. Mă face să zîm-

besc faptul că, oricît ne-am chinui, oricît ne-am toci turul pantalonilor pe băncile universităților vestice, pare că nu reușim să temperăm în noi reflexele unei culturi întîrziate. Mai mult, bibliografiile spectaculoase, notele de subsol pline de nume pe care nici măcar citi corect nu le știm, nu fac decît să accentueze această senzație. Splendorile culturii nu țin, pînă la capăt, de o listă de cărți. Poți să scuipi pe jos în timp ce se cîntă Verdi, cum poți mânca princiar slănină cu ceapă. Ne grăbim să prindem din urmă Occidentul. Facem grefe de Occident zilnic, și-n politică, și-n economie, și-n cultură, fără a mai avea răbdare să așteptăm să vedem dacă grefele și rezistă. Ne vom trezi, la un moment dat, că plătim impozit pe propria nerăbdare. Noi vom sta pe loc și sufletul nostru va gîfii în continuare.

Cultura nu se face ca o obsesie. Cioran a fost obsedat să scrie perfect în limba franceză. A venit însă și ziua în care a uitat franceza, rămî-nînd doar cu româna lui de la Rășinari. Un popor întreg nu-și poate permite asta. Nu că n-am putea vorbi, toți, ca la Rășinari. Dar nici unul dintre noi n-ar fi putut scrie *Schimbarea la față a României*.

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

„Comerț păgubos”

Ce ne-am face dacă cruzimea nu s-ar plictisi, n-ar obosi pe cale naturală?

*

Indiferent de rezultatul la care ajungem, experiența înseamnă libertate.

*

Mărturisind, cei slabi se cheltuiesc. Mărturisind, cei tari își măresc substanța.

*

Noul are, indiferent de valoarea sa, o autoritate faptică, o prestață brută adesea anevoie de contracarat. E o stihie ce înaintează înspre tine, venind din viitor, copleșindu-te prin misterul acestuia.

*

Mircea Zăciu, temător și tot mai apropiat de Eugen Simion, cere să „nu-i vorbim rău pe morți”. Foarte bine, însă în cazul acesta cum ar arăta istoria literaturii compusă exclusiv din panegirice? Nu s-ar sufoca de-atâtea conformisme „luminoase”? Ciudată această decizie de sine a importantului istoric literar, atins, s-ar zice, de un convenționalism bătrânicos.

*

Miturile nu pot fi decât de dreapta. Stînga nu dispune decât de pseudomituri.

*

Noul e adesea mai atrăgător decît vechiul pentru acea latură superficială a noastră care caută „originalitatea”. Firește, funcționează și un snobism al vechiului.

*

Incomoditatea de fond, totuși, a oricărei inovații, fie și a uneia aparent binevenite. Nota ei de sfidare („parvenitism”) pe care o resimt firile sensibile.

*

Amoralitatea gloriei precum a unei sume de bani cu care se poate cumpăra orice. Pînă și gloria unui sfînt e o glorie ca oricare alta.

*

Se întîmplă ca unii *maestri* înveninați sau duplicitari să aibă parte de *discipoli* pe măsură, care nu ezită a-i trăda, răzbunîndu-le, într-un fel, victimele.

*

Una din primele mele „amintiri” literare: *Puiul* de I. Al. Brătescu-Voinești, bucată citită de mama mea, cînd aveam cinci-șase ani. Am plîns. M-a străbătut, intens pînă la durere, fiorul iubirii pentru „lumea celor care nu cuvîntă”, se vede că sădită în ființa mea, neavînd nicio legătură cu nicio povăț „educativă”, cu nicio experiență de viață dezamăgitoare ce s-ar cere compensată, așa cum aș fi putut interpreta lucrurile mai tîrziu. Iubire pe care o proiectam de pe-atunci asupra păsărilor de curte, asupra cîinilor și pisicilor, încredințat că e *ceva ce se cuvine*. Un instinct sufletesc? Z. Ornea, în schimb, scrie undeva că, elev fiind, textul amintit al lui I. Al. Brătescu-Voinești nu i-a stîrnit decît batjocură...

*

Comerț păgubos: îndrăzneala ca substitut al profunzimii, trivialitatea ca substitut al îndrăznelii.

*

Pornografia acestui june poet, atît de satisfăcută de sine, face să roșească hîrtia atunci cînd oamenii nu roșesc. Și mărturisesc că nu-mi displace o asemenea reacție a hîrtiei pudice.

*

Creația anonimă îți permite să-ți oglindești chipul cu condiția impersonalizării.

*

Aparența de inteligență pe care-o poate căpăta defetismul, aparența de bunăvoință pe care-o poate căpăta lenea, aparența de cooperare pe care o poate căpăta iscoditoarea „curiozitate”.

*

Nu-ți vine ușor să recunoști că atât trecutul cât și viitorul nu sunt decât ficțiuni, aidoma poeziei, muzicii, picturii. Prin mijlocirea lor ființa cunoaște un grad de „estetizare” spontană.

*

„Unul din atuurile culturale ale guvernării actuale este scriitorul și «managerul cultural» Dinu Săraru. Despre realizările sale auzim aproape săptămînal și acestea sunt puse, mai totdeauna, la viitor iar cum astăzi trecutul și viitorul pălesc în favoarea prezentului, nimeni nu mai stă, de obicei, să compare realizările cu previziunile triumfale, de tip ceaușist. Cîndva, demult, actualul director al Teatrului Național I. L. Caragiale din București, Dinu Săraru, era secretar general de redacție la revista *Lucceafărul*, condusă de Eugen Barbu. Se vorbea atunci, pe la colțurile Uniunilor Scriitorilor, firește, de precara pregătire intelectuală a celui care încă nu devenise scriitor celebru al regimului, cu *Niște țărani* și cu «figura luminoasă» a activistului de partid. Dar asta nu era o problemă. Partidul acordase de la început tot felul de «dispense» pentru aceia care îl slujeau cu devotament. Or, Dinu Săraru făcea servicii grele, și murdare, regimului comunist. De n-ar fi fost decât «interviul» luat mamei lui Virgil Ierunca, rămasă într-un sat din Oltenia, singură și terorizată de «organe». Care «organe» i-au stat, desigur, aproape, dacă nu cumva îi vor fi și comandat infamul «interviu», luat pe semne în condițiile unui interogatoriu, bătrînei mame a celui care, de la microfonul *Europei Libere*, veștejea cultura la comandă și, în general, tirania lui Ceaușescu. Așa se face că în acel text imens, publicat, dacă îmi aduc aminte bine, pe două pagini în *Flacăra* lui Adrian Păunescu, biata bătrînă era constrînsă să se «plîngă» că fiul său nu-i prea scrie și că, uite ce nepăsător!, n-a venit nici la înmormîntarea propriului său tată. Ca și cum România ar fi fost o țară liberă, unde nu Securitatea ar fi controlat totul, scrisorile, intrările și ieșirile în și din țară etc. Nerușinarea celui care putea semna un asemenea text îi scandaliza pe toți cei care mai încercau, cu dificultate, să-și păstreze judecata clară, nepoluată de ordine și indicații de la «Secretarul General» și «Președinte» în același timp. Nu știu dacă infamul articol, căci «interviul» era, firește, garnisit cu «morală comunistă» a publicistului «angajat», a avut vreo legătură directă cu numirea autorului său ca di-

Gheorghe Grigurcu

---

rector la Teatrul Mic, unde s-a ilustrat prin măsuri de tip sergent-major, alegîndu-se, mai tîrziu, cînd terminologia evoluase, cu onorantul, azi, calificativ de «bun manager cultural». Oricum, dacă era membru supleant în CC al PCR  i «organul» te pune director,  ti dădea mână liberă  i fonduri care să te scoată în evidența fața de orice alt director de teatru, eventual specializat în domeniu. Concuren a neloială nu e o descoperire a FSN-FDSN-PDSR-PSD, ci e însăși ra iunea de a fi a comunismului, c nd cei valoro i sînt persecuta i  i anula i, spre a face loc «valorilor proletare», cu «dosar». Scriitorul Dinu Săraru este una din aceste «valori proletare», propulsat de partidul unic, azi, în postura de mare manager cultural.  i cum să nu fii bun manager, c nd, iar si, beneficiezi de regim preferen ial, dirij nd practic teatrul românesc, dacă nu cumva, cum se spune, chiar Ministerul Culturii  i repartiz ndu- i fondurile de care are nevoie teatrul pe care-l conduci, în detrimentul tuturor celorlalte instituții de spectacol? (...) N-o fi venit oare timpul ca dl. Săraru să se mai  i odihnească?  i, eventual, să reflecteze mai intens la falimentul Băncii Internaționale a Religiiilor, ca la unul personal, din moment ce a supt de acolo cu at ta r vn , alături de alți mari intelectuali PSD?» (Nicolae Prelipceanu,  n *România liberă*, 2003).

*

Tăcerea zeului nu înseamnă neapărat că a sosit momentul să cuv ntezi tu.

*

Limita sincerit ii e masochismul.

*

Rafinamentul lasă lucrurile intacte. Profunzimea le taie aidoma unui chirurg (uneori nu le mai coase la loc).

*

Din frica de-a nu i se descoperi pu inătatea spiritului, se precipită să fie „om de spirit”.

Schiță în cărbune

Al. Cistelecan

În pregătirea soluției finale

Gata cu zburda și cu șaga, cu floricelele și cu piruetele, cu tot felul de zbenGUIELI, zurgălăi și giumbușlucuri! S-au dus (deși nu toate și nu de tot) cu ale tinereții valuri. În locul lor a venit maturitatea, iar maturitatea are regim de austeritate (ca și criza, deși asta nu înseamnă că și ea e o criză). De-acum, de la a patra carte (*Asupra criticei de azi*, Editura Limes, Cluj, 2011) critica e, pentru Nicoleta Sălcudeanu, treabă serioasă. Treabă de urgență chiar. Pentru că moravurile critice s-au stricat, axiologia s-a perturbat, liniștea contemplativă și interpretativă s-a transformat în hărmălaie politizată. Criticii sunt dispuși în coterii, fac lucrare de gașcă și absentează de la imparțialitate. Dau note pe necitite și pe simpatii – politice, generaționiste și de altele, de care-or mai fi. E timpul să le-o spună cineva de la obraz că nu se mai poate tolera așa degradațiune. Iar Nicoleta își asumă acest rol ingrăt și riscant, dând pe față toate metehnele, de la cele mari la cele mai mărunte, de la cele generale la cele strict individuale. Nu-i vorbă că aceasta era plăcerea ei și înainte, numai că atunci partea morală (sau moralistă) era resorbită în cea analitică, întâmpinările erau mai mult de idee decât de atitudine. Și nu erau rezolute. Nicoleta lovea surîzând ștregărește și rănea fără urme, fără durere, mai mult cu gratuitatea inteligenței decât cu greutatea opțiunii și responsabilitatea. Nu dădea cu sete, ci mai degrabă cu farmec. Era, ca să zic așa, abilitată mai mult în grație decât în tranșanță și casanță. Acum rosturile s-au inversat și tranșanța primează în fața grației. Firește, nu absolut, căci grația e ca și talentul: există sau nu există. Iar când există o dată, rezistă pentru totdeauna (mai ascunsă, mai cu intermitențe, întocmai ca talentul). Dreptul autorilor cu vocație de a rata câte o carte e aprig apărat de Nicoleta Sălcudeanu; tot așa apărat și eu dreptul la grație.

Ori de câte ori cineva face morală criticii (și criticilor) desigur că - n-are încotro! - se exceptează. Așa se întâmplă cu toți moralistii, indiferent ce morală și cui ar face-o. Moralistii sunt excepții (tocmai de-aia sunt așa mulți). Ei nu fac. Nu fac, adică, lucrurile pe care le condamnă, pentru care dau muștrări (cu sau fără avertisment). Se strâng criticii în triburi, în clanuri, în găști? Moralistii, din contră, se fac franc-tireuri. Au devenit criticii oameni de partid, de ideologie? Moralistii, dimpotrivă, stau deasupra ideologiilor - sau dincolo de ele. Aplică, primii, simpatii și empatii pe bază de afinități, să zicem, politice (sau de altă natură)? Moralistii se retrag pe principiul estetic și judecă de acolo cu imparțialitate și seninătate. Ei apără arta, apără esteticul. Situația lor e, de la sine, eroică. Și devine de tot eroică (să nu zic patetică) dacă-și pierde umorul, ceea ce la moralisti se poate întâmpla numaidecât. Nu e, însă, cazul Nicoletei. Nu numai pentru că nu și-l pierde (din contră, sunt destule pagini de debordanță în acest sens), dar mai ales pentru că ea e un moralist al cărui fond „dogmatic” e unul de relativism relaxat, simpatie și când dă în furie. Nu stă cu tablele legii în mână, ci doar reacționează la excese. Când măsurile sunt tolerabile, nu se irită, ci doar se amuză. Când se irită totuși, nu ia (regulat) foc; de obicei iritarea i se consumă în vervă și e materie pentru vervă. Se calmează într-un polemism punctual, desfășurat în volute de ironie. Cele mai multe din mâinile ei sunt mâini de artă, repede astimpărate într-o ironie de efect. Dar unele dintre ele nu sunt trecătoare, ci au o anume redundanță, devin chiar leit-motivul partiturii critice de aici. Acestea sunt iritățile de moravuri, de comportament critic, de devianță de la etica imediată a criticii, cum ne și avertizează în notiță.

Ce-o supără cel mai tare pe Nicoleta? Prostia o supără, și-ndeosebi „prostia cu ștaif”. Ea e, firește, generală, întrucât „nici un critic, indiferent de experiența sa, nu este ocolit, în întreaga sa existență, de *momentul de grație* al prostiei” (p. 5). Momentele acestea sunt însă intermitente și nu de ele (nu în primul rînd) se preocupă Nicoleta (mai sunt și fatale pe deasupra). Ci de cele care au făcut lanț, care au devenit continuitate sau masă. Cele care constau în „gregaritatea critică, împrumutul de judecăți de gust în absența expertizei, eclipsa spiritului critic, măsura cu două ocale, gândirea leneșă, electivitatea capricioasă și selectivitatea subiectivă” (p. 6). Nu cred să fie cineva (dintre critici cel puțin) care să nu se supere deodată cu Nicoleta. N-are cum fi cineva încântat de așa ceva ori baremi nepăsător la așa ceva. La partea asta, sigur subscriu toți criticii - și cei mari și cei mici, și cei vii și cei morți. Din păcate, acestea nu sînt niște calități (oricît nu și le-ar dori nimeni) neatribuibile. Ele nu plutesc,

precum Sfântul Duh, pe deasupra criticii. Dacă ar sta doar așa, în transcendență, ne-ar supăra, firește, dar degeaba. Delicat e că ele sunt ale cuiva. Dar ale cui? Cine ilustrează „gregaritatea”? cine încarnează „gîndirea leneșă”? Mă tem că toată lumea se va da înapoi și nu se va găsi nimeni care să le asume. Voluntari, în orice caz, nu vor fi. Mai rămîne, desigur, speranța că vor fi dați de gol de altcineva. În cazul concret, de Nicoleta. Treabă absolut neplăcută, firește, dar...

Să vedem însă mai întîi, înainte de a cunoaște vinovații, fenomenologia acestei „prostii cu ștaif” atît de întinse. „Conformismul critic” (și încă din cel care „se nutrește cu zgomot și pompă”) e una dintre ipostaze. E, nu mai încapе vorbă. Ar fi binevenită o cercetare asupra lui, o poliție riguroasă a opiniilor, atît a celor din expertize academice, cît și a celor din recenzii. Și impresia mea e că la noi se profesază comentariul ca bătută pe loc; toată lumea vorbește în premieră absolută despre orice carte și fiecare recenzent e singurul recenzent. Și al lui Caragiale și al lui Ion Mureșan și al ultimului debutant, despre care încă n-a apucat nimeni să se pronunțe. „Pustiu e-napoi și-nainte” e sloganul absolut al comentatorilor (ce e excepție, e excepție). Zece recenzii nu înseamnă zece opinii/judecăți, ci una, da bună; eventual nuanțată, dar nu prea mult, ci doar atît cît să rezulte că fiecare critic spune același lucru, dar – ca la școală – cu cuvintele sale. Repetiția e și mama criticii, nu doar a învățării. La noi a devenit chiar substanța ei. Numai că o astfel de cercetare asupra statului pe loc în critica română, asupra tautologiei ei eminente, n-a făcut nimeni. Nici Nicoleta n-o face.

Vine la rînd, deși nu după gravitate, „tendința *chic*”; e însă o „tendință” strict punctuală, nu e chiar un simptom; ea se oprește la idilizarea lui Caragiale, mai precis la lectura „pozitivizantă” făcută de N. Manolescu (pe urmele lui Ralea). Ca s-o combată, Nicoleta se duce la scrisorile lui Caragiale și scoate de acolo citate irefutabile. Nu știu dacă o asemenea operație de contra-argumentare e legală. Chiar dacă admitem (eu unul nu) că scrisorile sunt totuna cu opera, că sunt și ele *operă* (e drept că la Caragiale mai toate sunt exerciții literare), argumentul e lateral și poate fi ușor dat la o parte. Dacă scrisorile nu sunt operă, ci doar documente, argumentul nici nu se poate invoca. Dacă de o interpretare a operei e vorba, ea nu poate fi scoasă din cauză decît de o altă interpretare a aceleiași opere. Cum Nicoleta e o bună cititoare de Zarifopol, știe prea bine cum a combătut acesta argumentele de tipul „apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa, ce pramatie era”! Scrisoarea către A. Urechia e ca orice scrisoare privată; *Scrisoarea pierdută* e, însă, altfel de scri-

soare, e *scrisoare* de artă și se supune altui regim; prima e bună la biografia lui Caragiale, la pandaliile lui; cealaltă e materie de interpretat. Unele nervozități de polemică sunt prea feminine, de nu strict feminine.

Printre „prostiile cu sclipici” mai gravă e cea a „actualismului” demitizant, întrucât reprezintă, într-adevăr, un fenomen. Vizată e aici (pînă să fie luată la bani mărunți într-un comentariu aparte) *Iluziile literaturii române* a lui Negrici – și mai ales „volintirii” bucuroși că a dat cineva cu literatura română de pămînt. De data asta, e vorba chiar de o „tendință”, dacă tot e să actualizăm, cu Nicoleta, zestrea lui Gherea. (Drept să spun, nici eu n-am înțeles de unde atîta satisfacție la recenzii cărții, de unde atîta juisare la perspectiva că biata noastră literatură doar s-a chinuit să fie, falimentînd altfel cu rigoare; dar există în logica și dialectica juisării și momentul profanării, pe care fiecare și-l rezolvă cum poate). De aici și pînă la repulsia față de arta contemporană care mizează pe profanare și pe snobismul prostului gust nu e decît un pas, pe care Nicoleta îl face ca să scape de un uf. Snobisme și ifosele sunt însă cele care o irită numaidecît și filiația ei se trage din Caragiale și Zarifopol. Un Zarifopol (deocamdată cam prea iritat) se poate prevedea în Nicoleta. De nu, măcar o Nicoleta în proiecție zarifopoleană.

Problemele din *exercițiul de constantă vigilență* ce face de *cuvînt înainte* răbufnesc din loc în loc și de-a lungul comentariilor (cea mai mare parte cronici literare, dar și cîteva prefete; unele cronici au dimensiunea unor studii în toată regula: cel despre *Istoria...* lui Manolescu, despre *Esența...* lui Terian sau despre *Postalionul...* lui Iorgulescu). Se vede treaba că problemele s-au născut prin acumulare, nu erau date aprioric; sunt probleme ivite prin constatare, nu trase din prejudecată. Bunăoară, cu filtrul politic al judecății literare Nicoleta se întâlnește repede (la Alex. Ștefănescu în *Istorie*): „Nu există – constată Nicoleta – în literatura română o istorie a literaturii mai angajată doctrinar” (p. 23) decît cea a lui Alex. Ștefănescu (ba există, dar nu știu dacă nu e mai mare onoarea să-l lăsăm pe Alex. Ștefănescu excepție supremă; exemplele n-ar fi gratificante, deși ele sunt reperele adevărate). Cu el și prin el, „literatura română s-a prezidențializat” iar „iliescismul, antiiliescismul”, „contantinescianismul” și „băsescianismul” – și contrariile lor – au devenit concepte de empatie literară și „au parvenit la un nivel taxinomic și axiologic atît de înalt încît se impun ca filtre de neocolit în judecata de valoare” (p. 25). Nonșalant cum e, Alex. Ștefănescu a lăsat lucrurile la vedere, dar alți exegeți disimulează simpatia politică și sunt mai greu de prins. Asta în caz că scade vigilența, dar la Nicoleta nu e pri-

mejdie, căci ea tot crește și devine din ce în ce mai subtilă. Așa că nu-i devine greu să vadă că *În țara Miticilor* a Ioanei Pârvulescu e o carte „rococo în formă” dar „realist-socialistă în conținut” (p. 43), deoarece postulează „principiul identificării lumii reale cu lumea imaginară a lui Caragiale”, scoțind de acolo că scriitorul a deformat idilica *belle époque* (idilică doar pe Calea Victoriei, se-nțelege, că-n rest... și nici acolo pentru toată lumea; junele Camil, bunăoară, a făcut și el o criză văzînd exhibiționismul *highlife*). Cum principiul e ilar, rezultă că, risipind totuși farmec, eseul Ioanei e „o carte degeaba”. Dacă e să fie rea, apoi Nicoleta știe cum. Dar nu sunt răutăți fără teme. Cînd vorbește de „fundamentalismul și autismul /.../ documentar” („fundamentalism deoarece, cu încredere hipertrofiată în propria competență, suficientă sieși, absolutizează fără filtru critic autoritatea sursei directe”, iar „autism fiindcă ignoră cu superbie descumpănitoare interpretările avizate”) ale Anei Selejan din *Poezia românească în tranziție*, care sunt atît de pronunțate încît „uluiesc” (p. 61), nu o face fără scuză și acoperire. *Poezia...* aceea chiar pare ivită din pustiul referențial total. Admirativitatea ca afect politic/ideologic funcționează fără greș și la Dan C. Mihăilescu (măcar aici răspicat: ce e de dreapta e patrimonial), deși „bulimia” (care e defect pozitiv) îl scoate din cauza „tabelului de valori”, întrucît, „cu un instinct de coțofană, el bagă în seamă tot ce sclipește, aur curat, dar și alamă” (p. 74). Mai că e păcat de austeritatea asumată a discursului critic (deși fiind unul învăpăiat temperamental, cu afecte spontane, n-are cum fi prea auster), dar Nicoleta nu scapă prilejul culorii, al pigmentilor ironici, încercînd să țină un echilibru funcțional între dicția pur conceptuală și cea spontan ilustrată cu figuri ironice – și destule de-a dreptul sarcastice. Nici astea fără justete. Căci are, desigur, multă dreptate cînd laudă munca manuală a recenzenților de tip nou, căroră „nu le mai rămîne decît să copieze pe curat fluturașul promoțional” scos de edituri și să ratifice „brandurile” acestora sau stereotipiile exegezei („Dacă zici Cărtărescu sau Norman Manea, zici Nobel. Clar. Dacă zici, bunăoară, Ioana Pârvulescu, e la mintea cocoșului că zici interbelic și *erudită* istorie literară cu scufițe”) (p. 76). Nu cred că Nicoleta-și închi- puie că observațiile ei vor face efect, că vor face pedagogie aplicată, dar măcar le spune cu tranșanță.

Nervul polemic se euforizează pe parcurs (e un parcurs cronologic) și atinge ritm suprem cînd ajunge la *Iluziile...* lui Negrici și la *Istoria...* lui Manolescu. Verva observațiilor face soluție imediată cu casața lor iar regimul de subtilitate e ținut la rafinamentul ideii și la percutanța argumentelor. Lecturile sunt cu atît mai atente cu cît par

„pornite” să găsească nodul din papură, dar identificarea lui nu se face prin abuz. Concluziile pot suna drastic de caustic, dar pot fi și valabile: „Eugen Negrici este un eminent istoric literar cu voință de critic literar” (p. 97). La *Istoria...* lui Manolescu, de va fi pornit sau ba de la „discernerea valorii” și de la exigența „adevărului critic”, nu prea se mai vede. Și asta din pricina excesului de polemism, de arțag, care scapă caii în sarcasme deplasate: „E greu de crezut că intenția ar fi putut fi concurențială, în cazul acesta intrând în competiție nu doar cu istoriile precedente, ci și cu cel mai mare cîrnat al tuturor timpurilor, făurit de primul Oprescu” (p. 106). Și asta pentru că editura a legat *Istoria...* într-un singur tom! Nu face pentru obrazul Nicoletei. Excesele de reacție compromit și argumentele. Bunăoară, „cine caută adevărul documentar” e drept că nu-l găsește prea acreditat la Manolescu (pentru că nici nu și-a propus), dar a pune tot acolo și „justețea (ce-i aia? e o întrebare pe care și-o pune și Nicoleta în alte cazuri, n.n.) examenului critic” riscă să transforme toate dubiile și observațiile în invenții fictive și afective. Când polemizează (adică mai tot timpul) cu seninătate ironică, expertiza Nicoletei e și aplicată pe idei și întoarsă în farmec. Când îi sare muștarul prea departe, ea devine stridentă. Dar nu-i sare de multe ori. Agilă în replici, cu ironii acute, reactivă cu promptitudine la mofturi, fițe și galanterii de casă ori partid, armată cu argumente vioaie, Nicoleta amenință abrupt să reia operațiunea sanitară a lui Regman din *Cică niște cronicari*. Predispozițiile ei polemice s-au luat acum în serios. Uneori chiar prea în serios.

Predispusă să combată, fie și cu orice preț, Nicoleta ține ritmul ideii și împrăștie cu inventivitate malițioasă observații acute. În deosebire de cărțile dinainte, aici a prins gustul sîngelui (de idee) și sare repede la beregată (la a argumentării și a poziționării față de estetic). Puțină lume scapă, dar sunt și oameni buni prin critica română. Ei țin toți, cum zice Cosmin Borza (în *Cultura*, nr. 43/2011), de linia „tradiționaliștilor, care se opun puseelor demistificator-eticiste sau, dimpotrivă, glossy-idilizante.” Mai sunt, firește, și victime colaterale, ca la orice răzbel. De scăpat, scapă cu laude depline doar Mircea Iorgulescu, Eugen Simion, Gabriel Dimisianu, Marin Mincu, Gelu Ionescu, Gheorghe Perian; iese bine și tineretul: Andrei Terian, Daniel Cristea-Enache, Paul Cernat; mai scapă cîtiva cu răni ușoare, de amintire. Dar per ansamblu de ceva măcel cu grație e vorba. Bine măcar că au mai rămas cîtiva supraviețuitori. Nu-i chiar soluția finală.

Dragă Cis,

La mulți ani!
Sărbători fericite,
sănătate și bucurii nenumărate
din partea *Familiei* noastre care
este, de fapt, și *Familia* ta!

Fusion jazz & blues

Daniel Vighi

Raport informativ în epoca sixties

În dimineața de 4 octombrie raportez că misiunea informativă m-a adus la Santa Monica, eram în trecere întrucât interesele mele erau într-un loc pe care foarte bine l-a caracterizat colegul Ivan Sturionov din serviciul bulgar, este vorba de capiștea spoielii și a snobelii și anume Hollywood. Am trecut și pe la Santa Monica și am aflat cum stă treaba de la un român de-al nostru pe care îl avem noi aici încă din anii cincizeci în poliție. De la acesta am aflat că s-a petrecut moartea suspectă a unei cântărețe de-a mișcărilor anarhiste a mult discutaților hippies care sunt niște elemente sociale tinere certate total cu legea, cu un comportament și o vestimentație cu totul nepotrivite. Suspomenita decedată Janis Lyn Joplin era capul muzicilor și al anarhismului. Eu mă plimbam informativ pe traseul the Beach, adică plaja care avea încă material informativ la soare, apoi la locația cunoscută pe nume The Pier unde se află un Carusel foarte mare, un scrânciob, cum se spune la noi, construit pe la 1922. Desigur că am ajuns și la barurile și cluburile de pe Third Street Promenade. Raportez că aici se află foarte multe formații de muzică, tot aici sunt și tot felul de vagabonzi care își spun artiști, cântă pe străzi și lumea nu e mulțumită din cauza lor dar nu au cum să reacționeze din cauza faptului că libertatea este asigurată pentru oricine, ceea ce va și duce în final la ruina SUA. În legătură cu informația cerută despre Janis Lyn Joplin vă pot spune că a murit și ea și James Marshall Hendrix înainte cu două săptămâni din cauza acelorași probleme care macină societatea capitalistă, și anume anarhismul și consumul de droguri. Am raportat toate acestea ca să ajute la supravegherea informativă a grupu-

lui de la Timișoara în care există, după cum mi s-a spus, și odrasle ale unor cadre din structurile superioare din miliție care sunt adepți ai celor doi.

Paranoid se năpustește pe sub pridvorul sălii de așteptare din gara Crucești

Stăm acu în gară în drum spre Fâșie. Nenea milițianul ne controlează actele, buletinele, noi ne așezăm alături bulendrele, boarfele, ghitările, Pitiu apucă muzicuța, își pune suportul din aluminiu, pe dată și-l așază la gură și o lungește cu un bubblegum music, aiuritoare, lumea se uită speriată, câțiva juni se adună și se uită cu admirație, stăm între bulendrele colorate, și Pitiu e în clasa de pian la liceul de muzică și știe mai bine decât toți cum e cu muzica asta, el ne instruiește; și cel mai bun învățăcel al lui este J.H., golanul, bătașul, fiul lui tătiku care e la mititica și mulți zic că și J.H. îi va apuca pe urme, a și fost la un pas mai anul trecut când era cât pe ce să bage pe unul în spital în urma unei încăierări, icnește la muzicuța amicului Pitiu bubblegum music și milițianul se încruntă enervat, v-am zis eu să cântați, zice milițianul pe când învârte în mâini buletinele și noi stăm proscrisi, ce bine e să fii proscris, ce bine e să fii urât, să dai impresia și chiar să fii din altă lume, chiar ești, stai aici, înainte de a o apuca pe drumul spre Fâșie, în drum spre Insula de Vară de pe râul limpede. Mergem în excursie, zicem cât mai naiv milițianului, cât mai inofensiv, ce bine e să fii așa, să vii cu iubire: love și iară love, zicem. Noi nu suntem ca Ozzy, ca Terry zis Geezer, de la Black Sabbath cu al lor **Paranoid**: „ia să-i punem la treabă”, zice Mandragora și caută în minunatul său radio și magnetofon, scula aceea nemaivăzută și nemaîntâlnită, și găsește, milițianul se încruntă, verifică, noi stăm acolo la ușa biroului pe care scrie, pe o firmă șleampătă, Miliția TF, acolo stăm, și Mandragora a găsit, uite că a găsit și dă drumul lui Osbourne să scuipe versurile ritmate din singel-ul Paranoid în gara de la Crucești, nu departe de Fâșie, pe sub arcele de fier încovoiate, vopsite verde din vremuri de dinainte de război, și babele își fac cruce, și junii din gara Crucești se apropie să ne vadă, să se uite la ale noastre țoale, la părul nostru, la ceaunul nostru, la ciucurii de la jeansi, la mocasini, la ghitara lui J.H., la ghitara și muzicuța lui Pitiu, la cordeluța cu mărgeluțe a lui J.J., la tricoul cu Jimi Hendrix, la cel cu Janis Joaplin se uită, și milițianul silabisește încruntat, analizează buletinele, și **Paranoid** se năpustește pe

sub pridvorul sălii de așteptare din gara Cruceni, nu departe de Fâșie, și Bill Ward împușcă realul, îl răvășește cu tobele, cu nebunia iute, iute, ritmată, și alături, peste sălciile râului mormăie îmbufnată chitara bas a lui Terry Geezer Butler, “dați mai încet”, ne spune intimidat milițianul, s-au adunat junii, babele invocă divinități protectoare, invocă apocalipsa, lumea sub zodia Sabatului întunecat. “Plecați degrabă de aici, ați înnebunit sau ce-i cu voi”, zice milițianul învins de tulburările care se arată la orizont, de spaimile mistice ale bătrânelor și de poftele libertine ale junilor adunați să-i vadă pe nenorociții ăștia, arătările astea, țigani ăștia care nu par a fi țigani, sunt altceva, dracu’ să-i ia, copii de ștabi de la partid și de la securitate amestecați cu golani și curve, o lume cu susu-n jos, plecați, e destul, opriti cântarea nebună, așa zice milițianul și plecăm, ne ducem mai departe, apucăm ghitările, ceaunele, rucsacele, pășim pe pietrele cubice ale străduțelor bătrâne și o apucăm mai departe spre Fâșie, spre apele limpezi, spre câmpiile pline de de prăfăria și glodul uscat străbătut de cârduri de gîște și turme de vaci.

La Hawaii e raiul, acolo e plin de mirodenii, de mâncăruri plăcut mirositoare, piept de curcan și dulciuri dumnezeiești

Povestașul a găsit ceea ce a căutat, pe cer trec razant niște păsări pe care le vede cu coada ochiului pe geam. Liniște! Moartea pândeste răbdătoare așa că holgoș, vorba vecinului. Curaj! Liniște și curaj! Stofele orientale ne însoțesc pe noi bănățenii tot timpul cu mirosul, cu moliciunea, cu colorile lor vii. Fesul cu ciucur e amintire de la serbările școlare, altundeva nu e de găsit. A mai rămas în expresia „interesul poartă fesul” în care îl regăsim pe Turi Mustafa de la restaurantul cinegetic de pe strada Schelei din Șoimoș pe unde se agită ca să dobândească banii pentru ghitara hawaiană cu care va cânta la diferite ocazii, spre exemplu la nunți, botezuri, în serile de la restaurantul cinegetic în care sonoritățile exotice ale corzilor instrumentului vor trezi în simțirea bețivilor imaginile cu pădurile de pe culmile munților Zarandului. Ghitara de bună seamă că îi va fi stârnit și lui Mustafa dorul de ducă în insulele polineziene, la umbra unor palmieri unde să stea blegit, să simtă nisipul plin de moliciune, mâncări, rai, chef lung, la gât mărgelile albe ca ale lui Kaleohano Israel Kamakawiwo’ole care este fooarte, fooarte gras, este

enorm, n-ai mai văzut așa ceva, are o micuțică mandolină și zice frumos, le spune frumos celor din sală cum stă treaba și pe urmă dă drumul la o voce dumnezeiască, e așa de faină de parcă ai fi la școala duminicală, ești la templu și zice fratele Pătru o predică, ridică mâna spre orchestra de mandoline care tace și se lasă o liniște ca moliciunile pânzeturilor “entari” sau “”, și iarăși zice fratele Kaleohano Israel Kamakawiwo’ole din mandolina lui mititică, e soare și sfârșeală duminicală peste frații care cântă Domnului în templul adventist din Șoimoș, și tuturor le place cum se împrăștie în aerul de miere vocea fratelui gras cum n-ai mai văzut, mirare că se poate mișca dintr-un loc în altul, și e de înțeles dacă ne gândim că la Hawaii e raiul, acolo e plin de mirodenii, de mâncăruri plăcut mirositoare, piept de curcan și dulciuri dumnezeiești cu gusturi plăcute papilelor precum sunt la pipăit pânzeturile “mintan”, “zýbyn”, “țalvar” “kuțak” din Bedestan. Toți au prin insulele polineziene mărgele la gât, și ce dacă e gras de nu mai poate, strămoșii lui au fost tot așa, aici nici nu poți fi altfel, acu trei mii de ani au trecut oceanul și au ajuns pe meleagurile Polineziei și au pornit să cânte la micuța mandolină *Somewhere over the Rainbow*, acolo, pe malul oceanului, și surorile bătrâne surâd fericite pe scaune, sub palmieri, la gât poartă șiraguri de perle, și pielea zbârcită a obrazilor e de culoare ciocolatei, și toată lumea-i fericită, așa cum și stă bine în rai: nu departe, sub palmieri, e o mașină luxoasă, pe nisipul plajei niște frați mecanici auto în salopete beau bere din doze, se leagănă pe muzică, prin aer trec păsărele: „Israel Kamakawiwo’ole In Our Hearts” ciripesc, iar fetelor celor tinere tare le place, se uită pe sub sprâncene la fratele cel foooarte, foooarte gras care se va duce la Domnul în anul 1997, și cu „floare Hawaii roșie prinsă pe o clamă de pus în păr. Acesoriu (sic!) pentru toate doamnele și domnișoarele de la petrecere. De purtat la petreceri... împreună cu o fată frumoasă... și toți vor fi uimiți de floare...” [...].

Umbla prin ceruri miros de bună mireasmă amestecat cu vocea lui tanti și miros de supă și cartofi piure

Clopotul, căruia i se spune prin Banat “harăng” – un cuvânt aspru, identificabil pe un dicționar aflat pe un website al localității Voislova, nu departe de Oțelul Roșu. Cuvântul generează pe google o serie nesfârșită de adrese din lumea vietnameză și ar trebui să recunoaștem că așa e și

normal, întrucât sonoritatea sa aduce a ceva cât se poate de asiatic. “Hai să tragem harăngele”, le spunea crâsnicul prietenilor Povestașului care se executau întocmai, urcau cu mișcări bătrânești (deși erau la vremea școlii generale și învățau deosebirea dintre mono și dicotiledonate cu domnul profesor de agricultură Dumbrăviceanu) pe scările strâmte ale unui coridor care sfârșea într-o cupolă mărunțică din care trei uși dădeau spre balconul corului. Așezarea cupolei cu “pălămarele harăngilor” (citește: funiile clopotelor!) nu era deloc întâmplătoare. Aflată cu schepsis în vecinătatea semantică a locului de unde se rostogoleau spre lume armoniile tenorilor și a altistelor, cum era tanti Liță Mata a cărei soră fusese pe vremea lui Stalin o comunistă îndârjită, înratât de convinsă de viitorul în acest fel al omenirii, că a lăsat cu limbă de moarte să fie înmormântată după noile orânduiele, adică fără popă, ceea ce a stârnit o mare emoție printre locuitorii Lipovei, mai precis al Radnei: fostă comună devenită cartier al orașului și care a însoțit-o pe ultimul drum cu uimire și cârcoteli ascunse ca să nu vadă cei de la raionala de partid. Sora ei, tanti Liță Mata, era altistă cu voce aprigă pe care o lansa cu vifor și patimă în momentele de mare încordare mistică de la fraza “Plin e cerul și pământul de mărirea Ta”, atunci tanti Liță Mata, a cărei casă era undeva pe malul Mureșului, nu departe de niște bătrâne sălcii la umbra cărora pierdea vremea Povestașul cu bețele de pescuit, își dădea drumul pe fâgașele altiste, și umbla prin ceruri miros de bună mireasmă amestecat cu vocea lui tanti și miros de supă și cartofi piure. E de spus că în chiar acele momente ne aflam în cupola cu pălămarele harăngilor la care stăteam agățați patru, și cu baciul Păciură crâsnicul cinci la “harăngul mare” pe care îl bălângănea cu pricepere, în așa fel încât limba să nu izbească decât atunci când trebuia. Ne îndemna anume Păciură, se legăna cu urechea îndreptată spre ușa de la balcon de unde răzbăteau “răspunsurile” și când era momentul, pe dată se apleca și ne îndemna scurt, și clopotele porneau toate odată, pe urmă iară se lăsa tăcerea în cer și pe pământ, peste Cubic, la Dealul Mare, în luncă la Hadarachi, și iarăși porneau harăngile ca să se oprească deodată, cu cel mult una sau două rateuri, ca să audă cei de jos: pescarii de la malul Mureșului, dar și supporterii echipei de fotbal Șoimii Lipova îndemnul “toată grija cea lumească (...) să o lepădăm” cântat de vocea alt a lui tanti Liță și glasul bas pedală a lui moșu Ghiță Anghelina care bombănea nu departe de cupola noastră, și clopotele iarăși slobozeau sunetele scurte și babele se necăjesc: “auzi că prerule la ceasuri” zic într-o limbă neștiută și grăbesc spre Casa Domnului. Pe urmă ne pleoșteam la The Cherubic Hymn care se zice în graiul babelor dreptcredincioase

Cherovicu' și ne venea să căscăm în așteptarea altor isprăvi pe care le îndeplineam în serviciul lui Păciură crâsnicul, printre care loc de seamă își avea acela la harânge și la pălămare, când cu grăbiri de moș reumatic susnumitul ne chema cu ordine scurte de pe unde tândăleam pleoștiți de vocea cu care împodobeau locul tanti Liță însoțită – precum însoțește broanca (contrabasul, adică) sunetele lautei – de către aceea ca din pivniță a moșului bas-pedală Anghelina. Așa era atunci, pe vremea când se întâmpla între două vestiri ale clopotelor-harânge The Cherubic Hymn – părea că se face seară, că se sting focurile ca în scena lui Crnjanski, și dangătul “îndelung” al harângului-clopot răzbate peste oștire. Și tot acolo, la asediul orașului Pecs, a fost să fie cântarea de fanfară însoțind intrarea armatei în oraș. Alăturile erau prevestitoare ale isprăvilor de mai târziu pe la potpuriile de prin chioșcurile parcurilor ori la maskenbalurile pompierilor voluntari din Deta.

Sunetele de flighorn, de basflighorn, de trombon unu și doi, de Althorn

Revine obsesiv în memoria Povestașului fanfara pompierilor voluntari la înmormântarea din vremea cățalușei Laika, pe când zbura în cosmos spre cinstea, onoarea și victoria Uniunii Sovietice, era toamnă, pașii oamenilor se târau în pasul mare al trombonului, al flighornului – fie el în veci neuitat asemenea basflighornului, a zugtrombonului care mormăia slavă veșnică răposatei, sora mai sus pomenită a lui tanti Liță Mata, altista cu voce aspră din corul ortodox Traian din Radna, aflat sub bagheta dirijorală a lui Vasile Vigi, știut de popor sub numele de baci Văsălie Budi, fost ceva șef de cuib pe vremea legionară, vorbeau gurile rele.

Ehe, popor uitat și de-acum neștiut, își șoptește în barbă Povestașul, în vreme ce derulează povestea fanfarei la vreme de toamnă, în drum spre cimitirul de sub poalele Dealului Popilor, jumătate catolic, jumătate ortodox, presărat ici, colo cu stâlpii fraților adventiști, și acum a unuia cu steaua roșie, sclipind la căpătâiul surorii lui tanti Liță, pe care o însoțesc speriați parte dintre rădnani, neștiutori că „oare Doamne ce-o mai fi acum cu noua conducere?”, mai ales că a ajuns „cătaua aia” în ceruri, acuși se termină și cu Dumnezeu și cetele îngerești, e pe ducă totul, e pe terminate, omul stăpânește natura, cum spun la groapă activiștii de la Arad pe când o depun în mormânt pe sora lui Liță, altista,

în sunetele de flighorn, de basflighorn, de trombon unu și doi, de Althorn – care e ceva urieșesc, dacă bine a priceput Povestașul. Și e toamnă, frumoasa toamnă a copilăriei Povestașului, care strânge cu clasa castane din parcul de la Gară, nu departe de lanțurile groase care împodobesc Monumentul Eroilor Sovietici Eliberatori și moșul Nuca, bețivul, se uită la ei și plouă, se lasă burniță, o “buragă” rece, pe străzi nimeni, prin șoproane e frig, praful e rece și orice obiect atins pretinde să fie lăsat în pace. Când noi toți, ne spune Povestașul, chiar acolo, la groapa de lângă fanfara cu flighoarne, tromboane, basflighoarne și zugtrombon, ne aducem aminte de moșu’ Nuca, deodată năvălește primprejurul nostru un fel de pustiu de dimineață, de toamnă bătrâioară, o toamnă ca atunci când ți-e mai urât, când n-ai chef de nimic, un fel de frig gri à la moș Nuca, când prin bălți plutesc pete colorate de motorină în tot spectrul luminos, și Povestașul se uită la ele și i se pare că e undeva într-o lume Eastman Color, chit că pe vremea lui nu existau televizoare color, pentru că nici nu existau televizoare, exista în schimb domnul Petăr Groza și fotografia lui Mihalyne Pellegrini în cavoul familiei, nu departe de groapa unde se înmormânta surioara lui tanti Liță Mata cu steaua roșie la capătai. Moșu’ Nuca era moș pe atunci. Și exploatat! Se plimba desculț prin toamna bătrâioară, prin bălți, și avea niște tălpi; mamă, mamă ce tălpi groase avea, și ce oase mari avea; îi ieșeau impulsiv, ca să mă exprim așa, de sub stofa flenderiță a unor nădragi de milițian, vânăți și cu dunguliță roșie. Pe urmă a primit moș Nuca niște cizme de gume sparte, tăiate scurt ca niște cizmulite din acelea care se vor purta mult mai târziu în vremea guvernării Văcăroiu, numai că cizmulitele lui moș Nuca, din timpurile lui Petăr Groza, erau niște cizmoace puturoase în care cineva, poate chiar el, a vârat ceva fân ca să țină de căldură. Cu cizmoacele astea se plimbă moșu’ pe un frig gri, e dimineață, stă să plouă, să ningă, să pice lapoviță, garduri de lemn ude înnegresc peisajul, e așa de-ți vine să-ți iei lumea în cap, noroc în fanfara cu flighoarne, basflighoarne și toate câte or mai fi !

Nisipul din clepsidră

Vasile Dan

Cheta mea

Am fost invitat, printr-un telefon intempestiv ce se auzea de departe, de undeva de la țară, dintr-un fund de țară, din alt județ, prin vocea unei femei complet necunoscute mie care, însă, mi se adresa avîntat familiar, ceea ce m-a cam băgat în panică – căci iar eram în situația jenantă de a nu-mi recunoaște preopinenții, ce-i drept mai vechi, mai de demult – să scriu cîteva rînduri despre locul nașterii mele. Cum sînt și eu un om aproape bătrîn, privirea în urmă, departe în urmă, în propria mea biografie, chiar spre începuturile ei, de care, vai!, aproape am uitat, atît de multe au trecut și peste mine, m-a emoționat, de ce să nu recunosc.

Invitația își avea tîlcul ei, nu mă îndoiesc de asta. Se presupunea, un fel de scriitor fiind, că voi scrie cuvinte dulci și nostalgice despre locul unde am văzut lumina zilei, despre oameni și obiceiuri, și întîmplări trecute, dar pline de învățăminte și astăzi. În fine, cuvinte care să-i însuflețească și să-i umple de mîndrie pe cei mai tineri, născuți ei înșiși și trăitori acolo. Fiindcă întotdeauna s-a întîmplat asta: locul nașterii tale nu este unul întîmplător sau oarecare, ci centrul Universului însuși. Un loc de necomparat, de neasemuit cu altul, oricare din lumea aceasta. Într-un fel așa și e: de aici ți se trage ADN-ul ființei și, poate, primele impulsuri ale personalității. În viață am aflat, mai tîrziu, că există însă și alte nașteri succesive în biografia unui om, poate chiar mai importante. Că te naști, adică, de mai multe ori în aceeași viață. Altele decît nașterea cea cunoscută din acte, din cartea de identitate, din buletin cum se zice: cea culturală, cea a personalității tale reale, a emoțiilor și afecțiunii, a caracterului, a moralei, a credinței, a convingerilor și principiilor unorori fundamentale, niciodată de trădat, a iubirii, a primelor iubiri, a familiei.

Voi spune mai întâi, chiar cu riscul să dezamăgesc, că am o memorie selectivă, nedrept de selectivă, atunci când mă gândesc, în amănunt, la cei 14 ani pe care i-am trăit ca prunc în casa părintească. Amintirile mele cele mai puternice se leagă în primul rînd de Mureș, adevăratul personaj, unul de poveste, al copilăriei mele. Și, de altfel, nu mă îndoiesc, al oricărui copil și astăzi din Chețani. Casa părintească, furată chiar de el, de blîndul Mureș - devenit, primăvară de primăvară, un fluviu tulbure și maiestuos, neîmpăcat și devastator - la inundațiile catastrofale din 1971, era la malul apei: grădina ei bătea, cu un șir de pruni roditori, drept în Mureș. El, Mureșul, mi-a dat, atît de timpuriu!, și cea mai cutremurătoare lecție de viață. La scăldat. Scăldatul era, în lunile fierbinți și prăfoase de țară, cînd singur stăteai acasă, fără părinții plecați la muncile ostenitoare ale verii, adevărata ta fericire. El mi-a marcat brutal, înfîptă adînc în ființa-mi plăpîndă, granița dintre "a fi" și "a nu mai fi". Nu aveam mai mult de șase-șapte ani. Cred că pe această experiență limită, atunci cînd era să mă înec, și am fost salvat doar printr-o minune de un gură-cască adult, un pierde-vară notoriu în sat, de altfel, aflat acolo, în apropiere, printr-o pură întîmplare, iar nu la munca sezonului, la seceriș, la prășit, am ridicat, mai apoi, toată construcția vieții mele interioare. Am văzut, vreau să spun, repede ceea ce alții nu văd decît în ultima lor clipă. Întîmplarea nu era doar a mea, ci a multor copii din Chețani, mai mari sau mai mici decît mine. Uneori chiar și a unor adulți din satul de peste deal, Cristur, veniți spre toamnă cu cînepa la topit în Mureș. Peste ani, în vacanțele tinereții mele, poposind și la Chețani pentru cîteva zile, eu însumi m-am revanșat și am întors șansa vieții altor copii seduși de apa îmbietoare, răcoroasă, pervers molcomă și liniștită a râului. Sînt convins că nici ei nu pot uita clipele acelea.

Dar să revin la beneficiul paradoxal pe care îl poate aduce orice întîmplare dramatică a vieții dacă știi să o transformi în emoție adîncă, de durată, în reflecție metafizică. Cred că am beneficiat și eu de astfel de daruri.

O altă amintire. Ea mă leagă de ceva general, indefinit, vag, parcă în ceață: de o percepție de sus, de un sentiment al lumii de dinafară care te copleșește, de cosmosul bucolic, proaspăt, darnic pentru ochi, emoție și suflet în peisaj, în varietatea lui. Hotarul Cheții mi se părea infinit. Îi căutam, hoinar, vara, cu picioarele desculțe marginile de care nici pînă azi nu am dat. Această poftă de ducă era nu o dată să mă coste scump. Numai bieții mei părinți știau ce groază le strecuram în suflete

la lăsarea serii, când se aprindeau deja luminile la ferești vechi din lămpile cu fotoghin, iar eu nu eram nicăieri de găsit. Dinspre Luduș și Gheja, pînă la vărsare precipitată a Arieșului în Mureș se întindea, plată, una dintre cele mai fertile cîmpii de care oamenii locului singuri se minunau. La nordul ei se înălțau, oarecum brusc, valurile uriașe de lut, dealurile Cîmpiei Transilvane, apoi platoul colinar al comunei, de la Căpușel pînă în satul aparținător Hădăreni. Aici am prins, în primii ani ai copilăriei, viile bine îngrijite, cu struguri albi și dulci, pe care toamna, după surechi, îi zdrobeam desculți în picioare într-o bute uriașă, undeva vizavi de bătrîna școală sătească. "Colectivul" a pîrjolit însă via într-o toamnă tîrzie, după ce tot el a sălbăticit-o. Dincolo de vii urmau pămînturile cultivate și, apoi, bine lucrate de fiecare proprietar. Știam, cu ochii închiși, fără semne inutile de hotar, care al cui este. Nimeni nu călca cu un pas alături de ceea ce era doar a lui. De neîndurat pentru oricine, se înțelege, aproape un păcat, era furtul. În doar zece ani însă lucrurile s-au schimbat dramatic pe dos, odată cu "colectivizarea". Îmi amintesc ca acum lanurile semete de cucuruz fișnăitor din septembrie, și unchiul Aurel, fratele cel mare al tatei, un uriaș de doi metri, pierzîndu-se ușor în ele. Apoi bostanii dolofani pentru porci și dovlecii cărnosi, galbeni și dulci, numai buni de copt acasă în sobe sau în cuptoare încinse ușor cu resturi vegetale uscate din coniiile fiecărei gospodării. Fasolea urcătoare pe tulpinele viguroase de porumb, cuiburile de roșii gogonate, drumurile de țară bătucite și tăiate de roți de care trase încet de boi sau de vaci. Dincolo de lanuri, coborai pe un pod de obloane roase de stejar, făcut chiar de moșul meu, Ioan, dulgherul cel iscusit al întregului sat, - nu era casă să nu fi fost făcută, cu arta detaliului, de el, - peste Valea cu apă amară ce venea din Cristurul plin de pomi roditori, cei mai mulți pruni, de unde toamna cumpăram în găleți prune bistrițe sau alte soiuri cărnos-roșietice, numai bune pentru fiert magiunul în cazane de aramă îngropate în vetre de pămînt. După pod începeau Fînețele. Nesfirșite „pășuni ale raiului” pentru cirezile de vite, hergheliile de cai și turmele de oi. Se întindeau departe, pînă în Șigle și Urca, iar la răsărit coborau pînă spre Luduș.

Poate aș putea depăna și alte întîmplări, unele crude, ale unei copilării deși aspre - munceam fizic din greu de mici copii - totuși, de ce nu, fericite. Bunăoară despre "jocul" duminical (mult mai tîrziu i s-a fost spus "balul") din ulița satului sau de la gară ce contamina parcă-n delir dionisiac toată suflarea, la care căscam, prostit și sedus, gura. Acolo, nu o dată, se tăiau feciorii sau proaspeții căsătoriți încă neîmpă-

Vasile Dan

---

cați cu interdicțiile noi, familiale în încăierări aprige. La "joc" erau aduși țigani ceterași din satele vecine cărora le-au luat, la un moment dat, locul virtuozii instrumentiști chețeni, feciori țărani autodidacți la ceteră, cetera a doua și gordon (contrabas). Primii pe care i-am prins eu erau Ioan al lui Mezău, Dinuț, un unchi de-al meu căsătorit cu draga mea mătușă "nana Ana", care mi-a fost o a doua mamă, și Ruca, pescarul de pe Mureș. Dar despre târgurile din fiecare marți de la Luduș, de vite, de porci, de păsări - găini, găște și rațe îndopate de care era plin Mureșul? Seara era un spectacol, o paradă, un convoi, o ceremonie pe "drumul țării", cum se numea atunci șoseaua, un adevărat du-te-vino de care, căruțe, animale, drumeți pribegi și solitari dinspre Luduș, nu doar de la noi, ci și din satele vecine, risipite prin împrejurimi, pînă în Ghirișul (Cîmpia) Turzii și mai departe, sau spre Gura Arieșului, Ciuci sau Lunca Mureșului.

În fine. Au existat însă ele vreodată? Cei mai tineri i-ar putea întreba pe cei mai bătrîni. Pe cei ca mine.

Replay @ Forward

Ioan Moldovan

✍ POEZIA LUI EMILIAN GALAICU-PĂUN. Ucenic al unor metaforici sau simbolici (sau reali?) dascăli de sintaxă, morfologie și fonetică, toate poetice și poietice, Emilian Galaicu-Păun este astăzi în lirica română un doctor docent, savant, erudit, un impenitent experimentator al energiilor verbale moderne, post-moderne și post-postmodene ale limbii române, energii pe care în laboratoarele sale lirice ultrasofisticat le supune unor sarcini semantice și semiotice de o infinită subtilitate, cerebrală în primul rând, pe două teme (de „studiu”) umane eterne: moartea și dragostea (aceasta din urmă se dovedește în textele galaiciene, mereu, un pseudonim al morții). „Având gustul sfârșitului – coadă de ouroboros este limba mea în gură” spune poetul. Pentru ca un pasaj ca acesta : „să adâncești săpătura-n cuvânt, a rînjit profesorul de morfologie prin cumul gropar, cu un rînd de hîrlețe în plus decît cum/ cere norma doar pentru ca sensu-ngropat în cuvânt să rămînă/ nepătruns de prostime și ploi cît mai mult timp posibil. dar tu/ ucenicul meu astăzi cînd duci la ureche cuvîntul și-l scuti ca pe o cutie/ de chibrituri tu cîte-nțelesuri în liniștea lui de mormînt deslușești?” să dea sugestia efortului de des-cifrare și în-cifrare pe care poetul îl consumă în elaborarea poemelor sale.

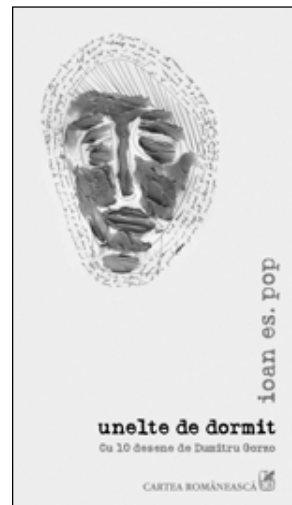
Arme grăitoare
Ed. Cartier
Chișinău, 2011

Textualizarea este mana poeticească pe care o consumă E. Galaicu-Păun pentru a-și elibera voluptatea ce „ridică însumarea” unor varii niveluri ale ființei sale scriitoricești: amintiri de tot felul și din vârste de la copilărie la greaua maturitate, amintiri și reamintiri culturale, li-vrești, reminiscențe din lecturi obligatorii sau suplimentare și, mai ales, permanenta „ocupați-une mentală” de a suci-răsuci-rupe-întreupe-le-ga-dezlega-converti-inverti, pe scurt a supune cuvintele și sensurile lor la te miri ce emisii de-viate și deviate, încât a citi textele sale reclamă cititorului o atenție strașnică, cum și o pregătire „profesională” de genul celei pe care o solicită textele unor Foarță sau Pițu. Emilian Galaicu-Păun este un Ochilă și un Păsări-Lăți-Lungilă care au în vedere și în acțiune tărâmurile vizi-bile ori ascunse ale limbii române iar „armele grăitoare” pe care le au în dotare îl fac pe cititor să nu se odihnească o clipă pe parcursul lecturii (care, în fond, e tot un fel de vânătoare).

☞ POEZIA LUI IOAN ES POP. Somnul, în tratamentul liric al lui Ioan Es Pop, mi se pare a fi un fel de Mecca. Aspirația de a se instala într-o prezumată bunăstare a ființei prin somn nu e străină nici de aceea din monologul hamletian, nici de tângirea fără oțiu a emirului macedonski-an după un „loc” fericit, în absența însă a condi-ției „aristocratice” a insomniacului, în prezența, etalată deschis, firesc, ba chiar cu o oarecare os-tentație, a unui „eu liric” de biet om aflat sub timpul vremilor noastre târzii și confuze, cu „carnea grea și oasele opace”. „Uneltele de dor-mit” (alcoolul, privitul cataleptic la televizor, re-veriile de tip *regressum ad uterum*”etc.) se do-vedesc mereu ineficiente și uzate moral. Ră-mâne scrisul poetic. Aici Ioan Es Pop se dove-dește un extraordinar „meseriaș” care, pentru

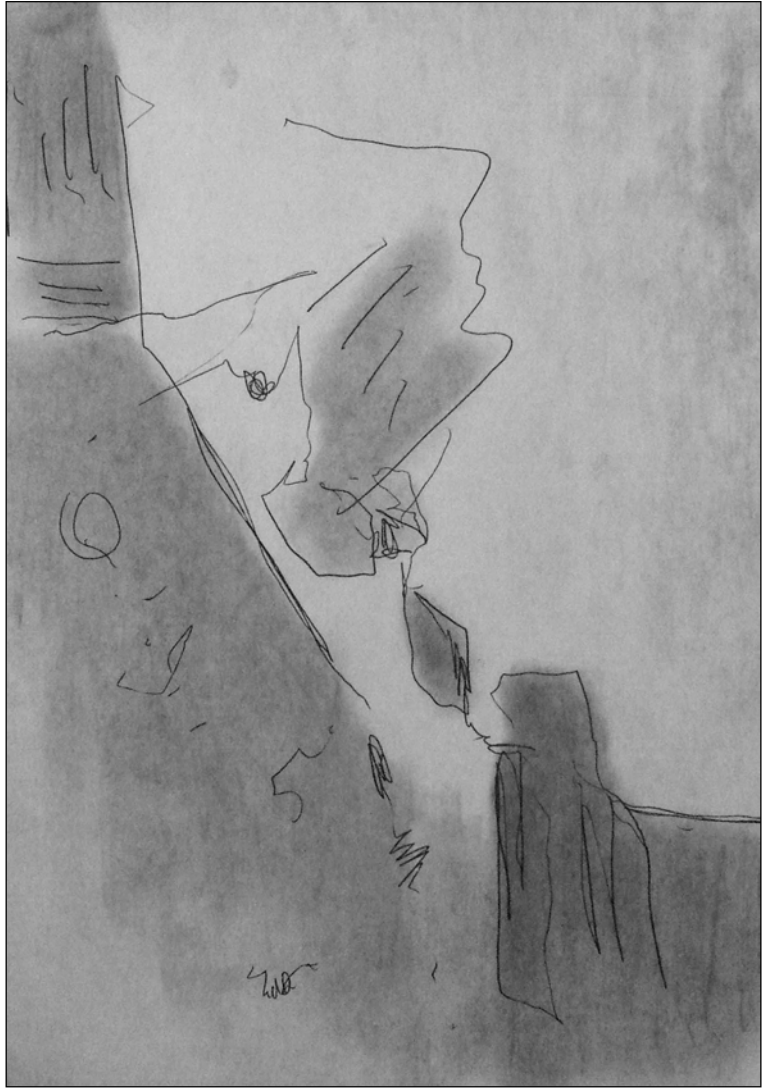
un ochi mai indiferent la farmecul imediat al textului, trădează bune „învățături” de la te miri (sau nu) cine: Ion Mureșan (mai ales în „cazuistica” galeșă și astuțioasă a alcoolizării), Kafka (în punerea în act a unui psihism al cărui „naturel simțitor” percepe absurdul cu deplină seriozitate și cu calm abandon), Emil Brumaru (în privința domesticului savurat ca partitură oniric-muzicală), Ștefan Bănuțescu (în poemele mizând pe fabulosul magic al realității rurale pline de mitologii cvasi-spontane, fără vreo aparentă „canonizare” folclorică, adică pe invenție mito-poetică), Marin Sorescu (în portretizarea narativă a unor „ciudați”), poate chiar Charlot, pe alocuri (în egala fervoare a abordării ghinionului cotidian în manieră de balet mecanic).

Volumul e distribuit în secțiuni anume: *în caz că ți se face somn mai devreme, și cei din urmă vor fi cei din urmă, potriviri după alecsandri @co., dincolo*, poetul uzând cu grație de „formule” variate de compoziție, toate însă purtând marca unei originalități de nețăgăduit. Într-un loc citim următoarea mărturisire: „n-am nimic de spus în vorbire umană,/ unde totul este întâmplare și zarvă”. E o delivrare esențială. Nu doar blestemul repetabilității în curgerea temporală a existenței apasă asupra sensibilității și conștiinței poetului, nu doar paradoxul istoricității („nu mai crezi decât în istorie./ iar istoria vorbește doar despre dispăruți”) și ireversibilitatea statuată definitiv și ocultă a biografiei insului uman, dar și condiția slăbiciunii metafizice a limbajului uman acționează ca energie compulsatorie a acțiunii poetice. Un „dincolo” inconvertibil îl repune pe poet la munci lirice în posturi variate, pentru ca mereu și mereu acesta să fie nevoit a se întoarce de unde a plecat, la precaritatea fizică și metafizică a individului obosit de „întâm-

unelte de dormit
Ed. Cartea Românească
București, 2011

plare și zarvă”. „Sisif’-icitatea camusiană , ca să folosim un cuvânt urât, se confirmă în fiecare poem, iar pavesiana „meserie de a trăi” nu doar obosește, dar împinge la ideea sinuciderii, ca la Cioran, la versuri precum: „*unde ne vom mai întâlni./ unde ne vom mai întâlni?//poate în grotă-ca-stomacul./poate în grotă-ca-stomacul// mai târziu sau mai devreme./ mai târziu sau mai devreme?// mai târziu, mai târziu/ sau mai devreme, mai devreme.// cu tot cu nefericirea noastră,/ cu tot cu nefericirea noastră// cu tot cu ea, cu tot cu ea./ cu tot cu nefericirea noastră.// ziua sau noaptea, ziua sau noaptea?// firește că ziua, firește că noaptea.// adică singuri, adică singuri?// singuri în fața unui cer tot mai gol./ pe un pământ tot mai lipsit de speranță.// ca să nu ne mai întoarcem, ca să nu ne mai întoarcem?// moartea omului e arta lui Dumnezeu./ arta omului e sinuciderea*”. Tragismul condiției umane nu poate închide gura poetului, chiar dacă el este avizat cu privire la această „blestemată chestiune” și chiar dacă simulează, uneori cu umor blând, alteori cu resemnare calmă, ipostaze improbabile ale omenescului: „*mă duc pe un pământ străin și bocesc./ nu mai știu nici o limbă./ în cerul gurii e o beznă absolută./ cum să vorbești cu o peșteră/ în loc de gură? // poate însă că noua vorbire/ nu va mai trece prin gură.*”

Cronica literară

Marius Miheț

O lume mai târziu

Bogdan Suceavă
Noaptea când cineva a murit pentru tine
Iași, Editura Polirom, 2010

Despre evenimentele din 1989 nu mai vorbesc nici măcar cei implicați, pentru că opinia publică actuală și-a primit prea multe porții de scepticism. Mai grav e că unii dintre participanți au revizuit o întreagă condiție umană, reconfigurându-și, pentru totdeauna, o structură interioară mutilată, fără nicio șansă credibilă în afara tragi-comicului. De aici o sumă de *pacienți istorici*, închiși în lagăre interioare unde mocnesc interogații nesoluționate. Bogdan Suceavă parcurge un drum invers, convins de adevărul unor momente incandescente, imposibil de lăsat în afara scrisului și istoriei. Ajuns la o maturitate creatoare și umană, el restabilește granițele interioare, culturale și sociale ale unei istorii a incertitudinilor.

„Nu am dovezi. Să zicem că totul e ficțiune”. Așa începe naratorul lui Bogdan Suceavă incursiunea în tumultul a două zile reprezentative pentru revoluția bucureșteană din 1989. Cumva detașat și păstrând la distanță posibile atacuri incomode. Iată povestea revoluției din perspectiva unui matematician în anul I de facultate, fiu de ofițer de miliție, pornit într-o aventură personală spre Universitate pentru a participa la redactarea statutului Ligii Studenților. O nebunie, se-nțelege. Nu și pentru proaspătul student călit în armată. Călit e un fel de-a spune; în fapt, traumatizat, încarcerat în toxice suspendări temporale și tembelizări pe linie. Drumul acesta la Universitate se ramifică din prezentul intens, apocaliptic, al revoltelor din decembrie`89, spre trecutul împărțit între iubiri indecise, matematică și stagiul militar. *Noaptea când cineva a murit pentru tine* este istoria unei memorii dislocate.

Cred că romanul lui Bogdan Suceavă se pretează cel mai bine unei idei preluate din Guénon, anume *negarea condiției intelectuale*. Gânditorul francez înțelegea prin expresie o consecință a individualismului: rațiunea mai presus de orice. În romanul lui Suceavă avem de-a face cu intelectualul decapitat, așa zice. Acel individ care aspiră la statutul de intelectual însă e forțat să și-l refuze. Nu întâmplător problema raționalismului e chiar sensul vieții naratorului – suprapus înadins cu biografia autorului. Iată ce mărturisește: „sunt omul orchestră, sunt cel care nu doarme niciodată, sunt cel care se simte precum peștele-n apă în miezul unor ocupații ce le-ar repugna altora”. De partea lui are memoria infailibilă, dublată de structura rațional-matematică de raportare la imediat. Sunt puține șanse să nu credităm acest narator, absolut dedicat explicării unei *crize istorice*. Cam mult, în aparență. Însă cel mai important aspect al cărții este credința naratorului că „face istoria”, că el este Revoluția. Nu lipsesc dozele de teribilism și inconștiență, amuzante. În forul interior, participarea la istorie reprezintă implicarea în structura propriului destin. Probabil conștiința revoluționarului dintotdeauna. De fapt, este vorba de istorisirea negării unei condiții intelectuale, ambiguă în criza unei lumi ce dă senzația că e înghițită mereu de o alta.

Matematica - o doctrină a salvării

Cel care a inventat lumea este Bernhard Riemann, crede naratorul, iar matematica devine astfel o artă a supraviețuirii. *Noaptea când cineva a murit pentru tine* este povestea unei soteriologii. Un tratat de soteriologie. Pentru Bogdan Suceavă matematica pare a fi doctrina ideală de salvare din criza istoriei. Eroul din *Noaptea când cineva a murit pentru tine* este un simbol, purtătorul unui mesaj reluat în vertijul unor schizme politico-istorice ireversibile. Dacă matematicianul Riemann a reinventat lumea, atunci matematica o poate salva de apocalipsele ei. De aici participarea socială a personajului-narator la reglementările studenților. Corespondența e evidentă: lui Riemann i-a trebuit „o noapte și a înțeles”, atunci revoluția schimbă lumea și intelectualul în două nopți crepusculare. Ca artă a supraviețuirii, matematica clasifică în asemenea momente neclare *inclasificabilul*. Dincolo de toate, matematica este cea care face diferențele specifice, ghidată dintr-o stranie obscuritate interioară de gramatică. Nimic nu poate însă prelucra iubirea, fie ea exotă din adolescență, ori matură (episodul Diana). Aici matematica nu mai funcționează decât printr-un singur procedeu ce va fi imprimat mai

apoi întregii narațiuni: *reducerea la absurd*. Romanul nu mai poate întreține perspectiva reportajului, nici pe cea documentară. Golirea de sens a intuiționismului și rațiunii nu poate fi contracarată, cu excepția unei reduceri la absurd. Moartea militarilor în aceste evenimente sunt simbolurile unor reduceri la absurd pentru a înțelege memoria și istoria. Poate Totul. Fără moartea lui Cristi, fără tragic și absurd, memoria nu ar fi acționat la modul ideal. După cum simpla semnătură a tatălui din buletin devine automat stigmatul intelectualului revoluționar în lumea nouă. O expulzare ce transmite profetic soluția viitoare pentru o întregă națiune, exilul.

Drama apartenenței

În căutarea sensului din această degradingoladă generalizată, Bogdan Suceavă idealizează tragic (anti)conștiința de matematician, rezolvând în minte ecuații fără soluții raționale. Singura teoremă valabilă rămâne cea a implicării - deopotrivă rezultat istoric și unul interior, ca răspuns la *anxietatea* dobândită. Ce înțelege retrospectiv Bogdan Suceavă e că totul pornește de la individ spre lume, nu invers. Mai mult, că detaliile sunt totul. Afară de problema identității, cea mai pregnant-psihologizantă este cea a *apartenenței*, mai întâi condiția de fiu al unui milițian, apoi la o categorie socială postapocaliptică. Între militari și matematicieni el încearcă să defileze cu soluții câștigătoare pentru a rezolva problema apartenenței („eram beat de ideea de a aparține. Grea boală pentru cine nu i-a încercat excesele”). De rezervă, un pansament liniștitor, rămâne mitul strămoșilor argeșeni.

O tensiune deopotrivă socială și psihologică e marcată de relația tată-fiu, fiecare crezând în felul lui într-o lume a ordinii. Unul face parte dintr-un trecut inglorios prin adeziunea la regimul comunist, parte în structurile de conducere, în vreme ce fiul participă tocmai la schimbarea acestei reguli ideologice, trebuind să se disocieze de tată pentru a-și crea propria istorie. Romanul reține într-un plan obscur drama despărțirii dintre cei doi. Aflăm în mai multe rânduri că fiul nu-l văzuse pe tată din 22 decembrie, de când apăruse la televiziune; într-acolo pornește și fiul, oprit însă de o istorie cu un straniu simț al umorului negru.

De la patria imaterială, a problematizărilor și abstracțiunilor, Suceavă plonjează în materialitatea ei, prin ideea concretă a morții. Insuportabilul pentru Bogdan Suceavă se produce odată cu descoperirea alterității și revelația absurdului unei morți care nu dovedește nimic.

Ultimativ îl revoltă „ideea că cineva ar putea muri fără să știe *de ce*”. Strategia lui Bogdan Suceavă constă în prezentarea fluidă a unei realități multistratificate, cu evenimentele prezentului și cele ale trecutului laolaltă pentru a da sens unui viitor neclar, imposibil de prins într-o formulă acceptabilă a destinului.

Salvarea prin scris

Scrisul poartă în *Noaptea când cineva a murit pentru tine* însemne soteriologice și cathartice. El este o energie ce trebuie iarăși orientată constructiv, îmblânzită, pentru că ea marchează granițele unei personalități. Din acest filon reies și trimiterile la *Toamna patriarhului*, premonitoare pentru realitățile românești. Ideea de accident al istoriei care iese dintr-o carte pentru a deveni realitate este tot mai evidentă. Distopia lui Bradbury despre oamenii prefăcuți în cărți este inversată. Trăim colapsul unor lumi desprinse din ficțiunile latino-americanilor. Se vor derula ideile de realitate, suprarealitate, utopie, distopie, absurd. La final, libertatea și patriotismul trebuie să regleze torentul ieșit din scris sau din realitate, să refacă un echilibru suportabil. Nu e surprinzătoare în această atmosferă carnavalescă de ce teoria probabilităților este mai reală decât orice altceva. Dificil de cuprins într-o formulă, *senzația de ireversibil* traversează cartea, la fel realitățile care se unifică pentru a da un sens individului blocat în evaluări imediate.

Ca în *Venea din timpul diez* revoluțiile interioare sunt însoțite de proiecțiile onirice asupra urbanului. Dimensiunea onirică imprimă Bucureștiului destinul colosului din Rodos, capitala devenind un centru al lumii în care se ard etape fantomatice, în vreme ce realul se contopește vertiginos cu visul, defrișând rând pe rând avanposturile oricărei forme reale logice. În acest oraș-cavou, biblioteca este exclusiv un simbol al dispariției umanului ori al căderii într-un infern fie reluat, fie știut din totdeauna. Ideea de curbură se aplică atât istoriei cât și visului ori realității propriu-zise. Prin scris, problema *voinței* capătă valorizări la început nebănuite. Bogdan Suceavă pune în centrul revoluției (culturale sau politice), ideea de voință, altminteri nu se poate schimba esența unei culturi. Prin urmare, sensul istoriei trebuie să fie un comandament al voinței. De aici drama ipostazierii ca inamic al revoluției este cu atât mai intensă.

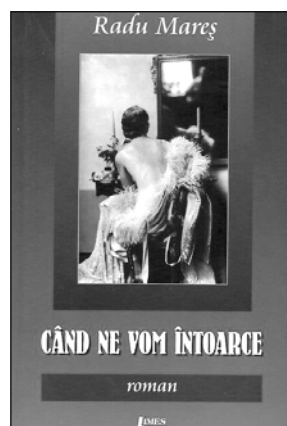
Deși lipsesc spectacularul și parabolicul din cărțile anterioare, *Noaptea când cineva a murit pentru tine* păstrează la un nivel mitolo-

giile unor idei, ofertante pentru susținerea conceptelor de națiune și revoluție. Sincopat și filmic, *Noaptea când cineva a murit pentru tine* este jurnalul unui revoluționar expulzat care vrea să explice verosimilul dintr-o fărâmă de viață traversată de o suprasarcină. Elementele electrizante se demistifică, tranzitând o realitate tot mai tragică. *Noaptea când cineva a murit pentru tine* este un roman de diseminare a relațiilor cu istoria noastră postcomunistă, proiect încheiat de Bogdan Suceavă prin toate cărțile de până acum, la nivel parabolic, mitic și realist. Cartea este o despărțire de o întreagă etapă de creație. Odată biograficul și autoficțiunea epuizate pe toate secvențele teritorialității, nu rămâne decât reconfigurarea ficțională a unor spații obsedante. Perfecționist și combativ, Bogdan Suceavă este un model de angajare intelectuală în viața Cetății. O atitudine tot mai rară în vremea din urmă. Și pe cale de dispariție.

Cronica literară

Liviu Câmpeanu

Romanul realist redivivus?

Radu Mareș
Când ne vom întoarce
Iași, Editura Limes, 2010

La o vârstă când, de obicei, se scriu jurnale sau memorii ori se adoptă o atitudine relaxată față de *isme*le postmoderniste, Radu Mareș, bucovinean de obârșie, dar clujean prin adopție, se impune decisiv în proza contemporană cu noul său roman *Când ne vom întoarce*, beneficiind de premiul Uniunii Scriitorilor pe anul 2010. Această proză amplă, stufoasă (460 de pagini), aflată în răspăr cu căutarile tinerilor scriitori, ilustrează mai degrabă realismul tradițional, nefiind străină de o seamă de simboluri, de semne transparent moderne detectabile fie în secvențe semnificative, fie în pasaje antologice (romanul *Caii sălbatici*, 1981, anunța unele elemente de tehnică narativă). Romanul este structurat în 5 capitole (3 și 4 fiind cele mai întinse), *Domnișorul*, *Păcatul sau o potecă, prin iarbă spre casă*, *Domnișoara Katria*, *O fată ca un soldat*, *Curați și luminați*.

Trama cărții este legată de Nordul Bucovinei deceniului 4 al veacului trecut, ținut reconstituit epic-monografic, cadrul spațial-temporal fiind inedit în contextul general al prozei românești. Începutul este cvasibalzacian: „*Cu câteva zile înainte de a împlini 25 de ani, în primăvara lui 1935 (sau 1936), Gavril M. primi numirea la fermă, ca administrator, cu notificarea că trebuie să se prezinte îndată la post. Apu-case să studieze harta la Camera Agricolă din Cernăuți: era cel mai nordic teren cultivat pe teritoriul României Mari [...] în lunca de pe malul drept al Nistrului*”. „Domnișorul”, cum i se va spune, Gavril M. (numele lui, ca și al Katriei Sahoverschi, trimite la numele părinților autorului - apud *Dicționarul general al literaturii române*, 2005) este un tânăr agronom școlit la Cernăuți; el va trebui să administreze o fermă

părăsită de austriacul Wagner – „personajul absent” – bănuieț a fi trecut la ruși. Protagonistul, aflat în ipostaza unui erou „civilizator”, răspunde, de fapt, îndemnului imperios-naționalist al profesorului său Volcinski: „*Cine va vrea să schimbe ceva în țara asta, de la țăran trebuie să înceapă. Și să pună oameni noi, tineri, peste tot acolo unde trebuie luate hotărârile mari.*” Coborât din tren este dus spre fermă de țiganca Tina (un personaj pitoresc), care se va dovedi, mai târziu, o vrăjitoare invocând prin „farmece” ploaia binefăcătoare (la sfârșit „scofălcită”, apare ca o căzătură jalnică). Treptat, „domnișorul” – un idealist singuratic – va cunoaște normele (uneori cutumiare) și oamenii aceluia ținut care aparținuse Austro-Ungariei, a cărui administrație este regretată de unii localnici de etnii diferite, noii stăpâni („regățenii”) fiind priviți cu suspiciune, cu superioritate și neîncredere, câteodată motivată (moș Onofrei, contabilul, laudă „străinii”, nu și pe români).

Tipologia se coagulează lent, detașându-se pricepuții jucători de tarok, primarul Gheorghe Hojbotă, Tavi Vorobchievici, preotul Posteuca, Radu Opaiț, directorul școlii, la care se adaugă și cârciumarul evreu Horovitz, șeful de post Gogu Popescu, încarnare a viciilor „antice”; zilierii „sudiți” de la fermă erau și ei priviți cu rezervă. Un straniu cuplu aciuat la conac este format din bătrânul vagabond Herr Franz și deadea Olesia, moșiereasa rusă, acum cu mintea „zbrevuiată”.

Ritmul lent, aparent tern, al romanului (confer opinia lui Camil vizându-l pe Rebreanu) se modifică gradual (totul însă în registru grav) odată cu apariția în scenă a „domnișoarei Katria”, devenită apoi „o fată ca un soldat”, atributele feminității dublate fiind de cele aspre ale amazoanei. Ascendența austriaco-ucraineană a învățătoarei explică prin numeroase întâmplări structura lăuntrică a acesteia. De acum vom asista, excluse fiind scenele melodramatice, la o „love story” *sui generis*, visătorul, interiorizat și discretul Gavril M. cunoscând-o pe fată într-un cadru hibernal, aparent nepropice cristalizării idilei – termen aproape inadecvat, de vreme ce legătura sentimentală este oarecum mascată, fără „*declarațiuni*” și cu totul în afara unor note senzuale. Katriei îi va povesti tânărul îndrăgostit nenumărate momente din biografia sa rurală, fără însă a genera plictisul. La rândul ei, fata îi va relata îndelung întâmplări esențiale din familie, istoriile lor fiind complementare. Familia lui e surprinsă mai ales prin experiențele (uneori mistice), pe care copilul, apoi adolescentul și tânărul le cunoaște: incursiuni pe la mănăstiri, mama fiind habotnică („pocăită”, mai târziu), incipienta legătură cvasi-incestuoasă cu o soră, accidentul care-l împiedică să devină preot, scena agoniei tatălui (echivalând dureros cu perceperea prematură a morții)

- una dintre cele mai tulburătoare din roman („*Dați la o parte, ca să nu încurce, urcați la adăpost pe cuptor, Parascuța și el urmăriseră urletul încremenit ca și cum o mișcare a lor, o respirație i-ar fi întetit durerile căci suferința nu înceta și ea se exprima astfel prin urlete ca de fiară. Treptat, ținea minte și asta, corpul său intrase în rezonanță cu al celui care va muri. Durerea, ca o vibrație, ca un curent trecea din când în când și prin mușchii tăi de copil, subțiri ca niște ațe iar oasele sale fragile delirau de durere și ele*”), școala din Cernăuți, preceptele profesorului-mentor, sechele ale poporanistelor „datorii uitate”. „*Profesorul zice [...] că noi, băieții de țărani care au făcut școli, avem o datorie mare față de neamul românesc, o datorie de care nu-i voie să uităm nici în somn... vericine ești într-o viață de om*” (apropierea de rostul lui Budulea Taichii e evident; à la Slavici e și procedeul insinuării vocii naratorului în gândurile personajului și tenta reflecției morale).

În esență, ultimele trei capitole, dincolo de unele descrieri excesiv de minuțioase, chiar anoste (nunta unei surori, prezența lui Gavril M. în familia Katriei), înregistrează încheierea fără ostentație a cuplului, presupunând idealitatea și identitatea de destine, sub semnul tragicului, răul insinuându-se viclean prin varii semne. Cei doi vor fi victimele inocente peste care vine „Teroarea Istoriei”. Gavril M cade împușcat (din greșeală?) într-o acțiune de urmărire a legionarilor („călugărașul Iliuță” era ținta urmărită), pe când Katria, în reacția ei vindictivă îndreptată împotriva jandarmilor. Indubitabil, motto-ul romanului (luat din *Geneză: 37, 18-20*) trimite la idealismul pur, la inocentul (matur totuși) care e predestinat morții, el aparținând tipologiei celor „curați și luminați” – sursă a tragicului („hybrisul” are aici o nuanță aparte): „*Ei l-au zărit de departe și până să se apropie de ei, s-au străduit să-l omoare. Au zis unul către altul: - Iată că vine făuritorul de visuri! Veniți să-l omorâm și să-l aruncăm într-una din aceste gropi. Vom spune că l-a mâncat o fiară sălbatică și vom vedea ce se va alege de visurile lui.*”

În cadrul discursului narativ întâlnim o seamă de anticipări, de premoniții vag anxioase, anunțând cu deosebire evenimentele care se precipită în densul și rafinatul capitol final (ex. g.: „*aceste gânduri erau însă pentru mai târziu*”, „*Tavi Vorochievici le va pune pe toate cap la cap, dar asta mai încolo mult, mult mai târziu*”). De altfel capitolul 5, plin de suspans, deținând și subtile sugestii filmice, începe prin precizarea – elementul surpriză – identității personajului narator, în același timp și *raisonneur*-ul romanului, totul fiind, de fapt o repovestire: „*Mă numesc Vorobchievici Octavian și cele povestite până aici îmi aparțin. Unele fapte le-am cunoscut nemijlocit, altele mi-au fost relatate de*

dragii mei Ecaterina și Gavril M. La fel, într-un sat de la marginea lumii, cu câteva sute de suflete, nu există multe secrete”.

Roman-parabolă, *Când ne vom întoarce* constituie deopotrivă o adâncă reflecție asupra relației individ-istorie, în general, aici în contextul în care „Mișcarea” miza pe fondul naționalist-religios, cu evidente consecințe nefaste – opuse crezului inițial, meditația asupra sensului Istoriei aparținând naratorului-*raisonneur*: „*Tu nu vei înțelege niciodată ce-am fost cu adevărat. Istoria, mă tem că și ea și-a creat un lapsus mincinos și nu-ți va fi de ajutor. Cât despre noi, noi, știutorii, când ne vom întoarce, nu vom găsi decât vidul*” (s-au făcut apropieri de poezia lui Radu Gyr, *Ne vom întoarce într-o zi*). Prin vocea scepticului Tavi V., povestitorul, deducem că înțelegerea adevărată a istoriei mari este imposibilă, istorisirea reținând doar părți ale microistoriei: „*Adevărul este că nu ajungem să cunoaștem decât fragmentele minuscule din povestea cea mare, fragmentele-bucățele care nu se îmbină aproape niciodată.*”

Provincia evocată în roman, constatăm spre final, cunoaște anii războiului, cu zvârcolirile istoriei mari, la un moment dat auzindu-se „*tot mai aproape geamătul surd al tunurilor rusești.*” Speranțele incerte într-o virtuală renaștere a provinciei se asociază unui strigăt dureros, interogativ-retoric: „*Spune și tu, de la cine să fi sperat că ne va veni salvarea? Dar va veni?*”

Romanul, în contratimp cu demersurile epice de azi, poate oferi, la o nouă lectură, neviciată de prejudecăți, noi grile de interpretare (rețeaua de simboluri și sugestii fiind, uneori, subiacentă) depistând, totuși, modernitatea cărții, dar punând „în paranteză” scoriile semnalate, precum și capcana mincinos-înșelătoare a copertii prime; cititorul mediu, onest, va fi atras, însă (curiozitatea sa e explicabilă...) mai mult de cadrul istorico-geografic.

Cronica literară

Lucia Cuciureanu

Uneori se termină cu bine

Gheorghe Mocuța
Cea mai bună dintre lumi
(Jurnal și contrajurnal parizian)
Editura Tracus Arte, București, 2011

Jurnalul parizian al lui Gheorghe Mocuța este un jurnal de existență sau, cum ar spune M. Mihăieș, „un decupaj în real”. A ales Franța ca o șansă, ultimă, de supraviețuire și toată mărturia pe care o depune în carte se constituie într-un șir de întâmplări și fapte de viață. Aceasta e și concluzia la care autorul singur ajunge: „atunci trăiam, iar acum supraviețuiesc zilelor scrise. Dar mai bine să mă opresc aici”. Jurnalul și-a făcut datoria. Bătălia însă continuă. Căci, nu-i așa, „o luptă-i viața”...

Autorul intră pripit în convenția jurnalului, cu stângăcie și neîncredere: „Trebuie să ai o doză de inconștiență ca să te apuci să notezi într-un carnet cam tot ce ți se întâmplă în timp ce fiul tău, alături, are febră” (p. 18). E prins numaidecât în vârtoarea încheștării cu boala, dar e acum în „cea mai bună dintre lumi”. Repetarea obsedantă a sintagmei apare ca o incantație care asigură un punct de sprijin și o eventuală certitudine. Dacă nici aici nu te poți salva, atunci unde? Câteodată cuvintele vindecă mai degrabă decât toate lecurile din lume. Și e prins în mreaja unei „cărți deschise”, așa cum îi apare, la ora încercării, Parisul, spiritul francez. Un decor real peste care se suprapun istorii mai mult sau mai puțin cunoscute. Realități și mituri se întrepătrund într-un *mixtum compositum*, din care cei interesați de spațiul francofon află lucruri mai interesante decât dacă ar studia pe capitole: pictură, filozofie, istorie, sociologie, literatură, jurnalism etc. Câte ceva surprinzător despre Villon, Cocteau, Malraux, Paul Celan, Molière, Gerard de Nerval,

Hugo, Simenon, Queneau, Albert Samain, Andrei Makine, Anatole France, Michel Onfray etc.

În esență, pe autor îl incită la comentarii și comparații tot ce ține de literatură. Ceea ce dovedește știința lui în acest domeniu. Când vede, într-un muzeu, camera cu pereți de plută a lui Proust și dormitorul prietenei sale, Marta Bibescu, își aduce aminte de o strofă a lui Șerban Foarță. Un film documentar despre Julia Kristeva îi amintește de bătrânul Ciocârlie (Livius!): „Cu vocea lui inconfundabilă își linge rănilor bătrânețelor. Demn și subtil ca întotdeauna” (p. 260). În atelierul lui Brâncuși îl evocă pe profesorul său de latină din anii liceului, Ioan Blendea, chiar nepotul marelui artist, care își colora orele chinuitoare cu trimiteri culturale. Amintește de *best-seller*-ul „Da Vinci Code” care s-a vândut în Franța într-un milion de exemplare și a scos zece milioane de americani pe străzile Parisului în căutarea locurilor anchetei și ale crimei. Nu neglijează nici aparițiile de acasă, căci autorul ține permanent legătura cu viața literară românească. Romanul „Sigma” al lui Al. Ecovoiu îi apare ca o „confesiune tulburătoare a credinței și îndoielii, a căutării și tăgădei” (p. 77). Comentează cu Lucian romanul lui Kundera „L'insoutenable legerete de l'être”. Apreciază romanul „La belle roumaine” de D. Țepeneag. Citește „Scenele” lui Lucian Raicu și „Letopizdețul” lui Vakulovski, corespundează pe internet cu Vasile Dan, citește Arca și scrie pentru ea despre romanul lui Gheorghe Crăciun, „Pupa russa”. Pe Jeffrey Eugenides îl consideră „genial”. Calcă pe urmele pașilor românilor care au descins cândva în metropola pariziană: Dimitrie Cantemir, Spătarul Milescu, Brâncuși, Enescu, Cioran, Ionesco, T. Tzara, C. A. Rossetti, Alecsandri, Macedonski, D. Anghel, I. Pillat, Anne Brancovanu de Noailles. Îl afectează moartea lui Ioan Flora. Vizitează muzee, expoziții, frecventează ședințele PEN-clubului parizian, unde întâlnește români plecați din țară care povestesc cum au intrat în circuit. Participă la două dintre întâlnirile prilejuite de programul „Les belles Roumaines” unde se îmbată de „freamătul și neliniștea confrăților”, pentru a uita de propria angoasă. Caută oameni, devoră cărți și statistici, ca leac contra uitării. Am reținut că bugetul mediu al unei familii franceze, în 2005, era de 110 euro pe zi. Cunoaște și implicit se cunoaște, cum singur mărturisește: „jurnalul parizian, prin forța lucrurilor m-a scos din somnolență și mi-a dat șansa regăsirii. Poate Ultima” (p. 292).

Din fragmente se poate recompune „personajul”, portretul celui care scrie. Ca în celebrul desen din covor al lui Henry James, chipul său involuntar se descoperă din trăsături, obiceiuri, acte care-i alcătuiesc personalitatea. Umbra trestiei gânditoare în scurtă cu fermoar și șapcă

leninistă pe cap care se agață de cărți, de „iluziile și promisiunile lor mincinoase”. Otrăvit, chinuit, „pervers, demolator, imprevizibil”, sceptic, mistic, care suferă și de complexul Meursault. Profită de prieteni pentru a ieși din el, a uita de sine. E omul aflat într-o relație tensionată cu divinitatea: „Mă cert cu El, am depășit orice limită, sunt revoltat. I-o spun. Mai târziu, în baie, înghit în silă o salată asortată, cubulețe de sfeclă roșie de culoarea sângelui, morcov răzuit, cărămiziu. Câteva fire de salată verde ca mâinile lui cu vene sparte. Îmi înghit emoțiile, resping nodul care vrea să urce, salata are gustul țesuturilor fiului meu. Îl devor încet, mă stăpânesc să nu icnesc, încerc să nu mă gândesc la nimic. DE CE? DE CE EL?!” (p. 147). Tulburătoare imagine a devorării fiului, simbol al autoînvinovățirii și al deznădejdiei, ca și aceasta: „Eu însumi mă prăbușesc și alunec printre crăpăturile podelei” (p. 188). Deși încă citește acatiste și se roagă. În sfârșit, se autolivrează într-un acces de sinceritate dusă în extremis: „Mă întreb de ce mă aprind așa de ușor în fața unor cărți. Pentru că le pot avea, le pot lua în posesie. Există trei lucruri care mă mai excită. Unele cărți, pictura impresionistă și femeile cernite. De unde acest amestec de erotism și morbid? N-am de unde ști atâta vreme cât nu-mi pot analiza instinctele. Nu le pot stăpâni. E poate gelozia muritorului față de cei care au reușit și sunt nemuritori” (p. 141).

Celălalt „personaj”, la fel de important, e fiul. Văzut prin ochii tatălui. Surprinzător, mai lucid, mai matur decât acesta. Deși slăbit și anemic, își acceptă destinul fără zbulcium. În situații limită rămâne setos de cunoaștere. Citește, ascultă muzică bună, e interesat de filmele de artă. E interiorizat, senin, echilibrat, se stăpânește citind din „Dune”, cu căștile pe urechi sau refugiat pe internet. Uneori e chiar în formă, ca atunci când ia pasionat instantanee la Versailles. Și pentru el scrisul este o soluție de exorcizare a răului și de izbândă. Reușește să câștige premiul de debut pentru proză la Cartea Românească, premiu concretizat în publicarea unui volum. Se va numi „Amintiri din adânci tinereți”. Rămâne însă regretul că „Francisc” (care dă și titlul uneia dintre povestiri) nu mai este. Acasă au rămas bunu’ Onu și mama. Văzută tot prin ochii autorului: „Va simți sângele năpădindu-i fața, urechile, ochii. Va lua foaia de hârtie ruptă dintr-o agendă și va citi textul, îl va devora (...) Va recunoaște scrisul băiatului ei și bățiile inimii i se vor înteți. Va săruta scrisul care seamănă atât de mult cu al ei, va vărsa lacrimi” (pp. 83-84).

În „cea mai bună dintre lumi” cuvântul solidaritate nu sună desuet. De la gazda pariziană, dl Julia, până la familiile de francezi și români din Tours și Lille, de la biserici catolice și ortodoxe, până la maica stareță de la mănăstirea din Bourges, toți se roagă, ajută, fac chetă. Deși

generozitatea e uneori indiferentă și austeră, impresionează naturalețea gesturilor lor simple și firești. Autorul nu uită să amintească și de ajutoarele de acasă și să mulțumească tuturor, chiar și în moto-ul cărții: 1. „Arad + Paris = Paradis” 2. „Să fie ca Norocul în cale să vă iasă/ Să nu cerșiți ca mine la alții ajutor!” (Publius Ovidius Naso).

În „Cărțile crude”, Mircea Mihăieș se întreabă dacă jurnalul, acest text prin excelență autoreferențial, poate seduce cititorul de azi agresat de un „cotidian inflammat”. Răspunsul e unul afirmativ. Pot depune și eu mărturie în același sens. Jurnalul lui Gh. Mocuța m-a ținut, câteva zile, cu sufletul la gură. Și ca mine o vor păți, cu siguranță, și alții. Are dreptate Lucian: „Am știut că trebuie să existe o lege a compensației divine!” (p. 283). Cu alte cuvinte, totul e bine când se termină cu bine.

Cronica literară

Dan-Liviu Boeriu

O, țară tristă...

Andrei Pleșu
Față către față. Întâlniri și portrete,
Editura Humanitas, 2011

Când a publicat *Jurnalul de la Tescani*, Andrei Pleșu a fost acuzat că escamotează cu bună știință cotloanele cotidiene ale unui prezent sulfuros, pentru a se complăce în dulcea ispită a esteticului pur. Adversarii de atunci ai „jurnalului” (pun ghilimele pentru că, într-adevăr, cartea exceda rigorile stricte ale unei dări de seamă asupra vieții autorului și transmitea, cu o reflexivă acuitate, fragmente ale unui trăibil imediat, natural și spontan) au considerat, pesemne, că lipsa unei atitudini manifeste împotriva regimului de atunci se traduce printr-o calmă lașitate. Ceea ce au uitat să menționeze aceiași mici bombănitari este că volumul scris la Tescani reprezintă, până astăzi, una dintre cele mai frumoase lecții de stil literar din literatura română postbelică.

Mă bate gândul că la fel se va proceda și cu volumul de față. Chiar dacă, acum, nu i se mai poate imputa „neimplicarea” în actualitatea sordidă, pe care o colorează savuros și o împeștritează cu sânge și patos. Andrei Pleșu are neșansa de a fi, în egală măsură, iubit și detestat și capacitatea de a naște, subsecvent, pasiuni rigurose simetrice. Nimeni, însă, n-a îndrăznit să conteste valoarea literară a unui text scris de Andrei Pleșu, fie el articol de ziar, eseu ori discurs. De aceea, recentul volum al său, intitulat *Față către față. Întâlniri și portrete*, va stârni, fără dubii, discuții aprige.

Trebuie menționat, totuși, că această relativ nouă meteahnă a autorilor de calibru de a-și aduna în volum texte independente, apărute în presa vremii, nu este pe deplin onestă. Un articol rumegat a doua oară pierde, firește, din actualitate și, în plus, încadrarea acestuia într-un ansamblu ușor neomogen stilistic aduce mici prejudicii însuși volumului. Cu

Andrei Pleșu avem, însă, garanția șarmului demonstrativ, a coerenței și a cuvântului bine așezat. Ceea ce, s-o spunem pe șleau, reprezintă chiar farmecul acestui excepțional mânuitor de limbă română.

Acolo unde se simte o adâncă apreciere din partea autorului față de personajul redat cititorului, descrierea acestuia capătă dimensiuni auro-rale. A. Pleșu are, în schimb, o grijă pedantă de a nu cădea în ridicol și în misticism. Nu e encomiastic, dar recunoaște valoarea celui alt și se bucură să fie contemporan cu acesta. Autorul are, așadar, un înnăscut simț al admirației, pe care o oferă necondiționat tuturor acelorora cărora le-a stat în preajmă și care i-au fost de ajutor, în vreo formă sau alta. Când descoperă doi oameni fundamental diferiți (e vorba despre Constantin Noica și Alexandru Dragomir), dar pe care îi iubește la fel de mult, Andrei Pleșu face o asociere surprinzătoare, menită a-i clasa pe cei doi mentori într-o categorie comună (a celor care îndeamnă, în mod diferențiat, la reflecție): „Discursul domnului Noica provoca, de regulă, o reacție de tipul: «nu m-aș fi gândit niciodată la asta!». Ascultându-l pe domnul Dragomir, te simțeai îndemnat să spui: «cum de nu m-am gândit?». Cu cel dintâi descopereai insolitul, cu cel de-al doilea evidența. Sunt două specii diferite de bucurie metafizică.” (p.19)

Deseori, portretistul extrage din elementele prezenței fizice concluzii privitoare la caracterul personajului descris, folosind cu îndemănare și precizie o corespondență între aparență și esență: „Înalt, dar filiform, fragil, dar lacom de uzură senzuală, Marin Tarangul avea, până și în momentele lui de aroganță, o componentă de retractilitate, de resemnare. Era fundamental singur.” (p.63) Alteori, performanța identității dintre asumarea publică a unui rol și ideea care călăuzește destinul purtătorului de mesaj îi provoacă autorului puseuri de nedisimulată stimă: „Statura lui impozantă (a lui Vaclav Havel n.m.) nu decurge, în chip direct, din anvergura ideatică a operei sale scrise. [...] Căci, în cazul lui, nu ce spune eseistul e spectaculos, ci faptul că el a trăit mereu în conformitate cu ceea ce spune.” (p.95).

Autorii pentru care Andrei Pleșu are slăbiciuni mărturisibile public sunt portretizați distinct, cu o deosebită atenție către detaliul diferențiator: dacă Emil Cioran e „simultan morocănos și jovial, depresiv și tonic” (p.220), Mircea Eliade e surprins în capricioasa lui ipohondrie, redată cu umor și o vagă empatie retroactivă: „Se bucură ca un copil de isprăvile proprii și își face iluzia că durerile lui de stomac sunt un eveniment planetar. Cititorul e invitat la o solidaritate argumentată clinic: va scăpa autorul de aciditate sau nu?” (p.226), Herta Müller reprezintă, în mod egal, rigoarea adevărului și riscul corelativ al căutării acestuia: „Nu știe limbajul amabilității ipocrite, nu adoptă atitudini corect și cochet politice, dă, suverană, «cu

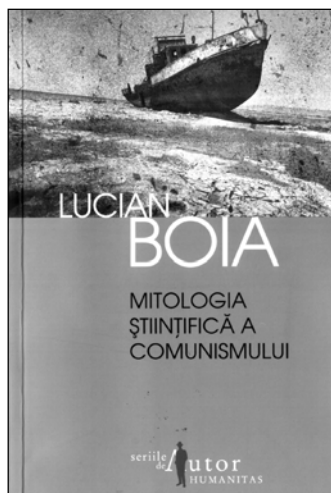
băta-n baltă» și «cu oiștea-n gard.» (p.233), iar Gabriel Liiceanu apare în ipostaza dascălului prin excelență, a omului al cărui rost e facilitarea înțelegerii unor concepte inițial greu digerabile pentru ceilalți: „Odată ce a intrat în intimitatea unei idei, știe, ca nimeni altul, să o treacă și altora. E un excelent profesor.” (p.245).

Generos în laude, Andrei Pleșu e devastator în critică și prezintă o plăcere aproape sadică în redesenarea riguroasă a derizoriului. Setei de admirație de odinioară îi ia locul o iscoditoare vigilență în creionarea unor portrete la limita caricaturii. În lupta surdă cu impostura, cu nesimțirea, cu imoralitatea și cu inconsecvența etică, autorul scoate la înaintare un întreg arsenal de epitete compromițătoare, comparații mușcătoare și ironii bine articulate, îndărătul cărora simțim, totuși, o notă de ilaritate compensatoare, de natură să ni-l facă nițel simpatic pe sinistrul personaj supus judecății. Astfel, Teodor Meleșcanu e genul de om indispensabil, băiatul de comitet gata oricând să asume o poziție în linia întâi, cu sau fără competența necesară: „Pe ce se poate bizui cineva care se bizuie, de pildă, pe dl. Meleșcanu? Diplomat comunist, apoi guvernamental FSN-PDSR, apoi disident PSD, șef de partid propriu, iar în final liberal, ministru liberal, stabil la armată, interimar la justiție” (p.109); Ion Cristoiu e „un amestec de Cocoșilă și Dumitru lui Nae, reveniți în poiana lui Iocan după câțiva ani de învățatură la seral” (p.140); în Valentin Stan „tehnologia de vârf colaborează cu șmecheria de birt și cu o volubilitate de spițer nevrotic” (p.143); Crin Antonescu „exhibă virilități, autoritarisme și trivialități care însă nu se potrivesc siluetei lui mai curând inconsistente. Rică Venturiano se joacă de-a Vlad Țepeș” (p.173); Adrian Păunescu e „un soi de Avram Iancu bine hrănit, aflat în siestă perpetuă” (p.184); Vadim Tudor „își confecționează o obscură carieră de publicist, valorificând minore dexterități de versificator, lingău și țoapă” (p.188); George Pruteanu crede că „a fi intelectual e [...] a explica mereu prostimii cum stau, mă-nțelegi, lucrurile”, acest lucru constituindu-se într-un fel de „prepotență cinică, la limita *kitsch*-ului” (p.201); Sergiu Andon e „asudat, vag apoplectic, profesionist rutinat al șmecheriei de bară” (p.205) ș.a.m.d.

Elegant în elogii și necruțător în verdicte, Andrei Pleșu dă, prin acest volum, un surprinzător și proaspăt ghid de argumentație critică, în care omniprezența umorului e doar o simplă modalitate de a face digerabile precarele portrete ale epocii. Pentru că, dincolo de tot spectacolul luxuriant al lexicului, de bogăția fastuoasă a stilului literar, îți rămâne, după lectură, subtonul amar al acestui panoramic peisaj diform, cinic și fatalmente trist.

Mitologia științifică a comunismului de Lucian Boia

Utopia comunistă - *religie politică*, după cum inspirat a denumit-o politologul Vladimir Tismăneanu - a nutrit permanent obsesia fundamentării științifice. Originile îndepărtate ale acestei obsesii se regăsesc în veacul al XVIII-lea, secolul raționalismului și al materialismului. Înfăptuind ceea ce a fost calificat drept *revoluție în filosofie*, asociind materialismul dialecticii, clasicii, *părinții fondatori* ai gândirii comuniste, Marx și Engels, au scris enorm. Se pare că au făcut-o ei înșiși și nu au făcut-o tocmai rău, cel puțin la nivelul expresiei lingvistice și al strategiilor

argumentative. Au abordat tipurile și relațiile de producție, lupta de clasă, dictatura proletariatului, religia, naționalismul, originile familiei, raporturile dintre sexe, au amestecat economia cu biologia, au pus ordine în teoria evoluționistă, au vrut să facă ordine în istorie. S-au înșelat grosolan atunci când au socotit că primele țări în care se va instaura comunismul vor fi cele dezvoltate și bogate, profetind în chip mincinos locul în care se vor consuma expirarea și oboseala sistemică a capitalismului.

De scris, a scris și primul lor succes, Vladimir Ilici Ulianov, mai cunoscut sub numele de Vladimir Ilici Lenin, care s-a străduit din răsputeri și a izbutit să convingă că previziunile marxiste nu au fost totuși dezmințite de viață și că, în pofida unor erori, ele continuă să funcționeze din plin. I-a fost favorabil demersului leninist climatul social și mental de la începutul secolului al XX-lea, mai exact criza ce a lovit edificiul burghez tradițional. Vladimir Ilici a profitat de situație, a speculat ideea că lumea și societatea trebuie reconstruite, a izbutit să o impună pe aceea în conformitate cu care *societatea nouă* și *omul nou* sunt concepte fundamentale. Și nu doar concepte, ci și imperative pentru a căror transpunere în practică ura, violența, teroarea își găsesc deplina justificare. Așa că Lenin nu doar că teoretizează violența, ci o și organizează.

Urmașul său direct, un georgian pe nume Giagașvili, care a dobândit o funestă celebritate sub numele de Stalin (Stalin însemnând *oțel*, fapt simptomatic pentru

paranoia continuei creșteri de oțel nu numai în Uniunea Sovietică, ci și în țările satelite, în pofida faptului că unele, precum România, nu dispuneau de materiile prime necesare, procurându-le la prețuri exorbitante și în disprețul oricăror argumente economice autentice) a desăvârșit teroarea. Indiferent sub ce formă s-a instaurat ea. Prin înfometare sau prin arestări, prin procese, execuții rapide, anihilarea fizică a oricui gândea altfel, prin trimiterea în neant a tovarășilor de drum, a celor ce până mai ieri îi erau dictatorului de la Kremlin prieteni, slugi credincioase sau aghiotanți. Și Stalin a avut obsesia scrisului. E mai greu de spus dacă a pus el însuși mâna pe stilou, sau au făcut-o alții, sigur e că s-a înmulțit numărul cărților ce îl aveau drept autor. Și nici lui Stalin nu i-a scăpat mai nimic. A teoretizat totul și n-a uitat nici un moment să sublinieze că toate teoriile sale sunt profund și nedezmințit științifice. Vai de cel care pune la îndoială acest aspect! Vai de cine se îndoia bunăoară de previziunea - obligatoriu științifică - potrivit căreia va veni și vremea unificării lingvistice, bunăoară.

Exemplul lui Stalin a fost urmat pe întreg teritoriul Uniunii Sovietice. Savanți reali sau inventați au susținut, siluind realitatea, că în toate domeniile știința sovietică deține prioritatea. Literatura și arta au devenit și ele științifice, creatorii au căzut pradă obsesiei ingineresti. Cum inginerii erau acea categorie de intelectuali care, prin specificul muncii lor, erau cei mai apropiați de muncitori, nu doar că au fost favorizați, nu numai că s-au înmulțit peste măsură (recordul absolut l-a deținut România lui Nicolae Ceaușescu, țară în care, în ultimii ani de dictatură comunistă, 68% dintre studenți se pregăteau pentru o atare profesie), dar au împrumutat ceva din statutul lor și scriitorilor și artiștilor la repezeală categorisiți drept *ingineri ai sufletului*. Hrusciiov, după momentul de derută intervenit îndată după dezvăluirea interesată a crimelor lui Stalin, a contribuit și el la amplificarea mitologiei știin-

țifice a comunismului. Politica și politologia, munca, producția, geografia numită *constructivă*, violentarea ecologiei, literatura, arta, competițiile sportive, biologia (cu aberațiile miciuriste și lăsenkiste), negarea teoriilor despre ereditate și apoi acceptarea lor spăsită, dar cu amendamente al căror rost era acela de a face mai ușoară înghițirea hapului, pedagogia (prin celebritatea contrafăcută a lui Makarenko), cucerirea spațiului cosmic (cu poveștile legate de primul Sputnik, Gagarin și visurile frumoase și abracadabrate despre Marte, Planeta roșie, cum altfel de altă culoare decât roșu?) toate de-a valma aveau misiunea de a afirma superioritatea științei sovietice. În Vest, Aragon, Henri Barbusse sau G.B. Shaw propovăduiau, din convingere sau contra cost, supremația comunismului și a științei aferente acestuia.

Exemplul *creator* al diversilor lideri de la Kremlin a fost urmat peste tot în Europa de Est și dincolo de hotarele acesteia. Cunoaștem foarte bine cât de *vizitați* erau de demonul științei Nicolae și Elena Ceaușescu, aceasta din urmă devenind la comandă academician doctor inginer și mare vânător de titluri academice. Viitorul luminos era luminos nu doar fiindcă așa edictau conducătorii, ci pentru că așa o cereau legile științei, o știință cu care conducătorii în cauză trăiau într-o familiaritate contrastantă cu analfabetismul lor esențial.

Toate aceste fapte, detalii, anomalii, felul în care știința instrumentalizată adesea în pofida evidenței spre a fi integrată *imaginarului comunist* ne sunt reamintite de cartea *Mitologia științifică a comunismului*, apărută în anul 2011 la Editura Humanitas, sub semnătura profesorului Lucian Boia. În ritm alert, cu detașare ironică dar și controlată, autorul lucrării înregistrează, recapitulează, comentează aberațiile "științifice" ale comunismului. Ai impresia, dacă nu ai ști că toate acestea au fost aievea, dacă nu ai fi avut neșansa de a le fi fost contemporan dar și cobai și victi-

mă, cel puțin în parte, că citești o carte de umor negru. Din păcate, nu e deloc astfel. Mitologia științifică a fost parte a presiunii psihice pe care comunismul a exercitat-o asupra noastră întru îndeplinirea idealului construirii *omului nou*. Un om nou ce nu a dispărut odată cu prăbușirea comunismului în țările Europei de Est. Un om

nou care încă mai bântuie nostalgic și ale cărui *călătorii* sunt "sponsorizate" nu numai de nostalgii ci și de realități puțin încurajatoare. Și asta fiindcă, așa după cum scrie Lucian Boia la sfârșitul cărții sale, *comunismul a fost o capcană a istoriei și, ca în orice capcană, e mai ușor să intri decât să ieși*.

Capcanele istoriei Elita intelectuală românească între anii 1930 și 1950 de Lucian Boia

Am citit cartea *Capcanele istoriei - Elita intelectuală românească între anii 1930 și 1950*, semnată de profesorul Lucian Boia, ca și cum aș fi parcurs o piesă de teatru. Există în textul ei o seamă de indicii că autorul însuși a văzut-o astfel. Fiindcă primele pagini ale lucrării sunt ceea ce se cheamă, în limbajul specific teatrului, *dramatis personae*. În *Introducere*, Lucian Boia fixează spațiul și timpul. "Greu de găsit - scrie autorul - o altă țară care să fi trecut, ca România, prin atâtea

regimuri politice de-a lungul unui singur deceniu. O relativă democrație până în 1937. Regimul personal al lui Carol al II-lea din februarie 1938 până în septembrie 1940. Statul național-legionar din septembrie 1940 până în ianuarie. Puterea concentrată în mâinile Conducătorului: general (apoi mareșal) Ion Antonescu (deja asociat cu legionarii în lunile anterioare), din ianuarie 1941 până în august 1944. Scurta etapă democratică (cu destule limitări, de altfel) din august 1944 până în februarie 1945. Guvernarea Petru Groza, comunizantă, din martie 1945 până la sfârșitul lunii decembrie 1947. Iar la 30 decembrie 1947, odată cu proclamarea Republicii Populare Române, intrarea deplină într-un sistem comunist. În doar zece ani, o succesiune de șapte regimuri, acoperind întreg evantaiul politico-ideologic, de la extrema dreaptă la extrema stângă și de la democrație la totalitarism. Lucian Boia mai face o observație importantă în *Introducere*. Mai toate aceste șapte regimuri dădeau impresia solidității. Păreau longevive. Sortite durabilității. Chiar dacă au durat doar aproximativ un an și jumătate, precum regimul carlist, ori numai câteva luni, cum a fost cazul Statului-național legionar.

Alte pagini de început fixează personajele, cele care vor evolua pe scena istoriei de-a lungul celor 10 ani supuși cercetării. Unele dintre aceste personaje - vom vedea parcurgând cartea - vor avea evoluții fără probleme, nu obligatoriu și grațioase, dar nu grația era preocuparea lor, izbutind să se adapteze trecerilor succesive. Altele vor avea de achitat costuri minore pentru ca survolul să fie totuși posibil, de-a lungul primelor șase etape. Altele vor dispărea. Disparițiile vor fi

însă cu adevărat dramatice ori tragice în timpul perioadelor de dictatură- cea legionară, cea antonesciană (chiar dacă “vocația guvernării Antonescu a fost mai curând legalistă decât doctrinară”), și mai cu seamă cea comunistă, ce va începe odată cu abdicarea Regelui Mihai I și trecerea la așa-zisul regim de democrație populară.

Cine sunt, totuși, aceste personaje ce trec prin cele șapte întortocheate *culuoare ale istoriei?* Intelectualii și artiștii. Cu precădere, universitarii și academicienii, al căror traiect este extrem de riguros urmărit de profesorul Boia, dar și scriitorii precum Mihail Sebastian, tineri gânditori avântați, aparținând generației 30, dintre care unii își vor găsi consacrarea academică peste hotare (Mircea Eliade, dar și Eugen Coșeriu, ce nu se înscrie însă în respectiva generație, dar va fi legionar), vor deveni academicieni dincolo de hotarele patriei (Eugène Ionesco), sau, tot acolo, mari referințe ale culturii universale (Emil Cioran).

Cum se comportă ei la schimbările de decor, de situație, de regim? Unii, puțini la număr, la modul neutru. Simbolul neutralității, în lumea literelor, de exemplu, ar putea fi Pompiliu Constantinescu, a cărui rectitudine în spațiul comentariului literar va fi confirmată de conduita din viața cotidiană. Alții vor face o mare echilibristică, dar și mari salturi. Acrobații mortale izbutite. Precum Mihail Sadoveanu, care credea și proclama că *lumina vine de la răsărit* ori optimistul incurabil și extrem de vocal-dramaticul G. Călinescu. E mai greu de știut azi - și autorul cărții subliniază acest lucru- dacă fostul explorator al *enigmelor* fetelor frumoase chiar credea sincer în ceea ce scria, după 23 august 1944, dar și mult după aceea, ori juca o comedie atroce. Făcând compromisuri relativ mici, dar regretate intens așa după cum aflăm din *Amor intelectualis*, cartea lui Ion Vianu, că s-ar fi petrecut lucrurile cu părintele său, Tudor Vianu. Ori care, după ce vor rezista cât vor rezista,

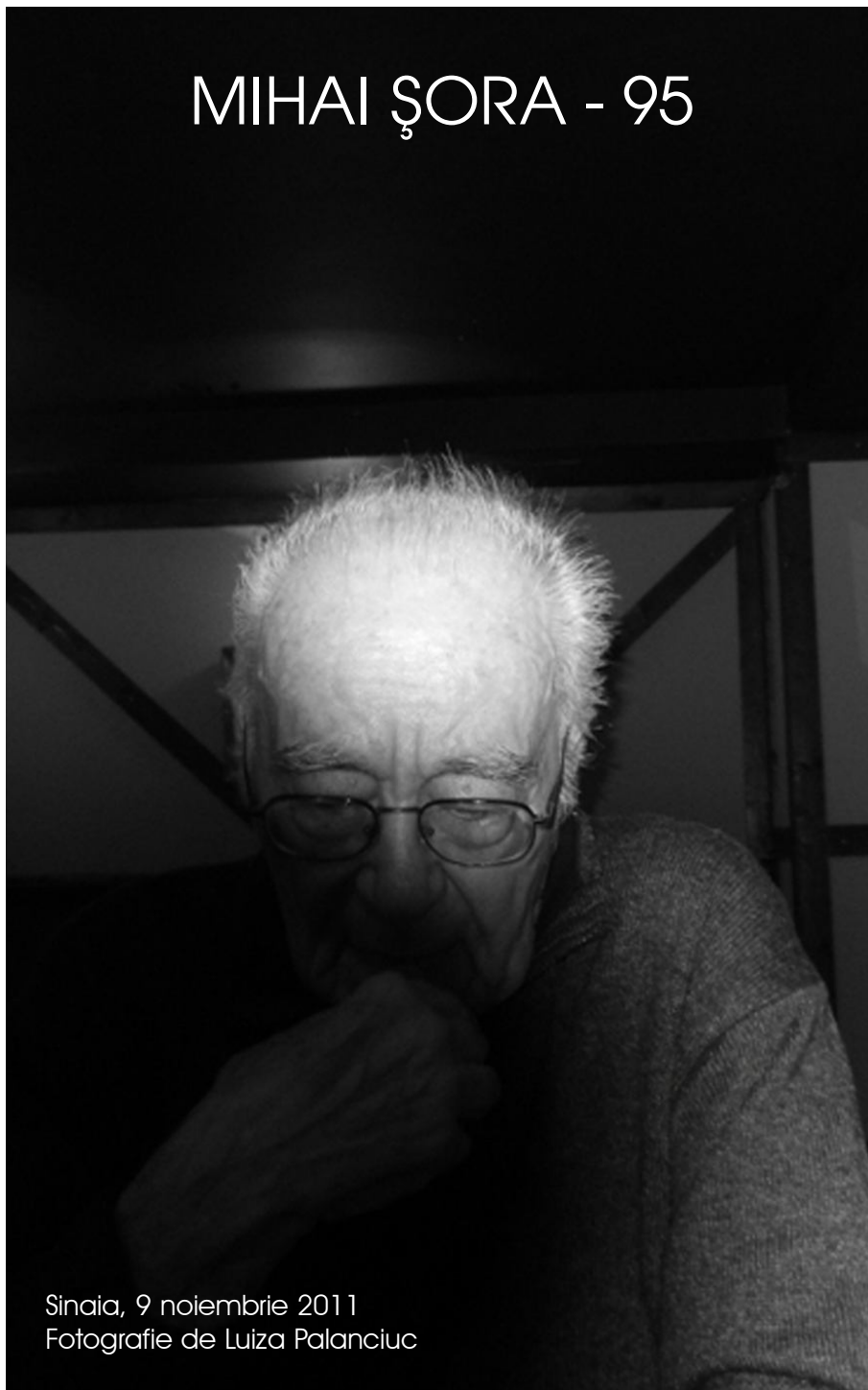
vor învăța și ei arta compromisului nu tocmai grațios, cum a făcut-o, ceva mai încolo, dincolo de limitele cercetării de acum a profesorului Lucian Boia, Tudor Arghezi. Unii artiști vor avea comportamente previzibile, altele “de neînțeles”. Așa va fi cazul lui George Enescu, care după ce avusese un comportament politic neutru , “absent”, cum zice exegetul, se va radicaliza și va deveni șef al secției muzicale de la ARLUS.

“Adaptările” din mers la situație îi vor ieși, așadar, perfect lui Sadoveanu, cvasi-ratat lui Călinescu (ce își pierde, totuși, catedra universitară) sau lui Enescu ce va trebui să suporte „asalturile” ori jignirile unui Matei Socor, de pildă, asta până ce marele compozitor și pianist va alege exilul.

Multe sunt personajele ce apar în “piesa” profesorului Lucian Boia. Ilustrându-se ca o varietate de caractere și de destine individuale. Dar, deși din fișa postului, cum se zice, ar trebui să facă parte, *luciditatea*, tipul generic al intelectualului, așa cum se ilustrează el în perioada cercetată în paginile cărții, nu gândește mai riguros, nu posedă o orientare mai bună și mai preventivă doar pentru că este intelectual. Nu gândește mai puțin circumstațiat, adică mai liber decât alții. Comite greșeli ce se vor dovedi colosale, asupra unora insistându-se în lucrare. Trădarea intelectualilor -f ololesc sintagma și în sensul dat de Julien Benda care, de fapt, se ocupă de învățați, încă și mai exact, de *cărturari*, dar și în cel ceva mai amplu - se face din pricina fascinației puterii. Adesea, cam prea adesea, și a banilor. Pentru acest motiv specia *adaptabililor* e mai numeroasă decât cea a *rezistenților* ori a *consecvenților*. Lucian Boia lămurește contextele, ca și trecerile aiuritoare de la dreapta la stânga. Ne ajută să le înțelegem. Nu vrea însă autorul cărții să vândă și indulgențe. Și bine face.

E mai greu de spus ce fel de piesă cu intelectuali, ce gen înscenează grație condeiului său, autorul cărții. O comedie neagră? Un vodevil la fel de negru? Sau o tragedie?

MIHAI ȘORA - 95

Sinaia, 9 noiembrie 2011
Fotografie de Luiza Palanciuc

Mihai Șora - 95

Traian Ștef

Cîntecul vîrstelor. La Feneriș

În 2006, vara, l-am condus pe domnul Mihai Șora la Feneriș, un sat de lîngă Beiuș, unde își petrecuse multe vacanțe la bunicul din partea tatălui. Făcusem cunoștință la înființarea Alianței Civice, parola mea fiind tocmai numele satului și „Familia”, revista unde publicase cea mai mare parte din *Sarea pămîntului*. Mă invita adesea, apoi, să mă așez pe un scaun alăturat, la întîlnirile Partidului Alianței Civice, să-i povestesc despre Feneriș, despre revistă, despre Oradea. Avea un proiect de reconstrucție a României, unul de sorginte civică, cu o desfășurare orizontală de piramide, pe care nu l-a luat nimeni în seamă. Cînd vorbea la tribună mi se părea că omul acela deține adevărul, nu adevărul matematic, ci unul uman, înțelept, „sarea pămîntului”, care este mai prețioasă pentru om, și spiritual și material, decît aurul.

Mă întreba dacă mi-a plăcut, în copilăria mea din aceeași parte a Bihorului, să privesc cerul, noaptea, și-i descriam puzderia de stele parcă aruncate cu lopata pe cer și cum era cerul străbătut de Calea Lactee, despre fascinația zgomotelor noaptea și cîntatul cocoșilor sau al mierlelor, dimineața, despre imaginea depresiei Beiușului privită dintr-un vîrf de munte, tot în nopți de vară, despre dormitul în șură și zgomotele animalelor care rumegau, care loveau în iesle cu picioarele, care fornăiau sau respirau greu. Priveliștea lui Blaga, din *Hronicul și cîntecul* vîrstelor, am avut-o și eu la Feneriș, am văzut același cer, a fost mărturisirea filosofului. Atunci i-am promis că îl voi invita să-l redescopere pentru că e la fel, îl asigur eu, care nu scap cel puțin o noapte de vară petrecută acolo și pe vîrfurile muntelui, într-o colibă. S-a întîmplat după mulți ani, cînd tocmai se pregătea de 90.

Seara, la cină, l-am întrebat dacă ar dori ceva mai ușor. Nu, mi-a spus, ce mîncăți și voi, iar eu și Ioan Moldovan doream ceva consistent,

adăugat la țuica tare și vinul roșu. A gustat și țuica, a băut și din vin, a mîncat cu plăcere o friptură de vită bine făcută, bine condimentată, cu sos de ciuperci, seara, la cină, iar eu mă gîndeam la mulți prieteni tineri care preferă ceva legume fierte sau cel mult un păstrăv. M-am bucurat să-l văd așa de sănătos și de nerăbdător să re trăiască o experiență îndepărtată, care căpătase deja o componentă livrescă. L-am condus în sat, dimineața, l-am lăsat în grija nepoților și a petrecut acolo pînă a doua zi. Rudele îl tutuia, pînă și copiii, într-o relație tandră, parcă s-ar fi întors fratele mai mare, dar care nu se arăta mai știutor, de la oraș.

Nu l-am întîlnit de atunci, dar după cele mărturisite în mai multe locuri, amintirile i s-au întetit, iar pe acele clipe ale copilăriei construite un întreg sistem filosofic. Dar cînd zeîta torcea fuiorul celui de-al 95-lea an, întîmplarea fericită a fost să revină la Oradea și de aici să-și continue drumul spre Feneriș împreună cu cei apropiați, cu Sanda, aterizată din Germania, cu Luiza. Neobosit în dialog și îngăduitor cu celălalt s-a arătat și de data asta, la Zilele revistei noastre.

Domnul Mihai Șora are un anume fel de înțelepciune pe care aș numi-o goetheană. Nu știu dacă asta l-a ținut așa de frumos pînă la 95 de ani. O potrivire perfectă între minte, suflet și corp, o comuniune cu naturalul și cu misterele naturii, un mod de a te retrage din social cînd nu ți se potrivește, refuzul de a face efortul adaptării. Poate de aceea nici nu a încercat, asemeni lui Constantin Noica, să-și modeleze discipolii după chipul său. Nu știu cîte a învățat din toate acestea și cîte i-au fost date. Înclin să cred că a avut un moment de *prise de conscience* iar după aceea a învățat de la el însuși cum să fie așa cum îl știm.

Mihai Șora - 95

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”

Primăria municipiului Oradea, Academia Civică Bihor și Revista de Cultură *Familia* au organizat conferința „Valorile și sensul lor”, susținută de Domnul Mihai Șora. Conferința a avut loc vineri, 30 septembrie 2011, în sala „Traian Moșoiu” a Primăriei din Oradea. Textul alăturat reproduce fragmente din discuțiile care au avut loc cu această ocazie.

Ioan Moldovan: Stimați invitați, dragi prieteni, Oradea este ocupată, de câteva zile, de teatru. Este o perioadă în care se desfășoară, în multe locuri, inclusiv în Sala Mare a Teatrului de Stat, spectacole dintre cele mai interesante. În acest context al spectacolului dramatic se înscriu și Zilele revistei *Familia*, la cea de-a douăzeci și una ediție a lor; – sigur, cu un alt tip de spectacol. Afișul pe care noi l-am făcut propune, ca generic, spectacolul poeziei, dar este vorba, în general, de spectacolul *literaturii*, în sensul larg al cuvântului. Vreau să îi salut și să le spun că ne bucurăm foarte mult că sunt din nou alături de *Familia* și de orădeni, pe oaspeții noștri. Invitatul de onoare este filosoful, cărturarul Mihai Șora. Și aplauzele, și prezența dumneavoastră sunt o elocventă dovadă că numele, renumele, valoarea Domnului Șora sunt atât de vii, încât prezența dumneavoastră se justifică tocmai prin această bucurie de a întâlni un spirit viu. Cu atât mai mare este plăcerea reîntâlnirii cu Domnul Mihai Șora, cu cât suntem și în preajma unei admirabile aniversări și, pentru aceasta, Oradea se simte onorată de prezența Domniei Sale aici. Vom reveni la invitatul nostru de onoare, nu înainte însă de a-mi permite să îi anunț pe cei care, la această ediție, au venit din diverse părți ale țării la Oradea, pentru revista *Familia*. Și au făcut-o nu fără efort, în condițiile în care posibilitatea instituțiilor de cultură de a organiza acte culturale de anvergură și de valoare este tot mai precară – cum precară

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog” este și viața, în genere. Și totuși, în ciuda acestei realități, scriitorii vin la Oradea – din respect pentru această instituție care a împlinit 146 de ani, pentru revista *Familia*, și vin să se întâlnească ei între ei, și să se întâlnească cu cititorii lor. Rostul unor astfel de întâlniri, pe care revista *Familia* se încapățânează să le perpetueze an de an – iată, este a douăzeci și una ediție – , este tocmai acesta: de a facilita un dialog între cei care scriu și cei care citesc; de fapt: un dialog spiritual. Așadar, dați-mi voie să-i anunț pe invitații noștri, după care ne vom întoarce la secvența principală a întâlnirii noastre: Mihai Șora. Sunt aici: Viorel Marineasa, Viorel Mureșan, Daniel Săuca, Aurel Pantea, Mircea Stâncel, Silviu Guga, Vasile Dan, Ioan Mateiuț, Igor Ursenco, Horia Bădescu, Ioan Pavel Azap, Gheorghe Mocuța, Alex Goldiș, Petru M. Haș, Ion Mureșan, Adriana Barna. Le mulțumim și ne vom revedea mâine, la ora 11, în foaierea Teatrului de Stat, unde va fi un regal de lansări de carte. Încă o dată, vă mulțumim pentru prezența dumneavoastră.

Și acum, să ne întoarcem de unde am pornit, la Mihai Șora.

[...]

Mihai Șora: Ce pot să spun? Mă simt copleșit. Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog: îmi place să vorbesc cu oamenii, să fiu întrebat și să fiu pus pe gânduri de întrebările care mi se adresează. Starea aceasta de a fi pus pe gânduri este, cred, un lucru care m-a caracterizat de-a lungul vieții; toate lucrurile pe care le-am întâlnit m-au pus pe gânduri; am încercat să le înțeleg, să le descopăr rostul – dacă aveau vreunul, sau lipsa de rost, iar, în măsura în care nu aveau niciun rost, să văd cui i se poate datora și această lipsă de rost. Om de dialog fiind, mi-ar părea foarte bine dacă s-ar întâmpla ceea ce eu mi-am îngăduit, la un moment dat, să numesc „dialogul generalizat”. Aș vrea să mi se pună întrebări – întrebări care să îște în mine o problemă, o nedumerire, la care să încerc să găsesc un răspuns, în măsura în care îl am; sau să-l găsim împreună. Pentru că fiecare – în această întâlnire dintre cel ce spune și cel ce aude – vine cu partea lui de contribuție. Așa încât aștept, cu mare nerăbdare, întrebările dumneavoastră.

Vasile Dan: Care credeți că este cea mai mare dificultate cu care este confruntat intelectualul român de astăzi?

Mihai Șora: „Intelectualul român” este o categorie foarte încapătoare; intelectualul care a îmbătrânit cred că este pus în fața unei lumi pe care n-o mai poate înțelege. Intelectualul care are o inteligență tână

ră, deschisă, și el însuși este o ființă deschisă spre problematica viitorului, reușește să se delocalizeze, într-o anumită măsură, și să vadă problemele care erau strict regionale, într-un moment dat, ale României, ca pe niște probleme continentale. Suntem o țară *pe cale* de integrare europeană: noi suntem, politicește și formal, integrați în Europa; și suntem (în această integrare în Europa) și o țară mediatoare; pământul acesta este unul al tranziției între estul mare al Europei, marea necunoscută rusă, pe de o parte, și ceea ce stă în spatele ei – adică viziunea globală, nu doar continentală europeană; iar tranziția chiar *în momentul de față* se petrece. Noi ne aflăm într-un moment în care trebuie să înțelegem că ceea ce ne așteaptă este un fel de unitate în varietate, în care suntem obligați să ne salvăm bogăția varietăților, dar, în același timp, să ne asigurăm, într-un fel oarecare, și convergența înspre o viziune bogată, în același timp foarte bine articulată, diversă, desigur, însă coerentă în diversitatea ei. Cam acestea sunt lucrurile care ne așteaptă în viitor; *pentru ele*, trebuie să ne pregătim; deci să fim gata să absorbim valorile culturale diverse ale tuturor componentelor acestui continent din care facem parte organică și, totodată, să ne păstrăm și particularitățile care dau culoare, dau gust acestui înțeles global, în așa fel încât unitatea spre care tindem să nu fie o abstracție seacă, ci o realitate mustind de viață.

Petru M. Haș: Domnule profesor, vă iubesc și am avut onoarea să stau de vorbă cu Dumneavoastră; este o onoare istorică, pentru că ne-am zâmbit... Optimismul Dumneavoastră mă deconcertează. Vă rog să serviți acestor oameni o viziune pesimistă; mă gândesc, *en ce qui me concerne*, că România actuală este considerată o țară minoră, iar poporul ei nu mai are nicio speranță. Aș vrea să ne dați un optimism forte, dar filtrat printr-un pesimism atroce.

Mihai Şora: „Pesimismul atroce“ nu face parte din ființa mea. Dar pot, într-un fel oarecare, să încerc să mă introduc în el pentru a vedea posibilitatea de ieșire. Foarte mare problemă mi-ați pus. Cred că trebuie să mergem în străfundul fiecărei particularități, unde se află un fond de universalitate. Dacă încerci să o restitui în plenitudinea ei, cu întregul ei potențial, particularitatea *autentică* este o deschidere, sub o anumită culoare specială, spre universalitate. Sigur că trebuie să rămânem oameni de dialog, adică să ne susținem particularitatea noastră, s-o punem în valoare, dar, în același timp, nu ca pe o particularitate închisă, ci una deschisă, disponibilă la dialog și putând, prin dialog, să-și reverse nuanța ei de culoare spre acele culori care îi stau în preajmă. Lucrul

---

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog” pare oarecum abstract, în felul în care îl spun eu în momentul de față, dar este absolut limpede că fiecare dintre noi suntem ființe particulare, ireductibile, dar capabile de deschidere, de dialog și de înțelegere între noi. Fără îndoială că apar multe praguri greu de trecut: există un fel de autosuficiență occidentală a popoarelor care s-au realizat de-a lungul unui mileniu întreg – care, în clipa de față, de altfel, își rumegă amăreala de a-și fi pierdut prioritatea mondială: mă gândesc, de pildă, la destinul Franței, care are, totuși, în spate, o cultură milenară, pe întreaga curbă a dezvoltării, iar, acum, a ajuns la exprimarea întregului ei potențial și, într-un fel oarecare, trebuie să lase cale liberă pentru alte potențiale care nu s-au desfășurat în întregime lor; și o face cu un anumit orgoliu rănit; însă orice om cu mintea deschisă și cu o viziune înțeleaptă a viitorului poate să-și dea seama că este vorba, totuși, de o răscruce imensă a întregii istorii a Europei, care trebuie să se deschidă spre universalitate. Organizarea politică pe teritorii strict delimitate, în interiorul Europei, este un lucru care merge cu pași înceți, dar siguri, spre o mult mai mare coeziune politică, dimpreună cu diferențierile *culturale* ale tuturor popoarelor acestora care constituie bogăția Europei. Noi avem, în momentul de față, beneficiul unei culturi care este bine încheagată: adică nu suntem prinși, cum s-ar fi putut întâmpla acum o sută cincizeci de ani, cu zone în care nu constituiam decât simple promisiuni, neduse până la capăt; avem valori de mare altitudine, competitive din punct de vedere universal, și deci putem intra cu fruntea sus în această orientare europeană spre mondializare.

Traian Ștef: Am impresia că, totuși, filosofia nu se vede...

Mihai Șora: Pentru că filosofia *de catedră* este un lucru, iar filosofia *vie*, aceea care gândește chiar *filosofic*, deci cu un fel de dragoste... – este *altceva*; ideea de dragoste *este* inclusă în cuvântul *filosofie*, împreună cu o idee de înțelepciune care aici, în mod absolut evident, devine o capacitate de a simți diferențele, de a le prețui, de a încerca să le armonizezi, fără să le distrugi, păstrându-le îmbogățite astfel. Pentru că, totuși, culoarea este alcătuită din spectrul întreg al culorilor și fiecare culoare în parte este făcută din totalitatea nuanțelor primite de la culorile învecinate. Suntem, în clipa de față, într-o tranziție europeană pe care întregul continent urmează să o facă spre organizarea politică unitară a unei diversități culturale care încă are multe de spus lumii... – nu le-a spus încă pe toate...

Traian Ștef: Totuși, acum, după comunism, partea de ideologie este mai puternică decât filosofia...

Mihai Șora: Da, pentru că o mulțime de ideologii care se înfruntă în momentul de față își păstrează problematica trecutului, nu sunt aduse la

zi, au rămas oarecum în urmă, nu țin pasul cu mersul lumii, încă se bazează pe amintiri și nu pe *atenție* – pe ce văd și pe ce aud, iar ceea ce văd și ceea ce izbutesc să audă interpretează în lumina a ceea ce a fost și nu va mai fi. O deschidere nu este un loc vid. O deschidere este o tendință profundă care, în același timp, este gata de a răspunde unei întâlniri. Deschiderea este un contact viu între ființe vii: nu doar între ființe individuale; există organisme mai mari, cum ar fi organismul unei culturi, alcătuită din noi toți, luați împreună, dar care trebuie să aibă și această posibilitate a păstrării specificului său... – și nu este vorba doar despre păstrarea unitară a forței ființei și a propriei direcții; dacă direcția are rădăcini puternic împlântate în pământ, atunci ea rămâne, așa încât nu trebuie să te temi de întâlniri, să închizi ferestrele ca să nu mai vină lumina din afară. Dacă în sinea ta ai energie suficientă ca să poți asimila, să poți răspunde cu un răspuns propriu la oricare din solicitările externe, nu ai de ce să te ferești de aceste solicitări.

Traian Ștef: Deci putem spune despre noi, despre cultura română, că avem *sarea pământului* astăzi?

Mihai Șora: Fără îndoială că da. Ne putem întotdeauna adăposti sub bogăția uluitoare a operei lui Eminescu. Aici este un prag care a fost trecut în urmă cu mai bine de un secol, – trecut „de-adevăratelea“. – Desigur, niciodată comparațiile nu pot fi făcute între unicități: fiecare popor are câțiva poeți de seamă, care sunt *ei înșiși* până la sfârșitul lumii, iar în ei există încă posibilități, un potențial – dacă ai auzul format, dacă știi să cercetezi unde trebuie, îți și răspund, le percepi sunetul.

Traian Ștef: Unde credeți Dumnezeuastră că se află, astăzi, *centrul* în filosofie, în gândirea noastră actuală?

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”

Mihai Şora: Centrele sunt individuale. Un mare filosof este un punct de iradiere. Această iradiere trece graniţele gândirii lui: lucrul s-a văzut la toţi marii gânditori, în toate momentele de desfăşurare a istoriei omeneşti. Din gândirile acestea individuale se pot revărsa idei care ajung să schimbe faţa lumii: într-un mic cătun german, Descartes, la un moment dat, are o idee, visează ceva, iar, din visul acela, a ieşit o istorie întregă. Nu doar o istorie a gândirii, ci un anumit tip de comportament interior, cu roade în exterior, pentru multitudinea din care făcea parte acest om. Acest gânditor nu este doar unul francez; este unul european; şi aş spune: nu doar unul european, ci unul – în orice caz pentru această fază a mondializării – absolut valabil. Ce poate veni ulterior, în alte orizonturi (mă gândesc, bunăoară, la Asia), este un lucru care nu ne priveşte, deocamdată, în mod *direct* pe noi; ceea ce ne priveşte pe noi, în mod *direct*, este această alianţă Europa–America. Ce va veni pe urmă nu se ştie: sunt lucruri absolut extraordinare în China sau în Asia sudică, în India: două universuri care rezervă surprize viitorului omenirii. În clipa de faţă, noi ne aflăm în punctul construirii articulate a Europei; însă repet: ca o *unitate în diversitate*. Un lucru legat, articulat, dar, în acelaşi timp, divers şi bogat. *Acesta* este momentul pe care îl trăim noi şi trebuie să-l trăim integrându-ne în el, păstrându-ne, în acelaşi timp, atât disponibilitatea de înţelegere a celuilalt, cât şi grija pentru formula noastră proprie. Dar nu o grijă de om avar, ci o grijă de om darnic: să facem parte celorlalţi de ce socotim noi că este bogăţie pentru noi.

(din public): Aş vrea să vă pun o întrebare, făcând apel al unul din conceptele din filosofia Dumneavoastră – conceptul de *dialog* –, un concept vechi, care ne vine încă de la greci; aici intră, necesarmente, un *eu* şi un *tu*. Emil Cioran, pe care l-aţi cunoscut, spunea undeva că, despre eu, nu pot vorbi decât Shakespeare şi Dumnezeu; v-aş întreba, devenind mai serios, cum este posibil, astăzi, un dialog între eu şi tu? S-ar putea face o mediere de tip Basarab Nicolescu, cu *terţul tainic inclus*? Mai este nevoie de ceva între eu şi tu?

Mihai Şora: Între ei se pot interpune locurile comune. O primă grijă pentru ca un dialog să fie *efectiv*: să nu fie un dialog între locuri comune, ci unul între *convingeri* profunde; căci nu convingerile de suprafaţă interesează: acelea sunt locuri comune însuşite din comoditate, iar ele se pot confrunta la nesfârşit cu alte locuri comune – nu iese niciun fel de dialog *real* din această confruntare. Un dialog autentic vine din străfundul nostru, nu doar din obişnuinţele noastre. Dar, pen-

tru ca să ai un dialog real, în care fiecare vorbeşte din străfundul său, cu lucruri pe care le trecuse prin sită şi care sunt deja verificate, înseamnă că fiecare din noi a cunoscut un dialog *interior* şi este capabil să ducă un asemenea dialog *exterior*. Cam acesta ar fi răspunsul minimal pe care aş putea să-l dau aici. Este un fel de datorie faţă de noi înşine de a fi autentici pentru a putea dialoga cu adevărat – ceea ce este valabil nu doar între indivizi, ci şi între grupuri mai mari, între culturi... Când culturile vin în confruntare prin mijlocirea vocilor lor celor mai profunde şi mai autentice, se ajunge la o înţelegere, care este întotdeauna şi salvatoare de particularităţi. Înţelegerea adevărată nu duce la anularea preopinentului; este un fel de „şi tu ai dreptate, în felul tău“.

(*din public*): Aţi fost, în Bucureştiul interbelic, student; apoi aţi plecat la Paris. Aţi bănuţ, în perioada aceea, ce va urma? Că, în România, vor avea loc convulsiile acelea care au urmat după 1947-48? Aţi avut vreun presentiment, ca tânăr?

Mihai Şora: Într-un fel, da. Francezii nu cred să-l fi avut. Am trăit această dezamăgire... Sigur, eu am plecat în Franţa cu o extraordinar de mare deschidere; dar era limpede că Europa fierbea în momentul acela, din cauza consecinţelor primului război mondial. S-a întâmplat în Germania ceea ce se întâmplase în Rusia cu douăzeci de ani înainte: Europa era într-un moment tragic la sfârşitul anilor '30. Franţa se afla, oarecum, la sfârşit de ciclu istoric, cu o populaţie total inconştientă, fără o viziune europeană bine încheată, fără o autocentrare firească, spontană şi puternică, care s-o facă să reacţioneze ca un organism (au fost doar reacţii individuale); o neprevvedere uluitoare – ca mentalitate politică –, de a face o *ligne Maginot* doar până la frontiera Belgiei, bazându-se pe faptul că Belgia avea un statut de neutralitate şi neghidându-se după ripostele violente pe care le avuseseră din partea regimului naţional-socialist al Germaniei, cu înaintare treptată, pas cu pas, şi continuă cedare, de către Franţa, la fiecare din pretenţiile lui Hitler – de pildă, ocupări teritoriale nelegitime. În 24 de ore, frontiera belgiană a fost trecută de nemţi, care au invadat Franţa prin nord. Deci trebuie să existe o vigilenţă politică: *suntem* organisme politice; *trebuie* să avem ochii în patru; suntem organisme culturale şi trebuie să simţim tendinţele din adâncime, să le dăm glas şi să le facem capabile de a intra în dialog cu tendinţe de acelaşi gen, oricât de diferite ar fi ele. Dialogul este întotdeauna şi un leac. Nu un leac de *moderare* a convingerii, ci unul în privinţa următoare: așa cum *eu* am dreptul să fiu *eu*, să am *această* pă-

---

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”
rere, *tu* – care ești în fața mea – ai dreptul să fii *tu* și să ai, în calitatea ta de *eu*, la rândul tău, părerea pe care o ai; iar aceste păreri pot fi confruntate cu totală bună-credință de ambele părți.

(*din public*): Domnule Șora, vă voi ruga să ne vorbiți despre raporturile filosofului cu Puterea, în general, și – ca particularizare la noi și acum – să ne spuneți dacă puterea actuală merită *laudatio*-ul unor filosofi de mare notorietate.

Mihai Șora: Văzută de departe – așa cum poate s-o vadă un filosof care *nu* este angajat în ea, puterea actuală stă oarecum sub semnul întrebării, din acest punct de vedere: dacă – da sau nu – merită o încredere totală în ea. Părerea mea este că – atunci când avem acest simț civic care, undeva, trebuie să se manifeste și politic – trebuie să fim cu ochii în patru în legătură cu Puterea. Ea are combinațiile ei, care depășesc, de foarte multe ori, granițele noastre: sunt interese de altă natură – de ordin economic, care stau la baza a o mulțime de nuanțe ale politicii, și care nu-și au rădăcina întotdeauna aici, la noi; pot să aibă rădăcini și în altă parte. Ochii *deschiși* și urechile *ciulite* cred că sunt leacul cel mai bun pentru a nu ne lăsa mânați de la spate ca o turmă. Și, evident, capacitatea noastră reactivă la tot ce ni se pare că nu merge cum s-ar conveni. Dialogul este o excelentă armă, dacă este un dialog de bună-credință, pentru rectificarea unei direcții greșite. O direcție poate să fie greșită *din greșeală*, ca să spun așa, sau poate, din capul locului, să fie „greșită” în mod *deliberat*. Ceea ce este făcut din greșeală poate fi îndreptat. Oricum ar fi, în măsura în care este vorba de *politică*, trebuie să fie vorba și de *vigilență*.

Silviu Guga: Am avut norocul neverosimil de a cunoaște mari personalități pe care Dumneavoastră le-ați întâlnit. Eu însă eram la gleznele lor – și nici măcar acolo –, dar Dumneavoastră i-ați cunoscut de la egal la egal. Aș vrea să vă provoc nu la discuții abstracte, ci la lucruri mult mai concrete, fiind ajuns la vârsta memoriilor. Venind din Sibiu, aș vrea să ne povestiți ceva despre relațiile *umane*, nu neapărat filosofice și teoretice, ale Dumneavoastră cu Cioran și cu Noica.

Mihai Șora: Cu Noica am fost coleg, ca să spun așa, în anii '40, la Paris, în calitatea noastră comună de *bursieri ai guvernului francez*. Cioran era bursier de mai demult; el se afla deja la Paris în momentul în care am sosit acolo, Noica și cu mine. Noica s-a întors la București când

au intrat nemții în Franța. Relațiile mele cu Cioran au fost întotdeauna foarte calde. Cioran era un om minunat; există un soi de teribilism în textele lui, dar el avea o inimă mare, era un om de o bunătate, de o deschidere către celălalt absolut extraordinare. Tot ce este „vedere de sus“ a umanității am impresia că nu-l reprezintă întru totul; este mimat: Cioran cel adevărat era un om de o mare deschidere pentru cel de lângă el: o deschidere caldă, omenească. În cearta lui cu Dumnezeu, acolo, desigur, era aprig; dar în relațiile lui cu oamenii vii, în carne și oase, avea o mare generozitate, care nu semăna câtuși de puțin cu vorbele așternute de el pe hârtie. Așa a și rămas până la sfârșitul vieții – ceea ce se vede și în relația pe care a avut-o cu o altă mare personalitate plecată din România: acerbul Fundoianu din publicațiile românești ale anilor '20, devenit, în Franța, Benjamin Fondane, bun prieten al lui Cioran, care i-a stat alături și i-a rămas fidel. De altfel, în *Exerciții de admirație*, unul dintre textele cele mai substanțiale de acolo este cel dedicat lui Fundoianu. Cum spuneam: Cioran era un om de o bunătate, de o căldură, de o înțelegere a celuilalt, o disponibilitate de a-l ajuta cum rar mi-a fost dat să întâlnesc.

Silviu Guga: În folclorul cultural circula un zvon: că l-ați corijat pe Cioran în vorbirea limbii franceze; scria foarte bine în franceză, dar vorbea mai greu, și aveți o ureche muzicală mult mai dezvoltată decât a lui Cioran, încât îl corijați uneori.

Mihai Șora: Nu știu în ce măsură era întemeiat acest folclor... Lăsând la o parte felul repezit al lui Cioran de a vorbi (un fel cu totul particular – și care nu era un mod de a vorbi nici măcar al francezului de rând, și acesta cu o dicție perfectă), Cioran, chiar și în românește, izbucnea, lăsându-ți impresia că scoate dintr-odată șase-șapte cuvinte pe gură, toate în același timp, care se învălmășeau; spre deosebire de eleganța *scrisului* său, pe care îl poți citi în tihnă, desfătându-te... Dar era un om de o mare bunătate și deschidere omenească. Poate că, dintre cei care erau acolo – Cioran, Eliade, Ionescu –, cel mai sensibil, cel mai cald și cel mai săritor dintre toți era Cioran: atent la amănunte...

(din public): Cum îl vedeți în timpul studenției și cum îl vedeți astăzi pe Nae Ionescu?

Mihai Șora: În timpul studenției: ca *mare* profesor. În același timp, ca pe un om cald. Pe lângă el, se adunaseră câțiva intelectuali

---

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”
tineri: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu; scriitori – Ion Călugăru, colaborator la *Cuvântul*, Mihail Sebastian Era cald și prietenos cu tinerii din jurul lui, deschis spre ei. *Impecabil*, din punct de vedere uman, în relațiile sale. Există un anumit nivel al relațiilor în care poți să-i pui sub semnul întrebării comportamentul: relația erotică, mai amestecată... Dar relația lui cu studenții era una caldă, prevenitoare. Este foarte greu să-i schițezi portretul; nu era unitar: avea straturi mai multe. Sigur că, la un moment dat, i-au trecut și bani prin mână, și-a făcut o casă frumoasă; dar, în același timp, era primitor... Cum și-a făcut banii? Nu știu. Personal, nu mă interesează latura *aceasta*. Ci latura profesor-discipol, care a fost relația mea cu Nae – „Nae”: noi așa îi spuneam..., nu i se spunea „Profesorul Ionescu” sau altcumva, ci „Ai fost la Nae?”, „Mergi la Nae?”, „L-ai auzit pe Nae?”, „Știi ce-a spus Nae ieri?” etc. – Poate că viitorul îi va fixa mai bine imaginea în momentul în care se vor ști detalii în legătură cu el. În orice caz, era o personalitate fascinantă.

Dacian Palladi: Stimate Domnule Șora, sunt curios ce comentariu veți face la următoarea frază din *Vechiul Testament*: „Orice lucru El îl face frumos la vremea lui; a pus în inima lor chiar și gândul veșniciei, măcar că omul nu poate cuprinde, de la început până la sfârșit, lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu.” (*Eclesiastul*, 3:11)

Mihai Șora: E limpede că *El* acesta, Dumnezeu, face ca, la vremea potrivită, orice lucru să fie frumos. La modul cel mai banal, aș spune: are

dreptate Ecleziastul! Trebuie să ai o *înclinație* spre mirare, mai exact: spre *mirarea-încântare*. Să te poți mira *cu recunoștință*, punându-ți această întrebare: oare chiar *merităm* noi, așa cum ne prezentăm, oare suntem noi la înălțimea a ceea ce ni s-a dat? Nu cred. În fiecare ființă omenească ar trebui să existe acest răspuns: nu, nu suntem la înălțime, mai trebuie să facem ceva, să răspundem iubirii pe care El ne-a arătat-o plăsmuindu-ne, să vedem cum i-am putea fi recunoscători – Lui și lumii în care trăim, semenilor printre care ne mișcăm, cum să ne îndeplinim datoria pe care o avem față de semenii noștri. Căci față de *fiecare* dintre semenii pe care îi numim astfel trebuie să avem această chemare: fii *tu însuți*, nu un „el“ oarecare; dă din tine tot ce poți, arată-te cum ești în forma ta cea mai bună. – Ar fi o datorie. Nu ne-o îndeplinim întotdeauna, nu ne gândim la el: nu ne gândim cum ar trebui să facem pentru a ne ridica la înălțimea propriei chemări. Fiecare din noi avem un nivel de sus, care este constitutiv pentru ființa umană; or, ne vine mai ușor, este mai comod să stăm *sub* acest nivel de sus *al nostru*. Să-i spui celuilalt: *mai fă un mic efort ca să ajungi la nivelul tău de sus* – cam aceasta ar fi relația ideală între *eu* și *tu*. Lucrul acesta se întâmplă doar atunci când *eu* reușește să-l iubească pe *tu*, iar *tu* nu mai este un *el* oarecare, ci devine cineva care își spune *eu*, la rândul său, și îți răspunde. Dacă am putea avea această deschidere reciprocă, atunci cu totul altfel ar arăta lumea în care trăim. Fiecare din noi este un *eu* care poate fi, pentru un alt *eu*, un *tu* care îi răspunde. Această intrare în dialog, acest lucru pe care l-am numit, la un moment dat, „dialogul generalizat“ (atenție: nu simpla „comunicare“ între oameni) este, desigur, o situație excepțională, care nu poate fi atinsă, însă trebuie să conștientizezi că toți cei care sunt *ei, ele* – indivizi „oarecare“, necunoscuți și încă nepersonalizați – sunt niște *tu* posibili. În momentul în care mă *întâlnesc* cu acest *el*, pe care nu-l văzusem până atunci, el poate deveni, în ochii mei, cineva care îmi spune *tu*, căruia eu îi spun, la rândul-mi, *tu*, și ne înțelegem, stabilim o legătură directă, caldă, omenească. Pare simplu, o banalitate, formulat în felul acesta, însă nimic nu este mai anevoios de teoretizat, filosofic vorbind, și de pus în practică decât această legătură omenească de la o ființă la o altă ființă.

Traian Ștef: Deși acesta ar fi un final potrivit – *apoteotic*, aș spune –, aș vrea să revin la Eliade, Noica, Cioran. După cum știți, a fost o adevărată campanie în ce privește „legionarismul“ lor; s-au scris, însă, și cărți echilibrate. Discuția este, așadar, deschisă. Cu toții, aici, suntem interesați să aflăm și părerea Dumneavoastră. În măsura în care Noica, Cioran,

---

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”
Eliade *au fost* legionari, în ce circumstanțe s-a putut întâmpla acest lucru ?

Mihai Șora: Există, în fiecare om, o disponibilitate de generozitate și de dăruire care poate fi, cumva, abătută de la calea cea dreaptă. Devierea aceasta de traiectorie nu îi anulează, până în străfunduri, rectitudinea, intenția, deschiderea; însă o poate devia din drum. Cum nu putem trăi la nivelul veșniciei, ci suntem angajați în timp și în „obiectivele” timpului în care ni se desfășoară viața, se poate întâmpla ca anumite elanuri generoase să fie, ca să spunem așa, nu *deturnate* de la calea lor generoasă, ci atrase spre aplicarea acestei dăruiri-de-sine în puncte de fundătură. Or, este tocmai ceea ce s-a petrecut atunci. Și Cioran, și Eliade aveau o deschidere – deschiderea era spre *infini*t, la drept vorbind, dar, ca să vorbim în termeni omenești, deschiderea era spre umanitate, adică spre umanul din adâncul fiecăruia. Deschiderea aceasta a fost, la un moment dat, adusă spre o limită; un fel de a declara: „nu ne interesează umanul din noi; pe noi ne interesează doar românitatea din români”. Dar a fost un lucru trecător – și pentru Cioran, și pentru Eliade. Și n-a fost „aplicat” în chiar domeniul politicului; a rămas un lucru vag, un fel de adeziune de principiu, care – în cazul acestora doi – n-a apucat să se manifeste, ca să spunem așa, pe planul politicului propriu-zis. Ceea ce nu este și cazul lui Noica, pentru o anumită perioadă, după întoarcerea lui din Franța. Și așa avea și o explicație a acestei diferențe. Opera – atât a lui Cioran, cât și a lui Eliade – era *plenară*; cu alte cuvinte: implica toate nivelurile, plecând de la cel fiziologic, până la cel spiritual. Opera lui Noica se instalase, în *Mathesis*, la nivelul „stratosferei”, ca să spunem așa. Întâlnirea lui Noica – descinzând brusc *din* domeniul „stratosferei” – cu politica l-a absorbit total: a căzut de acolo *direct* pe solul politicului, care *nu era al lui*, dar căruia i s-a consacrat. Și ulterior, când s-a trezit din acest balans absolut nefiresc, a găsit calea de mijloc – care este *a lui*; o cale între un „da” și un „nu” pe unde putea, cumva, să satisfacă domeniile temporalului, măsurându-le cu măsura omenească, ca și domeniul intermitenței – măsurându-l și pe acesta cu putințele omenești. Deci, dintr-o mare iluzie – *Mathesis* este un fel de mers pe deasupra, cu o totală indiferență față de orice s-ar putea întâmpla în lumea de jos, de aici –, Noica a căzut pe pământ: atât de dureros, până când a putut găsi, între cele două niveluri, o cale – într-un fel oarecare, o cale a *armoniei*, în care putea concilia celestul cu terestrul. A fost o continuă oscilație a lui Noica, iar drumul adevărat nu și l-a putut găsi decât în momentul în care a putut să aibă discipoli, și s-a străduit să-i învețe și pe ei această cale de mijloc.

Mihai Maci: Mă întreb dacă nu cumva Europa despre care ne-ați vorbit – o Europă a dialogului cultural – se află în spatele nostru, undeva între Iluminism și *La Belle Époque*, datorită faptului că Europa de astăzi este una care a supraviețuit propriei autodistrugerii, prin două războaie mondiale. Mai mult sau mai puțin, ceea ce se face acum în construcția europeană stă sub semnul economicului și al administrativului. Or, în ceea ce privește problema dialogului – acesta se bazează, în esența lui, pe ceva care nu poate fi formalizat. Or, atunci când vorbim despre domeniul administrativului, ne referim în permanență la ceva care cere o formalizare totală. Mai este posibil un dialog adevărat în condițiile acestei „formule“ după care trăim astăzi?

Mihai Şora: Cred că suntem într-un moment propice pentru un dialog generalizat. Un dialog între două personaje ar fi doar un dialog între norma abstractă, europeană, și împrejurările culturilor, care sunt, lingvistic vorbind, diverse, stabilite pe criterii naționale. La nivelul normei politice, nu știu câte șanse de dialog există, pentru că interesele materiale intră în concurență unele cu altele; dar „interesele“ spirituale sunt cu totul altceva. Fiecare dintre entitățile naționale care alcătuiesc Europa în momentul de față intră în dialog cu *normele* europene; dar, la nivelul entităților, între acestea, un dialog generalizat între culturi, limbi etc. nu există. Și, până când nu se va „coace“ situația, în care să fie absolut firesc și limpede că trăim într-un mare stat multi-cultural, vor exista mereu divergențe politice în această varietate spirituală. În acest moment, dialogul dintre constituentele Europei se poartă pe plan politic, economic –, nu pe plan cultural. Pe plan cultural, ar însemna, de pildă, traduceri reciproce: bogate, orientate pe întreaga circumferință, nu doar micile culturi să fie orientate spre cele mari, pe care vor să le absoarbă. Sunt o mulțime de valori – de tip *universal* – ale „micilor culturi“ care nu au intrat încă în circulația europeană: Eminescu, Ady, printre alții. Abia atunci când ele vor intra se va vedea cum este distribuit tipul universal în această articulație extrem de diversă; abia atunci vom ajunge la situația în care Europa va fi un fel de *unitas in pluralitate*: o mare bogăție, într-o mare concordanță. Deocamdată, ne aflăm într-o fază tranzitorie, în care trăim în iluzia politică a independențelor politice, iar fiecare stă pe cuibul lui. Europa nu a intrat încă în dialog cultural – în sensul *tare* al cuvântului, la care mă refeream adineaori. Singurul fel de deschidere al Europei este cel de la est spre vest. Or, vestul nu este deschis spre est, nu-l absoarbe în aceeași măsură în care o face estul. Noi absorbim... Într-un anume sens, suntem privilegiați, pentru că

„Nu sunt un om de monolog, ci unul de dialog”
ne îmbogățim mult peste ceea ce pot vesticii, alimentându-se doar din
propria substanță.

Igor Ursenco: Maestre Mihai Șora, sunt curios să aflu dacă este o
oportună o deconstruire a spiritului critic și filosofic românesc, după
modelul propus de Jacques Derrida.

Mihai Șora: Construcțiile nu se fac cu totul voluntar... Este drept,
ai un gând anume, dar intră în joc puterile de care dispui: *ele* te fac să
construiești ceva. Or, nici deconstrucțiile nu pot fi urmărite în amănun-
tele lor; ele vin, însă, oarecum de la sine: partea de voluntariat în decon-
strucție este mai mică decât în construcție, pentru că și partea de
intenție este mai mică. Deconstrucțiile sunt treabă de uzură.

Ioan Moldovan: Dacă sunteți de acord, ar trebui să punem punct
aici, pentru că, altfel, putem pune întrebări până mâine dimineață, iar
Domnul Șora este deschis la dialog... și nu obosește! Eu nu l-am văzut
niciodată obosit...

(aplauze)

Aplauzele sunt și ele o formă de admirație! Îi mulțumim încă o
dată, îi dorim sănătate puternică, aceeași vioiciune a spiritului și să ne
vedem, cât de des cu puțință, aici, la Oradea.

Oradea, 30 septembrie 2011

Cât de cunoscută este
literatura română din
Basarabia
în România și în Europa?

Un grupaj de
Ioana REVNIC

Literatura basarabeană

Ioana Revnic

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia, în România și în Europa?

Ianuarie 2009. La diverse posturi de televiziune este evocat Grigore Vieru, dispărut în mod tragic într-un accident de mașină. Sunt re-luate secvențe cu poeme ale sale recitate de el însuși (în primii ani de după 1989, românii le învățaseră pe de rost, însuflețiți de entuziasmul descoperirii unei literaturi române din altă țară).

La Chișinău, cărțile lui dispar rapid din rafturile librăriilor.

Ianuarie 2010. Primăria din Chișinău anunță inițierea unui proiect prin care se prevede ca fiecare elev din capitala Republicii Moldova, dar și cei care învață la cele opt școli cu predare în limba română din Transnistria să primească un volum al regretatului scriitor. Conducerea locală afirmă vocația europeană a poetului Grigore Vieru, propunându-și să popularizeze în Europa opera acestuia, în principal în mediile basarabenilor care trăiesc în țări europene¹.

Cât de eficient este acest demers de promovare – la ea acasă și dincolo de granițele țării – a operei unui scriitor din Republica Moldova?

Ce politici culturale ar reuși să transforme literatura valoroasă a scriitorilor basarabeni în parte semnificativă și vizibilă a literaturii române și europene?

Căror genuri literare le aparțin „produsele” scriitoricești ce se pre-tează cel mai bine „exportului literar”?

Cât de cunoscută este literatura română din Republica Moldova, în România și în Occident?

1. <http://social.moldova.org/news/anul-grigore-vieru-initiativa-o-carte-de-poezii-pentru-fiecare-copil-205523-rom.html>; <http://js.mesagerul.ro/2010/01/25/anul-grigore-vieru>

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Cele câteva răspunsuri pe care lucrarea de față își propune să le ofere întrebărilor de mai sus aparțin, deopotrivă, semnatarei acestor rânduri, dar și celor care, cunoscând, din interior, realitățile literare basarabene, au avut amabilitatea să se pronunțe (răspunzând întrebărilor dintr-un chestionar) în legătură cu șansele de afirmare în spațiul românesc și european a acestei literaturi: **Gheorghe Erizanu**, directorul editurii Cartier; **Eugen Lungu** – eseist, critic literar și redactor-șef la editura ARC; **Mircea V. Ciobanu**, eseist, critic literar, redactor-șef la editura Știința, fost viceministru al educației în 1999; **Valentina Tăzlăuanu** – critic literar, eseistă, redactor-șef al revistei „SUD-EST Cultural”; **Iulian Ciocan** – prozator, redactor-asociat la revista „Contrafort”, jurnalist la Radio Europa Liberă.

Nu ne asumăm pretenția unor verdictes definitive și nici pe aceea a exhaustivității, investigația noastră urmărind, în primul rând, semnalaarea unui fenomen cultural care, până în prezent, nu s-a bucurat de o abordare sistematică².

Supraviețuirea chinuită a literaturii române din Republica Moldova

Evoluția literaturii din Basarabia nu poate fi judecată decât în relație cu reperele istorice care au marcat decisiv acest teritoriu românesc.

În 28 iunie 1940, Basarabia este invadată și ocupată de trupele rusești. Prevederile pactului Ribbentrop-Molotov prin care spațiul est-european este supus unei reconfigurări dramatice, devin, astfel, realitate. Smulsă din trupul întregit – prin Unirea de la 1918 – al României Mari, transformată în RSS Moldovenească de către stăpânirea sovietică, Basarabia este supusă, încă din primii ani postbelici, unui sistematic proces de deznaționalizare.

2. Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758 și a fost pregătită ca intervenție la Conferința-dezbateri cu participare internațională „Egalitatea de șanse în cultura europeană”, organizată de Școala postdoctorală.

În plină epocă stalinistă, legăturile cu Patria-mamă sunt suprimate. Autoritățile inventează și impun o nouă limbă – „limba moldovenească” – și un nou sistem grafic, alfabetul chirilic, „veșmântul” scris al limbii române vorbite în Basarabia. În anii `50 se interzice accesul la literatura tipărită pe celalalt mal al Prutului, iar lexicul „moldovenesc” este epurat de cuvinte precum „România”, „român”, „românesc”, „românește”.

Abia în anii `60, devin cunoscuți, în forme controlate și cenzurate de către autorități, scriitorii români din secolul al XIX-lea: Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri etc., prezentați și „livrați” populației în ipostaza de autori „moldoveni”. Cu desăvârșire străine locuitorilor din Republica Moldova rămân operele românești din perioada interbelică, răstimp în care acest teritoriu fusese unit cu țara.

Începând cu 1987-1988, pe fundalul dezghețului generat de perestroika gorbaciovistă, demersurile de revenire la grafia latină și de emancipare națională se întetesc, un rol decisiv în aceste mișcări avându-l scriitorii și intelectualii basarabeni. Eforturile lor conjugate, dublate de strategii politice abile, fac ca, în data de 31 august 1989, parlamentul sovietic să adopte legea ce stipula revenirea la grafia latină și să decreteze limba română ca limbă oficială în Basarabia. În 1990, după căderea comunismului, sunt recuperate și simbolurile naționale – mai întâi tricolorul și stema, apoi, în 1991, imnul *Deșteaptă-te, române!*.

Timp de zece ani, climatul social și cultural este puternic influențat de jocul politic al partidelor angajate în lupta pentru supremație. La mijlocul anilor `90, teoria „moldovenismului” este relansată de către comuniștii post-sovietici, iar tacticile de intimidare și de persecutare a „românofililor” se întetesc. Viața literară din Republica Moldova este marcată de „bătăliile” generaționiste, de încercarea tinerilor optzeciști basarabeni de a impune și de a practica o nouă estetică – expresie a năzuinței lor de sincronizare cu literatura română.

Din 2001 până în 2009, comuniștii se reîntorc la putere, iar această stare de lucruri cu efecte negative în plan social și cultural tergiversează demersurile de afirmare în afara granițelor țării, ale scriitorilor basarabeni.

În prezent, în Republica Moldova au loc mișcări efervescente de reformare politică și socială în perspectiva integrării europene, dar acest proces este – încă – amenințat de pericolul restaurației comuniste.

Afectată de sinuosul curs al vremurilor, controlată politic de un regim opresiv și supusă decenii la rând unei ideologizări brutale, litera-

---

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia... tura română din Republica Moldova a supraviețuit. Dar această literatură supraviețuitoare păstrează urmele îndelungii suferințe cauzate de marginalizarea și de izolarea ei.

Eforturi de a recupera un uriaș handicap de receptare

Cel mai recent proiect literar cu deschidere europeană inițiat de scriitorii din Republica Moldova s-a finalizat cu publicarea volumului *Arhipelag – Almanah de literatură română din Republica Moldova, în limbile germană, engleză și franceză* (Editura Cartier, Chișinău, 2010). Concretizarea acestei inițiative unice în Basarabia a fost posibilă cu sprijinul unor instituții locale, românești și occidentale: Editura Cartier; Institutul Cultural Român; Fundația Kulturkontakt (Austria); PEN Centrul din Chișinău – filială a Asociației Mondiale a Scriitorilor, International PEN, cu sediul la Londra. Volumul, tipărit într-un tiraj de 500 de exemplare, va fi distribuit în mod gratuit centrelor PEN, din întreaga lume.

Treizeci și unu de scriitori aparținând unor generații diferite sunt prezenți în volum cu texte ilustrative pentru toate genurile literare, dar și cu interviuri sau analize publicistice.

Distribuirea „rolurilor” în viața literară basarabeană este ilustrată, la scară mică, de selecția operată de antologator. Pe lângă previzibila superioritate... numerică a textelor lirice, în raport cu cele aparținând altor genuri literare, se observă și faptul că, alături de autorii „specializați” în anumite genuri, există câțiva care exersează mai multe tipuri de discursuri – prozastic și poetic; eseistic și publicistic etc.

Așadar, poezia deține un loc privilegiat, cincisprezece dintre cei antologați fiind poeți: Lorina Bălțeanu, Leo Butnaru, Vasile Gârnet, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Grigore Chipper, Emilian Galaicu-Păun, Maria Șlehtițchi, Andrei Burac, Valeria Grosu, Nicolae Leahu, Nicolae Popa, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Vasile Tărățeanu.

Proza este reprezentată de Aureliu Busuioc, Vitalie Ciobanu, Serafim Saka, Iulian Ciocan, Ioan Mânăscurtă, Spiridon Vangheli; Grigore Chipper, Vladimir Beșleaga, Nicolae Rusu, iar genul eseistic – de textele semnate de Eugen Lungu, Valentina Tăzlăuanu, Mihai Cimpoi, Tamara Cărăuș și Vasile Tărățeanu. Mihai Cimpoi, Nicolae Negru, Leo Butnaru contribuie în volum cu interviuri (Mihai Cimpoi) sau publicistică. Li se adaugă Val Butnaru și Constantin Cheianu cu fragmente din scrieri dramatice.

Până la publicarea almanahului *Arhipelag*, popularizarea – extrem de modestă – a literaturii române din Basarabia în spațiul euro-

pean s-a făcut fie prin intermediul câtorva publicații străine, fie cu ajutorul antologiilor publicate la edituri occidentale. Rând pe rând, acestea și-au asumat rolul de a arăta lumii o literatură aproape necunoscută în afara granițelor ei geografice, înaintea căderii comunismului.

Pentru întâia oară de la căderea comunismului³, literatura scriitorilor basarabeni iese dintre granițele țării în 1995⁴, când revista „Missives” a Societății Literare a Ministerului Poștelor și Telecomunicațiilor din Franța consacră, integral, numărul din martie poeziei tinerilor scriitori din Basarabia. Grupajul are drept prefață un studiu istorico-literar de Matei Cazacu. Poetii publicați sunt, în ordinea prezentării: Vlad Neagoe, Arcadie Suceveanu, Leo Bordeianu, Vsevolod Ciornei, Teo Chiriac, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Valeriu Matei, Grigore Chiper, Lorina Bălțeanu, Irina Nechit, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu, Aura Christi.

În 1996, apare la Editura l'Esprit des Péninsules din Paris, *Une Anthologie de la poésie moldave*, ediție bilingvă, franceză-engleză, prefațată de Sorin Alexandrescu („Une nouvelle poésie roumaine in Moldavie”), traducerea în franceză de Odile Serre și Alain Paruit; traducerea în engleză de Cornelia Golna.

Vasile Gârneț, Grigore Chiper, Valeriu Matei, Nicolae Leahu, Em. Galaicu-Păun, Ghenadie Postolache, Aura Christi, Mircea V. Ciobanu sunt poeții antologați.

În același an, revista italiană de literatură „Si Scrive”, care apare la Cremona, publică în numărul său anual un voluminos grupaj de poezie tânără din Basarabia, însoțindu-l cu un comentariu de Marco Cugno – românist italian.

Iar trei ani mai târziu, antologia *Dal pensiero ai segni. Idee e versi alle soglie del terzo millennio con 10 poeti moldavi contemporanei* (Foggia, Ed. Bastogi) este publicată în Italia, sub îngrijirea lui Dante Cerilli.

În anul 2002, numărul din mai al revistei austriece „Literatur und Kritik” (Salzburg) publică versuri semnate de optzeciști basarabeni, pagini de proză și de eseistică, o dezbatere desfășurată sub auspiciile „Contra-

---

3. Conform informațiilor puse la dispoziția noastră de domnul Eugen Lungu, înainte de căderea comunismului apăreau în „In'Hui 32”, revue trimestrielle dirigée par Jacques Darras, editeur TROIS CAILLOUX - Maison de la Culture d'Amiens (1989), în traducerea lui Marc Crepon, ample cicluri de poezie de V. Ciornei și A. Nacu.

4. Cele mai multe date privind prezența scriitorilor basarabeni în publicațiile străine sunt preluate din articolul *Traducere artistică*, de Călina Trifan. Altele ne-au fost puse la dispoziție de către scriitorii basarabeni care au răspuns la chestionarul nostru.

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

fortului” – revista tinerilor scriitori (optzeciști) din RM, fondată în 1994 – și un studiu semnat de jurnalistul și scriitorul Johannes Gelich, despre climatul socio-cultural basarabean⁵. Prezențe ale scriitorilor din Republica Moldova se înregistrează și în alte reviste internaționale precum „Orte” (Zurich, Elveția, 2002), „Lichtungen” (Austria, 2004), „The Stinging Fly Magazine” (Dublin, 2004), „Cahiers d’etudes romanes” (revista Universității din Provence, 2005), dar și în „Literaturnaia gazeta” (Moskova, 2009) etc. în grupaje lirice mai restrânse decât cele deja prezentate.

Un loc aparte îl ocupă antologiile editate în țările din interiorul fostului bloc comunist, care, scrise în limbi cu o circulație restrânsă: ucraineană, belorusă, gruzină, armeană, nu beneficiază de o vizibilitate și de o răspândire semnificativă în spațiul european⁶.

Autorii din Republica Moldova au contribuit și cu eseuri în volume publicate în străinătate; îi amintim, întâi, pe Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu ale căror texte sunt incluse în volumul *Europaexpress. Ein literarisches Reisebuch* (Eichborn, Berlin, 2001).

Această semnalare este, mai degrabă, un pretext pentru a aduce în discuție o fabuloasă experiență căreia cei doi contrafortiști i-au fost părtași. Îmbarcați în „Trenul Literaturii”, alături de peste 100 de scriitori din 43 de țări europene, aceștia străbat, timp de 45 de zile, 11 țări, 107 de kilometri de drum, poposind în 18 orașe: Lisabona, Madrid, Bordeaux, Lille, Bruxelles, Dortmund, Hanovra, Malbork, Kaliningrad, Vilnius, Riga, Tallin, Sankt Petersburg, Moscova, Minsk, Brest, Varșovia, Berlin. În periplul lor din vara anului 2000, cei doi tineri scriitori basarabeni devin, astfel, mesagerii unei literaturi cvasi necunoscute, dar dornice să își afirme propria personalitate printre celelalte identități culturale europene, reprezentate, în mod simbolic, de călătorii din *Literatur Express*⁷.

De atunci până în prezent, alți scriitori au reiterat, timid, experiența „cuceririi” unor teritorii literare noi:

---

5. http://www.poezie.ro/index.php/article/52580/Literatura_moldovean%C4%83_%C3%Aentro_revist%C4%83_literar%C4%83_austriac%C4%83

6. În articolul *Traducere artistică*, Călina Trifan amintește de antologia *Lingurița de aur* (Skopje, 1993) și de *Antologia poeziei moldovenești*, apărută în rusă la Minsk, vol. I (2003), vol. II (2005), în care sunt prezenți poeți din Basarabia, de la începuturi, până în contemporaneitate. <http://culture.projects.deeplace.md/node/562>.

7. Această experiență va fi redată amănunțit de Vasile Gârneț și Vitalie Ciobanu în volumul *Literatur Express. Europa de la fereastra vagonului*, Editura Cartea Românească, București, 2007, semnat de cei doi.

În Italia, Amadeo Carrocci îi traduce și îi publică în colecția *La musa nuova. Poeti moldavi contemporanei* (Ed. Socogen) pe Ianoș Țurcanu și Iulian Filip; Nicolae Esinencu și Dumitru Fusu (2006), Nicolae Dabija și Ion Hadârcă (2007).

În Germania anului 2008, este editat primul volum tradus în germană, al unui scriitor din Republica Moldova – *Yin Time*, de Emilian Galaicu Păun, traducere de Helmut Seiler, Editura Pop Verlag, Ludwigsburg.

În spațiul ceh pătrund, prin intermediul traducerilor, *prozatorii*. În anul 2003, apare la Praga volumul *Pactizând cu diavolul* de Aureliu Busuioc, iar la Târgul internațional de carte din capitala Cehiei, desfășurat în luna mai a acestui an, sunt lansate romanele *Înainte să moară Brejnev* de Iulian Ciocan, *Șobolaniada* și *Revelion pe epavă* de Nicolae Rusu, în traducerea lui Jiří Našinec.

Participările editorilor sau ale scriitorilor din Republica Moldova la târgurile de carte din Frankfurt sau Praga, la manifestări internaționale precum festivalul „Donumenta” (Regensburg, München, Berlin – 2004, prilej cu care Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, Irina Nechit și Emilian Galaicu-Păun au fost incluși într-un program de lecturi publice) reprezintă alte strategii de popularizare a literaturii din Republica Moldova, de adjudecare de către aceasta a unui loc distinct în „corul” vocilor literare europene.

De-a lungul anilor, aceste demersuri au fost completate de traduceri în franceză, engleză sau rusă, de regulă în ediții bilingve, ale unor volume de autor, semnate de poeți basarabeni – Aura Christi, Iulian Frunțașu (autor al volumului *God's ear*, publicat în 1998, la Londra), Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Eugenia Bulat, Iulian Filip, Leonard Tuchilatu etc.

De „pledoaria pentru europenismul și universalitatea culturii românești (inclusiv basarabene)”⁸ a academicianului Mihai Cimpoi, în cartea de eseuri traduse în franceză *La Pomme d'or* (Editura Prut Internațional, Chișinău, 2001).

De ediția bilingvă română-engleză de dramaturgie contemporană basarabeană *Teatru – Theatre. Four texts, four authors* – Aureliu Busuioc, Val Botnaru, Constantin Cheianu, Nicolae Negru (Editura ARC, 2000).

Ori de alte antologii poetice: *Ecouri poetice din Basarabia* (Moldova), antologie franco-română (Editura Știința, Chișinău, 1998);

---

8. Descrierea volumului este preluată din http://www.sud-est.md/raft/2001/raft_8.html

---

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Versant lyrique. Selection anthologique de la poesie bessarabienne contemporaine (Editura Casa Radio, București, 2000); *Singular Destinies – Contemporary Poets of Bessarabia* (Editura Cartier, Chișinău, 2003), prima antologie în limba engleză a poezilor contemporani din Basarabia, destinată spațiului anglo-american, în traducerea Cristinei Cârstea, a lui Adam J. Sorkin și Sean Cotter.

Despre antologia de la Cartier, considerată, la vremea apariției, un eveniment editorial, traducătoarea Cristina Cârstea afirma că „aspira a fi o sinteză a fenomenului liric basarabean din ultimele trei decenii, incluzând un număr semnificativ de poeți. Acest demers (...) a urmărit să redea cât mai fidel complexitatea fenomenului cultural contemporan din această zonă, fenomen exprimat prin diversitatea temelor, originalitatea stilurilor textelor incluse, precum și sincronizarea poeziei basarabene cu poezia contemporana europeană”⁹.

Toate aceste tomuri au fost publicate la edituri prestigioase din Republica Moldova și din România.

O analiză chiar și sumară a datelor pe care le-am trecut în revistă conduce la următoarele concluzii, altminteri evidente:

Poezia este „produsul” artistic valorificat la maximum în exportul literar practicat de scriitorii din Republica Moldova. Citind numele celor care apar cel mai frecvent în publicațiile sau în antologiile străine – Grigore Chiper, Teo Chiriac, Aura Cristi, Lorina Bălțeanu, Dumitru Crudu, Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Valeriu Matei, Irina Nechit, Nicolae Popa, Ghenadie Postolache, Mircea V.Ciobanu, Nicolae Leahu, Lorina Bălțeanu, Iurie Colesnic, Iulian Filip, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu și Călina Trifan – observăm că „desantul” european al poeziei din Basarabia a fost asumat și susținut, îndeosebi, de poezii „optzeciști”.

Totuși, în almanahul *Arhipelag*, distribuirea pe generații literare a poezilor selectați este (re)echilibrată: alături de reprezentanții „gene-

---

9. <http://www.evenimentul.ro/articol/prima-antologie-in-limba.html> Dintre autorii antologați (Gheorghe Barbarov, Stefan Baștovo, Andrei Burac, Aureliu Busuioc, Leo Butnaru, Aura Christi, Mircea V. Ciobanu, Adrian Ciubotaru, Dumitru Crudu, Nicolae Dabija, Iulian Filip, Emilian Galaicu-Paun, Vasile Garneț, Valeria Grosu, Ion Hadârcă, Vladimir Iagubeț, Nicolae Leahu, Valeriu Matei, Miroslava Metleeva, Irina Nechit, Nicolae Popa, Ana Rapcea, Vasile Romanciuc, Nicolai Savostin, Ludmila Scebnava, Maria Sleahțișchi, Alexandru Vakulovski, Grigore Vieru, Gheorghe Vodă), **Emilian Galaicu-Păun** și **Vasile Gârneț** sunt prezenți într-o antologie publicată în SUA: *Born in Utopia: An Anthology of Modern and Contemporary Romanian Poetry*, Carmen Firan & Paul Doru Mugur, with Edward Foster, eds. Andrei Codrescu, intro. Jersey City, New Jersey. Talisman. 2006.

rației ochiului al treilea” din anii `70 (Nicolae Dabija, Leonida Lari, Vasile Romanciuc, Ion Hadârcă Vasile Tărățeanu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Valeria Grosu), figurând mai tinerii Lorina Bălțeanu, Vasile Gârneț, Grigore Chiper, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Leahu, Nicolae Popa, Maria Șleahțișchi, circumscriși de critica literară optzecismului basarabean¹⁰.

În sfârșit, observăm că lipsesc volumele exegetice sau sintezele despre literatura română din Republica Moldova, traduse în limbile de circulație europeană și editate peste hotare.

Din câte știm, există o singură lucrare de anvergură publicată în cehă – *Dicționarul literaturii române (Slovník rumunských spisovatelů)*, Editura Libri, 2001; autori Jiří Našinec, Libuše Valentová, în colaborare cu Vitalie Ciobanu și Vasile Gârneț) – în care sunt prezentați și 39 de scriitori de limba română din Basarabia: Grigore Vieru, Nicolae Vieru, Vasile Vasilache, Serafim Saka, Spiridon Vangheli, Andrei Țurcanu, Vasile Levîțchi, Ion Druță, Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Andrei Burac, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Nicolae Esinencu, Nicolae Rusu, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija, Leonida Lari, mai tinerii Grigore Chiper, Vitalie Ciobanu, Vasile Gârneț, Irina Nechit, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun etc.

* * *

La întrebarea despre *cât de cunoscută este literatura română din Republica Moldova în spațiul european* s-ar fi putut răspunde succint, citând afirmațiile lui Eugen Lungu (preluate din răspunsurile la chestionarul nostru): „*Promovarea literaturii basarabene la nivel internațional e cumva utopică și ține de un viitor prea puțin previzibil. (Apocalipsa pare ceva mai familiar și mai aproape!...) [...] Raportat la ce a fost cândva, rezultatul e mizer. În trecut, pe timpul sovieticilor, traducerea din alte limbi în limbile popoarelor URSS și din limbile „națmenilor” în limbile țărilor socialiste se făcea organizat, prin intermediul secțiilor sau ministerelor de propagandă respective. Părțile erau „avantajate” reciproc, deși de multe ori se exporta nonvaloarea (principiul de selecție era întotdeauna ideologic).*”

Azi, și în această sferă prioritare sunt legăturile personale.”

Împărașim pesimismul – îndreptățit – al spuselor lui Eugen Lungu.

---

10. Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Editura ARC, Chișinău, 1996, p. 221, p. 236.

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Totuși credem că merită să fie remarcată fervoarea cu care scriitorimea din Republica Moldova a încercat să pătrundă în spațiul cultural european, într-un efort – încrâncenat – de a recupera un uriaș handicap de receptare.

Cât de cunoscută este literatura română din Republica Moldova, în România? Măsurători cu „barometrul” receptării critice

Cercetarea dicționarelor și a lucrărilor exegetice de sinteză publicate în România în ultimii douăzeci de ani oferă date relevante pentru a cuantifica „gradul” în care conștiința critică autohtonă integrează în literatura română operele scriitorilor basarabeni.

Dicționarul General al Literaturii Române (Coordonator general Eugen Simion, vol. 1 – 7, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004 – 2009) oferă cel mai cuprinzător inventar al numelor de autori (de publicații sau de instituții literare) de peste Prut.

Dar cei mai mulți dintre cei prezentați sunt necunoscuți în spațiul literaturii române (afirmându-se, îndeosebi, în anii în care legăturile cu România erau prohibite) și, riscăm să afirmăm, aceștia vor rămâne, în continuare, străini cititorilor „specializați” sau „nespecializați” de la noi. Receptarea lor, în România, este cvasi inexistentă – o dovedește aparatul critic care însoțește articolele din dicționar: respectivele trimiteri bibliografice le aparțin, într-o majoritate covârșitoare, exegeților basarabeni. Este adevărat că atât informațiile bio-bibliografice, cât și cele exegetice înregistrate în dicționar se opresc la „pragul” anului 2003. Nu credem însă că reconsiderările estetice aplicate literaturii române din Basarabia în răstimpul scurs din 2003 până azi au produs reconfigurări spectaculoase ale ierarhiei literare. Dacă acestea ar fi avut loc, ecourile ar fi reverberat până aici.

Înregistrarea minuțioasă, în DGLR, a numelor de scriitori basarabeni – cunoscuți sau necunoscuți publicului cititor – relevă, totuși, un fapt important: într-o epocă de rusificare agresivă, în Republica Moldova a existat o conștiință culturală românească, s-a scris literatură română, chiar dacă, decenii la rând, aceasta a fost silită să poarte „cămașa de forță” a unui alfabet străin – alfabetului chirilic.

Transcriem o listă care cuprinde nume de poeți, prozatori, esești,

critici și istorici literari, de traducători sau folcloriști din Basarabia, incluși în *Dicționar*.

Boris Baidan, poet; **Pavel Balmuș**, istoric literar și editor; **Ana Bantocș**, critic literar; **Iosif Bălțan**, poet; **Vladimir Belistov**, poet, prozator, traducător; **Vladimir Beșleagă**, prozator și eseist; **Nicolae Bilețchi**, critic și istoric literar; **Efim Bivol**, poet; **Grigore C. Bostan**, folclorist, poet, istoric literar; **Eliza Botezatu**, istoric literar; **Grigore Botezatu**, etnolog; **Eugenia Bulat**, poetă; **Andrei Burac**, poet și prozator; **Aureliu Busuioc**, poet, prozator și dramaturg; **Leo Butnaru**, poet și prozator; **Val Butnaru**, dramaturg; **Nistor Cabac**, poet; **Grigore Chiper**, poet și critic literar; **Aura Christi**, poetă și eseistă (stabilită în România); **Mihai Cimpoi**, critic și istoric literar, eseist; **Ion C. Ciobanu**, prozator; **Ion D. Ciobanu**, prozator și folclorist; **Ștefan Ciobanu**, istoric literar, membru al Academiei Române; **Anatol Ciocanu**, poet și publicist; **Aurel Ciocanu**, poet și prozator; **Ion Ciocanu**, critic literar, poet și prozator; **Vasile Ciocanu**, istoric literar; **Eugen Cioclea**, poet; **Victor Cirimpei**, folclorist; **Andrei Ciurunga**, poet; **Nicolae Coban**, poet; **Anatol Codru**, poet; **Vasile Coroban**, istoric și critic literar; **Tudor Colac**, folclorist; **Igor Crețu**, traducător; **Petrea Cruceniuc**, poet; **Dumitru Crudu**, poet și dramaturg; **Iacob Cutcovețchi**, prozator; **Nicolae Dabija**, poet, eseist, critic literar; **Liviu Damian**, poet, publicist, traducător; **Pavel Darie**, poet, prozator, traducător; **Liviu Deleanu**, poet și dramaturg; **Gheorghe Dimitriu**, poet și prozator, „scriitor autodidact”; **Liuba Dimitriu**, poetă; **Alecu Donici**, fabulist și traducător; **Leon Donici Dobronravov**, prozator și publicist; **Ion Druță**, prozator, eseist, dramaturg; **Victor Dumbrăveanu**, prozator și publicist; **Vasile Gârneț**, poet, prozator, eseist; **Nicolae Esinencu**, poet, prozator, dramaturg; **Iulian Filip**, poet, prozator, dramaturg, folclorist; **Emilian Galaicu-Păun**, poet, prozator, critic literar; **Paul Gore**, prozator și publicist; **Alexandru Gromov**, publicist; **Valeria (Valentina) Grosu**, poetă; **Ion Hadârcă**, poet și eseist; **Vasile Harea**, istoric literar și memorialist; **Andrei Hâncu**, folclorist; **Nina Josu**, poetă; **Leonida Lari**, poetă; **Nicolae Leahu**, poet și eseist; **Emil Loteanu**, poet; **Alexandrina Matcovschi**, istoric literar; **Dumitru Matcovschi**, poet, prozator, dramaturg, eseist; **Ion Mânăscuț**, prozator și traducător; **Alexie Mateevici**, poet, traducător, eseist; **Valeriu Matei**, poet; **Gheorghe Mazilu**, critic literar; **Eugen Lungu**, eseist; **Ana Lupan**, prozatoare; **Andrei Lupan**, poet, dramaturg, eseist, traducător; **George Meniuc**, poet, prozator, eseist;

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Paul Mihnea, poet și traducător; **Constantin Munteanu**, prozator; **Teodor Nencev**, poet; **Sergiu Matei Nica**, poet și prozator cu un destin tragic; **Irina Nechit**, poetă; **Teodor Nencev**, poet și publicist; **Ghenadie Nicu**, poet; **Sergiu Pavlicencu**, hispanist și comparatist; **Nicolae Popa**, poet, prozator, eseist; **Ion Puiu**, dramaturg; **Lucia Purice**, eseistă; **Ion Racul**, critic și istoric literar; **Tudose Roman**, poet; **Vasile Romanciuc**, poet; **Eugen Russev**, istoric literar; **Nicolae Rusu**, prozator; **Serafim Saka**, prozator și eseist; **Ludmila Sobietchi**, poetă și prozatoare; **Nicolae Spătaru**, poet; **Constantin Stamati-Ciurea**, poet, prozator, autor dramatic, publicist; **Constantin Stere**, gazetar și prozator; **Arcadie Suceveanu**, poet, eseist, traducător; **Maria Sleahitichi**, poetă, critic și istoric literar; **Samson Șleahu**, prozator; **Andrei Tamazlăcanu**, folclorist; **Alexandru Tambur**, prozator; **Vasile Tărățeanu**, poet și gazetar; **Leonard Tuchilatu**, poet și prozator; **Vitalie Tulnic**, poet; **Paul Tumanian**, prozator și traducător; **Ianoș Țurcanu**, poet; **Mihai Vakulovski**, poet, critic literar, traducător; **Spiridon Vangheli**, prozator, poet, traducător; **Vasile Vasilache**, prozator, eseist, traducător; **Ion Vatamanu**, poet, eseist, traducător; **Teodor Vârnav**, memorialist, autor al unei singure scrieri memorialistice, rămase în manuscris; **Renata Verejanu**, poetă; **Dragoș Ion Vicol**, prozator și eseist, școlit în România, universitar în Chișinău; **Teodosie Vidrașcu**, prozator, traducător, publicist; **Grigore Vieru**, poet; **Ion Vieru**, poet și traducător, **Nicolae Vieru**, prozator, eseist, traducător; **Olga Vrabie**, poetă; **Petru Zadnipru**, poet și traducător etc. etc. etc.

Enumerarea reunește literați de generații diferite: de la autori din secolul al XIX-lea, până la mai tânărul Mihail Vakulovski (n. 1972); intelectuali cunoscuți în istoria basarabeană într-o dublă ipostază – în calitate de creatori, dar și de apărători ai limbii române, pe care au recâștigat-o, la începutul anilor '90; li se adaugă câțiva dintre reprezentanții optzecismului din Republica Moldova.

Există însă și absenți. Câțiva sunt autori activi în spațiul cultural româno-basarabean: Ștefan (Savatie) Baștovoii, Mircea V. Ciobanu, Vitalie Ciobanu, Valentina Tăzlăuanu etc. Alții – Tamara Cărauș, Iulian Ciocan, Vasile Ernu („naturalizat” în România) etc. – se aflau, încă, în căutarea unei identități literare, la începutul anilor 2000, pragul la care se opresc înregistrările din DGLR. Unii dintre aceștia vor fi, probabil, recuperați în următoarele ediții ale *Dicționarului*.

Proporția repartizării pe epoci istorice se păstrează și când vine vorba de periodicele literare basarabene semnalate în DGLR. Sunt pre-

ponderente cele din perioada interbelică și postbelică, apar - răzleț - publicații din deceniile 6, 7 și 8 ale secolului trecut; sunt menționate doar două reviste apărute după căderea comunismului („Limba română” - Revistă de știință și cultură - fondată la Chișinău, în 1991; „Contrafort”, revista tinerilor scriitori din Republica Moldova, fondată în 1994).

Iată câteva nume de publicații și perioadele în care acestea au fost prezente pe piață: „Basarabia” (revistă lunară de literatură și cultură editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, din martie 1988, continuatoare a publicațiilor „Octombrie”, 1931 - 1957, și „Nistru”, 1957 - 1987); „Basarabia literară” (supliment săptămânal al ziarului „Basarabia”; 6 aprilie 1942 - 10 februarie 1944); „Doina Basarabiei” (15 mai - 15 iulie 1929); „Mărgăritare basarabene” (septembrie 1927); „Almanahul Meridiane” (1967 - 1987); „Moldova de la Nistru” (1 ianuarie 1920 - noiembrie 1922 și, mai apoi, 1925); „Mugurel” (martie 1942 - septembrie 1943); „Pagini basarabene” (supliment al revistei „Poetul”, mai - iunie 1931); „Pagini basarabene” (publicație lunară, ianuarie - decembrie 1936); „Poetul” (revistă cu apariții neregulate în perioada ianuarie - mai 1921, apoi cu apariții ritmice între 1 noiembrie 1937 - 1 noiembrie 1938); „Răsăritul” (1 septembrie - 25 decembrie 1918); „Renașterea Basarabiei” (1 august 1938 - 1 februarie 1939); „Renașterea Moldovei” (publicație bilunară, apare la Chișinău între aprilie 1920 - iulie 1921); „Școala Basarabească” (aprilie 1933 - octombrie 1938); „Viața Basarabiei” (ianuarie 1932 - iulie 1944); „Tineretul Moldovei” (publicație politică și de cultură, cu o periodicitate variabilă, apărută de la 2 martie 1928; din iunie 1950, până la 20 martie 1990 este editată sub titulatura „Tinerimea Moldovei”, perioadă în care lansează și susține tinere talente literare); „Unirea” (Bălți, 15 august 1929 - 15 iunie 1931) etc.

Lipsesc: „Literatura și Arta” - baricada publicistică a luptei pentru limba română de la sfârșitul anilor `80; Revista „Sud-Est Cultural” - revistă de artă, cultură, civilizație (fondată în 1990, redactor-șef Valentina Tăzlăuanu, apare la Chișinău); „Semn” (apare la Bălți, redactor-șef Nicolae Leahu) etc.

Revenind la analiza prezenței scriitorilor basarabeni în alte lucrări lexicografice, trebuie spus că, în comparație cu DGLR-ul, aceasta este, numeric, net inferioară - fapt explicabil, având în vedere anvergura primului, în raport cu alte volume similare.

Dicționarul biografic al literaturii române de Aurel Sasu, vol. I-II, publicat în 2007 la Editura Paralela 45 din Pitești, înregistrează și el câteva nume ale scriitorilor din Republica Moldova: Andrei Ciurunga,

---

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Dumtru Crudu, Vitalie Ciobanu, Mihai Cimpoi, Leo Butnaru, Mihai Prepelită, Vasile Romanciuc, Efim Tarlapan, Ion Vieru, Vlad Zbârciog etc.

Iar Dicționarul bio-bibliografic *Scriitori români din anii '80-'90*, publicat la aceeași editură piteșteană – vol 1 (2000) și vol.2 – 3 (2001) – sub îngrijirea criticului literar Ion Bogdan Lefter, include scriitori tineri dintre Prut și Nistru: Ștefan Baștovoii, Vitalie Ciobanu, Iulian Ciocan, Grigore Chipere, Aura Christii, Dumitru Crudu, Vasile Gârnet, Emilian Galaicu-Păun, Irina Nechit, Nicolae Leahu etc.

Ponderea și modul în care literatura română din Basarabia este prezentată în lucrări de sinteză de dată recentă sunt descurajatoare.

În *Istoria critică a literaturii române* (Editura Paralela 45, Pitești, 2008) Nicolae Manolescu îi cataloghează drept „autori de dicționar” pe Mihai Cimpoi, Grigore Vieru, Ion Druță (p. 1396 – 1397). Basarabeni sunt calificați drept „numeroși, inegali”, „depășiți cu totul” ori „defazați majoritatea”, „cu puține excepții” – Vitalie Ciobanu și Leo Butnaru (numele acestora sunt menționate într-o paranteză, p. 1401). „Locul lor [al scriitorilor basarabeni] într-o istorie a literaturii române nu se poate încă stabili cu precizie”, conchide Nicolae Manolescu (p. 1401).

Marin Mincu îl include exclusiv pe Emilian Galaicu-Păun (p. 1065 – 1066), în volumul *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea* (Editura Pontica, Constanța, 2007), caracterizându-i creațiile drept polemice în raport cu „poezia basarabească lenească”, îndeosebi cu aceea care „prelungeste letargic o perioadă de stază tradiționalistă neverosimilă”.

Iar în *Istoria literaturii române contemporane: 1941 – 2000* (Editura Mașina de scris, București, 2005), Alex Ștefănescu consacră un capitol consistent operei lui Grigore Vieru, un articol descoperirii literaturii române din Basarabia în perioada postrevoluționară (p. 1097 – 1098) și un altul eseisticii lui Vitalie Ciobanu (p. 1401).

Ulterior, criticul publică în *România literară* și în *Cultura* articole ample despre Irina Nechit („România literară”, nr. 30/ 2006), Aureliu Busuioc („România literară”, nr. 41/ 2008), Mihai Cimpoi („Cultura”, nr. 264/ 11. 03. 2010) – similare ca structură celor din *Istorie*. Rămâne de văzut dacă ele își vor găsi locul într-o a doua ediție a acestei cărți.

Dicționarul scriitorilor români coordonat de Mircea Zăciu, Aurel Sasu, Marian Papahagi conține în Argumentul ce deschide volumul I (A-C, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998) o explicație despre prezența sau absența din glosar a scriitorilor basarabeni: „Dicționarul înregistrează numai pe acei scriitori care, afirmați înainte de 1940, și-au continuat activitatea literară în România. Timpul prea

scurt, lipsa de cooperare a unor confrăți de peste Prut, solicitați să ne ajute, ne obligă să tratăm cele cinci decenii de literatură scrisă în limba română în contextul specific al fostei URSS” (p. XI).

Deși nu îl putem cita ca autor al unei lucrări de sinteză, îl menționăm pe Ion Simuț ca exeget pertinent și tenace al literaturii române din Basarabia. Preocupările lui sistematice în această direcție s-ar putea concretiza, oarecând, cu o întreprindere scriitoricească de anvergură – intenție, altminteri, mărturisită de Ion Simuț.

La început sceptic în privința șanselor acestei literaturi – în România și în Europa („*Din nefericire, literatura basarabească nu e mai mult decât o literatură regională, cantonată într-un orizont tematic, problematic și stilistic foarte limitat, fără nici o șansă de a intra într-un dialog european peste capul literaturii din România. E condamnată la un regionalism din care, deocamdată, nu are cum să iasă decât vărsându-se în marea literatură română - cea fără granițe. Dar e ca și cum se varsă Nistrul în mare: apele lui dulci se pierd în anonim, nu le mai poți identifica în marea îndistinctă și nepăsătoare a apei sărate.*” – afirma Ion Simuț într-un articol publicat în numărul 42/ 2004 al „României literare”), mai apoi comprehensiv și empatic, scrie despre literatura din Basarabia încă din 1994 (*In-cursiuni în literatură actuală*, Editura Cogito, Oradea în capitolul „Cele patru literaturi”, p.15-16).

Considerațiile sale critice despre operele scriitorilor de peste Prut iau apoi forma articolelor publicate între anii 2004-2005, în paginile „României literare”, pentru ca, în ultima sa carte, *Europenitatea romanului românesc contemporan* (Editura Universității din Oradea, 2008) să includă printre cele mai bune 35 de romane din literatura română contemporană trei scrieri ale basarabenilor: *Povara bunătății noastre* de Ion Druță; *Zbor frânt*, de Vladimir Beșleagă – așezat în „vârful ierarhiei” prozei basarabene; *Spune-mi Gioni!*, de Aureliu Busuioc.

Cărți – pentru români – ale scriitorilor din Basarabia

O „carte de vizită” a literaturii române din Basarabia constituie colecția *Literatură română din Basarabia din secolul XX*, creată de două edituri din Republica Moldova.

Sub titulatura acesteia, editurile Știința și ARC au tipărit, în 2004, antologii consistente, menite să faciliteze accesul publicului vorbitor de

---

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

limbă română, de pe ambele maluri ale Prutului, la scrierile semnificative ale autorilor basarabeni.

Volumele respective „încearcă, pentru întâia dată, o relectură pe genuri (poezie, proză, dramaturgie, eseu etc.) a fenomenului literar din Basarabia secolului al XX-lea”. Fiecare volum este „conceput în perspectivă axiologică”, cuprinde „opere apărute între anii 1900 și 2000”, conține „un amplu studiu introductiv ce urmărește evoluția genului respectiv, evidențiind totodată autorii, operele și tendințele definitorii pentru contextul literar al perioadei”, și „scurte note biobibliografice ale autorilor antologați”. Prefețele, întocmite de antologatori, „au ca pendant o postfață reflectând același fenomen din punctul de vedere al unui lector profesionist din Țară”¹¹.

Iată care este componența colecției:

Poezie (selecție, studiu introductiv și note biografice de Nicolae Leahu, postfață de Alex. Ștefănescu) - un volum ce include 65 de autori, de la Alexe Mateevici (1907), la Adrian Ciubotaru (2000).

Proza scurtă (vol 1-2, selecție studiu introductiv și note biografice de Grigore Chiper, postfață de Tudorel Urian), volume care îi „reunesc” pe autorii „clasicizați” (George Meniuc, Ion Druță, Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Vlad Ioviță, Serafim Saka și Nicolae Esinencu) și pe mai „tinerii” Nicolae Vieru, Ioan Mănăscuță, Nicolae Popa, Vitalie Ciobanu, Constantin Cheianu, Grigore Chiper, Emilian Galaicu-Păun, Dumitru Crudu și Ghenadie Postolache.

Cele patru volume consacrate *Romanului* (selecție studiu introductiv și note biografice de Mihai Cimpoi, postfață de Ion Simuț), reproduc scrieri ale autorilor Constantin Stere (*Smaragda Teodorovna*), George Meniuc (*Disc*), Vladimir Beșleagă (*Zbor frânt*); Vasile Vasilache (*Povestea cu cocoșul roșu*); Emilian Galaicu-Păun (*Gesturi*); Aureliu Busuioc (*Singur în fața dragostei*); Serafim Saka (*Vămile*).

Dramaturgia (selecție studiu introductiv și note biografice de Valentina Tăzlăuanu, postfață de Mircea Ghițulescu) oferă cititorului texte dramatice semnate de 5 dramaturgi din Basarabia: Aureliu Busuioc, Val Butnaru, Constantin Cheianu, Nicolae Negru și Dumitru Crudu.

O selecție din eseistica și critica literară basarabească din perioada interbelică și până în contemporaneitate se regăsește în volumul de *Eseuri. Critica literară* (selecție, studiu introductiv și note biografice de Eugen Lungu, postfață de Ion Bogdan-Lefter).

---

11. www.edituraarc.md, www.stiinta.asm.md.

Volumul de *Literatură pentru copii* (selecție studiu introductiv și note biografice de Maria Șleahțițchi, postfață de Constantin Cubleșan) oferă un florilegiu de texte în proză sau în versuri, ilustrative pentru un gen practicat cu asiduitate de numeroși scriitori basarabeni.

Lirica universală, în versiunea română a unor poeți și traducători basarabeni se regăsește în volumul de *Traduceri din poezia universală* (selecție studiu introductiv și note biografice de Leo Butnaru, postfață de Barbu Cioculescu).

În sfârșit, ca un corolar, volumul intitulat *O istorie critică a literaturii din Basarabia, în secolul XX*, prefăcut de Eugen Simion, încheie colecția. Acesta adună studiile introductive din volumele prezentate, pentru a reda „panoramic, pe genuri, într-o viziune critică, evoluția fenomenului literar în Basarabia pe parcursul unui secol”¹².

„Cărți de vizită” – pentru România – ale scriitorilor basarabeni sunt și volumele lor, publicate la edituri precum Polirom, Cartea Românească, Editura Eminescu, Dacia, Junimea, Anthropos, Fundația Culturală „Poezia”, Editura Muzeului Literaturii Române sau cea a Institutului Cultural Român, Vinea, Ideea europeană etc. Sau textele lor prezente în revistele literare autohtone („România literară”, „Convorbiri literare”, „Observator cultural”, „Familia” etc.) ori în antologiile apărute în spațiul românesc – cea mai recentă fiind *Ochelarii de fum* (editura Cartex, iunie 2011), editată de Asociația Scriitorilor din București, volum în care sunt prezenți Iulian Ciocan cu *Mirmidonul*, un fragment din romanul *Tărâmul lui Sașa Kozac* și Emilian Galaicu-Păun cu *Avia Maria*, fragment de roman.

* * *

Sincronizarea scriitorilor din Republica Moldova cu literatura română contemporană și manifestarea lor în spațiul literar românesc au devenit posibile abia după declararea independenței de stat din 27 august 1991.

A fost valorificat acest moment istoric fast, astfel încât literatura română din Basarabia să devină cunoscută în România și în Europa?

„Importantă a fost pentru noi posibilitatea sincronizării cu literatura română. Și în aceasta văd adevăratul câștig. O nouă respirație pentru autorii vârstnici, un cadru de referință(literar, cultural) nesperat

12. <http://www.stiinta.asm.md/htmls/literatura/literatura.htm>

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

de benefic pentru cei mai tineri, unii chiar școliți în România. Însă de la oportunitatea de a deveni cunoscuți până la cunoașterea lor reală scriitorii basarabeni mai au probabil un drum de parcurs. Iar pătrunderea lor în Europa, cu excepția unor întâmplări fericite, este o problemă și mai dificilă. Este prematur să vorbim despre o cunoaștere europeană a literaturii basarabene de vreme ce nu suntem suficient de vizibili nici în spațiul literaturii de limbă română” – precizează Valentina Tăzlăuanu, răspunzând chestionarului care completează lucrarea de față.

După douăzeci de ani de la evenimentele din august 1991, cel mai cunoscut scriitor din Basarabia rămâne, pentru români, un poet: Grigore Vieru.

Notorietatea lui se explică prin specificul liricii sale; prin prezența poetului în spațiul public imediat după prăbușirea comunismului din cele două țări surori; prin includerea poeziilor sale în manualele școlare. Valul emoțional stârnit de moartea brutală a acestuia nu a făcut altceva decât să îi „întețească” legenda și să îi statornicească imaginea în mentalul *acelor români* care, în primii ani postrevoluționari, îi învățaseră versurile pe de rost, însuflețiți de entuziasmul descoperirii unei literaturi române din altă țară.

Astăzi, felul în care alți scriitori din Republica Moldova încearcă să se afirme în lumea literară de aici (sau din altă parte) seamănă, de cele mai multe ori, cu o cursă – în care fiecare dintre ei aleargă, de unul singur sau umăr la umăr cu alți coechipieri literari, *într-un stadion gol*.

Întrebări și răspunsuri

1. În calitatea dvs. de editor/ de cunoscător al pieței editoriale, al vieții literare din Basarabia, care credeți ca sunt/ ar fi cele mai eficiente politici de promovare a literaturii romane din Republica Moldova în România și în Occident?
2. Căror genuri literare credeți că le aparțin “produsele” scriitoricești (valoroase) ce se pretează cel mai bine “exportului literar”?
3. Explicați prezența prepondrență a textelor poetice în antologiile publicate peste hotare.
4. A influențat, în vreun fel, regimul politic comunist reinstalat la putere între anii 2001 – 2009 activitățile de promovare în România și în Occident a scriitorilor basarabeni?
5. Dar schimbarea (și relativa normalizare a) climatului politic, din 2009?

GH. ERIZANU

directorul editurii Cartier, din Chișinău

1. Sunt două chestii complet diferite: promovarea literaturii române din Basarabia a) în România și b) în Occident.

a) *În România.* Sunt împotriva divizării literaturii române după spațiul geografic. Nu sunt un adept al antologiilor geografice (scriitori basarabeni, scriitori bănățeni s.a.m.d.). Chiar dacă am scos unele dintre ele.

Există un singur spațiu: cel al limbii române. Editorii sunt cei care șterg frontierele geografice și politice și tot ei sunt cei care le fac. Editura Cartier a făcut acest lucru. În colecția de literatură contemporană română au apărut și Alexandru Mușina, și Gheorghe Crăciun, și Claudiu Komartin, și Alexandru Vakulovski, și Radu Vancu, și Em. Galaicu-Păun, și Șerban Foarță. Dar mai bine ca editura Cartier a făcut editura Polirom. Care a reușit să impună proza.

Tot editorul este responsabil și de difuzarea cărților în tot spațiul românesc. Și de lansări.

Acestea sunt politici firești de promovare. Ele vin din economic. Promovarea literaturii în mass-media bucureșteană e o altă pro-

---

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

blemă. Gravă și negativă pentru literatura română.

La nivelul instituțiilor culturale. Eu nu prea cred în ele. Chiar dacă Zilele Literaturii Române, organizate la Chișinău și Bălți, au fost și sunt o reușită. Așa cum au fost organizate ZLR e una dintre metodele fericite de promovare a literaturii române. Printre invitați au fost scriitori importanți de pe ambele maluri ale Prutului și cu cărți apărute în ultimul an/ultimii ani și care mai sunt pe piață.

Probabil, la nivel ministerial sau al uniunilor de creație din România și Republica Moldova sunt posibilități mari de promovare. Dar, deocamdată, eu nu le-am observat și nici nu vreau să fac propuneri în van.

Participarea editorilor basarabeni la cele două târguri importante de carte din București (Gaudeamus și Bookfest), de asemenea, se înscrie în promovarea firească a literaturii.

Crearea unui Târg de carte viabil și eficient la Chișinău, care ar putea aduce editori români importanți e un vis despre promovare.

b) *În Occident*. Noi am avut o încercare cu promovarea cărților despre evenimentele din 7 aprilie 2009. La Târgul de carte de la Frankfurt. După aceea, au fost lansări neașteptat de reușite în Bruxelles, Paris și București. În rest sunt vise. Care au nevoie de susținere financiară din partea statului. Și nu prea vreau să fabulez. Ar fi câteva piste. 1) Participarea cu o cotă financiară a Guvernului RM la ICR și introducerea unor scriitori în programele deja funcționale ale ICR-ului. 2) Subvenții ale Guvernului RM pentru participare ca stand separat sau comun cu cel al României la Târgul de Carte de la Frankfurt, cel puțin.

2. Proza. Dar proza vorbește despre maturitatea unei literaturi. Noi încă nu o avem. Este remarcabil efortul Poliromului în acest sens.

3. Suntem într-o literatură tânără. Antologiile reflectă starea literaturii și nu dorințele noastre.

4. Da. Dacă până în 2007, când comuniștii și-au arătat adevărata față, încercările de intimidare erau mai voalate. Atunci, după 2007, controalele și hărțuirea organelor fiscale, polițienești și toată birocrăția cu putere decizională de a pedepsi au devenit metodice, fără perdea. Era o metodă de a te distra de la activitatea de bază pentru a pierde timp, eforturi cu ei. Modificarea legii activității editoriale din 2008, unde editurile erau privite ca agenți propagandistici și facilitățile pentru editurile de stat, de asemenea, au avut repercusiuni puternice asupra activi-

tății editoriale din Republica Moldova, aprofundate și de criza financiar-economică, simțită de editorii și librării basarabeni din octombrie 2008.

Instaurarea regimului de vize a fost un alt impediment în promovarea literaturii. Am în vedere și cel din 1 ianuarie 2007, și cel din 7 aprilie 2009. Izolarea și lipsa de comunicare duce la *lehamete*, ca să utilizez un regionalism.

5. Schimbarea a făcut posibilă apariția Zilelor Literaturii Române. Și la apariția a numeroase cărți care au ca subiect evenimentele din 7 aprilie.

Schimbarea a făcut posibilă apariția teatrului de factură nouă: „Spălătorie”.

Dar legea activității editoriale n-a fost modificată nici până azi. Ministrul Culturii și-a pus persoanele sale în fruntea editurilor de stat. Și le-a promis bani publici ca să poată ridica salarii (nu vorbesc de editarea unor cărți), conform legislației vechi.

Schimbarea a permis înregistrarea Asociației Editorilor, care a fost amânată pentru un an și ceva, de fostul regim. E adevărat că Asociația nu e prea vizibilă. Dar aceasta e altă problemă.

Schimbarea a însemnat apariția practicii păguboase pentru editori, și așa afectați profund de criză, a vânzării cărților la pachet cu zărele. Retururile din tirajele nevândute în România editura Litera (care a fost în parteneriat cu „Jurnalul Național”, „Felicia”) le-a vândut cu „Timpul” din Chișinău. Iar „Adevărul” a venit cu tot tacâmul: cotidianul plus carte la pachet. E o afacere perfectă a petroliștilor (și în primul caz, și în al doilea), dar metodele lui JR sunt bune pentru o perioadă scurtă. Și doar pentru JR-i.

Schimbarea înseamnă un pic de înviorare a *lehametei* moldovenești.

Vedeți, poate găsiți alții mai optimiști.

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

EUGEN LUNGU

*eseist, critic literar, redactor-șef
la editura ARC*

1. Soluția cea mai bună ar fi o înțelegere amiabilă între ministerele de Cultură ale ambelor (deocamdată!) state. Asta ar implica o mediatizare amplă, la diverse niveluri, cu activă participare a audiovizualului, a instituțiilor culturale, a personalităților din domeniul culturii.

O asemenea abordare ar presupune nu campanii efemere, iute uitate, ci o activitate permanentă, cu – lucru foarte important! – alocări de fonduri pentru promovarea unor valori nu numai din domeniul literaturii, ci și din celelalte sfere ale culturii. Cum însă statele noastre sunt împovărate de griji mult mai stringente, totul se face în plan individual, la inițiativa intelectualilor, de foarte multe ori la nivel de cunoștințe sau afinități electivă. De regulă, „Contrafortul” și „Sud-Estul...” își au fiefurile lor la București, iar Literatura și arta clientela sa. În Țară, recenzii despre cele mai importante apariții literare de la Chișinău apar sporadic, fără ca acestea să aibă un statut permanent. O situație similară e și în presa de la noi – de regulă, se recenzează doar „vârful”, cărți care fac mare vâlvă dincolo de Prut. Vin însă să se lanseze la noi, de cele mai multe ori, doar mediocritățile.

O soluție erau târgurile de carte, dar marile edituri românești au rămas dezamăgite de ponderea (ca act cultural) acestor evenimente la Chișinău, iar editurile basarabene țin tot mai greu pasul cu cele din „regat” și nu participă de fiecare dată la asemenea foruri.

Promovarea literaturii basarabene la nivel internațional e cumva utopică și ține de un viitor prea puțin previzibil. (Apocalipsa pare ceva mai familiar și mai aproape!...) Lansările de carte în cadrul târgului de la Frankfurt sunt o chestie care se consumă în „familie”, fără o audiență internațională. N-aș vrea să insist prea mult, dar cam același lucru li se întâmplă în Germania și editurilor bucureștene. Sigur, Institutul Cultural Român are alte posibilități de promovare și face tot posibilul pentru a face cunoscută Europei, și nu numai ei, cultura românească. Dacă e să fim puțin autoironici, are și ce promova, pe când noi, basarabeni, avem pasul încet și hârșâit.

2. Se exportă, totuși, proza. Mulți literați consideră că proza este cartea de vizită a unei literaturi. Imediat după prăbușirea imperiului, era

solicitată îndeosebi literatura de dezavuare a precedentului regim. Pe această „undă” s-a publicat un roman de Serafim Saka, altul de Aureliu Busuioc, câteva proze de Iulian Ciocan. Din păcate, aceste cărți au apărut nu chiar în Occident, ci în țările foste satelit ale URSS.

Raportat la ce a fost cândva, rezultatul e mizer. În trecut, pe timpul sovieticilor, traducerea din alte limbi în limbile popoarelor URSS și din limbile „națmenilor” în limbile țărilor socialiste se făcea organizat, prin intermediul secțiilor sau ministerelor de propagandă respective. Părțile erau „avantajate” reciproc, deși de multe ori se exporta nonvaloarea (principiul de selecție era întotdeauna ideologic).

Azi, și în această sferă prioritare sunt legăturile personale.

3. Explicația e simplă – românul e poet. Din câte sunt informat, cele mai multe traduceri în limbi străine le are Emilian Galaicu-Păun – în diverse reviste occidentale, în antologii străine. Are o singură carte tradusă în germană – cred că e unicul de la noi ce a obținut o asemenea performanță. Am putea re-aminti aici antologia franco-engleză a lui Sorin Alexandrescu editată la Paris, cuprinzând generația optzecistă. Un florilegiu de poezie tânără basarabeană publica la sf. sec. al XX-lea o revistă literară a poștei franceze (i-auzi moft!). Câte ceva a tradus și a publicat în germană Gerhardt Csejka și Marco Cugno în italiană. Sunt și unele ediții bilingve franco-române, mai ales cu caracter local, simple traduceri amatoriste. E deci o promovare fără caracter de durată, haotică și la nivel de impulsivități admirative, nu întotdeauna gestul fiind justificat valoric.

În ultima sa carte de memorii, Adrian Marino, un mare adversar al „cântecului de frunză”, cum i se părea lui lirica românească, ne avertiza că nu traducerea poeziei va impune în ochii occidentalilor cultura română...

4-5. Nu chiar. Tonul în literatura din Basarabia îl dau editurile particulare și revistele literare finanțate de Institutul Cultural Român. Deși au încercat, cam timid totuși, deoarece s-au ciocnit imediat de un protest solidar al editurilor și al uniunilor de creație, să introducă cenzura, Voronin și dulăul său ideologic, poreclit Sataniuc, nu au mers totuși până la a supune presa și producția editorială unei presiuni politice și ideologice. Ei au neglijat literatura, au bruiat-o, s-au autoizolat de ea ca de un ghetou cu leproși, dar nu au putut dispune de forța ei de seducție ca pe timpul imperiului. Au intervenit însă brutal în ceea ce ținea de politica manualelor de istorie și, parțial, în domenii adiacente.

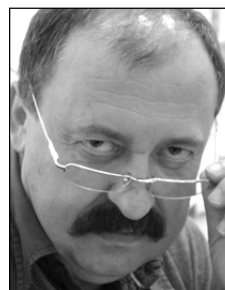
Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Încercarea de a crea o Uniune a Scriitorilor de alternativă a murit și ea în fașă. Asta nu înseamnă că nu au „reactivat” și unele cozi de topor care le-au făcut jocul. Nu s-a obținut mare lucru nici prin faptul că mijloacele bănești destinate culturii erau canalizate doar spre slugoii lor.

Ei au încetinit doar un proces, care se dezvoltă de la sine și nu putea fi oprit. Din păcate sau din fericire, talentul nu ți-l asigură nici un fel de partid sau sistem politic. Așa că, oricum, rezultatele rămân foarte modeste, cu comuniști sau fără. Sper că am răspuns astfel și la ultima întrebare.

MIRCEA V. CIOBANU

eseist, critic literar, redactor-șef la editura Știința, fost viceministru al educației în 1999

1. Editorul DE AICI nu prea are nimic cu editarea opreleor DINCOLO. Este interesul aproape exclusiv al autorului, dar și, eventual, al unor instanțe care susțin și promovează arta noastră în afară: PEN-clubul, ICR, alte asociații.

2. Având în vedere că noi citim de regulă proză străină, cred că marfa noastră de export ar trebui să fie proza. Dar dacă există niște nișe pe celelalte paliere, ar fi păcat să le ignorăm. Piesele dramaturgului Nicolettei Esinencu sunt traduse și jucate în mai multe teatre experimentale, poeziile din Basarabia au fost editate în câteva antologii și reviste, unii autori, ca Em. Galaicu-Păun au cărți editate în Occident (în Germania). Romanul lui Iulian Ciocan *Inainte să moară Brejnev* este tradus în Cehia, o nuvelă este publicată recent într-o antologie internațională...

3. Îmi vine greu să spun. Poate dintr-un soi de inerție (antologiile sunt în majoritate poetice), poate din comoditate: 30 de texte sau autori fac o antologie și se adună ușor, pe când 30 de prozatori buni găsești mai greu, iar 30 de texte pot să nu încapă...

4. În niciun fel. Fiecare scriitor s-a... autopromovat cum a găsit de cuviință. Partea proastă e că fiind din oficiu o guvernare promoscovită, prorusească, nici măcar o legătură cu literatura rusă nu s-a făcut pe filiera guvernamentală.

5. În Republica Moldova, nu există o instituție similară ICR-ului, care s-ar ocupa, inclusiv, de promovarea valorilor noastre culturale peste hotare. Astfel încât și astăzi fiecare scriitor își editează opera în alte limbi pe cont propriu sau prin intermediul unor asociații scriitoricești. Dar scriitorii din Basarabia nici în România nu prea sunt cunoscuți, așa că mai avem de construit și punți locale.

VALENTINA TĂZLĂUANU
*critic literar, eseistă, redactor-șef
al revistei „Sud-Est Cultural”*

— După declararea independenței de stat din 27 august 1991, pentru scriitorii din Republica Moldova au devenit posibile recâștigarea identității naționale (românești), sincronizarea cu literatura română contemporană și manifestarea în spațiul literar european. Ce credeți că a însemnat, pentru scriitori, oportunitatea de a deveni cunoscuți în România și în Europa?

— Importantă a fost pentru noi posibilitatea sincronizării cu literatura română. Și în *aceasta* văd adevăratul câștig. O nouă respirație pentru autorii vârstnici, un cadru de referință (literar, cultural) nesperat de benefic pentru cei mai tineri, unii chiar școliți în România. Însă de la oportunitatea de a deveni cunoscuți până la cunoașterea lor reală scriitorii basarabeni mai au probabil un drum de parcurs. Iar pătrunderea lor în Europa, cu excepția unor întâmplări fericite, este o problemă și mai dificilă.

Este prematur să vorbim despre o cunoaștere europeană a lit. basarabene de vreme ce nu suntem suficient de vizibili nici în spațiul literaturii de limbă română. Este adevărat că în ultima jumătate de secol mulți scriitori din Moldova (nu neapărat cei mai valoroși, fiindcă în Uniunea Sovietică funcționau alte criterii) au fost traduși în limba rusă și în limbile unor republici unionale. Tot prin filieră rusă autorii moldoveni au beneficiat de traduceri în volume aparte sau în antologii, în limbile unor țări din fostul „lagăr socialist”. Dar vorbim despre o nouă etapă și de alte șanse...

— Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

— *A fost valorificată îndeajuns această oportunitate? (Daca da – cum? Daca nu – de ce?)*

— Au apărut mai multe cărți de autori de-ai noștri și antologii la edituri românești. Unele dintre ele au atras atenția și au fost chiar semnate de către critică. Două edituri de la noi au scos acum câțiva ani o colecție pe genuri în mai multe volume a literaturii basarabene din sec. XX (personal am semnat selecția și prefața la volumul de dramaturgie) care să o poată face cunoscută și cititorului din România. Dar rămâne foarte mult loc de mai bine...

— *Ce face, în mod concret, revista Sud-Est Cultural, pentru promovarea literaturii romane din Republica Moldova în România și în Occident?*

— Revista noastră apare cu sprijinul ICR și prin această filieră ajunge în țările europene unde au fost deschise filiale ale acestei instituții. Dar este o publicație culturală de profil mai larg care este citită în România mai ales în varianta ei electronică, iar dialogul cultural rămâne o componentă esențială a proiectului nostru. Am editat mai multe numere speciale dedicate unor culturi aparte și avem rubrici permanente axate pe diverse interferențe culturale sau evenimente artistice internaționale. De rând cu literatura noastră (proză, poezie, dramaturgie, eseu, critică literară și de artă) publicăm frecvent traduceri din literatura lumii.

— *Căror genuri literare le aparțin, în opinia dvs., “produsele” scriitoricești (valoroase) ce se pretează cel mai bine “exportului literar”?*

- Probabil, proza. Experiența noastră este mai puțin relevantă, dar se pare că ea se citește mai mult.

— *De ce în antologiile publicate peste hotare prezenta textelor poetice este preponderentă?*

- În mod paradoxal, deși poezia se consideră mai greu traductibilă în alte limbi, de multe ori poezii se traduc între ei și asta explică frecvența antologiilor de poezie.

— *A influențat, în vreun fel, regimul politic comunist reinstalat la putere între anii 2001 - 2009 încercările de afirmare a scriitorilor basarabeni, peste hotare? Dar schimbarea (și relativa normalizare a climatului politic, din 2009)?*

— Regimul comunist a funcționat *paralel* cu problemele scriitorilor basarabeni. Nu a existat și nici nu există vreun program de stat de

promovare a literaturii autohtone în străinătate, necum mijloace pentru asta. Nici la nivel local nu se face mare lucru pentru promovarea autorilor. Câte ceva încearcă să realizeze Uniunea Scriitorilor dar nu prea are sprijin. Relativ recent PEN clubul Moldova a editat cu sprijinul unei fundații străine un almanah în limbile engleză, franceză și germană care și-a propus să fie o carte de vizită a literaturii basarabene orientate spre Occident. Totul se rezumă la inițiative particulare. Deocamdată cel puțin.

– *Ce demersuri, ce politici culturale credeți că ar reuși să transforme literatura valoroasă a scriitorilor basarabeni în parte semnificativă și vizibilă a literaturii europene?*

– Este nevoie de o politică culturală pe termen lung. Cine să și-o asume? Pe de altă parte, penuria economică e prea mare ca să poată fi pusă în aplicare. Iar în altă ordine de idei, pentru a deveni vizibilă această literatură a noastră trebuie să devină ea însăși semnificativă și să prezinte interes pentru publicul cititor european.

– *Este posibil acest lucru doar prin efortul individual al scriitorului?*

– Da, probabil. Deocamdată așa se și întâmplă. Dar nu fiecare scriitor bun știe să-și promoveze opera. Mai degrabă cei mediocri sunt foarte harnici.

IULIAN CIOCAN

prozator, redactor-asociat la revista „Contrafort”, jurnalist la Radio Europa Liberă (fragmente)

– *După declararea independenței de stat din 27 august 1991, pentru scriitorii din Republica Moldova au devenit posibile recâștigarea identității naționale (românești), sincronizarea cu literatura română contemporană și manifestarea în spațiul literar european. Ce a însemnat, pentru dvs., oportunitatea de a deveni un scriitor cunoscut în România și în Europa?*

– De fapt, nu sînt un scriitor cunoscut în România și în Europa, ci mai degrabă cunoscut pe alocuri, în doze homeopatiche. Oportunitatea există, firește, și asta e minunat, dar s-o valorifici nu e deloc ușor.

Cât de cunoscută este literatura română din Basarabia...

Bineînțeles că, fiind un scriitor care scriu în română, îmi doresc să fiu promovat și publicat în România. Apoi, România ar trebui, probabil, să fie pentru scriitorul basarabean „o fereastră” spre Europa și spre lume. Din păcate, lucrurile se mișcă greu în această privință. Impresia mea, subiectivă, firește, e că România nu prea are timp pentru basarabeni, ea ocupându-se de promovarea propriilor scriitori în lume. Haideți să vedem câți scriitori basarabeni sînt promovați de editurile importante din România la Tîrgurile de Carte internaționale, câți dintre ei sînt propuși pentru o posibilă traducere... Sînt mulți? Mă tem că nu. Bunăoară, eu am publicat un roman la Polirom. Credeți că Polirom mi-a promovat romanul în vederea unei traduceri? Să fim serioși! A trebuit să mă remarce, întîmplător, traducătorul Jiri Nasinec, ca romanul să-mi fie tradus în cehă.

— *Care au fost cele mai recente experiențe pe care le-ați trăit ca scriitor român din Basarabia, în „periplurile” literare prin lume?*

— În recentele mele călătorii în SUA și Cehia am înțeles un lucru foarte important. Deși Moldova e o țară aproape necunoscută, tu, ca scriitor român din Basarabia, poți să interesezi un public străin. După lansarea antologiei Best European Fiction 2011, la New York, au existat mai multe ecouri pozitive în presa străină care remarcă umila mea prestație. Un articol chiar se intitula *From Moldova to Pakistan*. Autorul, un critic american, vorbea despre curiozitatea pe care i-a trezit-o discursul solului din Moldova. În Cehia, am fost surprins să aflu că primul meu roman s-a vîndut mai bine decît în România. Primul tiraj s-a epuizat în doar cîteva săptămîni. De unde supoziția că basarabeanul ar putea să se impună în România mai lesne dacă se va impune în străinătate. Problema e că pentru a „cuceri” străinătatea el tot de ajutorul instituțiilor culturale române are nevoie, întrucît cele din RM sînt ca și inexistente.

— *V-a încercat vreodată „complexul provincialismului”?*

— Nu am simțit așa ceva niciodată. Profesorii mei din Brașov mi-au cultivat respectul pentru „descentralizarea” literaturii, pentru rolul provinciei. Nu contează unde scrii, ci CUM scrii. Dimpotrivă, sînt mîndru că sînt un scriitor român din Basarabia, că am o voce distinctă, că pot să valorific diferența în plan literar. Să fiu un „provincial” basarabean e o imensă șansă pentru mine ca scriitor. Din păcate, asta nu pot s-o înțeleagă unii scriitori români, captivi ai unui complex de superioritate.

Ioana Revnic

– *A influențat, în vreun fel, regimul politic comunist reinstalat la putere între anii 2001 – 2009 încercările de afirmare a scriitorilor basarabeni, peste hotare? Dar schimbarea (și relativa normalizare) a climatului politic, din 2009?*

– Atît fosta guvernare comunistă, cît și actuala guvernare democratică habar nu au de afirmarea scriitorilor basarabeni peste hotare. Statul moldovenesc e preocupat de exportul de politicieni, nu de promovarea scriitorilor. Și dacă de scriitorii - tribuni mai vîrstnici guvernării au auzit, de cei din generația mea nu știu mai nimic. De aceea, în plan literar, schimbarea climatului politic nu ne-a ajutat prea mult.

– *Ce demersuri, ce politici culturale credeți că ar reuși să transforme literatura valoroasă a scriitorilor basarabeni în parte semnificativă și vizibilă a literaturii europene?*

– Mai întîi ar trebui să ne lămurim cine stabilește ce e literatura valoroasă din Basarabia? Pentru că există riscul să exportăm tot felul de mediocrități care sînt aici cîtă frunză și iarbă. Decît să promovăm orice, mai bine nu facem nimic.

Altminteri, ar trebui ca scriitorii basarabeni valoroși să participe la mai multe reuniuni literare, să stabilească legături cu colegii de breaslă din toată lumea. Sînt foarte bune proiectele de felul Almanahului literaturii basarabene coordonat de Vitalie Ciobanu. Proza mea, Auntie Frosea, selectată pentru Best European Fiction 2011, a fost preluată din acest almanah. Dar pentru asta e nevoie de bani. Iar acești bani trebuie găsiți dincolo de frontierele Basarabiei, pentru că statul moldovenesc e așa cum v-am zis mai sus.

– *Este posibil acest lucru doar prin efortul individual al scriitorului?*

– Deocmdată nu. E foarte greu, cel puțin.

**Bibliografie
(selectiv)**

Bibliografie generală

- LEFTER, Ion Bogdan, *Scriitori români din anii '80-'90*, dicționar bio-bibliografic, vol. 1 - 3, Editura Paralela 45, Pitești, 2000 - 2001.
SIMION, Eugen, coord., *Dicționarul General al Literaturii Române*, coordonator general, vol. 1 - 7, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004 - 2009.
ZACIU, Mircea; SASU, Aurel; PAPAHAGI, Marian, coord., *Dicționarul scriitorilor români*, volumul I (A-C), Editura Fundației Culturale Române, București, 1998.

Bibliografie critică

În volume

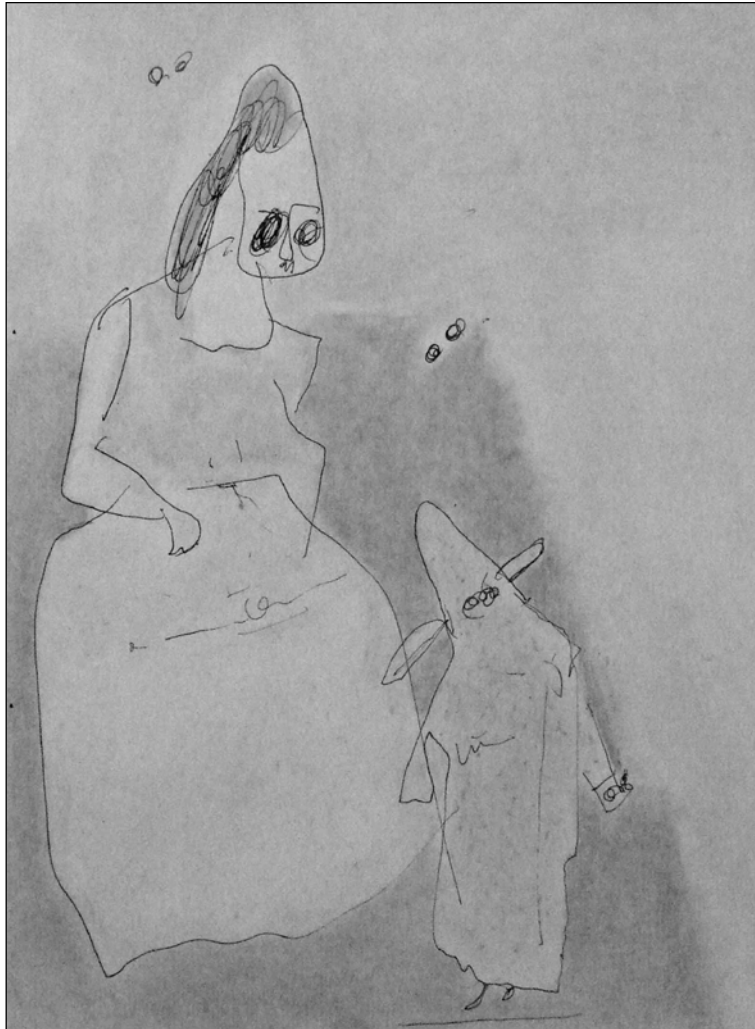
- CIMPOI, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Editura ARC, Chișinău, 1996.
MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
MINCU, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Editura Pontica, Constanța, 2007.
SIMUȚ, Ion, *Incursiuni în literatură actuală*, Editura Cogito, Oradea, 1994.
SIMUȚ, Ion, *Europenitatea romanului românesc contemporan* (Editura Universității din Oradea, 2008.
ȘTEFĂNESCU, Alex., *Istoria literaturii române contemporane: 1941 - 2000*, Editura Mașina de scris, București, 2005.

În periodice

- ȘTEFĂNESCU, Alex., *Texte cu argint viu* (despre poezia Irinei Nechit), „România literară”, nr. 30/ 2006.
ȘTEFĂNESCU, Alex., *Aureliu Busuioc. Un scriitor sceptic față de propriul lui scris*, „România literară”, nr. 41/ 2008.
ȘTEFĂNESCU, Alex., *Critica literară și cauza limbii române* (articol despre Mihai Cimpoi), „Cultura”, nr. 264/ 11. 03. 2010.
SIMUȚ, Ion, *Ieșirea în larg a romanului basarabean*, „România literară”, nr. 42/ 2004.
SIMUȚ, Ion, *Ieșirea în larg a romanului basarabean* (II), „România literară”, nr. 43/ 2004.
SIMUȚ, Ion, *George Meniuc*, „România literară”, nr. 15/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Un romancier basarabean*, „România literară”, nr. 18/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Vârful ierarhiei în proza basarabeană*, „România literară”, nr. 20/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Un roman comic izvodit dintr-o snoavă*, „România literară”, nr. 26/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Există o critică regională*, „România literară”, nr. 27/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Ieșirea din provincialism*, „România literară”, nr. 28/ 2005.
SIMUȚ, Ion, *Regiunea Literară Autonomă Basarabia*, „România literară”, nr. 36/ 2005
SIMUȚ, Ion, *Măr de ceartă, la Chișinău*, „România literară”, nr. 45/ 2005.

e- Bibliografie

- <http://social.moldova.org/news/anul-grigore-vieru-initiativa-o-carte-de-poezii-pentru-fiecare-copil-205523-rom.html>
http://www.poezie.ro/index.php/article/52580/Literatura_moldovean%C4%83_%C3%AEntr-o_revist%C4%83_literar%C4%83_austriac%C4%83
<http://www.evenimentul.ro/articol/prima-antologie-in-limba.html>
<http://culture.projects.deeplace.md/node/562>
http://www.sud-est.md/raft/2001/raft_8.html
[http://www.stiinta.asm.md/htmls/literatura/literatura.htm](http://www stiinta.asm.md/htmls/literatura/literatura.htm)
<http://js.mesagerul.ro/2010/01/25/anul-grigore-vieru>

Literatura basarabeană

Ana Bantoș

Ion Hadârcă, scriitorul în fața deșertului istoriei

Anii '70 ai secolului trecut, perioadă în care se afirmă o întreagă pleiadă de scriitori, ulterior cu nume notorii în peisajul literar basarabean, se remarcă prin anumite semne distinctive ale normalizării situației literare. Este perioada când în Occident, după cum vor observa ulterior sociologii, are loc fenomenul ambiguității memoriei, datorită uzanțelor multiple, iar în spațiul est-european memoria va fi manipulată din punct de vedere politic. Amintim că scrierile lui Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Vladimir Beșleagă, Serafim Saka, Grigore Vieru, Liviu Damian, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, Anatol Codru, Anatol Ciocanu, care au marcat mersul literelor chișinăuiene, pot fi raportate la nevoia de recuperare a memoriei culturale. Anume în acest context se produc mai multe debuturi la rând, apărute de sub lumina tiparului într-o colecție purtând chiar titlul *Debut*, aducându-i în literatură pe Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Ion Hadârcă, Marcela

Ana Bantoș (născută la 7 aprilie 1951, în Chirianca, raionul Chișinău, Republica Moldova) este critic și istoric literar.

Absolventă, în 1973, a Facultății de Filologie a Universității de Stat de la Chișinău, Ana Bantoș este, în prezent, conferențiar dr. hab. la Universitatea de Stat din Moldova și cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Este membru al Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova și al Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor din România (Filiala Chișinău). Face parte din colegiile redacționale ale revistelor „Limba Română” din Chișinău și „Revista de Lingvistică și Știință Literară” a Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova.

Este membru fondator al Asociației Culturale Ieșene „A. Philippide” (2005).

Volume publicate:

Creație și atitudine, Chișinău, 1986.

Dinamica sacrului în poezia română din Basarabia postbelică, prefață de Constantin Ciopraga, București, 2000.

Reabilitarea autenticului, Chișinău, 2006.

Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică, Chișinău, 2010.

Benea, Nina Josu, Efim Tarlapan, Leo Butnaru, Iulian Filip, Valeria Grosu și încă un șir de scriitori, celor amintiți mai sus revenindu-le rolul de „spărgători” ai tăcerii care părea că se așterne peste relieful poeziei basarabene, aflată în așteptarea diversificării registrului de voci.

Între aceștia Ion Hadârcă se va remarca printr-un stil esențializat corelat, pe de o parte, cu resursele unor tradiții spirituale locale și, pe de altă parte, conjugat cu deschiderea spre noutatea expresiei poetice, spre orizonturile altor culturi, deschidere remarcată și la Nicolae Dabija, Leonida Lari, mai târziu, la Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, dar care, în cazul creației lui Ion Hadârcă, are conotații aparte. [Cărți publicate: volume de versuri: *Zilele* (1977), *Baciul mieilor chirilici* (1981), *Lut ars* (1984), *Darul vorbirii* (1985), *Ambasadorul Atlantidei* (1996), *Două imperii* (1998), *Helenice* (1998), *Cetățile Albe* (1998), *A fi în timp* (1999), *Pianul din abator* (2008); volume de publicistică: *Arena cu iluzii* (1999), *Era barbară* (2005); cărți pentru copii: *Noițele* (1985), *Duminica Mare* (1999), *Povestea cerbului divin* (2000), *Bunicuța zburătoare* (2002), *De ce-i mare soarele?* (2002), *Grăuncioare de lumină* (2009)]. „Hamletizarea”, îl va conduce spre o zonă complexă a căutărilor artistice, statutul scriitorului din spațiul est-prutean fiind total diferit: artistul de aici, aflat în căutarea identității pierdute, se confruntă cu o schimbare de perspectivă în arta din a doua jumătate a secolului al XX-lea, direcție conform căreia o fixare a lumii și a eului nu se poate realiza. Astfel că „problema” pe care și-o pune în prima sa carte, de a atinge în vers zone ale unui început echivalent cu stabilitatea, cu imuabilul (*Întrebarea/ E să urci înțelesuri străbune/ Undeva, unde totul răsare/ Și nimic înapoi nu apune*), se va complica în timp, arătând altfel, în primul rând, datorită asumării și asimilării, tot mai evidente, a prozaicului. Un real eliberat de festivismul cu mare trecere în epocă răzbate și în cea de a doua carte a sa, amintindu-ne, între altele, de Liviu Damian, poetul a cărui statură dreaptă pare că îl „tutelează”, la o anumită etapă. *De proza vieții de-or fugi poeții, cu ce se va alege adevărul*, scria autorul *Salcâmului din prag*. Odată cu aflulul de proză în poezie se va produce dispersarea realității percepute altfel de aici încolo. Vorbind în termenii analiștilor imaginarului artistic, vom spune că paradigma mimetică a

Premii și distincții: Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru critică literară (2001; 2007); Diploma de Onoare a Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei (2001); Ordinul de Onoare al Republicii Moldova (2010); Premiul de excelență al Uniunii Scriitorilor din Moldova (2011); Premiul „Cezar Ivănescu” al Salonului Internațional de Carte Românească. Iași (2011); Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Chișinău, pentru monografia *Deschidere spre universalism. Literatură română din Basarabia postbelică* (2011).

Ion Hadârcă, scriitorul în fața deșertului istoriei imaginației tradiționale (echivalentă celei biblice, clasice și medievale) cedează locul celei productive, moderne iar ulterior celei postmoderne.

Chintesența literaturii nefiind alta decât libertatea, era deci firesc ca scriitorii din Republica Moldova să se implice, atunci când a sosit momentul, în luptă pentru a o recuceri. Ion Hadârcă a fost unul dintre cei mai antrenați scriitori, atât în manifestările de amploare, cât și în Parlament, în calitatea sa de vicepreședinte al respectivului for. S-a întâmplat ca, atunci când a fost antrenat în lupta pentru libertate și suveranitate, poetul să abandoneze poezia, considerând mai importantă responsabilitatea pentru ordinea viitoare. În raport cu sentimentul responsabilității, poezia apărea, în mod justificat, pe un plan secund, însăși realitatea, evenimentele majore, ce aveau loc aieva, contaminându-se de exuberanța poetică.

Punctul de vârf s-a consumat atunci când nevoia de libertate a scriitorului a coincis cu nevoia de libertate socială. Amintim că lui Ion Hadârcă îi aparțin versurile cântecului „O, libertate, sfântă libertate”, interpretat frecvent în perioada euforică de emancipare a românilor basarabeni și reluat, în prezent, în calitate de generic al unei emisiuni săptămânale, de către postul de radio *Vocea Basarabiei*. E adevărat că scriitorii și-au asumat atunci maximum de răspundere. Dar e la fel de adevărat că, după ce au conștientizat fragilitatea libertății în general, s-au lăsat copleșiți de o stare de acalmie, din care ies nu tocmai ușor ca să purceadă la exercițiul de corelare a evenimentului cu arta, de „împăcare” a subiectului cu obiectul. Poate anume din acest motiv abordarea sonetului de către Ion Hadârcă trebuie citită și ca un efort al distanțării estetice față de înțelegerea literaturii ca simplă „oglină” a realității. Este ca și cum autorul și-ar reîntemeia discursul poetic și, pentru punerea în practică a ideii, recurge la gestul ritualic și la o formulă consacrată, cum este sonetul. Acest „vehicul” însă nu mai este cel tradițional, ci este unul convertit la modul poetului postmodern de a-și structura imaginile și gândirea:

*ce stranie-i intrarea în sonet
nici praguri nici portal
de catedrală –
doar umbra unui clopot
cât vocala
fonemelor de spațiu simfonet.*

Sonetul, devenit astfel „un cadru pur”, „un cifru cibernet”, acoperă o zonă în care se produce „ermetizarea” discursului. Însăși specia so-

netului este doar în aparență simplă, căci este de neconceput fără o anumită dexteritate, fără un exercițiu îndelungat de așezare a gândului în vers. E de ajuns să amintim numele celor care au înălțat sonetul pe culmile expresivității: în Italia – Petrarca și Dante, în Anglia – Shakespeare, în Franța – Baudelaire, în contextul literaturii românești clasice – Eminescu, în perioada interbelică – Mihai Codreanu, iar mai apoi Vasile Voiculescu. Faptul că în peisajul literar de la Chișinău se face tot mai evidentă atracția pentru formele fixe de poezie, de la autorii consacrați, cum este cazul lui Arcadie Suceveanu, la cei mai tineri, așa cum se prezenta regretata poetă Steliana Grama, vorbește despre „maturizarea” literaturii de aici.

Sunt evidente la Ion Hadârcă promovarea unui spirit livresc, cultivarea unui rafinament lingvistic, intelectualismul revendicându-și dreptul la existență ca stil, ca mod de a fi în poezie, dincolo de însemnele sale locale. Inventivitatea, neglijarea formei logice, o anumită discursivitate sporită, precum și inserția „fragmentelor” de real necizelat, de politic sau social (precum este, bunăoară, motoul luat din presa periodică), clișeul verbal, elementul parodic, atât de des întâlnit în poezia postmodernă, pe scurt, redresarea cuvântului, modificarea lui nu sunt simple jocuri verbale sau abateri de la normele gramaticale ale limbii, ci se cer privite într-un plan cultural mai amplu. „Tehnica” aceasta ține de tentația de a transcende limba și de a amplifica aria limbajului poetic. Mergând pe această cale, Ion Hadârcă se îndreaptă spre familia spirituală din care fac parte Ion Barbu, Tudor Arghezi, iar în perioada postbelică – Nichita Stănescu – poeți care au întreținut și propulsat resurecția modernității în poezia românească.

Tentația pustiului, a unui sentiment de gol sufletesc oarecum similar cu cel al confratelui său Arcadie Suceveanu, dar mai eliberat de patosul romantic integrator, mai lucid, filtrat printr-o reflecție detașată se desprinde din poezia lui Ion Hadârcă: „Ideală lumea-i goală”, – concluzionează autorul. După o anumită experiență (inclusiv pe tărâm politic) autorul șaptezecist care părea că și-a abandonat definitiv instrumentele poetice revine, aducând o notă distinctă de rațiune rece, un ton sarcastic înscenat în jocuri abile de cuvinte, Raportarea la un alt spațiu, marcat de jocul de interese politice luând forme acide directe:

*„Planeta megieșă (acolo – ia – ia!)
Se cunoaște că-i Saltimbecilia
am făcut și cu ea schimb
de solii și saltimbasade ...”
(„Saltimbecilia”)*

Ion Hadârcă, scriitorul în fața deșertului istoriei

Însă dincolo de acesta există un alt tărâm și un alt timp „înainte de taina Genezei (și imediat după focul Apocalipsei)” din care, precizează autorul, „prima și ultima filă-i / sunt rupte / căci acolo Cuvântul / nu are nici un răspuns / acolo Cuvântul este tăcere / și tăcerea este Dumnezeu” („*Biblia*”). Evident este vorba de un deșert al istoriei. Un personaj liric desprinzându-se dramatic de experiența vieții publice e „atins” de tentația recuperării într-un univers intim. Însă mirajul unirii prin iubire este radiografiat cu același luciditate apocaliptică: un eu „plângând o apă” și un „tu” „înființându-se mai unici amândoi / iubindu-se topindu-se/ uitându-se pândind / Și noi fiind degrabă / o apă și-un pământ” („*Apa*”). Ambele tablouri conturează o dublă utopie: cea a istoriei și cea a individului. Între acestea se profilează forța de atracție și mișcarea vidului. Patimile intime și cele publice lasă între ele spațiul pentru „înscenarea” viziunilor utopice menite să elibereze personajul de răul istoric. Din scenete utopice numeroase nu lipsește „apa izvorului”, apa Iordaniei, Apa Stixului, ocelele mării saline, Acropole – „în teatru etern în care actorii mor”. Pe fundalul acestei recuzite se profilează „gestul, masca și mi-na” precum și atitudinea critică a celui care a trăit pe propria-i piele istoria:

*„Plânge-n eden
Marele mim
Clounizăm
Actul sublim”
(„Acropole același”)*

Asumarea „intrării în timp” – adică în istorie, în istoria care îl trădează, este dramatică: „*Simt un hău / Adânc și rău / Crește-n sinele al meu // Gâtui-l-aș / Vinde-l-aș / Fără el aș fi un laș ...*” („*Hăul*”).

Raportul etnocentrism-universalism, tradus în termenii poeziei lui Ion Hadârcă capătă contururile unei linii sinuoase care trece prin inima celui ce se vrea înțeleș:

*„Noli turbare
Circulos meos ...
... Noli turbare
Să nu-mi călcați
Sfera și cercul
Peste Carpați
Cifrul și cercul
Arcul lui Hercul
Țara-n hotare –
Noli turbare”
(„Noli turbare”).*

Există în poezia sa, pe de o parte, un „Aici unde se nasc copii bătrâni/ Din embrion sortiți a-i fi argați” unui imperiu și, pe de altă parte, un „laborator de idei imperiale/ unde cotcodăcește hulubul/ Îmbălsămat în sarcofag/ Și se ouă trenul/ Eșaloane de refugiați”.

„Agonice simțiri” ce mișună pe străzi „întortocheate seduse-n absolut” sunt corelate cu religiile în cutremur, cu intrarea Saharei în sentimente, cu încăruntirea speranței, cu „teroarea care se ascunde în noi”.

Într-o lume îmbătrânită traversată de un Ulise bătrân și orb, într-o Itacă în care „tace toaca, / Perșii tac - / Te vând frații, / Tot un drac”, într-o istorie „foind de viermi” și de indiferență: „Zei tac / În Itaca / Se complac” („Toaca din Itaca”) se consumă ultimele reziduuri ale istoriei care ar mai putea incita spiritul, ar deranja pacea...: „Surd înverzit de absurd”. Răsar răzleț însemnele veșniciei, raportate și ele la începuturi. Iată o viziune asupra universului Brâncuși: „Într-o bună zi / la Masa Tăcerii s-au așezat: Coloana Infinitului, Începutul lumii, / Rugăciunea, Somnul, Himera, / Lauda ochilor, Cuminenția, Pământului/ Socrate, Piatra de hotar și Regele regilor ...”.

„Nașterea de sine, un abis”, „viziunea inimii”, mielul raportat la Memphis și Ninive, la Prințul cu zarul creează o atmosferă în care cuvântul are conotații de o sensibilita-

---

Ion Hadârcă, scriitorul în fața deșertului istoriei te aparte: „Mă caută cuvântul și mă plânge”, – scrie autorul.

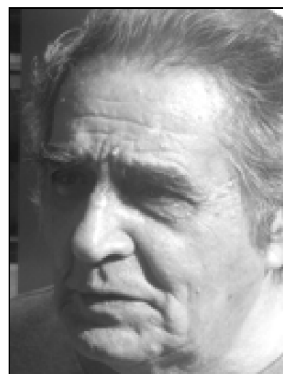
Într-un tablou de sfârșit de veac „se-ngrașă-n pomii raiului omida/ Albinele administrează flori,/ Rechinii țin în gură Atlantida/ La ciroul lor de farse și erori”. Aici se consumă deopotrivă emoții acide și emoții istovite de toamnă levantină. Poezia lui Ion Hadârcă din ultimul timp evoluează sub semnul golirii de pasiune. Personajul liric își creează o lume în care să fie invulnerabil. Aceasta ține de un timp ancorat în „ora zero” în care domină competiția sportivă sau viața ca un sport. Plaiul duios de altă dată devine „albia gropii natale” în care „demn și duios ne revărsăm atrași cu disperare de muzica neantului valah”.

Între acest tablou și cel din poezia lui Grigore Vieru, în care neamul e adunat grămăjoară „ca într-o icoană”, e o diferență radicală. La mijloc se află o experiență în fierbere din care se emană vibrațiile unui tragism pe care scriitorii nu întotdeauna reușesc să-l transmită.

Contorsionându-se, imaginarul poeziei lui Ion Hadârcă tinde să dea expresie unei realități văzute cu alți ochi, cu ochii celui dezamăgit, care s-a lăsat atras în cursa timpului. Acelui *a fi în timp*, lansat provocator în culegerea de debut, îi este contrapus, în *Ambasadorul Atlantidei*, un îndemn contrar, nu doar provocator, ci aproape șocant: *Să lăsăm intrarea în timp pe seama nebunilor*. Nu scria și James Joyce: „Istoria este un coșmar din care încerc să mă trezesc”?

Literatura basarabeană

Aureliu Busuioc

Salvarea neamului...

Există oameni care nu pot suferi ceapa prăjită sub nici o formă. Nici în supe, nici în sosuri, nici moviliță pe un biftec în sânge. Nu am nici un drept să-i iau peste picior: or fi având motive din copilărie să nu agreeze ingredientul, or fi având probleme cu sucii gastrici sau cine mai știe cu ce, fapt este că ei nu-l pot suferi și fac o mare prostie cei care încercă să li-l bage pe gât. Și fiind acești ceapofobi puțini numeric nu e de mirare că bucătarii lumii continuă să prăjească de mama focului leguma numită.

Există în cercul de prieteni și cunoscuți ai oricărui cetățean către un individ-doi pe care cetățeanul respectiv nu-i poate înghiți. Fie din cauza că sunt pisălogi, fie că sunt lingăi sau bârfitori. Și pe care cetățeanul îi dă afară pe ușă, ca să se pomenească cu ei intrând pe fereastră. Și nu are ce le face, buna creștere nu-i permite să le dea cu bâta în cap. Încerc

Aureliu Busuioc este prozator, poet, dramaturg, publicist.

S-a născut la 26 octombrie 1928 în comuna Cobâlca, din județul Orhei.

Urmează Liceul „Alec Russo” la Chișinău, până în 1944 și, între 1944-1948, Colegiul Național Bănățean „C.D. Loga”, la Timișoara.

Din 1948 este înscris la Șoala de ofițeri de transmisiuni de la Sibiu, pe care nu o va absolvi, întrucât, la începutul lui 1950, este *repatriat forțat*, la Chișinău, împreună cu familia.

Își continuă studiile la Chișinău, între 1951-1952 fiind student la Institutul Pedagogic, pe care însă nu-l termină. Din 1953 și până în 1962 lucrează ca redactor, redactor-șef adjunct sau redactor-șef la diferite edituri și publicații din Basarabia.

Între 1963 și 1977 este funcționar la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, iar între 1977-1986 este secretar al USRM.

Cărți publicate:

ROMANE. *Singur în fața dragostei*, Chișinău, Editura de Stat, 1966 ? *Unchiul din Paris*, Chișinău, Editura de Stat, 1972 ? *Local, ploii de scurtă durată*, Chișinău, Editura de Stat, 1986 ? *Lătrând la lună*, Chișinău, Editura Arc, 1993 ? *Pactizând cu diavolul*, Chișinău, Editura Litera, 1999 ? *Spune-mi Gioni*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2003 ? *Hronicul găinarilor*, Editura Prut Internațional, 2006.

că pur și simplu să-i ignore, deși vede clar că pe lume numărul pisălogilor, al lingăilor și bărfitorilor nu scade și că e o naivitate să le declari război...

Nu sunt nici legumofob, nici mizantrop, sunt un simplu om al literelor, om care, la un moment dat, a luat seama că nu doar ceapa și impostorii îți pot fi dușmani. De la o vreme dușmani îți pot fi și... cuvintele.

Și primul cuvânt care m-a scos din pepeni a fost, firește, ADRENALINA....

Cu ce a păcătuit acest cuvânt - denumire a hormonului produs de glandele suprarenale - că m-a obligat să-l urăsc?

Cuvântul, la drept vorbind, n-a păcătuit cu nimic. Dar încercați într-o zi să numărați de câte zeci de ori este pomenit pe toate canalele și la toate posturile de radio. Și în ce contexte! Un fotbalist a marcat un gol: adrenalină. Un student a picat un examen: adrenalină. Un tractorist bea o bere: adrenalină. O precupeață si-a vândut castraveții... Un polițist cât pe ce să prindă un găinar. Un elev dă la moacă unui coleg. O cucoană își mărește bustul. Un puști la grădiniță n-a făcut pipi în pantaloni: adrenalină, adrenalină!...

Nu simțiți și Dvs un flux de adrenalină citind aceste rânduri?...

Al doilea cuvânt...

Ei bine, al doilea cuvânt e ceva mai recent la posturile noastre de televiziune și sună așa: TESTOSTERON. Denumirea unui alt hormon, produs de cu totul alte glande decât cele suprarenale.

Câteva luni în urmă îl puteai auzi sau privi numai pe posturile rușesti (din belșug puse la dispoziția moldovenilor de către „echidistanțul” SUN-TV!) și îl puteai accepta cu oarecare înțelegere și compasiune: „Ia te uită, domnule, ce-a ajuns Rusia! Cu natalitatea la pământ, pierzând

PROZĂ SCURTĂ. *D'ale vânătorii*, Chișinău, Editura Prut Internațional, 2005.

TEATRU. *Și sub cerul acela*, 1971 ? *Radu Ștefan întâiul și ultimul* (piesă încă netipărită).

POEZIE. *Prafuri amare*, Chișinău, Editura de Stat, 1954 ? *La pădure*, Chișinău, Editura Pedagogică, 1955 ? *Piatra de încercare*, Chișinău, Editura de Stat, 1958 ? *Firicel de floare rară*, Chișinău, 1961 ? *Dor*, Chișinău, 1963 ? *Poezii*, Chișinău, Editura de Stat, 1963 ? *Aurora*, Chișinău, Editura de Stat, 1964 ? *Versuri*, Chișinău, Editura Pedagogică, 1969 ? *În alb și negru*, Chișinău, Editura de Stat, 1977 ? *Îmblânzirea mașinii de scris*, Chișinău, Editura de Stat, 1988 ? *Plimbătorul de purici*, Chișinău, Editura de Stat, 1992 ? *Concert*, Chișinău, Editura Hyperion, 1993 (Premiul de Stat) ? *Punct*, Chișinău, Editura Știința, col. „Antologia unui autor”, 2007.

*

Romanele lui Aureliu Busuioc au fost traduse în germană, rusă, iugoslavă, slovacă și cehă. Autorul a mai publicat: șase plachete de versuri în limba rusă, la Moscova și, în perioada 1980-1986, șapte volume de poezie și proză pentru copii, la Editura de Stat din Chișinău, în limbile română, rusă, spaniolă, engleză și germană.

anual de două ori mai multă populație decât poate adăuga, ce-i mai rămânea imperiului decât să apeleze la arma teleagitației!” Și dă-i de câte cinci-șase ori pe zi, pe toate canalele, mese rotunde cu câte două duduițe și un invitat savant, androlog sau sexolog, care să strige sus și tare că jumătate din bărbații țării sunt impotenți... pardon, că suferă de disfuncții erectile, cu explicațiile de rigoare ale termenilor medicali - libido, ejaculare precoce, testosteron etc... ca să fie înțeleși de toți Ivanii și copiii din fața ecranelor. Apoi, după ce bagă groaza în oameni, hop! ca acadeaua de pe colivă, vine și una din duduițe cu salvarea, adică cu un număr de telefon, la care bieții „neerectili” vor fi consultați de specialiști și pot comanda elixirul bărbăției, care va face din ei adevărați giganți sexuali, mai ceva ca Giovanni Giacomo Casanova...

În răstimpul a cincisprezece minute cuvântul Testosteron răsună cam de zece ori.

S-ar putea crede că e vorba de o simplă reclamă (foarte bine plătită!) a unei firme de farmaceutică, dar după anvergura acestor *show-uri* pare mai degrabă să fim martorii unui proiect național. Și chiar cred că este. Dar în cazul acesta unde e preambulul obligatoriu oricărui proiect?!

De ce nu se suflă nici un cuvânt despre cele vreo zece (sau mai precis - douăzeci!) milioane de bărbați alcoolici, despre mizeria cruntă în care se zbate majoritatea populației rurale, despre copiii flămânzi și goi care încearcă să se salveze în stradă, despre mamele care nu văd altă ieșire din catastrofă decât în aceeași sticlă de votcă, despre șomajul ajuns la niveluri exorbitante?

Criza economică globală? Dar criza aceasta durează în Rusia de aproape douăzeci de ani!

Unde se duc miliardele sau trilioanele de dolari căpătați pentru exportul de materii prime? Or fi uriașe rezervele de petrol și gaze, dar e oare omeneste să înlocuiești golurile lăsate de acestea în sol cu milioanele de femei cu durata vieții de șaizeci și cinci de ani și a bărbaților de cincizeci și nouă? Or fi rusoaicele cele mai frumoase femei din lume, cum le place oficialităților să creadă, dar când sunt ele cu zece milioane mai multe decât bărbații, când după treizeci-treizeci și cinci de ani nu mai sunt capabile să dea naștere unor noi vieți, de ce creștere a natalității mai poate fi vorba? Ce leacuri aducătoare de testosteron și libido (cel puțin declarate ca atare!) aruncate larg pe piață de către firma rusească intitulată pompos „Salvgardarea națiunii” mai pot salva națiunea?...

Și iată, cum era și de așteptat, telefoanele producătoare de minuni „Acum și în Moldova” sunt trâmbițate și pe toate canalele noastre.

Ce-i drept, debutul inundației de testosteron în Moldova a început cu un rateu: un biet cetățean, luând drept literă de evanghelie ciripitul frumoaselor reclamațioaice, după ce-a intrat în serioase datorii (în euro!) apare la televizor ca să se plângă că miracolul promis n-a avut loc și cere să i se întoarcă banii, lucru refuzat de către vânzători. Nu știu cum s-a terminat ciondăneala dintre înșelat și înșelători. Probabil în mod amiabil, aceștia de la urmă deobicei evită scandalurile. Și, cum se întâmplă totdeauna, e sigur că mai sunt și alți pățiți care au dat crezare reclamei, dar le e rușine să recunoască (fapt pe care și mizează reclamații!)

Dar cuvântul magic „testosteron” continuă să ne umple ochii și urechile.

Și nu cred că e cazul. Hormonul numit nu e de natuă să acopere golurile lăsate de exodul unui milion de moldoveni flămânzi și săraci în Spania și Italia.

Și-apoi oamenii noștri au găsit întodeauna ieșiri simple din situații și mai sinistre.

Zilele trecute, după cum mi s-a povestit, Vasea, un cunoscut de-al meu din părțile codrilor, tânăr șomer rural, asista la o plângere a directorii școlii către primar, precum că din lipsă de elevi e vorba să se închidă școala.

— Ei ba! a sărit Vasea. Iaca dacă domnul primar îmi dă câte o strachină de borș cu carne și țalină în tăta ziua, nu mai închide nimeni școala!...

... Și ăia de la televiziune: testosteron, testosteron!...

pentru a se înțelege oarecum altfel
aproape invers decât ceea ce e
în realitate
un arbore fără ghilimele).

Bineînțeles
la Chișinău sau București
putea să mă bată gândul
sau sentimentul
sau să fi venit inspirația
simpla metaforă să
scriu un poem despre „copacul” bonsai

2003); *În caz de pericol* (Ed. Junimea, 2004); *Fir de nisip – Perlă – Pustiu* (în I. rusă; Ed. „Vest-Kasaling”, Moscova, 2010); “101 poeme” (2010); *Poeme din secolele XX-XXI* (Iași). **PROZĂ:** *De ce tocmai mâine-poimâine?* (1990), *Îngerul și croitoreasa* (1998), *Ultima călătorie a lui Ulysses* (2006), *Copil la ruși* (2008), *Ruleta românească* (Ed. RAO - Prut Internațional, 2010); *Îngerul și râsu-plânsu* (București). **ESEURI:** *Umbra ca martor* (1991), *Lampa și oglinda* (2001), *Șlefuitorul de lentile* (2005), *A opta zi* (2008), *Românii*, *Enciclopedia sufletului rus & Gombrowicz* (2008); **JURNALE:** *Student pe timpul rinocerilor* (2000), *Perimetrul cuștii* (2005), *Liberi în orașul interzis/ Drumul cu hieroglife* (jurnal chinez, 2007); **DIALOGURI** (interviuri): *Răspuns și răspundere* (1989), *Spunerea de sine* (1994), *Prezența celuilalt* (1997), *Micșorarea distanței* (2004), *Răspund, deci exist* (2008); **CĂRȚI PENTRU COPII:** *Papucei cu felinare* (poeme, 1989), *La desfrunzirea brădușilor* (proză, 1991), *Arlechinul și delfinul* (poeme, 2001), *Ceasornicul din măr* (proză, 2002), *O umbrelă cu dantelă / A laced umbrella* (ghicitori, ediție bilingvă româno-engleză, 2003), *Cu ce seamănă norii?* (proză, 2003), *Căruțul cu îngeri* (poeme, 2004), *Punguța cu patru bani* (proză, 2006). Versurile și prozele sale au apărut în limbile albaneză, armeană, engleză, belorusă, bulgară, franceză, georgiană, germană, letonă, macedoneană, rusă, sârbă, slovacă, spaniolă, suedeză, ucraineană, ungară.

A „românizat” două volume *Avangarda rusă* (2006; I – poezie, II – proză, teatru), alte două *Miniatura poetică rusă* (2006), antologia *100 de poeți ai avangardei ruse* (2008), antologia *Avangarda rusă. Dramaturgie* (2011), cărți de versuri, proză și eseuri de Velimir Hlebnikov – *Ochii din orbita rănilor* (poeme, eseuri, 2003), *Ka* (proză, teatru, eseuri, 2005), „Joc în iad și munca-n rai” (2008), Aleksei Krucionâh – *Ironiada jertfei vesele* (poeme, eseuri, 2006), Leonid Dobâcin – *Întâlnirile cu Liz* (proză, 2007), Vladimir Maiakovski – *Eu și Napoleon* (poeme, 2008), *Vioara și ceva nervi* (poeme, 2011), Marina Țvetaeva – *Singură în noapte* (poeme, 2011), Ruboko Sho – *Libelula ce-a-nvățat zeii iubirea* (tanka erotice, 2008), Ghennadi Ayghi – *Chipul-vânt* (poeme, 2003), *Alunecări de vise* (poeme, 2004), *Mai pur ca sensul* (poeme, eseuri, 2005), Igor Bahterev – *Lu* (poeme, 2006), Ian Satunovski – *Lupii de-ne-vorbit* (poeme, 2007), Viaceslav Kuprianov – *Adevărul coliviilor* (2009), Aleksandr Tkacenko – *Vorbire directă* (2009), Ivan Ahmetiev – *Speriat de aplauze* (2009); *Poezia avangardei ucrainene* (Antologie, 2010), Evgheni Stepanov *Istoriograf mie însumi* (poeme, 2010), Leons Briedis *Azîl pentru ne-somn*, Boris Levit-Broun *Printre alinieri de rânduri strivite* (poeme, 2011).

Distincții și premii. Distins cu mai multe Premii ale Uniunii Scriitorilor din Moldova, cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1998), Premiul Național al Republicii Moldova (2002), Premiul Filialei Chișinău a USR (2006), Premiul Comitetului Director și al Consiliului Uniunii Scriitorilor din România (2008), Premiul Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România *Scriitorul anului 2009*. Distincții guvernamentale ale României și Republicii Moldova.

acest post-stat
în această post-țară post-patrie (merge
și prefixul „ex”)
cu atât de puțini cetățeni
cu și mai puțin patrioți ce mor
dar nu se predau
încât fiecăruia dintre aceștia
li s-ar putea pune numere
precum tramvaielor
care circulau pe aici
numerotate de la 1 la 7
de la 1 la 6
de la 1 la 5... - firește
până la
de la 0 la 0
însemn distinctiv pe care
ca un ultim tramvai
îl purtase călăuza care
în final își spune sie însăși:
- Pleacă..

Mesia nu a venit.

Misiunea
dar mai ales mesa s-a încheiat.

Statistică

Un român
talentat firește
a cântat dumnezeiește
balada lui Porumbescu

alt român
statistician de renume
fixase timpul dintre începutul
și sfârșitul baladei lui Porumbescu
interpretată dumnezeiește de
conaționalul său

5,45 min.

Așadar

la 2,2 minute în România moare un om

la 2 minute – se naște un om

(Nota bene!

– să calculez Ce spor de viață a avut loc în România
pe durata baladei...)

DIPTIC JUNETE-SENECTUTE

1. Hamlet cel bătrân

Precum și domniile voastre

îl știam doar pe Hamlet cel tânăr

veșnic tânăr

dar – mare surpriză! – îl întâlnesc pe

Hamlet îmbătrânit

mai bătrân și mai neputincios chiar decât Lear

din Lumea Shakespeare.

„La ce te gândești?” îl întreb.

„A fi sau a nu fi?” îmi răspunde Hamlet

cel bătrân

precum veacuri în urmă

răspundea

întrebând

Hamlet cel tânăr.

2. Eventual, bătrânul Werther

Între posibilitatea de a o îmbrățișa totuși pe (Char)Lotte
și acutul sentiment al imposibilității de a îmbrățișa eterni-
tatea

între Charlotte

și șarlatania destinului

între absolutul sensibilității și
acuta surditate a senilității

există loc pentru ipoteza că

chiar dacă ulterior Goethe încerca să curme
epidemia suicidală cauzată de ultima faptă a tânărului
Werther
probabil că acesta și-a pus capăt zilelor la timp
pentru că
față de suferințele sale
colosale ar fi fost suferințele
bătrânului Werther

Iată – Brusci! – Mai jos...

...iață un text
poate că un poem
din secolul curent (electric)
o mică verbocentrală de produs
curent estetic

e drept
nu totdeauna – și lumină
acum parcă – da
pentru că ideea e clară

ceea ce nu înseamnă
că deja s-ar putea pune problema
înlocuirii hidrocentralelor
centralelor electrice atomice sau termice cu
verbocentralele

iață
brusci! – mai sus
un text
poate că un poem...

Literatura basarabeană

Mircea V. Ciobanu

Proza din Basarabia în 2010: *timpul împrăstierii e timpul căutării?*

Impresia cea mai la îndemână despre anul literar (basarabean) 2010 e că am excelat și de data aceasta în poezie. Iluzia că poezia nu ar mai fi în vogă o combat cele câteva volume de versuri ale poezilor basarabeni, *toate premiabile*: Lilianu Armașu, *Singurătatea de miercuri* (ARC); Aurelia Borzin, *Chișinăul este o tabletă de ciocolată* (Vinea); Grigore Chiper, *Roman simulacru* (Limes); Anatol Ciocanu, *Ora sărutului* (Princeps Magna) ; Irina Nechit, *Copilul din mașina galbenă* și Maria Șleahțișchi, *Oleandrii mă strigă roz* (ambele editate la Cartier). Șase cărți bune, absolut diferite (toate într-un limbaj modern), editate la cinci edituri, sunt dovada sigură că poezia rămâne în top. Mă gândesc aici dacă nu e vorba de o boală *pan-națională*, de o resurrecție, în forță, a liricii, având în vedere explozia poetică din ultimul timp (Mușina, Mureșan, Blandiana, Cărtărescu, Moldovan, Foartă, Ioan Es. Pop, dar și alții, inclusiv, tineri).

În „concursul intern”, al genurilor *celor mai productive*, oferta prozatorilor basarabeni (cum ar veni: echipa concurentă) este următoa-

Mircea V. Ciobanu este eseist, critic literar, poet, dramaturg, prozator. S-a născut la 29 februarie 1956, în satul Petreni, raionul Drochia. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău.

A fost profesor în învățământul preuniversitar și universitar (lector asociat la Universitatea „Alecu Russo” din Bălți și la Facultatea de Jurnalism a Universității de Stat din Chișinău). Din 2000 până în prezent este redactor-șef la Editura „Știința”. Publică articole și recenzii în cele mai importante reviste de cultură din Republica Moldova (Contrafort, Sud-Est Cultural, Semn) și din România (Convorbiri literare, Dacia Literară, Familia, România literară).

Cărți publicate:

Haydn între două claxoane; Stația terminus; Plăcerea interpretării; Proza lui Mihail Sadoveanu

Mircea V. Ciobanu este autorul a numeroase manuale și cărți didactice. A coordonat realizarea antologiilor din colecția *Literatura din Basarabia în secolul al XX-lea*, Ed. Arc – Știința, Chișinău, 2003.

rea: Ieromonah Savatie Baștovoi, *Diavolul este politic corect*, Editura Cathisma; Florin Braghiș, Mitoș Micleușan, *Nekrotitanium*, Editura Cartier; Leo Butnaru, *Ruleta românească*, Editura RAO-Editura Prut Internațional; Val Butnaru, *Cartea nomazilor din B.*, Editura RAO-Editura Prut Internațional; Vlad Grecu, *Unde-s zeii popoarelor învinse*, Editura ARC; Miroslava Metliaeva, *Игра в назлы*, Editura Lumina; Alexandru Vakulovski, *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montana*, Editura Cartier.

Matematiceste, asta înseamnă șapte titluri, cinci edituri. Toate cărțile bune, dar (îmi pare rău că nu pot fi original) nici în acest an nu aș remarca un volum care s-ar detașa net și sigur de celelalte. Adică, toate s-bune de nominalizat, dar insuficiente pentru un premiu, *oferit fără rezerve*. Bine, mofturile acestea critice (ale mele, că alți critici au preferințe mai sigure) vin din anumite lacune particulare (care *într-o carte de proză subminează, oarecum, întreaga construcție*). Până a încerca niște disocieri pe fiecare titlu, mă grăbesc să anunț o satisfacție personală, foarte sinceră, pe care o privesc ca pe un semn bun.

Toate cărțile pe care le-am enumerat mai sus sunt nu numai interesante în felul lor, ci și – *fiecare interesantă în felul ei*. Aproape că nu pot fi comparate, atât sunt de diverse tematic, stilistic, ideatic, arhitectonic, ca scriitură *per ansamblu*. Cred că – simplu și tare spus – capodopera încă (abia) urmează, dar *suntem pe calea cea dreaptă*. Doi autori din aceeași generație, ieromonahul Savatie Baștovoi și Alexandru Vakulovski, scriu două cărți care parcă vin nu din vârste diferite, ci chiar din lumi diferite. Dacă îi includem în această generație și pe cei de la „Planeta Moldova” (Florin Braghiș și Mitoș Micleușan), atunci generația poate fi aplaudată furtunos pentru diversitate: ei vin chiar din trei galaxii diferite!

Ceilalți patru sunt, fiecare, în felul lui, niște lupi singulari/ singuratici: *clasicizatul* deja „intergeneraționist” Leo Butnaru; originalul dramaturg (din generația de vârstă a optzeciștilor) și excelentul ziarist, fondator deja de trusturi, nu doar de publicații periodice, Val Butnaru (care debutează ca romancier); inteligenta scriitoare de limba rusă (și traducătoarea din română în rusă) Miroslava Metleaeva; în fine, fostul combatant (care vine în concurs chiar cu proze de război) Vlad Grecu. De altfel, volumele de *proze scurte* prezente în top, aparțin (parcă pentru a complica misiunea *evaluatorilor*) unui profesionist absolut (Leo Butnaru) și unui începător (Vlad Grecu).

Romanul *Diavolul este politic corect* este cea mai recentă lucrare (ficțiune) tipărită a ieromonahului Savatie Baștovoi, unul dintre cei mai promițători scriitori ai „generației 90” (din Basarabia). Atât volumul de versuri *Elefantul promis*, cât și romanul *Iepurii nu mor* au fost revelații absolute la timpul lor. Retragerea (adevărat, surprinzătoare) în mediul monahal a autorului nu a scăzut interesul pentru scrisul acestuia. Dimpotrivă, o nouă dimensiune, sau poate mai bine spus, o nouă perspectivă, nu putea decât să fie productivă în sens literar. Normal, această experiență trebuia să îmbogățească paleta scriitorului de noi culori. Adevărat, chiar asta s-a produs. Numai că (pe lângă îmbogățirea spiritual-canonice a paletelor) trebuie să ne așteptăm și să acceptăm, firesc, că vor dispărea ori se vor estompa culorile anterioare.

Ei bine, ceea ce s-a întâmplat... a cam întrecut „așteptările”. Romanul *Diavolul este politic corect* are toate însemnele unui text (post)modern. Este o distopie în gen Orwell. Personajele comunică prin *chat* (și, în acest fel, un nou limbaj de comunicare intră în literatură pe filiera aceasta neobișnuită, a unui scriitor-călugăr, adevărat, unul abonat la rețelele moderne de socializare). Construcția e rotundă, există acțiune, personaje conflictuale, complexe.

Ceea ce deranjează e... (nu vroiam să repet acest cuvânt banal) *tezismul*, ideea preconcepută, ușor previzibilă a liniei de subiect, *poziția* (Doamne, iartă-mă!) *civică*, scoasă evident în față, a autorului (nu naratorului!). Titlul cărții (cam general, artificial și deplasat) se citește prea linear: *Diavolul* [chiar dacă] *este politic corect* [tot Diavol rămâne]. Sau, dacă mergi mai departe cu gândul (deducând din context): „politic corect” este o lucrătură fină a Diavolului. Mă grăbesc să spun că acest *political correctness* a jucat multe feste omenirii, numai că nu sunt sigur că vine de la necuratul. Mai curând, de la un soi de nouă religie cu... un abstract *Neprihănitul, Preacuratul*, în frunte.

O lege inumană (de fapt, pseudo-umană) trece ca o carcasă *conflictogenă* prin tot romanul: ajunși la o vârstă (cum ar fi, cea de pensionare), bătrânii sunt *euthanasiați*. Bineînțeles că cei care au promovat la timpul lor legea, evită să o aplice în privința propriilor persoane. Undeva, pe o insulă inaccesibilă, bine păzită, aceștia își continuă traiul, bineînțeles, desfrânat, sfidând toate legile etice decretate pentru alții... *Distopie*, ziceam, după toate regulile. Dar ideea aceasta a subtextului diabolic, a unei conspirații mondiale (bineînțeles, anticreștine), a unei opoziții schematice între bine și rău, încep să aducă a roman în genul celor pe care le-a parodiat Eco în *Cămăritul din Praga*. Nu se poate să le iei în serios!

George Orwell era, după convingerile sale, un om „de stânga”. Dar atunci când își scrie *Ferma animalelor* și *1984*, se lasă condus de acțiune și personaje, constatând, poate surprinzător, poate cu stupeoare, că a scris niște romane antitotalitare, de fapt, anti-socialiste! Marile opere în acest fel apar, nu construind ceva schematic pe carcasa unor prejudecăți și idei preconcepute. În acest sens, Baștovoi a creat un univers (da, ficțional, dar o lume cu acte în regulă), a creat niște personaje, dar după asta nu a stat să-i urmărească și să-i asculte, ci le-a dictat și mai departe ce să facă, ce să vorbească. Dumnezeu a fost mult mai generos și mai îngăduitor cu omul. L-a lăsat să zburde pe cont propriu, să-și asume responsabilități (mă gândesc cât de „politic corect” aș fi fost eu, dacă i-aș spune *autorului* Baștovoi că, în ideea lui Llosa, scriitorul ar cam trebui să lase *demonii* – sic! – scriiturii să se dezlănțuie liber).

Oricât de sfidătoare pare afirmația, *creatorul mic*, care este scriitorul, construind lumi, în esență, îl imită pe Marele Creator. Dar, fie din ignoranță, fie din orgoliu, mai curând însă – din cunoașterea aproximativă, parțială, complementată de invenții personale, opera micului creator e fie un text apocrif, fie un text eretic, după caz. Dacă citim atent romanul, nu poate să ne scape că autorul nostru nu este – totuși! – o excepție, nici în acest sens.

Or, *Diavolul este politic corect* nu este altceva decât o Apocalipsă... *politic corectă*. Ori, ca să simplificăm fără a comenta și fără a pune epitete: romanul este, în esență, *Apocalipsa după* (sau: *Revelația lui...*) *Savatie Baștovoi*. O scriere apocrifă, așadar. Din punct de vedere al ortodoxiei, Savatie Baștovoi este, cum ar veni, *prea* „politic corect.” Titlul i-a jucat festa. L-a lucrat, diabolic, dar într-un alt sens decât se aștepta. Marile opere au fost și niște mici erezii. O literatură politic corectă e o literatură imposibilă.

Spre deosebire de Ștefan Baștovoi, care a abandonat și a anulat totalmente un stil bine găsit în *Iepurii nu mor*, schimbându-și, odată cu numele, tot instrumentarul scriitoricesc, Alexandru Vakulovski nu renunță la achizițiile anterioare. El doar evoluează. O situație normală. Romanul *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montana* fixează, orice s-ar zice, o etapă literară proprie. Sau, cel puțin, o anunță. În primul rând, autorul a ieșit din sufocanta deja și lănceda deja „trilogie”. În al doilea rând, schimbă perspectiva (focalizarea), narând de la aceeași persoana I, dar „schimbând persoana”. Personajul-narator este o fetiță-domnișoară-femeie. Adică, citim un roman, nu un amestec de ficțiune-reportaj-jurnal-memorii (deopotrivă confesiv, narativ, discursiv, publi-

cistic), ca în textele anterioare. Romanul este o construcție rotundă, cu urcușuri și coborâșuri, cu elemente de hiperrealism dur, descoperit, dar și secvențe... mitopoetice, simbolice, de artefact etc.

Roșia Montană e o bine cunoscută localitate din Apuseni. Istoria ei, care se cufundă în milenii (legată nu atât de locurile pitorești, cât de zăcămintele prețioase), nu a contribuit până în prezent decât la degradarea ecologică, naturală, socială, umană... Aflându-se în preajmă în cadrul unui proiect (o bursă de creație), autorul nostru a beneficiat *într-un mod aparte* de informațiile posibile (în bună parte – „povestiri orale” ale unor băștinași). Anticipând, așa spune următoarele: pe autor neinteresându-l aproape deloc dramele naturale și sociale, singurul aspect reținut este cel al degradării umane.

Am mai spus-o: cartea este o mișcare riscantă a autorului, mișcare pentru care merită aplauze. Este o carte *mai lesne testabilă* din punct de vedere critic: personajul-narator este altcineva și autorul trebuie să facă eforturi de artist pentru această „travestire”. Este o ficțiune sută la sută, nu mai este cvasidocument – cvasiconspect, cum puteau „să pară” (în convenționalitatea artistică) romanele anterioare. Gîndurile personajului-narator nu mai pot fi confundate cu cele ale autorului, ce conduceau (în primele trei cazuri) la anumite pasaje expuse publicistic ori confesional-epistolar.

Mai mult: romanul e construit (o construcție rotundă, spuneam) și pe o amplă metaforă: mina-Infern, mina-vagin, mina-uter și mina-cloacă, mina – început și sfârșit... E multă, *foarte multă intenție literară* aici. Văzînd unde plasează accentele autorul (cu un fel de îndîrjire metodică, sadică, adolescentină), așa zice că, într-un fel, romanul e poate *mai bun decît intenția* și mai reușit decît titlul. Tema este chiar una bună – degradarea umană metodică, pe fundalul unei drame sociale, generată de un fel de „ascensiune a unui soi de capitalism sălbatic” (deși, demonizarea capitalismului străin mi se pare exagerată și lineară, vulgară chiar).

Revenind la (im)posibile conexiuni cu textul congenerului său Baștovoii, putem să spunem că mai avem, și aici, o Apocalipsă, una locală, deja după (și în stilul lui) Vakulovski. Roșia Montana devine un simbol al degradării umane, al unei inimaginabile Sodome, a unui perpetuu desfrâu (povestit, cu oarecare plăcere sadică, totuși). Numai că, spre deosebire de romanul lui Savatie Baștovoii, aici preoții sunt cei care merg în frunte, cu steagul sodomiei. Dacă e să acceptăm regulile impuse de autor (și realitățile, așa cum le vede el), atunci localitatea și localnicii nu ar trebui salvați, ci, mai curînd, *rași de pe fața pămîntului*.

Impresia generală e că autorul a relatat istoriile după bârfele auzite de la unii localnici: poveștile și miturile sunt simpliste, limbajul e de cârcotaș tradițional. Este uimitor că anturajul este absolut altul decât în romanele anterioare ale autorului, personajele sunt altele, problema parcă e alta, dar scenele și atmosfera vin, ca o trenă, din trecutul literar al lui Alexandru Vakulovski. Cred că experiența trebuie utilizată, eventual – reciclată, nu însă atât de evident. Mai ales că romanul propunea și permitea alte perspective. Valorificate, deocamdată, parțial și superficial.

Arhitectonic, romanul e rotund, dar în interiorul acestei carcase e un haos lăsat pe seama inerției tastaturii. Pe de o parte, personajul-narator e o cameră de filmat, pe de altă parte, nu se întâmplă nimic nici cu fata, nici cu alte personaje. O descriere publicistică a unui anturaj degradant (evenimentele se consumă în câteva alineate). Atitudinea publicistică și – culmea! – moralizatoare e chiar ceea ce strică textul. De altfel, cele două jumătăți ale titlului cărții sunt explicativ-publicistice, astfel încât surprizele se exclud, cum ar veni, din oficiu. Un Savatie Baștovoii întors pe dos.

Toți cei care au citit *Nekrotanium* de Florin Braghiș și Mitoș Micleușan au râs, au fost de acord să menționeze cumva cartea, s-o

nominalizeze, cum ar veni, însă nimeni nu ar risca să o numească cea mai bună carte a anului. Eu aş zice să nu fim categorici și să nu ne pripim. *Never say never*. Argumentele mele s-ar construi poate pe deconstruirea eventualelor *argumente contra*.

Serafima Cozonac conducea o corporație gigantică, „Nekrotitanium Constructions Inc.”, un mastodont financiar aflat în creștere vertiginoasă: zeci de fabrici de sicrie, “10.000 de magazine de pompe funebre”, zeci de șantiere de extras marmură și granit pentru cripte și cavouri, “999 de cimitire”; câteva mii de angajați, designeri de sicrie și cripte, firme de tuning funerar, asociații de gropari ...

E prea macabru? Deloc. O posibilă sursă de inspirație pentru afacerile Serafimei (și ale autorilor ei) ar putea fi un roman vesel de tot, care începea cu: „În orașul de importanță județeană N. erau atâtea firme funerare și frizerii, încât...” Vă amintiți? Ei bine, istoria povestită de băieții de la „Planeta Moldova” e o poveste cap-coadă, hiperrealistă și distopică în același timp, adevărată și imposibilă (nu în zadar mi-am amintit de Ilf și Petrov), povestită cu cel mai negru umor posibil. Care nu te obligă să râzi, dar care nu își înșală nici un pic *cititorul său*.

Nu sunt serioși băieții? Dar cine a spus că literatura e un lucru prea serios? Petronius, Rabelais, Cervantes, Voltaire, Shakespeare, Gogol, Ilf și Petrov, Urmuz, Ionesco (observați că am mers doar pe vârfuri!) au fost întruchiparea seriozității? Aveau, ziceți, un umor de altă natură? Nu „vă amintiți” cum au fost primite cărțile lor, la început? Eu zic, să nu ne grăbim.

Cel puțin, câteva lucruri trebuie spuse în acest sens. Dacă literatura e și scriitură, iar scriitura dezinvoltă e o marcă a prozei bune, aici o avem. O proză fără complexe, care se simte bine în lumea ei. O uimitoare *unitate stilistică* caracterizează această proză. O bună posedare a materiei lingvistice, a registrului textual (lexical, gramatical, stilistic), foarte specific, dar și foarte bogat. O imaginație debordantă, o capacitate uluitoare de a crea o *suprarealitate* inimaginabilă, iar apoi – marca autorilor – de a explica simplu și logic de unde s-au putut lua toate. Și, deja ca adevăr absolut, e genul de literatură, poate singurul, în care am excelat, la nivel național, pan-românesc, în comparație cu scriitorii din România sau de *pretutindeni*.

Un amestec nedorit de umor negru, de roman gotic cu imagini *horror*, construcție grotescă și parodie la toate truismele literare și la toate locurile comune din filme, seriale, din cântece, din poeme și romane... Textul nu este unul satiric în sensul clasic al cuvântului (aici ar fi de gândit în ce măsură o satiră direcționată, cu adresă precisă, este lite-

ratură veritabilă). Pur și simplu, autorii se inspiră din *poncifile* lumii, inclusiv, din cele literare, așa cum alții se inspiră din „clipele astrale” (cu sau fără ghilimele) ale acestei lumi. Iar „referințele culturale” prezente în text ar putea să le invidieze orice erudit (ceea ce s-ar numi, anti-paradă de erudiție, or, termenii istorici, geografici, tehnici, științifici, culturali, sunt invocați firesc, fără ifose, dar cu efect.

O bilă neagră ar pregăti oponentul meu pentru faptul că termenii folosiți (referințele culturale, textuale sau de orice altă natură) sunt primii la îndemână. Aici aș avea de spus următoarele. Și mie mi s-a părut, uneori, că se puteau găsi niște referințe mai eficiente (și chiar mai cu efect). Dar se invocă, de regulă, primul cuvânt care „îți vine”, în context (cum ți-ai aminti, la momentul oportun, exact bancul potrivit sau parabola potrivită. Naturaletea trimiterilor neforțate e o calitate. Adevărat, scriitorul bun nu este cel care caută mult. Este cel căruia îi vin în minte, la momentul oportun, referințele cele mai adecvate. Sau, care este pe fază atunci când aceste pase îl vizitează. Ca un bun atacant, la fotbal, care are intuiția aflării pe poziția (re)marcabilă, la timpul potrivit.

Bineînțeles că nu trebuie să ne scape amănuntul: cartea, după cum ne anunță chiar foaia de titlu, aparține fenomenului *cyberpunk* (în traducere directă: gunoi cibernetic), fenomen anarhic, de contracultură și de etalare a delirului, spațiu al simulacrului total și al timpului elastic... Așadar, nici de această dată nu ne-am dus departe de colegii de generație: încă o apocalipsă, încă o distopie, fie și neînfrânat-fantasmogorică. . Și-apoi să nu se creadă că am coborât, în acest caz, ștacheta: când ați citit ultima dată un text de Vladimir Sorokin? S-ar putea ca scriitorul rus să aplaude cartea și să invidieze autorii. Așa că eu unul nu m-aș grăbi să-i scot pe tușă, după repriza nominalizărilor. Dimpotrivă.

* * *

Ruleta românească a lui Leo Butnaru este un volum eclectic de proze scurte, eseuri, note de călătorie (nici măcar grupate pe genuri). Autorul putea lesne să facă din el două cărți distincte, doar una incluzând ficțiunile propriu-zise. Dar orice carte trebuie citită așa cum este, nu așa cum a gândit-o autorul ori cum ar fi trebuit să fie. Citită în această formulă, ea poate fi penalizată pentru lipsa totală a unei structuri (vizibile, cel puțin), dar nu ar trebui să ne facem prea multe griji cu „puritatea genului”. Azi literatura e foarte permisivă cu interpenetrarea genurilor și *categoria convențională „proză”* include nu numai povestirea și nuvela, dar și însemnările de călătorie și chiar eseistica. La prima vedere, ar putea să ne pună pe gânduri împărțirea textelor literare (tot o clasifi-

care modernă) în ficțiuni și nonficțiuni, dar cine bagă mâna în foc că o povestire nu este copiată reportericește-documentar, iar un jurnal nu ficționează *pro domo sua*?

Leo Butnaru este un profesionist al scrisului, autorul are ceea ce se numește scriitură. Are pană. Și scrie într-un limbaj modern. Interge-naționist, cum îi place să se autodefinească, L.B. a început să scrie de la începuturi o poezie modernă, discursivă, nu declamativă. Aceeași scriitură și-a păstrat-o și atunci când s-a lăsat aspirat de forțele gravitaționale ale postmodernismului. Nu numai proza și eseistica ori memorialistica se pătrund reciproc, ci și orice alt gen profesat de el, inclusiv, poezia. Textele din *Ruleta Românească* sunt, alternativ, sau chiar deopotrivă, proze, eseuri, reportaje și poeme.

Inegale literar (nu numai impure ca gen), unele texte sunt absolut memorabile, chiar mici bijuterii literare: *Fetele de pe Calea Victoriei*; *Roșiile, vinetele*, sau *Benedicțiunea* (ultima, în categoria *Notelor de călătorie*). Scrise neforțat, firesc, cursiv, cum respira. Și tocmai de aceea se citesc ușor. Rămâne însă lacuna evidentă, pe care am mai menționat-o: un fel de adunare fără a mai selecta după aceea, o adunare fără scădere (spunea cineva că memoria bună se ține nu numai pe capacitatea de a ține minte, ci și pe cea de a uita lucrurile inutile, fără de care prima e imposibilă). Dacă intenția e să arăți fața covorului și nu atelierul de lucru cu toate rezervele de ghemuri (cum ar zice Manolescu: destinul, nu viața), atunci firele/ ațele care îl alcătuiesc trebuie tăiate exact și covorul – întors cu fața spre spectator. Digresiunile întinse sunt cele care omoară multe texte bune. Iar includerea în carte a unor texte care puteau rămâne printre manuscrise (cum ai zice: includerea postumelor în antume) scade enorm din tensiunea literară.

Lui Val Butnaru îi place să experimenteze. Dintr-o ambiție mare a devenit jurnalist, vânând performanțe din plăcerea jocului: *Observator de Chișinău*, *Flux*, *Jurnal de Chișinău* (iar acum, inițiind un megaproiect inimaginabil la noi: *Jurnal Trust Media*, cu ziar tipărit și ziar electronic, televiziune, post de radio etc) au fost și sunt apariții media de excepție. Dramaturg (tot dintr-o ambiție!) de cea mai modernă factură, scriind inițial pentru Teatrul Eugen Ionesco, al cărui prim director a fost, V.B. este acum la un alt experiment, la fel de ambițios: romanul *Cartea nomazilor din B*.

Mie, unuia, mi se pare că ambiția a fost mare de tot și anume ea a stricat, în bună parte, romanul. Au mai spus-o și alții: un roman politic, gen reportaj de la curtea potentatilor zilei, o radiografie perfectă (Val

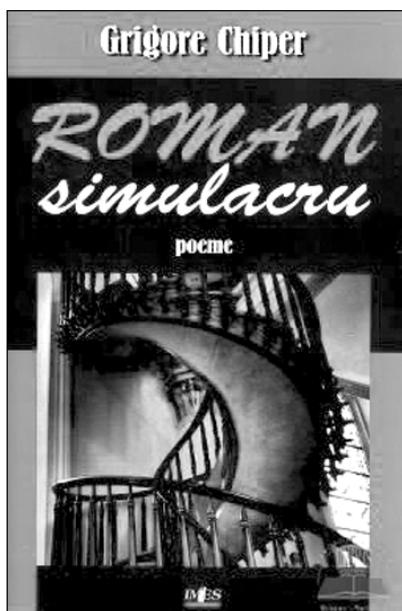
are material și experiență!) ar fi fost suficient pentru o scriitură autonomă. Poate cu o corecție: de a fixa totul, nu numai grotescul și caricaturalul, deși dacă așa ar fi cerut regula genului...

O cu totul altă poveste ar fi putut-o constitui ceea ce aici conturează un soi de mitologie, *mitopoezie* și parabola. Or, un roman-parabolă e o pistă bună pentru ideile lui Val Butnaru, mai ales că titlul și concluziile cam încoace înclinău. Părerea mea e că există o discrepantă enormă între hiperrealismul dur, uneori destul de scârbos, prezentat satiric, linear chiar și, pe de altă parte, o istorie topită într-o metaforă și conturată într-un mit. Iar amestecul „fotorealismului” banal cu niște construcții textuale *suprerealiste* și *infrarealiste* sporește și mai tare impresia unui melanj indigerabil.

Mie unuia mi se pare că pedalarea pe latura satirică ar fi fost suficientă. Fraza care începe și încheie romanul („președintele se trezi mahmur”) se cere oarecum respectată stilistic, mai ales că totul converge în ultimă instanță spre satira politică. Or, gravitatea solemnă a unei simbolistici constructoare de mituri e din altă parte. Ambiția autorului a fost, bănuiesc eu, atât de mare, încât nu a vrut să scrie altceva decât ceea ce se numește *roman total*. De aceea satiricul, care coboară uneori la nivelul umorului trivial (f la Tarlapan), altă dată crește și se alătură unor scene fantasmagorice, grotești, rabelaisiene și swiftiene.

Se amestecă nu numai tablourile din spectacole prea diferite ca să aparțină aceleiași lumi, se amestecă stilurile scriiturii, de la epicul indiferent, la publicistica angajată, via lirismul înduioșător uneori (și patetic alteori), un limbaj dramatic-emoționant în unele scene, reflecțiile și meditațiile naratorului și ale unor personaje, prea multe pentru un singur text. Dar poate că realitatea în care trăim, privită în secțiune, este atât de năucitoare în construcția ei babilonică, încât autorul nu a putut s-o vadă decât în acest fel? Or, indiferent dacă ne place sau nu, romanul e despre noi. Inclusiv, despre felul de a percepe lumea.

Cu un an mai devreme, Aurelian Silvestru editase un roman din aceeași *zonă semantică*: *Cel răătăcit* (iată că și titlurile se regăsesc în același câmp lexical). Debutând cu o linie de subiect pur-politistă, textul urmează o curbă în linia Dan Brown, dar cu o dirijare intensă spre mitologic, patriotic și etic, erotic chiar. Romanul lui Val Butnaru pornește de la romanul politic, în cheie caricaturală și alunecă spre mitologic, simbolic, poetic, solemn-patetic. Nu știu dacă motivul este ideea de roman total (cei care debutează târziu în genul romanului au această tentație a totalității) sau construcția sofisticată este chiar întruchiparea unei idei preconceptuate. Dar mă gândesc (ținând cont și de celelalte ro-

mane prezentate aici) că nimeni nu mai vrea să scrie un roman polițist, de aventuri sau sentimental, pur și simplu, toți vor să facă numaidecât *ceva deosebit!*

Vlad Greuc, cu *Unde-s zeii poarelor învinse*, este revelația absolută a acestui an. Fostul participant la răboiul din Transnistria scrie niște povestiri „de război”, inspirate de conflagrație. Este o descoperire pe cont propriu atât a unor realități dure, cât și a unui limbaj capabil să povestească. În acest sens, se pare că autorul nu vine nici din experiența scriitorilor ruși, nici din cea a scriitorilor români. El folosește mai curând un limbaj comun, cu anumite reminiscențe a unor lecturi de demult. Și atunci textul este un amestec bizar de limbaj inocent, cu tarele sale dar și cu splendoarea sa, și de limbaj uzat, de locuri comune a scrierilor de acest gen, dar și de rusisme și cuvinte locale, „șantisme”, exotice în context (și explicate, cu grijă, pe prima pagină a cărții).

Despre conflictul transnistrean s-a mai scris, dar fie că s-a ficționat la modul general, fie că s-a scris memorialistic, confesional și jurnalistic. Prozele de această factură sunt o noutate, care trebuie consemnată. Textele sunt inegale, puține dintre ele ating dimensiunea unei literaturi veritabile. Capodopera (scriu acest cuvânt, conștient de ambiguitățile lui, dar îl plasez în perimetrul

concret al cărții) acestui volum este, indiscutabil, *Călăuza*.

O echipă de cercetași este trimisă în misiune și o călătorie nocturnă este un bun prilej pentru a prinde secvențe din premisele, realitățile și consecințele conflagrației de pe Nistru, în 1992. Este și o călătorie pe un tărâm enigmatic, aproape o „zonă” tarkovkiană (titlul, așadar, nu e deloc întâmplător), întâlnire cu oameni care sunt afectați în mod diferit de conflict și care se angajează diferit în acesta sau au atitudini diferite. Ștacheta narațiunii este coborâtă aproape de *gradul zero al scriiturii*, care ar fi câștigat cu siguranță dacă devenea chiar o povestire detașată, neutră. Elementele de mic eroism ori de înfrumusețare a tabloului batalist scade din valențele literare ale textului.

Am auzit pe cineva și am citit la altcineva *Călăuza* lui Vlad Grecu povestită, așa cum povestești un film sau o nuvelă „despre război”. Pe filiera aceasta, o proză de acest gen completează un vid, probabil, necesar. Or, nuvelele batalice și filmele *thriller* sunt poveștile de azi. Cel puțin, în copilărie, știam multe din astea. Cu elementul lor anecdotic, cu cel dramatic și bineînțeles cu faza eroică. O nuvelă de vreo 70 de pagini, care face cât toată cartea. Inutil să spun că e scrisă bine românește, într-un limbaj îngrijit. Vorbim (*ca și cum?*) de un scriitor. Cu nișa sa, cu cititorul său.

Miroslava Metleaeva este o poetă de limba rusă și traducătoare în limba rusă a literaturii române: Sadoveanu, Pillat, Stănescu ș.a. Romanul *Игра в пазлы (Puzzle)* demonstrează vocația epică incontestabilă a autoarei. Impresia invidioasă a unui cititor: ce înseamnă, domnule, să ai la dispoziție o limbă experimentată în domeniul ficțiunii! Impresia amintește de reacțiile similare la orice text bine scris: se pare că a contat mai mult instrumentul, se pare că oricine ar putea... Adevărul este că poezia a cizelat limbajul autoarei astfel încât o proză de proporții e un rezultat (o rezultată!) logic(ă).

Deși povestea e aparent simplă, o poveste-aventură la mare, textul cuprinde o istorie amplă, de la Chișinăul imediat postbelic, până la același oraș în zilele noastre. Unele personaje sunt ușor depistabile-recognoscibile, dar nu jocul acesta contează. Contează eleganța scrisului și o narațiune credibilă, curgând ca aerul, ca răsufierea. Autoarea nu idealizează (dimpotrivă, unele tablouri și unele personaje, dar și regimuri politice sunt descrise necruțător, sau indiferent-necruțător), dar nu se cruță nici pe sine. Este un roman cinstit.

„În general, toată existența umană îi amintea o plapumă cusută din petice, un oarecare joc în genul puzzle, când din bucăți, din rupturi,

boțuri, se adună tabloul, dar cu deosebirea că rezultatul final e necunoscut jucătorului.” – cam așa sună, în traducerea mea foarte aproximativă, fraza definitorie și explicativă a romanului. Iată cum sună în original: „Вообще все человеческое существование напоминало ей лоскутное одеяло, некую игру – игру в пазлы, когда из каких-то кусочков, обрывков, клочков составляется картина, только с тем отличием, что конечный результат игроку неизвестен.”

Realitățile noastre privite concomitent din interior, dar și cu o privire dinspre limba și literatura rusă, devin elemente ale unui caleidoscop insolit. Ceva din tehnologia Scrisorilor persane, ceva din insolita-re-a lui Șklovski. Cu atât mai mult cu cât autoarea însăși a făcut această distanțare de sine, recuperând o realitate, dar și un trecut propriu în maniera care s-ar numi în căutarea timpului pierdut. Am citit reacții fierbinți la apariția romanului, dar și supărări și chiar revolte. Pentru un roman construit pe elementele autobiografice și ale istoriei imediate, cu personaje și evenimente recognoscibile, acestea sunt aplauze. Bile albe, cum ar veni.

Iar o corectitudine și o toleranță interetnică, în esență – o declarație de dragoste culturii române în mediul căreia s-a format (deopotrivă cu sevele culturii ruse, familiare scriitoarei), face lectura și mai agreabilă. O spun deoarece multă lume din acest „teritoriu cultural” ne mai privește, inexplicabil, cu ostilitate. Din ignoranță, bineînțeles, că nu cred într-o răutate funciară. Exemplul unor Alexandr Brodski sau Iurie Grecoș, iar acum și Miroslava Metleaeva ne demonstrează că deficitul în cunoașterea reciprocă poate fi lichidat.

* * *

Șapte romane menționate ca cele mai reușite în anul care a trecut sunt tot atâtea feluri de a face literatură în Basarabia de azi. Șapte paradigme (și lista nu se încheie aici, când mă gândesc cel puțin la surprizele dinspre tinerii ultimelor decenii: de la Iulian Ciocan până la Oleg Carp și Horia Hristov) etalate cu brio, cu toate calitățile și tarele lor. Care dintre ele pot fi considerate reprezentative ca tendință? Răspuns simplu: toate. Se vor scrie, indiscutabil, proze scurte, inclusiv, dintre cele care vor amesteca documentarul, reportajul, confesiunea și ficțiunea. Se vor scrie texte despre istoria noastră recentă și se vor construi mitologii pe aceste istorii.

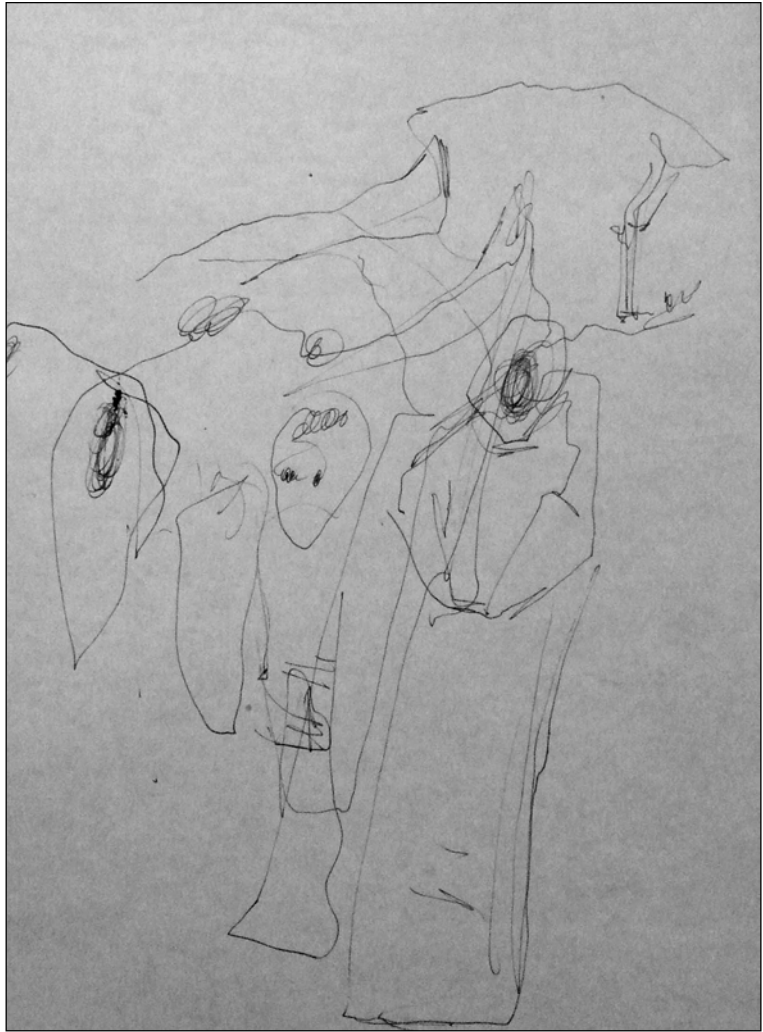
Având deja o anume tradiție, vom persevera în dezvoltarea literaturii parabolice atât în direcția mitico-simbolică, pe cât și în perspectiva unor distopii, magistrale ca mesaj și polivalente ca semnificație (iată

că tipologic adâncim tot mai mult canavaua „Kadare”, că tot mă întrebam: pe când un Ismail Kadare pe teritoriul acesta literar, dădora de subiecte și motive, rătăcite în căutarea vreunui autor potrivit?).

Scriitura minimalistă se va infiltra tot mai insistent, va dicta moda, cu atât mai mult că există atât experiență, cât și materie existențială necesară. Realitățile noastre nici măcar nu trebuie ordonate artistic. Grotescul și paradoxul nu trebuie construit și inventat în literatură, ci dimpotrivă, temperat și eludat cel din viață. Fără a explica, fără a trage concluzii, fără a modela, fără a închide tema cu deznodăminte care destramă corola de minuni a suspansului.

Iar limbajul nou, impus de realități, de mijloacele informaționale moderne (care construiește o nouă gândire: gândirea comunicațională), ridicat până la limbajul cibernetic și coborât până la *cyberpunk*, alături de discursul clasic, vor oferi atâtea posibilități, încât o tăcere literară va echivala cu o crimă.

Dacă forțăm nota și – cu toate deosebirile stilistice *aproape exemplare, ca diversitate* – încercăm să adunăm o dominantă, o rezultată, cel puțin din titluri, am remarca, cu oarecare evidență surprinzătoare, că titlurile trimit la *infern*, la *rătăcirii*, la *împrăștieri*, la *dispersări și disperări*, la *hazard*... Să fie o tendință? Să fie o marcă a timpului?

Literatura basarabeană

Emilian Galaicu-Păun

Portretul artistului nepereche în chip de mulțime

Tonul: „*Cei care s-au iubit în timpul vieții, care au lăsat cu limbă de moarte să fie îngropați unul lângă altul, n-or fi chiar atât de țicniți precum se crede. Poate că țărâna lor s-o contopi, s-o amesteca și s-o uni... Mai știi? Poate că țărâna lor nu și-o fi pierdut orice simțire, orice amintire a însușirii primordiale; poate că-n ea mai mocnește suflul cald al vieții...*”

Denis DIDEROT, *Scrisori*

Era ultima lor aniversare sărbătorită *in corpore* – cele câteva absențe oarecum motivate de distanța, deloc negliabilă pe timp de iarnă, dintre Sighetul Marmăției & Borșa și Chău îi făceau pe Florin și Miron I. mai prezenți la masa lor decât dacă ar fi fost de față (fetele măritate aiurea nu se puneau la socoteală!) –, a 20-a de la absolvirea școlii, când o colegă de clasă oftă visătoare: „Увидеть Париж и умереть! („Să vezi

Emilian Galaicu-Păun este poet, prozator, traducător, editor și publicist.

S-a născut la 22 iunie 1964, în satul Unchitești, județul Soroca.

A absolvit Facultatea de Litere a Universității din Chișinău (1986).

Este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și România, membru fondator al ASPRO (Asociația Scriitorilor Profesioniști din România), membru al P.E.N.-clubului.

Colaborează la numeroase publicații din România și Republica Moldova.

În prezent, este redactor-șef la editura Cartier din Chișinău și colaborator al emisiunilor culturale la *Radio Europa Liberă*.

Cărți publicate:

Poezie: *Lumina proprie*, Literatura Artistică, 1986; *Abece-Dor*, Literatura Artistică, 1989; *Levițiații deasupra hăului*, Hyperion, 1991; *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut*, Dacia, 1994 (Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Premiul special al Uniunii Scriitorilor din România; în urma unui concurs național, volumul este desemnat drept una dintre cele mai bune zece cărți de poezie ale deceniului 1990-2000 din România); *Yin Time*, Vinea, 1999 (traducere în limba germană de Hellmut Seiler, Pop-Verlag, Ludwigsburg, 2007); *Gestuar* (antologie), Axa, 2002 (premiul revistei „Cuvîntul”); *Yin Time* (neantologie), Litera, 2004; *Arme grăitoare*, Cartier, 2009.

Parisul și să mori!”), și tot atunci fu contrazisă de ...n peste toată cinstita adunare: „De ce neapărat «óěđđňü»?!... L-am văzut de mai multe ori, tot așa cum te văd și mă vezi!”; dar răul fusese comis, ideea de moarte într-un cerc restrâns de persoane de-o seamă s-a și pus în mișcare. Încă nu se citea nici un număr/nume pe bila de fildeș, nici măcar nu i se cunoștea culoarea – albă? neagră? –, iar lovitura de grație a tacului trecuse pe lângă urechile comesenilor puși pe petrecere, totuși masa de sărbătoare începea să aducă a masă de biliard, cu șase buzunare pe margini, deocamdată goale, într-unul din care urma să ajungă – cine primul? și *le suivant? les suivants?* Că nu le stătea gândul la așa ceva s-a văzut mai spre dimineață, după ce tot amânând ora despărțirii, vor stabili să se revadă în formulă completă la vară, preț de un week-end întreg, undeva în natură, pentru a-i omagia pe cei câțiva colegi născuți în iunie; în cele din urmă, s-a convenit asupra datei de 22, „всем смертям назло” („în ciuda tuturor morților”).

Și tocmai moartea va trage pentru unul dintre ei lozul câștigător – a fost suficient ca ...n să aplice la Centre National du Livre pentru o bursă de ședere la Paris, cu un proiect de traducere a lui Roland Barthes, *Journal de deuil*. Adevărat, la nouă ani de la masa de pomină, după ce că din august 2001 și până-n decembrie 2005 au fost nu mai puțin de trei mese de pomenire (plus una, într-o altă localitate, *in absentia* colegilor de clasă, despre care s-a aflat mai târziu). Efectul cumulativ al acestor morți în serie, din doi în doi ani, ar fi fost în stare să spulbere o clasă de elevi, dacă nu-l dezamorsa chiar diriginta lor la o altă aniversare, a 25-a, atunci când le ceru să păstreze un minut de reculegere pentru Miron I., Dorian, Aurel și Valentina, răstimp în care ea a rămas cu ochii pe ceas – clipea din gene cum alții citesc cu buzele! –, cronometrând exact cele 60 de secunde, nici mai mult mici mai puțin; doar că, de la un moment încolo, toată lumea s-a surprins că se gândește la trecerea timpului în gol, și nu la colegii dispăruți... Din contră, a te vedea la Paris, fie și numai pentru o lună, însemna o altă viață sau – dacă tot s-a mers pe

Proză: *Gesturi. Trilogia nimicului*, Cartier, 1996; Știința, 2004 (Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova); (eseu) *Poezia de după poezie*, Cartier, 1999 (Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova).

Traduceri: Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *Istoria continentului european*, Cartier, 2001; Robert Muchembled, *O istorie a diavolului*, Cartier, 2002; Mario Turchetti, *Tirania și tiranicidul*, Cartier, 2003; Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, Cartier, 2004; Michel Pastoureau, *Albastru. Istoria unei culori*, Cartier, 2006; Michel Pastoureau, *Ursul. Istoria unui rege decăzut*, Cartier, 2007; Roland Barthes, *Jurnal de doliu*, Cartier, 2009.

Scrierile sale sunt prezente în numeroase antologii, din țară și din străinătate.

mâna lui Roland Barthes – chiar *Vita Nova*. Și atunci se întreabă: cât din el au luat cu ei pe ceea lume colegii plecați, și cât din ei va rămâne cu el, oriunde s-ar duce, înainte de a se călători la rându-i. Dincolo de retorică, sunt trei morminte cunoscute (plus unul, despre care nu știe nimic) pe care trebuie să le dea la bagaje, ori de câte ori ia cursa Ch-ău – Paris, *via* Budapesta sau București. Vorba președintelui V. V. Putin: „Котлеты отдельно, мухи отдельно!” („Pârjoalele de-o parte, muștele de alta!”), ceea ce înseamnă că cineva vede (iar!) orașul-lumină – altcineva, moartea cu ochii. Și unii și alții, prin ochelari negri: de împrumut, punându-și-i doar cât să traducă *Journal de deuil*, ...n; proprii, de cernoziom, toți ceilalți.

Acum cearcă de extrage o singură poveste de viață a cuiva anume, fără să le clinești pe toate celelalte cu care intră în contact, ca-ntr-un joc de prestidigitatie, când răstorni pe masa de lucru cutia cu scobitori și începi să le alegi, una câte una, până la prima mișcare greșită. (Nota Bene: pe durata jocului ai dreptul să folosești o altă scobitoare, pe post de pârghie.) Or, dacă atingerea perfecțiunii înseamnă să nu miști pe nimeni, e de preferat contraperformanța risipirii – un singur gest, și grămada de bârne (în ochii jucătorului, el însuși un cititor înrăit al memoriilor supraviețuitorilor Gulag-ului, catastrofa se măsoară în metri cub de lemn) vine la vale, antrenând în rostogolirea lor vieților tuturor celor care au pus umărul la înălțarea piramidei, deținuți și gardieni, victime și călăi, *resquiescat in pace*/n-ar mai avea hodină pe ceea lume! Piramida (*alias* mausoleul lui Lenin) – bârnele (abia apoi înlocuite cu granit roșu) – grămada de scobitori (dacă nu cumva furci caudine prin care le-a fost dat să treacă eroilor primelor cincinale) – scobitoarea-pârghie („– Mi-a rămas ceva între dinți...” „– Scobește-te cu ...n!”), filmul derulat *à rebours* nu are început și sfârșit; noroc de tehnica sovietică, demult uzată, și de factorul uman, mai mereu beat criță, urlând în gura mare: „Înainte! Că înainte era mai bine...” Stop-cadru: Moscova, 1987. Întocmai ca-n bancul rusesc despre insolență la modul absolut – „Сидеть в глубоком тылу, ебать жену фронтовика и искать себя в списках награжденных за храбрость!” („Să stai în spatele frontului, să regulezi nevasta unuia de pe linia întâi și să te cauți pe listele celor decorați pentru vitejie în luptă”) –, să te trezești, în chiar dimineața în care toată lumea celei de a șasea părți a uscatului se grăbește la subotnicul leninist consacrat aniversării a 70-a de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, în patul tău de cămin studentesc cu o comunistă prima-întâi – nu ca altele, prefăcute: „întâi mă ceri la mama, și abia după, *prima oară!*” –, despre care ai aflat că-i partinică din pură întâmplare, atunci când, în replică la mojicia ta voit machistă: „Membrul și membrana!”, ea îți arată, scurt, car-

tonașul roșu, *alias* carnetul cu chipul lui Ilici. „Adu-ți aminte de ziua de odihnă...”, încercă tânărul s-o oprească, pentru a face împreună *une grasse matinée*; nu că ea s-ar fi împotrivit, ba din contră, dar: „Partidul cheamă!” – și cu aceste cuvinte dusă a fost. Ziua și ea sări în picioare, cu noaptea-n cap, grăbită să-și schimbe din mers pasul de plimbare, cu care întâmpina de regulă sfârșitul de săptămână, pe pasul de dus la lucru, al subotnicului ieșit înainte. Altfel însă răsare soarele după o noapte a picioarelor desfăcute; acum de i-ar veni – celei care și le-a... – la lună. Între timp, se dădu jos din pat și merse la toaletă, unde dădu – cum era și de așteptat – de Vanea Novîțki, zis și *sca-ca-rabeus sacer*, nu că s-ar fi bâlbâit, ci fiindcă-și făcea veacul în closet: din categoria „вечный студент” („eternul student”), acesta-și pândea victimele închizându-se în cabină, după care le recita versurile sale scrise peste zi. Unii mai cinici i le cereau să le citească pe loc cu ochii lor, și atunci Ivan le strecura pe sub cabină foaia A-4; inima-i trebuie că se umplea de cicatrice ori de câte ori se auzea foșnetul hârtiei mototolite și duse la cur, dar se revigora de îndată ce se îndura cineva să-i arunce: „Очень своевременные стихи!”*. (Nu-i mai puțin adevărat că, de curând, pe terenul de vânătoare al lui Vanea Novîțki își făcuse apariția un prădător redutabil, nimeni altul decât Valeriu Matei, ale cărui fluierături în veceu – întotdeauna aceeași arie, din *Lăutarii* – l-ar fi putut înduioșa până și pe Gheorghe Zamfir; dacă *sca-ca-rabeus sacer* stârnea mai degrabă mila, de filomela din budă îți era de-a scăpării.) La întoarcere în camera sa, patul desfăcut arăta a dare-n obraz, chipurile ce-i cu acest sabat *ad libitum* în zi de subotnic**.

Dar nici nu apucă să-l strângă, când s-au auzit bătăi în ușă. Surpriza plăcută la prima vedere lăsă locul unei nedumeriri drapate în politețe de circumstanță – în spatele frumoasei persane de la anul cinci, Traducători, se ițea fața soldătoasă a lui Vasăle Zioma*** (cu î din â încă înainte de trecerea la alfabetul latin), de la anul doi, Poeti (seminarul lui Lev Oșanin). Aveau aerul de parcă se înfățișaseră la ușa lui ca să-l înștiințeze că tocmai a câștigat la Loto, de unde abia urmau să-i vândă

* (*rusa*) „Foarte la țanc, versurile!” Parafrază a exclamației lui V. I. Lenin („Foarte la țanc, cartea!”) la adresa romanului *Mama* de Maxim Gorki – un fel de Biblie *avant la lettre* a realismului socialist. Mai târziu, fraza lui Lenin fusese pusă în gura lupului din anecdota: Trece iepurele prin pădure cu o carte subsuoară. Lupul, din tufari, unde-și făcea nevoile: „Ce ai acolo subsuoară?”. Iepurașul: „O carte!”. Lupul: „Dă-o încoace mai repede – taman la țanc, cartea!”

** *subotnic* - în perioada sovietică, zi de sâmbătă în care toata lumea ieșea să facă muncă voluntară

*** (*rusa*) de la Земляк, adică pământean.

lozul în plic. Din prag, îl și făcură complice al planului lor de asistență socială – își propuneau să meargă, după prânz, la domiciliul unei veterane de război, despre care se zicea că ar fi fost iubita lui Beria. Amănunt deloc lipsit de importanță, în contextul în care *Новый Мир*, *Нева*, *Звезда* și alte „reviste groase” se întreceau în a publica, pe bandă rulantă, proză documentară de Soljenițin, Varlam Șalamov, Nadejda Mandelstam, Lev Razgon ș.a.m.d.; Gulag-ul revenea în actualitate, acum din spusele victimelor. Cum nu avea altceva mai bun de făcut, primi deîndată, bucuros să se afle în treabă. *Clin d'nyl*-ul Inerei – „Это не совсем то, что ты ожидаешь увидеть...”* – , departe de a-l pune-n gardă, nu făcu decât să-i ațâțe curiozitatea. „Я бы сказала – совсем не то!”** , ca și cum el unul și-ar fi petrecut zilele frecventând ibovnicele lui Lavrenti Pavlovici. Și înainte să se înțeleagă în privința orei la care urmau să meargă în vizită, îi și trecu prin minte: „Carevasăzică, nu contează cât de dimineață te scoli, ci cu cine într-un pat – ca să ajungi mai departe!”; dar tot atunci știu că, oricât de devreme te-ai trezi, cu oricine-n același așternut, dacă nu ești chemat n-ai cum să ajungi nicăieri.

„Mai departe”-le se afla chiar alături – era suficient să ieși pe ușa din față a căminului, un edificiu în formă de Ț rusesc construit prin anii '50, și după ce străbăteai o curte interioară de dimensiunea unui teren de handbal, într-o delăsare cumplită – copaci schilodiți, bănci de lemn distruse, scrâncioburi de metal scoase din țâțâni ca după un bombardament –, să intri în prima scară de pe mâna dreaptă. Deja urcând la etaj, pe-o scară îngustă cât să întorci un sicriu prin ușa apartamentului de la colț al palierului – dintr-un motiv obscur, această aripă a clădirii nu era prevăzută cu lift –, se întrebară dacă nu cumva se duc la dracu-n praznic. Nu era destul că baba stătea la cucurigu, mai și trebuiau să parcurgă un coridor labirintic, numai unghiuri, ce părea să se înșurubeze în structura de rezistență a construcției, pentru a se înfățișa în pragului camerei nr. 49. Inera ciocăni într-un fel anume, ai zice primele acorduri ale *Odei bucuriei*, după care le făcu semn celor doi tineri însoțitori să aștepte. Așa au trecut 5 minute fără să se întâmple nimic, decât că tustrei simțiră fizic cum, dincolo de ușa zăvorâtă, toată casa s-a pus în mișcare, chit că nici o suflare omenească nu-și trăda prezența. Ce dracu face atâta timp, trebuie că se întrebară băieții, și atunci călăuza îi lămuri că tocmai le deschide calea. „Mai degrabă-și pregătește retragerea...”, spune ...n într-o doară, și fu răsplătit pe loc cu una dintre acele priviri ale frumoasei per-

* (*rusa*) „Nu este chiar ceea ce te aștepti să vezi”.

** (*rusa*) „Aș spune chiar - din contră!”

sane ce-l strângeau de ouă, pe dinăuntru: „Вижу ты все уже понял...”
Brusc ușa s-a deschis, fără să se fi auzit declicul lacătului, iar în prag îi întâmpină o femeie de vârstă pensionară, peste care timpul a trecut în toate sensurile – frunte brăzdată, obraji scofâlciți... –, atât cât să-și marcheze teritoriul și s-o dea uitării. Presentările odată făcute, bătrâna le întinse câte-o mână fiecărui băiat, nu ca să i-o strângă sau, Doamne ferește! să i-o sărute – să le pipăie fețele (plină de coșuri purulente, de dimensiunea unor mușuroaie de cârțiță, a lui Vasăle; toată numai zâmbet, a lui ...n); era cu desăvârșire oarbă. „Nici unul nu-i al tău, i se adresează peste capetele lor Inerei, ăsta-i încă virgin, istlalt are deja o femeie”, după care le făcu semn să poftescă în casă. În urma lor ușa se închise singură, la fel de silențios, iar coridorașul îngust i-a condus până-n singura încăpere disponibilă, tot ea salon de zi, dormitor, sufragerie și – judecând după oala de noapte ce se întrezărea de sub pat – toaletă. „Nu am lumină electrică”, îi dădu peste mână – cu vorba! – lui Vasăle care bâjbâia după întrerupător, „...și nici lumânări, decât una singură, pentru când voi închide ochii.” Un ziar îngălbenit, pus în geam de cine știe când, făcea ca lumina, și așa chioară, să se aștearnă pe lucrurile din odaie în straturi semitransparente, ca untura de porc cu care în copilăria bunica îi amăgea pâinea goală. De jur-împrejur, în fața ochilor li se deschidea acel soi de crepuscul care, în loc să se limpezească pe parcurs, devine din ce în ce mai opac, ajungând să-ți umple găvanele cu dulceață de nucă/povidlă de prune, încât simți cum ți se lipesc pleoapele fără să-ți fie somn. Veterana le mulțumi pentru produse, dădu să plătească, dar întâmpinând rezistența tinerilor se resemnă pe loc, după care se făcu nevăzută. Peste o clipă apărea de nicăieri, cu o sticlură de tărie, și iată-i ciocnind pământurile cât niște degetare, „за знакомство”*. Acum, că legea găzduirii fusese respectată și de-o parte și de-alta, puteau sta de vorbă ca-n tre vechi cunoștințe. Întâi și-ntâi îi întrebă despre ce scriu ziarele, lăsând să-i treacă pe lângă ureche flatulența discursului oficial din *Правда*, *Известия* și *Труд*, dar arătându-se foarte interesată de noile dezvoltări publicate de *Московские новости*. Pur și simplu nu-i venea să creadă că toate aceste lucruri se spun pe față, sub semnătură, fără să pătească nimeni nimic. Din vorbă-n vorbă, cineva pronunță numele lui V. M. Molotov, de curând dispărut (08.11.1986), și atunci bătrâna lăsa să-i scape: „Я хорошо знала его жену – по лагерю!”** Dar tot ea și-a ieșit din piele să nu spună mai mult de atât, în singurul fel în care-i putea duce

*(rusa) „pentru cunoștință”.

***(rusa) „Am cunoscut-o bine pe soția lui – în lagăr.”

cu vorba după bunul ei plac, fără să lase impresia că s-ar eschiva, povestindu-le cu lux de amănunte cum ajunsese s-o cunoască pe Polina Jemciujina; după jumătate de oră, încă era pe front, mereu sub câte-un bărbat rănit pe care trebuia să-l scoată de pe câmpul de luptă, și iată-așa s-a ales și cu medalie, și cu om. Nu era chiar ordin, medalia ei, dar soțul, viitorul soț, s-a dovedit a fi ofițer SMERȘ! Cum se lăsase împușcat tocmai el, care mergea în spatele tuturor cu pistolul în mână, gata oricând să tragă în oricine făcea un pas înapoi, rămâne un mister; dar și ciuruit de schije nu-și pierduse darul vorbirii: „Мы с тобой как две рифмы – кровь и любовь”*. Pe această potrivire de cuvinte s-a și întemeiat căsnicia lor. Pecetluită din prima noapte, în care nu atât ea, cât el o făcuse să sângereze din abundență. (În acel moment al narațiunii Inera roși până-n albul ochilor, și tot atunci îi fugi sângele din obraji...) La întoarcerea de pe front, fiecare și-a căutat de treabă – el în rândurile NKVD-ului, ea printre personalul medical auxiliar al unui spital de urgență, iar pacea și armonia prisoseau în casa lor. Nu doar că scăpaseră cu viață, dar și i-a ocolit tăvălugul represaliilor, imediat după capitularea Germaniei, când bună parte a soldaților și ofițerilor Armatei Roșii ce s-au îmbrățișat cu aliații pe Elba, în mai '45, fură ridicați și duși în Siberia, ca „dușmani ai poporului”, laolaltă cu prizonierii sovietici de război, pentru care sfârșitul ostilităților însemna schimbarea lagărului de exterminare nazist pe Gulag-ul stalinist. În puținele ore petrecute împreună – lucrau, și unul și altul, din zori până-n noapte! –, nu prea aveau ce-și spune; noroc că treaba aia se făcea fără cuvinte, pe întuneric, cu izmenele pe el și ea cu cămașa de noapte sumesă. Ca la trageri – poc! poc! –, atenți să nu nimerească-n „lapte”, drept care și-o puneau strict după calendar, și chiar și așa practicând *coitus interruptus*. Nu-l întreba niciodată nimic, nu-i spunea mai mult decât trebuie – o adevărată familie-model. După o relativă perioadă de liniștite, schimbarea macazului se manifestă printr-un nou val de arestări. „Дело врачей”**. Nici de data asta omul nu i-a spus nimic, dar ea știu numaidecât că ceva se întâmplă – nu fiindcă ar fi venit mai târziu ca de obicei sau mai obosit, ci după felul în care făceau dragoste. Dacă înainte era o pură formalitate, cum ai rupe câte-o filă de calendar, la date stabilite din timp, acum actul se consuma vijelios ca un atac la baionetă în toată regula. Erau iarăși pe front, pe frontul nevăzut. Nu că s-ar fi descărcat pe ea, mai degrabă ai zice că-și lua de lucru la domiciliu – nu propriu-zis obiectul muncii, ci priceperea, acel *savoir*

*(*rusa*) „Noi doi suntem ca două rime: sânge și dragoste.”

**(*rusa*) „Dușman al poporului!”

faire despre care vorbește *Manualul bunului torționar*, cum însă din ofițer SMERȘ ajunsese anchetator NKVD, schingiuirea victimelor pe față înlocuise împușcatul pe la spate. Fie că se întorcea târziu după miezul nopții, fie că venea la timp – ce însemna „la timp”, bătrâna nu se ostenise să le explice –, orice apropiere fizică, acum tot mai spontane, aducea a interogatoriu, nu că ar fi pus întrebări, ci fiindcă pur și simplu o golea pe dinăuntru. Se întâmpla să se culce cu „anchetatorul rău” și să se trezească-n zori luată-n primire de „bunul torționar”; și dacă după primul cel puțin putea să doarmă până dimineața, cel de al doilea îi strica toată ziua, astfel încât spre seară aproape se ruga de venirea „celui rău”. După câteva săptămâni de asemenea „interogatorii încrucișate”, nocturne și matinale, pe mutește, o călărire în zori, cu spume la gură, îi dezlegă brusc limba – mai bine i-ar fi dezlegat mâinile! – omului ei, iar singurele cuvinte pe care i le aruncă în față au fost: „Враг народа!” (ceea ce rima cu „врачи-отравители”, „medici-otrăvitori”).

Fragment din romanul
Țesut viu. 10 x 10,
în curs de apariție la Editura Cartier

Literatura basarabeană

Nicolae Leahu

Irelevantul

Anticele vremi, spoite, stol de vorbe pe papir,
parcă supte-au fost de trompa unui uraiș vampir:
s-au dus linii și elinii (sparte lire)'n pîclă, fum;
egipteni se repliară, lăsînd piramide-n drum,
traficul să-l încîlcească-n zona Nilului încît
să se sature englezii, peste ani, pînă în gît;
dusu-s-au fenicienii, arienii, moftangoii,
călăriți, precum Ulise (și ai săi) de lîna oii
nici fantastice și nici realiste, cum se știe
și din unele balade presărate-n rumânie
de extratereștrii ăia, ce-n sovejica lor eră
smulseră propp-propășirea din a dorului himeră;

Nicolae Leahu, poet și esecist s-a născut în 20 iulie 1963, Bădicu Moldovenesc, jud. Cahul, Republica Moldova.

A absolvit, în 1985, Facultatea de Filologie a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. Este doctor în filologie al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, cu o teză despre poezia generației '80, coordonată științific de prof. univ. dr. Liviu Leonte.

Din 1995 este redactor șef al revistei literare „Semn”. Membru al Uniunii Jurnaliștilor (1990), al Uniunii Scriitorilor din Moldova (1994), al Uniunii Scriitorilor din România (2003), al PEN-Clubului (2004).

Actualmente este decan al Facultății de Filologie a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți.

Volume publicate:

Mișcare browniană (versuri), Chișinău, Ed. Hyperion, 1993, Premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din Moldova; *Personajul din poezie* (versuri), Chișinău, Ed. Cartier, 1997, Premiul de Poezie al Uniunii Scriitorilor din Moldova; *Poezia generației '80* (studiu critic), Chișinău, Ed. Cartier, 2000, Premiul de critică al Salonului Național de Carte; *Cvartet pentru o voce și toate cuvintele* (eseu dramatic, în colaborare cu Maria Șleahțișchi), Ed. Arc, 2001, 2010, montat în stagiunea 1999-2000 la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți, Premiul III al Concursului de dra-

s-au stins și sumerienii, și chinezii cei dămulți,
prăpăditu-s-au aztecii, doișpe sciți și tracii, culti;
daco-geții înșiși, ce mai!, mai mult oale-s și ulcioare,
pe la Sarmisegetuza și la Pesta, mai la vale,
unde-avură – o! – domenii preaîntinse și palate,
care s-au teșit, cu vremea (și de ugro-fini stricate...).

Ce de-a lume nu mai este! Unii scriu că miliarde
mistuitu-s-au (cu ghioage) în neant (cu halebarde!).
O! S-au dus și nu că-i plîngem zăbovim lîngă veioză,
nu recuperezi pierdutul c-un extaz ori cu-o nevroză;
ce e dus nu se întoarce – nici 'napoi, nici pe o parte –
migăleală de aceasta, cîtă vrei, la conu' Dante,
comediograful, care-i, cum clamează mister Bloom,
al doilea poet în lume pentru veci. Și pentru-acum!
O! S-au dus și nu că-i plîngem zăbovim lîngă veioză,
nu recuperezi pierdutul c-un extaz ori cu-o nevroză:
mortul are doar o șansă (dar nu-i timpul și nici locul
ca să schingiuim stiloul: să aflăm cînd e sorocul)
să revină-n acea stare (pedestru, zburînd, călare?),
ce-l făcea cîndva să rîdă, să vrea... mda! Și demîncare.
Șansa-i *cum e*, e cît zarul și chiar are șase fețe,
dar profeții n-au prognoze aprobate și citețe,
au ceva de genul „fi-va cam pe la apus de soare
un eveniment,” iar restul pură e... *întunecare*.

Cearcă-acum de află dacă ceea ce-a rămas chiar este (?),
dacă nu cumva viața-i vreun basm într-o poveste,
o palavră în minciună sau un mit mîncat de cariu
în cutare lungă glavă din cutare Lepturariu,
un teátru în teátru sau un circ în carnaval,
cursă de formula unu pentru melci, medieval
masticate, rumegate de un monstru androgin
care scrie-n gînd o carte cu otravă și venin;

maturgie al Ministerului Culturii; *Erotokritikon. Făt-Frumos, fiul pîxului (1)* (eseu ludic), Iași, Ed. Timpul, 2001, Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Moldova; *Literatura universală. Ghid* (în colaborare cu Raisa Leahu), Chișinău, Ed. Știința, 2007; *Nenumitul* (versuri), Iași, Ed. Fundației Culturale „Poezia”, 2008, Premiul filialei Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România; *Comedia cumană și vodevilul peceneg* (eseuri), Iași, Ed. Timpul, 2008, Premiul Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova; *Aia* (antologie de poeme), Chișinău, Ed. Cartier, 2010. Prezențe în antologii de poeme și lucrări istorico-literare colective din țară și din străinătate.

vezi de nu e cu dantele visul – uruind sinistru –
 din capu'-acelui sălbatic ajuns în infern ministru;
 află de nu ești tu însuși lumpenul, lipit sărac-
 ul (din telenovela aia infinită-a unui drac
 de autor cu guler-franjă la Wilhelm de Orania),
 frecînd aprig dușumele în Zair, Haiti, Spania...

Un' să afli? Cin' să-ndrume întrebarea înspre miez,
 cînd pămîntu-acesta, cubic, sucit ca un titirez,
 învîrtește mintea lumii în atît' și-atîtea sfere
 'nalte, că nici Arhitectul nu mai are vreo putere
 să-i orînduie cărarea către deltă (sau liman?),
 unde-i limpezime, aer și-n ciorbiță un biban
 grăsuț și fraged, cu solz luciu, li-te-rar,
 apt să-nghită polonicul, să se-ndoape cu mărar
 și-avînd burta spintecată, în uncropuri clocotind
 să glăsuie, precum la Pușkin, gustul moșului momind
 la adînc, în mîlul bălții, în nămolul curativ
 oasele să i le-nmoaie, să-l înfășure cu tiv:

„Dumneata,
 pescar de elită
 și să te lăcomești
 tocmai la oasele mele?!
 Nu pricepi că eu sînt rîmă
 asimilată în grabă,
 în timp ce știuca
 este biban curat?”

Un' să afli? Cînd în trestii zefirelul șoptește
 șoaptele șoptirii șoaptei șoaptelor șoptind „șoptește!”,
 cînd în bărci și în caicuri, în luntri și în piroge,
 pe grămezi de nuferi roșii horăie cite un doge
 amețit de duhul bălții, oniric citind în stele:
 „Faima falnicei Veneții”, „Țara-n schele de sechele...”
 Nimeni, ah! ce-i poezia nu mai știe în ăst veac!...
 Pe de rost, teoreticul (doct și-n rock și-n cracoveac)
 alt teoretic citează cu sau fără ghilimele,
 file-urile încurcînd, epitete și obiele.
 De aceea, ca s-aducem, în știință, claritate,

despărțim roua de „rouă”, aurul de *au*, dreptatea
poeziei să se-nșire, în subtext, cu de-aer slove,
pe costișe cum partorgii cu clor scris-au XJIEB și LOVE.

Astfel zise mititelu' (care sînt, cu vrajă-n voce)
peste umăr scrutînd *terra* și istoria *i proci*,
pîină, mici, zării pe-un nour, cum să vezi țî-i dat arare,
alte buki, hieroglife, spoturi?, da, publicitare...
Dar, cînd să citesc, se șterse (singură?) cereasca tablă
(copertă de un ANT, de un MIG ori altă rablă
de covor, sul de-aliminiu cu elici și opt motoare,
dosind, pare-se, în burtă, orci-matrioște și tractoare,
foarfece de tuns *jar-ptița*, răngi dentare și tatiane
pentru Courchevel, probabil, sau bîlinele persane).

Mă apropii de subiect, cu sfială (ca un mire),
nu e simplu, și cum cade, rupt, un lanț în amintire,
așa-n stih verbele cad (vorbele! ce altceva?)
cînd întreb: ce-i poezia? și: mai e pe undeva?

Un' să fie ceastă lepră, care cu nesaț mănîncă
a poeților viață? Ah! s-o prinzi, să-i dai o brîncă,
o scatoalcă să-i aplici, s-o linșezi, s-o tragi pe roată
(vidma dracului, nălucă), s-o înșfaci de beregată
și s-o porți, în laț, prin urbe, cu primarul, goală-goală,
să o huiduie sticleții ca pe o transcendentală
destrăbă... străbălătură, creatură wellesiană,
invizibilă, pitită – *în ascundere?* – morgână
fată? Au femeie? au... mascul (hermafro... celenterat?
sau mujic? sau și-una-și-alta? sau *dasein* asexuat?)?

Muncind nopțile, în cazne, a aezilor visare,
ea nevestelor, în borșuri, le pune piper și sare
cît încape, cît îi vine; sau le zgîlție omleta
în tigaie (și-o răstoarnă: din Sătmar la LaValletta).
Poesia marea seacă și pîraiele întoarce
îndărăt, către izvoare, și ca Murr, pisoiful, toarce;
bagă maușii, mici, în boale și guzganii în delire,
dacă vrea, muzici îngîină: albaneze sau ilire;

Alungarea muzelor din cetate

distinse domnișoare
singurul sens al întâlnirii noastre e de a fi
un act gratuit (pur ca hormonii androgini)
o, nu! nu exclud în penumbră și vreun gând
ipocrit pentru că cine n-a cunoscut această umană zăbavă –
ipocrizia – ispitit de învățătura cutărui clasic luetic
iubind revoluțiile pentru baricade
iar baricadele... pentru sinii protestatar dezgoliți
în bătaia puștilor

dar distinse doamne
preafrumoasele mele musafire
ce nu cunoașteți dumneavoastră din această
indolentă ocupație –
adevărata chiflă cotidiană
a propitendadei biologice a civilizației noastre?!
o! și dacă știți totul
de ce atunci să nu ne scaldăm limbile în aurul reculegerii
înfiorate de palpitația prolixității?!
da chiar și eu sînt un limbut doamnelor
vă țin în prag ca penultimul berbant mereu amînînd
deschiderea ușilor îmbulzeala crește însă și crește
și eu abia de zăresc la orizont papioanele domnilor
care vă însoțesc pretutindeni la magazine
la teatru – imaginară impudoare! – pînă și în pat

o!
iată că și ușile s-au deschis
și preșul e întins (la Arhanghelsk
a nins peste case uzine și baruri cu fulgi de votcă și zaruri)
întîi cîte una apoi cîte două și trei (urmate de pași deghizați
și lachei cu poșeta la subsuoară în mîină la șold
cu părul pe umeri pe spate la bold)
vă rog intrați în atelier în biroul de pe velier
puntea e proaspăt vărsată
e măiestrit unsă cu vacsă cu ciocolată
pe culoare stau mape
în teancuri în sclituri

grămezi de simboluri
mușuroaie de mituri

destinse prietene
nu vă sfiți
săriți de pe un emistih pe altul
dar atenție la cezură vedeți să nu vă maculați
poalele ciorapii blacheurile
atingînd snopii de arhaisme argotisme și barbarisme
așa-așa
înălțați-vă pe vîrfuri
ridicați mai sus endecasilabii coapselor dactilii gambelor
iar cînd treceți pe lîngă misoginii de ipsos
relaxați mușchii relaxați mușchii
răsfățați cu creme și loțiuni

mă uit la voi
cum înaintați cum înaintați!
ca dansul împietrit în busturile care m-au inspirat
printre ele aveți ocazia să admirați stropi de suspine (?)
sau de suspinuri (?)
dar voi știți mai bine pentru că sînteți lingviste native
oh! vraful cela de cronici lătrătoare la opera mea
așa și știam! s-a și năruit peste coșul de gunoi
peste lada cu băsmăluțe
în care obișnuiesc să-mi suflu
digresiunile

o! sigur-sigur
puteți fi liniștite
coloana de letopisețe e asigurată antiseismic
și-i plină de demnitate în noblețea ei seculară
praful de pe ea fiind șters cu mîneca
unui viitor prim-ministru
de un onorabil părinte de junimist
care îmbrăcînd mai multe episoade
istoriografice în caftanul literarității
avertizează și astăzi că *ai să dai seama doamnă*
dacă progenitura nu-și ia bacalaureatul sau
ce-o fi avînd ea de luat din acele frumoase tomuri

din cauza cărora s-au fost culcat nemîngîiate
de atîtea ori oh! atîtea cinstite cucoane
care-au avut nenorocul de a lăsa baltă
ghergheful drag inimii lor
prestînd anonima și ingrata muncă de copist
pentru că pe vremuri nu existau copiatoare
dar nici nu știu la ce le-ar fi slujit
cînd scrierile erau numai ștersături și adăugiri
ca să nu mai vorbim de intertexte șopîrle
interpolări
or cel puțin acestea din urmă
s-au făcut nu cu rea-voință
cum au spus și chiar au scris unii cu mîna lor
precum vornicul Miron
care și-a și pierdut capul
sub paloșul unui analfabet
tată și tătîne a doi meșteri la istorii satire
descrieri ieroglife și divanuri
că aici voiam să ajungem și să ne odihnim:
de aici se vede bine stocul cela de rondeluri
exerciții după Macedonski
un poet cu un luceafăr mai mic decît badea Mihai
care
înțeles fiind doar de vecinii femeii neatestate
în acte oficiale
mult s-au supărat
pe toți plopii
ca și pe toate frunzele și rădăcinile lor
retorice

uf! cînd mă gîndesc la toate astea
îmi vine să vă dau afară
ca pe niște viniete
în locul cărora pot încondeia altele

Literatura basarabeană

Eugen Lungu

Günter Grass despre Günter Grass

ÎNTRE ȘPIȚ ȘI OLIVETTI

Decojind ceapa (Polirom, 2007. Traducere din limba germană de Victor Scoradet) este mai degrabă o carte-bilanț, decât una de memorii în varianta ei clasică. Fiindcă miza scrierii nu e atât fapta sau întâmplarea biografică, deși nici acestea nu lipsesc din belșug în economia cărții, ci aventura devenirii. Autorul se lansează în deloc ușoara tentativă de a urmări sau poate de a demonstra cum puștiul naiv din Danzig, tot el băiatul de la cuple, ajunge a fi Günter Grass. Adică poet, prozator, dramaturg, sculptor, grafician și, nu în ultimul rând, laureat Nobel. Luat în ansamblu, destinul acestui *factotum* pare a ilustra, prin biografia sa artistică, un caz clasic al anomaliei *violon d'Ingre*. Căci toată strădania *anilor de ucenicie* și *anilor de drumeție ai lui Günter Grass* derivă din obstinția tânărului de a ajunge sculptor sau grafician. Nicidecum literat.

Pentru asta îndură foame, frig, mizerie, neputincioasă rușine, când, ucenic de cioplitor în piatră fiind, este obligat să pască o capră cu exoticul nume Genoveva. Animalul behăitor și pișăcios era „vaca” meș-

Eugen Lungu este critic, istoric literar și editor.

S-a născut la 1 octombrie 1949 în Hasnașeni Mari, județul Bălți.

În 1975 a absolvit Facultatea de Litere de la Universitatea de Stat din Chișinău.

Între 1976-1978 a fost asistent la Institutul Pedagogic din Bălți (acum Universitatea „A. Russo”). Din 1978 până în 1987 a fost redactor, apoi redactor-șef adjunct la Editura „Literatura Artistică”. A lucrat ca redactor la publicațiile „Columna”, „Sfatul Țării”, „Observatorul”, „Basarabia” ș.a.

În prezent, este redactor-șef la Editura „Arc”.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Colaborează cu articole și studii critice în revistele „Sud-Est”, „Basarabia”, „Columna”, „Sfatul Țării”, „Observatorul”, „Noi”, „Semn”, „Literatura și arta”, „Caiete critice” (București), „Vatra” (Târgu-Mureș) ș.a.

A editat volumele *Portret de grup* (selecție, prefață - Editura Cartier, 1995); *Poeți de pe vremea lui*

terului, iar calfa urma să execute și această muncă umilă. Dacă neobișnuitul păstor suporta cu stoicism ironiile trecătorilor, atunci chicoteliile unor fete cunoscute îi anulau cu desăvârșire demnitatea de artist.

Pentru asta își cheltuiește neprețuita valută forte din anii imediat postbelici – țigările. Deși, mereu înfometat, ar fi putut să le schimbe (era nefumător!) pe un coltuc de pâine, el însă își „cumpără” pe ele ore de pozat – pentru o țigară-două, bătrânii decrepiți ai unui azil din apropiere stăteau nemișcați ca adevăratele modele, în timp ce tânărul învață să deseneze figuri umane. Creionul său hașurează pe hârtie ridurile încalcite în misterul unor vârste greu de ghicit, le conturează moșilor părul argintiu și rar ca puful de copil, bărbiile atârând dizgrațios și fleșcăit.

Tânărul adună fărâmă cu fărâmă tainele meseriei. Pentru asta străbate, suportând lipsurile și pericolele inerente unui lung pelerinaj, drumul până în Italia, la Palermo și Florența, unde stă mut în fața marilor clasici ai picturii italiene.

În tot acest răstimp, poezia, literatura în genere, e doar un *hobby* nevinovat. Busturile și desenele executate de el le împinge în atenția tuturor, încercările literare le aruncă însă neglijent într-o mapă de unde acestea ies doar la insistența celor apropiați și doar accidental.

Nu-i vorbă, până la urmă încăpățânatul aspirant la gloria de artist plastic răzbate spre vârfurile ierarhice ale genului, acolo unde aerul rece și rarefiat taie răsufierea inșilor de duzină: Günter Grass ajunge un timp chiar președintele Academiei de Arte din Berlin. Dar dacă ar fi să ne permitem un experiment, întrebând trecătorii în plină stradă ce le spune numele Günter Grass, atunci am constata, fără prea mare uimire, că cei care vor fi auzit de el îl vor numi pe scriitorul Günter Grass. De sculptorul sau graficianul cu același nume ori nu au habar, ori nu vor ști să numească explicit cel puțin o statueta sau un titlu de subiect grafic. *Toba de tinichea* intră însă negreșit în memoria culturală a oricărui intelectual. E o emblemă epică fără de care e greu să ne imaginăm cel puțin literatura germană.

Eminescu (antologie, comentarii critice, adnotări; ediția a doua – Editura Cartier, 1999); *Literatura română din Basarabia în secolul XX* (coordonator al colecției, Editura Arc-Știința, Chișinău, 2004); *Eseuri, Critică literară* – colecția *Literatura română din Basarabia în secolul XX*, selecție, studiu introductiv și note bibliografice (Editura Arc-Știința, Chișinău, 2004).

Volume publicate:

Raftul cu himere, Editura Știința, Chișinău, 2004.

Spații și oglinzi, Editura Prut Internațional, 2009.

Migrarea dinspre un gen de artă spre altul s-a produs cumva de la sine, fără dramatice rupturi și dedublări. Inițial, spune memorialistul, „cuvânt și semn”, adică versul și linia grafică, „curgeau din una și aceeași cerneală”. Una dintre primele sale cărți se și naștea simbiotic din exhibarea celor două talente – literar și plastic: poetul Günter Grass era ilustrat de artistul plastic Günter Grass: „Acele desene [...] nu sunt de văzut ca o anexă ilustrativă, ci ca o continuare și anticipare grafică a poeziilor”. Totuși ciocanul, șpițul (sculă de găurit) și dalta, instrumentele care fac un sculptor, apar târziu în viața expansivului Günter, pe când poezii, spune el, „scriam de când hăul. Scriam și le repudiam”. Probabil opțiunea finală pentru cuvânt și caznele lui a fost o operă nu atât a hazardului sau a neprevăzutului, cât a succesului și, nu în ultimul rând, a unui instinct pragmatic, moștenit de la mamă-sa. Căsătorit, pentru a face un ban, asudă mai mult ca cioplitor, lucrând la fațadele băncilor distruse, decât răsfățându-și orgoliile de artist. Pe când cele 12,5% de autor, plus onorariul pentru desene, de la prima carte, sunt un venit nevisat pentru nou înfiripata familie cu o existență mai mult pe sponci. „Chiar dacă în decurs de trei ani s-au vândut numai 735 de exemplare” din cartea sa de debut (p. 470).

Oricum, peste câțiva ani, șpițul și dalta fac parte din trecutul unui alt tânăr, un visător de la Danzig, pe când în cotidianul lui G. Grass se înscrie, sigură pe sine și absolut indispensabilă, mașina de scris Olivetti, martoră și părtașă a noviciatului literar al unui scriitor care, până atunci, nu se luase nici o clipă în serios ca șlefuitor de cuvinte. Ulterior, hârșăit în scriitură, el își mai cumpără alte două mașini de aceeași marcă, așa că oriunde s-ar opri (și în ziua de azi!), pe pupitrul de lucru îl așteaptă, cuminte și executoare, o Olivetti. E o atracție reciprocă și pe viață, deoarece Günter Grass ne lasă să înțelegem că nici o altă invenție tehnică, oricât de performantă s-ar fi arătat aceasta, nu l-a smuls de lângă oricare dintre cele trei Olivetti ale sale. Nici mașina de dactilografiat electrică și nici silențiosul și doctul computer!... (Lucru greu de înțeles la un neamț, emanație genetică a unei națiuni cu geniul perfecțiunii tehnice în sânge!...) Laureatul Nobel ne sugerează că întreaga sa operă, inclusiv cărțile din ultimele decenii, în speță *Decojind ceapa*, a fost pritică printr-o Olivetti. Și asta într-o epocă a cipurilor, cucerită și dominată ireversibil de Bill Gates! S-ar părea că fabricanții de atare mașini ar trebui să fie mândri de un client atât de celebru și de fidel, care închină un adevărat imn mărcii Olivetti (vezi p. 454-460), și poate că n-ar fi rău să-l răsplătească cu multă generozitate pentru publicitatea involuntară. Ironia sorții e însă că aceste minitiparnițe nu se mai produc de mult, la

fel ca și panglicele pentru ele, iar demodatul și conservatorul Günter Grass a ajuns ținta ironiilor unor ziaști pezevenghi. Critica a avut însă un imprevizibil efect salvator pentru scriitorul rămas în pană de creație din simpla lipsă a panglicii pentru mașină: câțiva țigani (probabil mari cititori de laureați Nobel!...), care populau o gunoiște de la periferia Madridului, i-au oferit neconsolatului amator de Olivetti un pachet cu panglici nou-nouțe! Să nu ne întrebăm de proveniența lor!...

Deși nu a încetat să deseneze sau să încerce, vorba poetului, „îndărătnicia pietrei”, literatura l-a confiscat totuși prin succes, iar Nobelul confirma recunoașterea unei vocații de care nu se mai îndoia nimeni, nici chiar purtătorul ei. Acum, notorietatea mondială a scriitorului va da un plus de relevanță și șlefuitorului de pietre.

„BRAVUL” SS-IST GÜNTER GRASS

Günter Grass spune pe șleau ceea ce, de regulă, alții ascund sub un morman de vorbe, explicații în doi peri, justificări bine aduse din condei etc., etc. – și-a scris memoriile sub imperativul unei singure idei – el și nu un intrus să fie cel care are de spus ultimul cuvânt în ceea ce privește viața sa și cotloanele ei intime.

Textul deviază din start de la uzanțele și strategiile prestabilite ale memorialisticii ca gen. Singurul moment care îl racordează la tipicul acesteia este păstrarea – într-o manieră foarte liberă, de altfel! – a unei consecutivități cronologice generale. Adică volumul începe totuși cu momentul copilăriei bucalate a autorului și avansează încet spre imaginea unui tip ridat, ajuns bunic nu numai în viața privată, dar și în literatură, arătând lumii o mască ursuză și cumva posacă din cauza mustăților lăsate pe oală și a ochelarilor masivi, semne particulare care îl fac ușor recognoscibil în șarjele caricaturistilor.

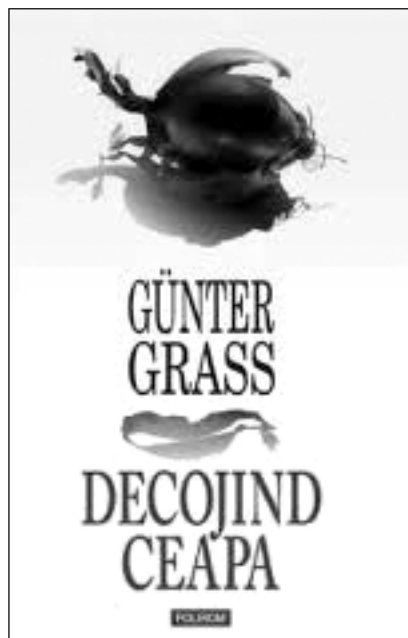
Deși acest fir cronologic există, el nu e urmat linear, ci secvențial, cu dese și imprevizibile întoarceri spre începuturi, cu multiple reluări ale aceluiași moment mereu din alt unghi, cu refrenuri fie de idei, fie la nivelul frazei ori a unei simple locuțiuni, inserții mimând *flashback*-urile într-o proiecție cinematografică. Ultima secvență memorialistică a cărții e din vara lui 2005 și nu e plasată cumva la finele volumului, cum ar fi normal să credem, ci chiar în „antreul” zigzagatei istorii.

În felul acesta, materia cărții ia mai curând configurațiile eseului, pretându-se totodată și arbitrariului divagației eseistice, decât urmând riguroasa disciplină a unei relatări ordonate cronologic. E deci o „dezor-

dine” asumată deliberat, dictată de metafora centrală a volumului – *decojirea cepei*: „Atunci când este asaltată de întrebări, amintirea se aseamănă unei cepe, care ar dori să fie decojită ca să se scoată la iveală ceea ce stă scris acolo și poate fi citit literă cu literă: arareori lipsit de echivoc, adeseori scris în oglindă ori încifrat în cine știe ce fel. Sub prima coajă, ce încă mai foșnește uscat, se găsește următoarea, care, abia desprinsă, lasă să se vadă o a treia, umedă, sub care așteaptă și şușotesc a patra, a cincea. Și fiecare dintre straturile care urmează transpiră cuvinte prea îndelung evitate și semne pline de înflorituri, ca și când un samsar de secrete ar fi vrut să se încifreze în felul acesta, încă din tinerețe, pe când ceapa abia încolțea” (p. 9).

Procedeul e departe de a fi o simplă foiletare a înscrisurilor unei memorii exemplare – în acest caz, cel care „se povestește” recurgea mai curând la pretextul narativ al unei banale agende îngălbenite de timp, cu paginile desprinse vraințe de cotor și colțurile filelor răsucite înăuntru ca frunzele uscate, agendă pe care ar fi răsfoit-o meticulos și fără grabă, împăcat cu sine, dar mai ales cu trecutul său. Foile de ceapă sugerează însă o memorie re-activată și o re-trăire afectivă, până la cristalul lichid al lacrimii, a unui trecut la limita blamabilului, rătăcitor între năvălirile adolescenței, cu fantezmele ei *eroizante* și *erotizante*, cu neșansa de a se fi înscris ca vârstă în timpul, în țara și în regimul cel mai contestat apoi la scară mondială: „Ceapa are multe foi. Ele sunt nenumărate. Abia ce i-ai jupuit una, că se și înnoiește. Tocată, te face să lăcrimezi. Abia când o decojești spune adevărul. Întâmplările petrecute înainte și după sfârșitul copilăriei mele bat la ușă cu fapte și au decurs mai rău decât ar fi dorit-o, ele vor să fie istorisite când așa, când altfel și te ispitesc cu povești mincinoase” (p. 10).

„Înscrisurile”, exploatează memorialistul în continuare strania metaforă a cepei, nu au claritatea impecabilă și cad sub incidența unor interpretări neunivoce. Firul logic se rupe adesea, golurile fiind

umplute cu scămoasele cocoloașe ale vagului și incertitudinii. Trecutul și vedeniile lui pâlpâie nesigur, ca umbrele în amurg: „Să fi fost oare în februarie, de ziua ei de naștere, ori de Ziua Mamei? În orice caz, încă înainte de al Doilea Război Mondial” (p. 33), aproximează mereu autorul, „Strat după strat se așterne timpul. Ceea ce acoperă se mai poate recunoaște eventual prin crăpături. Și, printr-o astfel de fisură în timp, care poate fi lărgită cu oarecari eforturi, mă văd pe mine și totodată pe el” (p. 53). „El” nu este altcineva decât adolescentul Günter Grass, cu fumuri patriotice în cap (toți le avem la o anumită vârstă! există însă și o etate a „aerării”, a vindecării de fantasmel...). Acest amărât „El” are nefericita idee să se înscrie voluntar pentru a pleca pe front. Visa (propaganda lui Goebbels funcționa ireproșabil!) să ajungă la submarine, hazardul militar, mai năzuos decât oricare altul, îl aduce însă într-o unitate de tancuri Waffen-SS. Părea „norocul” adolescentului Günter Grass și marea belea a laureatului Nobel Günter Grass! Fiindcă deloc oportunul amănunt biografic – apartenența la odioasele trupe SS – , neștiut de nimeni și mărturisit în scris de titratul prozator abia în *Decojind ceapa*, stârnea un adevărat seism publicistic. Ziariști, critici, istorici ai literaturii, mereu ahtiați „să pună” de-o senzație, au umflat cazul, incitați de un sacru extaz stigmatizator, până la dimensiunea unui zepelin. Care, în cele din urmă, exploda și el ca și leviatanii interbelici, dând probabil palpitații și inutile bătăi de cap omului și scriitorului. Presa mondială avea în sfârșit o știre și un neașteptat prilej de anatimizare! Acuzele au curs ca dintr-un urâcios corn al abundenței, o imagine construită încet și cu migală decenii la rând, fiind spulberată într-o clipă! (La fel de furibund și injust reacționa o anumită presă, un an-doi mai târziu, și în cazul lui Ismail Kadare!...) Günter Grass nu mai era scriitorul apreciat și chiar adulat, ci ultima otreapă a unui Reich reînviat de convulsiile unei memorii excesiv sincere.

Cum adesea se întâmplă, interesul nesănătos pentru respectivul episod din viața ilustrului Grass a impulsionat doar vânzarea cărții. În economia volumului, „isprăvile eroice” ale „bravului” SS-ist ocupă un loc foarte modest. Günter Grass, împreună cu alți copilandri-voluntari, este mai mult muștruluit într-o pădure înzăpezită decât luptă. Prima ciocnire cu forțele rusești spulberă la propriu și la figurat unitatea de tancuri în care fuseseră încorporați elevii de ieri. Groaza e atât de mare (unitatea suportă tirul nimicitor al vestitelor „Katiușe”, poreclite de nemți „orgile lui Stalin”), încât „patriotul” face pe el. Ieșind dintre trupurile ciopârțite ale camarazilor săi mai puțin norocoși, băiatul abia reușește să-și vină în fire. Urmează o altă ciocnire cu rușii, într-o pădure nocturnă, con-

fruntare în timpul căreia răcanul nu reușește să tragă nici un foc de armă. Frica îl face să-și ia tălpașita din fața inamicului, „faptă” de arme prea puțin vitejească pentru oricare militar, mite pentru un SS-ist. Mereu imprevizibila voie a întâmplării, dar mai ales faptul că nu știa să meargă pe bicicletă, îl scot viu și din a treia luptă, unde toți camarazii săi sunt uciși într-o clipă. Rătăcește apoi prin întunericul pădurii, destinul trimițându-i un caporal cu experiență, care îl salvează de la o moarte sigură. Rănit ușor de obuzul unui T-34 (caporalului, același obuz îi retează picioarele din trunchi...), tânărul soldat e retras din fața șuvoiului de fier sovietic și, în cele din urmă, e făcut prizonier de americani. Pentru el războiul se încheie la fel de rapid după cum se și începuse și la fel de puțin glorios ca și pentru întregul Wehrmacht. Puștiul-esesist nu a tras un glonț, nu a ucis pe nimeni, nu a asuprit pe cineva, nu a înmulțit prin nici o faptă „vitejească” faima rea a trupelor în care fusese înrolat din pură întâmplare.

Asta e cam toată campania militară, destul de rușinoasă de altfel, a voluntarului învins, „înaintând” în „mers de rac” spre vest, și nu spre est. Günter Grass relatează alb aventura acelui El îndepărtat, fără a-l condamna, dar și fără a-l aplauda. Nu schițează totodată nici cel mai mic gest pentru a-i justifica opțiunile deloc inspirate. Nici nu încearcă, cel puțin, să invoce naivitatea, prostia sau măcar vârsta fragedă devastată de acnee a acelui ins, care parcă face (și nu prea!...) parte din trecutul său: „De îndată ce-l citez, aducându-l în prezent, pe băiatul de odinioară, cel care am fost când aveam treisprezece ani, îl interoghez cu severitate și simt ispita de a-l judeca pe cât posibil ca pe un străin ale cărui nevoi mă lasă rece și de a-i pronunța sentința, văd înaintea ochilor un ștrengar de statură mijlocie, cu pantaloni scurți și ciorapi până la genunchi, care face grimasă după grimasă. El se tot ferește de mine, nu vrea să fie judecat, condamnat. Se refugiază în poala mamei, începe să strige: «Dar eram doar un copil, doar un copil...»” (p. 38). E o reticență atitudinală care se relevă și gramatical: discursul memorialistului începe, de regulă, la persoana I, dar poate sfârși, nejustificat parcă, la persoana a III-a: „În timp ce mă târam prin desișul de pini tineri, rafalele s-au abătut și asupra zonelor adăpostite din stânga [...] Numai voci rusești, între timp la distanță. Cineva a râs, părea un om cumsecade. Deoarece crengile uscate trosneau din cale-afară de tare, tunarul-tanchist [tunarul-tanchist nu e altul decât G.G. – nota mea] rămas în viață n-a mai vrut să se târască înainte, așa cum fusese instruit. El a făcut pe mortul, ca și când ar fi putut scăpa astfel de mersul istoriei, deși, cu pistolul lui automat italianesc și cu două încărcătoare cu muniție, ar fi putut fi considerat în con-

tinuare apt de luptă. Abia când tancul dușman, căruia curând i-au urmat altele, s-a pus în mișcare, am început din nou să mă târăsc înainte” (p. 158-159). Acest „El” al rezervei distante e înlocuit apoi de alt nume generic – „băiatul de la cuple”. Sintagma își are explicația ei. După eliberarea din prizonierat, tânărul nu poate merge la ai săi, orașul său natal rămânând în zona sovietică de ocupație. Hoinărește, în căutarea unui rost, din urbe în urbe. Astfel se și explică, în parte, nesiguranța asupra momentelor și locurilor rememorate (a fost atunci sau altădată? a fost acolo sau dincolo?). Tânărul Günter ducea atunci o existență de fiu rătăcitor, pribegind mereu și schimbând trenurile, gările, orașele și interlocutorii într-un ritm caleidoscopic, așa că retina și memoria nu au mai avut răgazul să se fixeze, să-și facă repere spațiale și temporale sigure. Toate se perindă într-un flux continuu al schimbării. Un peisaj îl dezlocuiește pe altul, un toponim îl busculează în memorie pe celălalt ș.a.m.d. „Ce a fost înainte, ce a fost după? Ceapa nu e prea exactă cu succesiunea întâmplărilor. [...] Cu cât îmbătrânesc mai mult, cu atât mai fragil este, pentru mine, bastonul numit cronologie” (p. 426), se consolează, resemnat, memorialistul.

În acest periplu, din oraș în oraș, tânărul are o haltă mai îndelungată într-o localitate minieră de lângă Hanovra, unde reușește să-și găsească de lucru. O muncă bine plătită, dar mai ales cu o sățioasă retribuție în natură: cârnați, brânză, unt, ouă. Infernul subteran se deschidea, neașteptat, ca un paradis al bunătăților nemaivăzute într-un timp când foarte mulți uitaseră de mult de aceste fantasmе culinare și o duceau de azi pe mâine. La o adâncime de aproape un kilometru în subteran, fostul soldat și fostul prizonier la americani avea misiunea să cupleze vagonetii cu rocă la o locomotivă pitică. De aici și „băiatul de la cuple”. Care avea să se maturizeze ca student la Academia de Arte și apoi ca literat promițător. Cartea se încheie, cum spuneam, cu anul 2005, când „băiatul de la cuple” devenise ditamai Günter Grass.

* * *

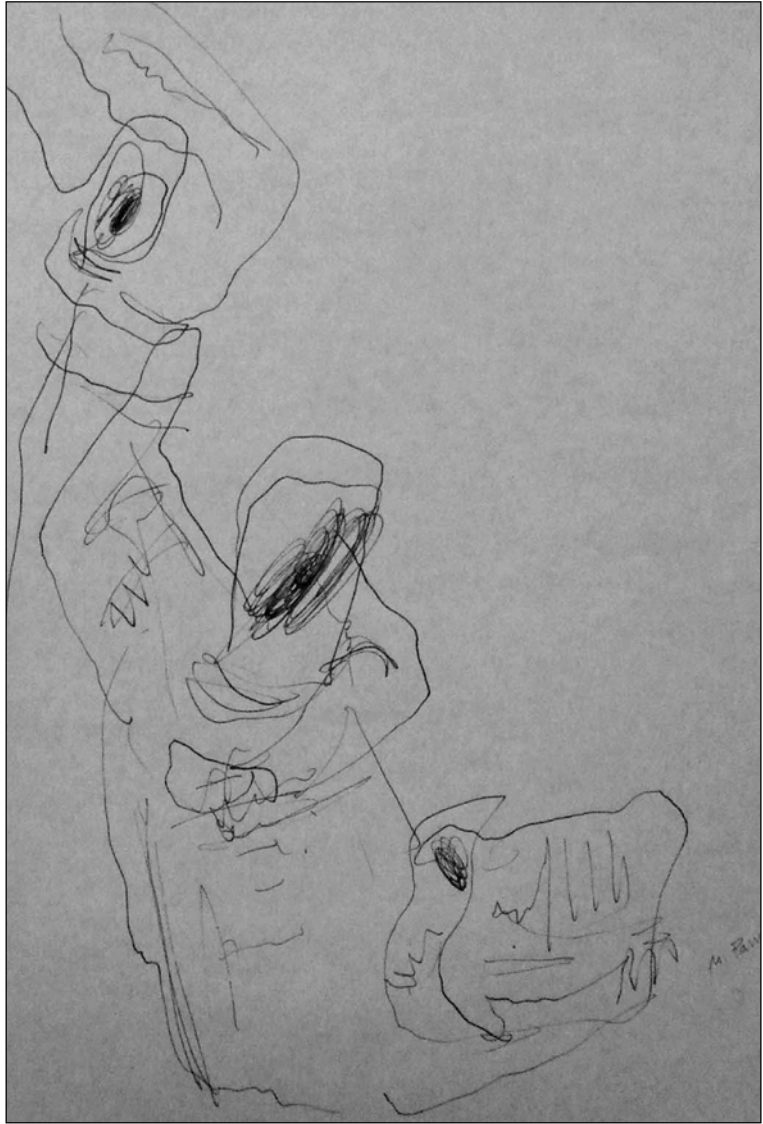
Dincolo de miza pur memorialistică a cărții, lucru obișnuit pentru un artist ajuns la o etate venerabilă, *Decojind ceapa* avea în intenție și altceva: Günter Grass vroia să pună el însuși punctul pe *i* în ceea ce privește cea mai vulnerabilă fază a vieții sale. Adică a vrut să-și spele „rahatul brun din biografie”, cum definea el amar strategiile unor politicieni nemți din Germania imediat postbelică. Sau să le taie altora pofta de ai scormoni trecutul! Cartea devine astfel operă de igienă spirituală absolut oportună la o vârstă a autoevaluării, când pe cele două talere ale

cumpenei se încarcă și cele bune, ale îngerului, și cele rele, ale diavolului. Acest aflux de sinceritate și – fapt extrem de important! – de căință, se cuvenea doar salutat. Zarva demolatoare ce a urmat a fost însă mai mult decât șocantă.

Este lesne să deducem că acuzele din campania de demonizare a scriitorului sunt îndreptate nu atât împotriva puștiului SS-ist, cât împotriva laureatului Nobel! Alți ziariștii au deșirat firul din alt capăt. Ei au constatat că Günter Grass nu era, de fapt, la prima „autodemascare”! Se demonstra cu exactitate, că autorul memoriilor recente vorbise deja despre apartenența sa la trupele Waffen-SS încă „în 1968, la Radio Bremen, în cadrul unei emisiuni numite «Când aveam 17 ani»”. Deci, *Decojind ceapa* nu dezvăluia o taină în premieră mondială! De ce dar această izbitoare diferență de atitudine – aproape nulă în 1968, isterizantă în 2006? Pur și simplu, scriitorul își schimbase statutul, un laureat Nobel devenind o țintă mult mai atractivă și un personaj mult mai tentant pentru un spectacol ce-și proiecta inițiatorii în zenitul gloriei. O glorie totuși mai mult decât îndoielnică.

Aprilie 2010 - 24 iulie 2011

Proza

Nicolae Mares

Febrilitatea plecării

Gara de Nord era înțesată de oameni ce își păzeau cu grijă pa-pornițele, multe din ele noi, de toate mărimile. Alții stăteau pe cuferele de lemn proaspăt geluit la rindea, ferecate și neferecate. Printre călătorii în așteptare se strecurau cu greu trei hamali cu chipuri de olteni zdraveni, unul din ei îmbrăcat într-un costum popular uzat de vreme. Fiecare căra cu greu câte două geamantane frumoase, grele, de parcă ar fi fost încărcate cu pietre, din piele neagră și maro, în total șase bagaje. Toate umblaseră mult prin lume. Erau cele mai arătoase din toată gara. Mergeau hamalii direct spre vagonul de dormit bine știut de ei, așezat în componența trenului, mult în față, aproape de locomotiva cu aburi ce pufăia vesel în așteptarea călătorilor. Trenul urma să plece peste o jumătate de ceas spre Cernăuți și Lemberg. Iar de-acolo spre Varșovia, spre acel miază-noapte întunecat, așa cum îl aveau în minte cei care îi urmau pe hamali. La câțiva pași de ei pășea îngândurat Alexandru, împreună cu soția, Ileana, și cei doi băieți de vârstă școlară. După ei venea și un funcționar de la Palatul Știrbei, de la noul Serviciu de protocol al ministerului afacerilor străine. El urmărea atent ca hamalii să nu ră-tăcească bagajele pe care le coborâse cu greu din trei trăsuri care aduse-seră la gară familia Florescu. În învălmășeala și vuietul surd de pe pe-roane, gravitatea celor care îi urmau pe hamali era atât de apăsătoare de parcă ar fi însoțit un mort purtat pe calea din urmă spre locul de veci dintr-un cimitir așezat la marginea unei mahalalale sau poate la cel din Sfânta Vineri, care se afla la nici un kilometru de gară.

Domna Florescu, soția ministrului ce pleca în capitala Poloniei, să reprezinte pentru prima dată România Mare, nu putea să își însoțească soțul, așa cum o făcuse doar cu câțiva ani urmă, la Atena. Despărțirea care se petrecea peste câteva minute era motivul de mare tristețe al Flo-reștilor.

Mai mult, Alexandru și Ileana aveau sufletul apăsător de tot felul de griji; neliniștea cea mai mare pentru amândoi era cum se va putea descurca vreme de câțiva ani Alexandru la Varșovia, în acel oraș despre care nu știa mare lucru, în afară de cele discutate cu Take Ionescu și colaboratorii lui. Ministrul era înspăimântat de gândul prelungirii cu luni și luni a războiului pe care Polonia îl ducea cu Rusia roșie și mai ales de teama că pârjolul s-ar putea abate și asupra capitalei poloneze. Știa că ura polonezilor față de muscali era veche de peste un secol, de la dezmembrarea statului polonez și împărțirea țării între prusaci, austrieci și ruși. Varșovia se revoltase de două ori în 1830 și 1863 împotriva lor, doar despre ultima lor răscoală Alecsandri însuși a scris, și sub influența Paulinei, nevasta sa poloneză, *Pohod na Sibir*. Era Siberia pe care actualul șef al statului polonez, generalul Pilsudski, despre care în presa românească se scria atât de frumos, o cunoscuse din plin.

Exact în timpul în care Alexandru pleca să își ia în primire locul de ministru în capitala poloneză, armatele conduse de general se aflau în retragere de la Kiev, urmărite fiind de armata rusă, care lovea la fruntariile din nord și est ale Poloniei. Take Ionescu îi povestise pe larg despre acțiunile pe care le întreprinsese la Paris cu lideri polonezi din exil pentru a relua relațiile României cu Polonia. Mai știa că regele în persoană și, nu mai puțin, regina, aveau sentimente de prețuire pentru polonezi. Documentându-se conștiincios pentru plecarea sa în Polonia, aflase chiar de la generalul Coandă că în luna mai șeful armatei române îi ordonase generalului Iacob Zadik din Corpul 4 de Armată să intre cu Divizia a 8-a în Pocuția, care vreme de sute de ani, de la Mușatini începând până la Petru Rareș, s-a aflat în dispută între români și polonezi. Coandă a fost cel care a cerut ca trupele române să preia controlul asupra liniei de cale ferată Colomeea-Cernăuți-Horodenka-Korosmoza-Sighetul Marmației, cea care lega Bucovina de Transilvania. Era un ordin înțelept și de mare gravitate care viza împiedicarea realizării unei joncțiuni dintre trupele bolșevice și cele ale Ungariei Sovietice, condusă de Bela Kun. La fața locului, Zadik a luat toate măsurile pentru a evita izbucnirea de conflicte între polonezi, ucrainieni și evrei. Ca diplomat realiza cât de importante erau aceste aspecte pentru activitatea lui viitoare. Mai ales că, tot în luna mai, Ionel Brătianu avusese, împreună cu Alexandru Voievod, o întâlnire cu premierul Ignacy Paderewski, la Paris. În discuțiile dintre ei se convenise preliminar ca fruntariile dintre cele două țări să fie granița istorică a Bucovinei cu Galiția, idee împărtășită din plin și de Take Ionescu. Nu se stabiliseră încă punctele prin care frontiera respectivă va trece, însă printr-un punct imaginar noul ministru român avea să o treacă în Polonia, chiar a doua zi.

Mintea îi rămăsese tot în Gara de Nord. Nici n-a văzut când geamantanele au fost duse în cușetă, pentru că se uita copleșit de durere în ochii înlăcrimați ai soției, ai copiilor ce o înconjurau. Nodul dureros din gât îl sugruma cu durere când vorbea.

- Aveți grijă de voi, Ileană. Cu siguranță voi reveni acasă, de îndată ce vremurile se vor lumina.

- Tu să ai grijă de tine, Sandule....Și scrie-ne cât mai repede și mai mult, i-a răspuns soția.

- Am încredere în voi că veți fi ascultători și cuminți - a apucat să le mai spună și băieților, în timp ce funcționarul de la externe îl invita să își ia locul în cușetă. Aceleași vorbe le-a mai spus o dată de la geam pe un ton mai hotărât, cu fața totuși luminată.

A rămas în fereastra deschisă din care și-a mai luat o dată rămas bun de la soția ce lăcrima, atunci când fluieratul lung al locomtivei dădea semnalul de plecare. Batista albă o ducea Ileana când la ochi când în sus, fluturând-o, la fel cu cei doi băieți. Aplecat peste fereastră, Alexandru s-a uitat lung în urmă pe peron până ce batistele albe au fost înghițite de depărtare.

A plecat să se întindă în cușeta *vagonului lit* după ce a trecut de gara Ploiești Sud, plină și ea de o mulțime pestriță și agitată. Îl încălzea doar gândul că regele Ferdinand întregitorul și Take Ionescu i-au acordat lui încrederea de a reprezenta țara în Polonia lui Chopin. În acea Polonie pe care atât de mult o elogiase în decembrie 1915 primul ministru de externe al României Mari, ca și Nicolae Iorga, în dezbaterile asupra Mesajului Tronului. Înflăcărat, așa cum citise atunci în *Monitorul Oficial*, și despre care s-a vorbit mult, șeful conservatorilor se adresa parlamentarilor: „*Ce este Polonia, știu, știința o spune, domnilor; istoria o spune, literatura o spune, oamenii mari pe care i-a produs o spun. Dacă ar fi numai Chopin, și tot am ști toți ce e Polonia. Ce este Polonia? O spune eroismul tenace, lupta aceasta de o sută și atâția de ani în contra celei mai crude soarte, a împărțirii în trei, fără un colț de loc cu viață independentă!*”

Ce este Polonia? O spune inima oricărui om care știe să aprecieze ideea morală de omenie”.

Am să le amintesc nu o dată despre această poziție, se gândea Alexandru, de parcă ar fi și ajuns la Varșovia în Palatul Blank de pe Wierzbowa. Le voi spune că poziția exprimată în Parlamentul român nu era doar a celor doi, era și a celor care au aplaudat cordial spusele oratorului, ridicându-se în picioare, în frunte cu regele și Nicolae Iorga, care conducea dezbaterile. Își spunea, în gând, că pleacă în suflet cu cel mai

puternic argument pentru a le demonstra polonezilor ce prieteni au printre români și în societatea românească. Era sigur că polonezii vor înțelege acest lucru, mai ales că printre militarii lor de frunte se afla și Tadeusz Rozwadowski, fost atașat militar austriac la București, încă de pe vremea lui Carol I, un ofițer ce se impusese în România prin pregătirea lui militară solidă, cât și prin cultura și finețea de care dădea dovadă.

Tadeu, atașat militar la Paris, trimis de noua conducere a statului polon, iubea România, fie și prin faptul că cei trei copii ai lui se născuseră pe plaiurile dâmbovițene. Aștepta mult să îl întâlnească însă la Varșovia.

În cușetă, ambasadorul și-a scos haina și s-a întins puțin pe pat pentru a înfrânge durerea care îl copleșise.

După un timp, și-a amintit că avea cu el, pentru a le citi pe drum, ziarele apărute în ultima vreme, dar și unele numere mai vechi care vorbeau despre Polonia. Știa cât de strânse au fost relațiile domnitorilor moldoveni cu regii polonezi, că domnitorul Moldovei, Petre Lupu, și-a măritat fetele cu mari dregători polonezi, dar că și Albert a vrut să cucească Moldova lui Ștefan cel Mare, povestea despre Codrii Cosminului o știa din copilărie, și mai ales episodul povestit de Negruzi despre Sobieski și plăieșii.

În ultimul timp, Alexandru a fost frământat de gândul că nu cunoaște suficient de bine țara în care va lucra ca diplomat, că nu are argumente pentru a construi țesătura trainică de relații necesară pentru o apropiere strânsă, cum i-au cerut suspușii țării. Când a lucrat în Grecia, ca diplomat, avea mii de aromâni cu care se sfătuia și fiecare din ei se putea transforma într-o punte de legătură cu Bucureștii, Galații, Brăila și alte localități.

Cei cu care a discutat înainte de plecare i-au amintit la unison că în noiembrie 1918, Consiliul Național Polonez din Bucovina, constituit atunci, și-a exprimat prin reprezentantul lor, dr. Stanisław Kwiatkowski, ales după aceea ca deputat în Parlamentul României, adeziunea necondiționată a polonezilor la actul Unirii Bucovinei cu România. Era o carte pe care avea să conteze.

La Palatul Sturdza până și funcționarii de rând erau stupefiați că Polonia avea doi însărcinați cu conducerea misiunii diplomatice poloneze, pe dr. Linde, cel căsătorit cu o româncă, trimis de reprezentanți ai autorităților de la Viena, dar și pe dr. Stanisław Koźmiński, considerat a fi persoana cea mai indicată de Comitetul Național de la Paris. El avea sprijinul politicianilor din Lemberg, grupați în Democrația Națională și

cei din Uniunea Națională, bucurându-se și de opinii favorabile ale colonelului francez Henri Villaine, așadar al Antantei.

Pe Ionel Brătianu l-a văzut numai pe fugă, premierul fiind prea ocupat cu negocierile de pace de la Paris. A vorbit mai mult cu Mihail Pherekyde, care îi ținea locul ca președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor străine al României. Brătianu i-a spus pe fugă de schimbul de telegrame avute cu Ignacy Padereski, șeful guvernului polonez, căruia i se transmisese telegrama prin care se confirma că, prin intrarea Polonei în concertul european se repară o inechitate strigătoare la cer a trecutului. La rândul lui, Pherekyde i-a cerut noului sol al României la Varșovia să nu precupețească eforturile pentru a-și ține la curent cu evoluția politică, economică, militară și socială a Poloniei, încât Bucureștii și Varșovia să devină campioane ale ordinii în această parte a Europei.

Da, cuvinte mari, dar cum le va da el viață și cu cine? Era bucuros că a primit asigurări că Alexandru Iacovaky, subalternul cu care lucrase atât de bine la Atena îl va însoți în curând și la Varșovia, devenind mâna sa dreaptă.

Militarii români de la Marele Stat Major l-au ținut la curent pe viitorul ministru la Varșovia despre atacul bolșevic din Wołynia și Podolia, rușii înfrângând trupele atamanului Semion Petliura.

Aici a aflat unele din culisele militare și mai ales faptul că cele petrecute l-au determinat pe rege și pe militarii români să sară în ajutor de partea Poloniei pentru a apăra frontul sudic de atacurile bolșevice. A existat chiar pericolul realizării unei joncțiuni între armatele bolșevice maghiare și cele ale lui Lenin, punându-se în pericol întreg spațiul central-european.

La solicitarea insistentă a mareșalului Piłsudski, în ciuda faptului că România se afla în plin conflict cu trupele lui Bela Kun, s-a aprobat dislocarea trupelor române în Bucovina, respectiv a Diviziei a VIII-a comandată de generalul Iacob Zadik.

De la șeful de cabinet al lui Ionel Brătianu știa că delegația poloneză la Conferința Păcii de la Paris i-a adresat mulțumiri pentru ajutorul dat de armata română în eliberarea Pocuției. Mai adunase, iată, și un alt mesaj de încurajare. După aceea a înțeles și mai bine de ce Regele Ferdinand a simțit nevoia să îl primească în audiență pe reprezentantul Poloniei, Stanisław Koźminski. Monarhul în presoană s-a pronunțat în timpul întrevederii pentru relații strânse româno-polone, raporturi care s-ar cuveni consolidate prin încheierea unor înțelegeri politice și economice. Regele a dorit soluționarea problemei dublei reprezentanțe,

Nicolae Mares

---

ajungându-se imediat ca Varșovia să îl trimită la București pe contele Aleksander Skrzyński, în calitate de ministru extraordinar și plenipotențiar în România și care își și luase postul în primire, în iunie.

În valize, Florescu avea interviul acordat de Regina Maria publicației „Dacia”, patronată de Alexandru Vlahuță, în care se spunea fără nici o ambiguitate că România și Polonia sunt menite să se învecinească, trebuie, trebuie neapărat ca Polonia și România să aibă o graniță comună.

În acest ritm de acțiuni accelerate s-a ajuns la emiterea decretului regal de înființare a Legației române la Varșovia și la numirea sa ca trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în Polonia.

După aceste recapitulări ale trăirilor din ultimele săptămâni a devenit mai liniștit și tot mai sigur pe el. Va fi bine, trebuie să reușesc. Să fie bine. La cei lăsați cu lacrimi în ochi în gară s-a tot gândit până ce peste oboseala zilei s-a așternut un somn adânc, fără vise.

(Fragment dintr-un roman
în curs de pregătire)

Onirică (I)

Jertfitul nostru este Arthur Aron,
cel ce plumbiește carele cerului,
el locuiește într-un amvon
și numără boabele albe ale piperului!
În buzunare poartă mii de poeți,
unii culeși de pe calea ferată,
alții găsiți printre bureți
și făcuți fără tată.
Arthur Jertfitul se mai are pe sine
și pe iapa sa mulsă de câini,
el visează Răsăritu-n ruine
și Apusul înotând fără mâini.

După lectură

Până la amiază mersul meu în jos
atinge Muntele Tăcerii de lângă gimnaziu,
părți colorate ale locului se mișcă și se fugăresc,
unghii mici, străvezii rup coaja
de pe zgaiba zilei de 15 septembrie,
se face soare, se topesc trăsăturile
ființelor cuprinse de neastâmpăr,
bate un vânt scund prin buruieni,
pe ferestre se văd urmele aliniat în bănci,
o mână ridicată taie aerul

și începe cântecul.
Nimeni pe-afară! Garda pleznește de bine.

Pasărea de huiță

Unii zic că lumina,
înainte de a-ți călca pragul,
își cere voie să intre
și dacă o lași
de cum se așază
îți dă pace, nu te tulbură,
nu-ți zgârâie pereții,
nu bate din copite.
Dar eu știu că nu-i așa,
ea dă peste tine,
stă la ușă până termini tu
de făcut dragoste,
bâzâie, foșnește, se întinde
pe mămăligă,
trezește copilul din leagăn
tulbură însuși întunericul
din icoane!
Până și ochii se tem de ea,
plămâni pocnesc când o inspiră,
umbrele ard și mor,
dar pentru că e trecătoare ca noi,
niciodată nu vom ști cu adevărat
dacă ne-a atins.

În trei

Uite că trecură trei ani de dor nestins
de la moartea lui Mihai Cuculici!
Mama Luci plânge și din gură zice:
du-te ciorilor, lume, la ce bun
să mai stau în tine!?
Mama Luci aude cum fierbe ziua
ca varul nestins

când torni pe el apă.
Ea se aruncă în fața unui nasture
de fier, mare cât roata
care se rostogolește prin dreptul ferestrei,
tocmai la venirea poștașului.
Să nu mai faceți asta, o roagă el
și-o împinge ușor într-o parte,
numărând fulgii primei zăpezi.
Să-ți dau un ceai? îl întreabă mama Luci.
Acest om cumsecade ia cana
în mâinile sale și se așază
pe scaunul cald
pe care dormise pisica.

Pe cuvinte date

Pe masă se află o farfurie
în farfurie așteaptă o scrisoare
vine câinele de pe pajiște
cu un măr în gură
aprinde lampa
citește scrisoarea
dar lunecă
și pantalonii îi ajung
într-un copac.

Sperietura

În Soare, în Soare
a căzut o furnică!
A căzut o furnică în Soare!
Veniți cu toții să vedeți
cum se zbate,
întruna se zbate
micuța furnică!
Veniți, veniți
intrarea e liberă!
În soare se zbate acum
cea de pe urmă furnică!

Lența

La doi ani ea se miorlăia!
ce va face la patru?
La patru ani ea se miorlăia!
Ce va face la șase?
La șase ani ea se miorlăia!
Ce va face la opt?
La opt ani ea se miorlăia!
Ce va face la zece?
Acum e bătrână și pe moarte
și a nimerit într-un an
fără soț.

Pendula

Cum? Când?
Cum? Când?
Cum? Când?
Când? Cum?
Când? Cum?
Când? Cum?
Cumcând – cumcând!
Cumcum – cumcum!
Cumcum – cumcum!
Cumcând – cumcând!

La urmă

Sunt slab.
Gingășia cu care
Dumnezeu îmi ia
viața
nu mă poate împiedica
să urlu!

Înzăpezit în cenușă

... până la genunchi, până la gât,
până la gură,
se varsă peste mine urmele morților
din Crematoriul Părăsit!
Ce-a fost de ars a ars,
ce-a fost de risipit
nu s-a risipit încă.
Acum e până mai sus de frunte,
nu mai văd moartea cu ochii,
nu mai văd nimic
e o cămașă de forță, îmi zic,
am mai trecut eu prin asta
mă las somnului dar nu mă ia,
sufocarea-i pe-aproape
doar gura o mai pot deschide
înghit cenușa aceea
și stratul ei de deasupra coboară încet
în golul din mine
ochii încep să zărească
nărilor să se umple de aer
ea are gustul a toate,
ca și cum pe mine m-aș înghiți,
fericit că văd iarăși cerul,
fericit că pot primi morții în mine.
Rămân acolo până târziu,
când ultima urnă
cade de pe polița ei
și-mi strivește craniul
stârnind o panică trecătoare
în cohortele fără capăt ale atomilor
întorși la casele lor
din războiul stelar.

Poeme

Ligia Pârvulescu

pavilionul cu isuși

cerul mi se scurge pe piele, acadea moleșită albastră
sunt atât de dulce încât îmi vine să-mi deșurubez capul
să-l iau la braț ca pe o geantă și să nu mă mai simt,
să înghesui în el portofelul aproape gol, hârtii, rujul, celelalte lucruri
neterminate
și-atât
dar nu pot decât să mă țin cu o mână de cealaltă
să-mi imaginez că țin mâna altcuiva
și să tac, în timp ce
în liniștea amiezii câinii se lipesc cu dragoste de praful orașelor,
orașele pline de câini se lipesc gâfâind fricoase de planetă
ca niște pecetiți îmblânite pe o scrisoare uriașă
veche și niciodată trimisă

astăzi în pavilionul cu isuși am primit în perfuzii doza de realitate
plânsete milă și rudele aferente

[live from the skies, jesus christ broadcasting]

uneori plecarea impresionează
mai ales atunci când trăiești,
dispare careva întră adânc o gheară
apare o groapă
apoi parcă uiți un cuvânt
de fapt poate el nici n-a existat
dar pentru orice eventualitate în locul lui pui o cruce inventezi altul

Ligia Pârvulescu

---

alte sentimente conjuncții interjecții și lumi
al căror centru te crezi

[end of story]

fugi, nu vrei să știi
cum e să trăiești în fiecare zi cu moartea tâmplă la tâmplă
ca și cum ar fi cel mai bun prieten de beție
și totul se întâmplă la o ruletă rusească în care
pistolul nu are locuri libere pentru gloanțe
și e doar o chestie de moment până când prietenul ți-o va trage
fără ca măcar să poți să te superi

nu știi cum e să-ți pui conștient viața în moarte
ca pe un tablou atârnat într-o ramă în muzeul fricii
nu vrei să auzi prin câtă pierdere și durere trebuie să treci
ca să ajungi să-ți faci din coasa ei
mașină de tuns iarba
să-i rulezi oasele într-o țigară
și să-i sufli condenscentent fericire în față –
toate astea pe când ceilalți îți testează logica, nu iubirea aproapelui,
și te consideră insensibil și prost,
iar tu nu poți decât să taci și să zâmbești în duritatea ta luminoasă
până la dispariție

mai e puțin,
astăzi în pavilionul cu isuși am primit în perfuzii doza de realitate
plânsete milă și rudele aferente
dar mâine știu sigur, o să țin mâna cuiva și-o să tac
în timp ce în liniștea amiezii câinii o sa stea lipiți cu dragoste de praful
orașului
ca niște pecetiți îmblânite pe o scrisoare uriașă
veche și niciodată trimisă

mai mult ca perfect

sunt o imensitate ușor dureroasă
pulsând în lesă sub o mână înaltă
nu mă cunosc

din mașini cinematografe și teatre
mă aplaud cu mii de mâini când
reușesc să stau în echilibru în fiecare mine
din fiecare alternativă a mea

pe mesele barurilor răsfir oameni și orașe
ca într-o partidă de blackjack
tot ce contează este că eu joc toate mâinile –
îmi zâmbesc din ochii dealer-ului când
îmi dau cartea proastă și pierd

locul în care stau îmi dă mereu totalitatea
locurilor în care sunt și cred că nu sunt
pentru asta trebuie doar să deschid și să tac

mai ales acum, când seara mi se lasă prelungă pe umeri
ca un animal obosit și umbros
mai ales acum, când blana ei roșcată
mi se încolățește blând la picioare

suntem aproape

să inhalăm ultimul fum să tragem cerul gurii peste și să
întredeschidem cu pleoapele
mecanismul glisant al zilelor în care oamenii
repetă oameni
poveștile repetă povești iar tu
te repeți calm în mine
zâmbetul de dinainte la fel cu zâmbetul de după și trecem
pe alt program și alta ar fi senzația tare din altă piesă ce ar urca tenace
pe alt trend
alt televizor altă mașină altă stradă femeie și țară
dar noi suntem noi – iar de asta nu ne scuturăm până la buza
pământului

acum e o după-amiază însorită oarecare
se poartă haine crescute direct din piele și pudre roz-palid
dacă te așezi pe un scaun înalt în fereastra unui bistro
lumina proiectează spre sală un frumos contre-jour

Ligia Pârvulescu

---

atât de frumos încât auzi zbaterile dese ale pleoapelor
ca pe niște zbateri de fluture încercând să scape din borcanul mental
toate astea aduc în aer un praf intens colorat

oftezi dintr-o sută de piepturi deschizi un laptop updatezi un status
sunt fericit am o viață atât de frumoasă încât n-are cum să dureze prea
mult

te gândești că umbra are un ciocan care fracturează vise îți zici
icar a căzut doar pentru că s-a plictisit
și atât

la nici cinci metri de tine cineva înmormântează ceva adânc într-un
blackberry

are privirea mai goală decât un cd blank
te îndeamnă scrie-mă scrie-mă cu ceva cu orice scrie-mă rupe-mă
plânge-mă

când mor unii sau altele e al naibii de greu să găsești
ceva cuvinte care să rămână pe-o cruce imaginară cel mai simplu e să
te limitezi la un amin și să-ți spui că
oamenii-s ca și hainele
cu cât sunt croiți dintr-un material mai subtil cu atât
cad mai frumos

slide

globule roșii oase și ceva substanțe active
totul amestecat în vagoanele grele ale nopților
obișnutele deraieri de la vis
aluneci te ștergi de sudoare

se schimbă iar sensurile
dansul reîncepe de cealaltă parte cu
aceleași personaje în plină mizerie fumul și veșnica sticlă de vin
uiți să întinzi mâna să iei să dai banul sau dragostea
rolul e sau nu altul

vezi pielea dincolo de ultima celulă
spatele gol arcuit în fereastră
profilul mișcarea lentă a serii

atingerea caldă a aerului
pornirea bruscă de a distruge

apoi ceața și falduri groase de liniște
din apele nopților ies ființe pe jumătate vii
mișcările lor înnegurate fracturează oglinzile

la o țigară

e simplu, spuneam
uitându-ne la fumul risipit de respirația celuilalt
ne separăm nedureros
de straturi de piele
de rândurile de oameni care am fost
de parcă am lăsa să curgă din noi înspre ceilalți
șiruri de litere poate citite
nici pe sfert înțelese
apoi ne închidem ușori și nesiguri coperteile –
nu fugim mâncând pământul ci
pământul face asta cu noi
în liniște
cu fiecare schimbare a firelor de praf în lumină
cu mărirea insesizabilă a umbrei
așa de blând încât nici nu prindem de știre
când iubirile ne-au intrat pe rând sub picioare –
doar la o anume rotire
presimțim ceva,
încep să ne doară tălpile
pășim mai lent

începe apoi să ne doară pieptul
sub alte tălpi

film negru

pe malul lucrurilor
între două sufluri
încă mai știi drumul

Ligia Pârvulescu

---

pierdut în foșnetul moale al dimineții
desprinderea și regretul
alegerea care îți șterge pașii din viața neîntâmplată
filmul curge
parcă mai fluid fără gesturile tale
fără ochii mici pantofii mici și gura ta roșie tristă

într-o tăcere mici scăpărări
meduze electrice cu cozi lungi
fragmente de întuneric se despart lent
corpuri albe armonioase își apără cruditatea
cu o liniște obosită
lumina se desface deasupra

implozie

și dacă totuși există
ceva nedefinit învârtit pe degete
ceva care ține întâmplările strâns lipite între ele
ca pe niște copii speriați
aerul tremură în pumn
este acolo ceva mai mult decât pulsul
un gândac pe care-l strivim în carne
până murim cu mirare
zburase deja
n-a fost niciodată acolo mai mult
decât oriunde
și
am reușit să prindem altceva aici
un fel de smoală parfumată care ne-a crescut rezistența
la frumusețe
o potolire a sângelui un dans lent al orbirii
noi atât de pierduți
într-o tristețe uleioasă
curgători prin lucrurile de fiecare seară
alunecoși în fumul orașului în lumina piezișă a străzilor ochilor
în rola unei realități nedevopate
poate eram aici dar plecați
într-un loc atât de îndepărtat încât am uitat tot în afara cuvintelor

ca niște fii risipitori care nu pot veni decât
odată cu depărtarea
cu amiaza care arde aerul sub lupa luminii
care taie nemilos pământul până la noi

întunecare

înaintez pe coala albă
viscolul șterge tot
e o iluzie nu exist
tata știe
îi trag carnea după mine ca pe o sanie
în față noptile urlă în haite

silent nights

orele strânse ale nopții
ninge
o neliniște adâncă pufoasă
înoți într-un lichid rece simți vag rafale bocete amintiri
femeile îți trec printre degete ca niște mătănii în care nu crezi
amorțești
love, bătrânețea te străbate lent – un glonte care trece prin apă,
nu sângerezi nu doare
ea e ultima femeie, gura ei între picioarele tale tot mai aproape și
tremuri cu spatele lipit de mine
zidul care nu se sfărâmă nu te primește și
se albește de zăpadă de groază de
fericire

crash test dummies

*“era o femeie ciudată, ale cărei rochii păreau
a fi croite cu furie și purtate furtunos” (oscar wilde)*

rufele albe rufele negre
purtate prin lentoarea oamenilor cu furie și tristețe

Ligia Pârvulescu

---

noaptea desprinse de cărligele umerilor
ca niște haine murdare trăite în ultimul veac de singurătate și
aruncate în apele tulburi ale dimineților

ce poate ieși din asta my love / decât
izbitura accidentală a unor corpuri frumos îmbrăcate
rulând cu mii de gânduri la oră în momentul impactului

FESTIVALUL DE TEATRU SCURT
Oradea, 2011

CONCURSUL DE CREAȚIE DRAMATICĂ
Piesele câștigătoare

JURIUL:
Elisabeta POP,
Ioan MOLDOVAN, Traian ȘTEF

NU-NŢELEG CE SE-NTÂAMPLĂ

(dramă într-un act)

Personaje:

FEMEIA (în jur de 50 de ani)

TÎNĂRA (în jur de 20 de ani)

Incinta unui club, pub sau ceva de genul. TÎNĂRA debarasează mesele și le șterge. La una din mese se află FEMEIA, pe care la un moment dat TÎNĂRA o observă.

TÎNĂRA: Să știți că s-a-nchis.

FEMEIA o privește tulbure, dar nu scoate o vorbă.

TÎNĂRA: Trebuie să plecați.

FEMEIA o privește tulbure, dar nu scoate o vorbă.

TÎNĂRA: (Pentru sine) Asta-mi mai lipsea...

Se apropie de FEMEIE, vrea s-o atingă. FEMEIA are un gest brusc de retragere, ca și când TÎNĂRA ar fi ciumată.

TÎNĂRA: Ce? Nu-ți fac nimic, vreau doar să te-ajut să te ridici. (Scurtă pauză) Dar dacă te descurci singură, eu n-am nimic împotriva...

TÎNĂRA așteaptă. După câteva clipe, dă să se apropie din nou de FEMEIE, dar aceasta se ferește din nou, ca și cum atingerea TINEREI i-ar stârni repulsie.

TÎNĂRA: Bine, dac-așa stau lucrurile... (Se duce la bar, caută ceva, scoate un telefon, caută un număr. Vorbește pentru sine, dar suficient de tare ca să fie auzită) Fii n-a văzut că n-au plecat toți? Bine că mă lasă singură cu toate bețivanele...

FEMEIA: Nu suna.

TÎNĂRA: (Oprindu-se) Dacă nu vrei să sun, pleacă!

FEMEIA: Nu sînt bețivană. Bețivan e cineva care bea întruna.

TÎNĂRA: Pleci sau nu?

FEMEIA: Dar acum într-adevăr am băut.

TÎNĂRA: Nu mă interesează, femeie!

TÎNĂRA așteaptă cîteva clipe. FEMEIA privește în gol.

TÎNĂRA: Bine...

Butonează telefonul.

FEMEIA: Vezi să nu formezi numărul greșit.

TÎNĂRA: *(Se oprește)* Poftim?!

FEMEIA: Să nu-l suni pe Liviu în loc de Fili.

TÎNĂRA face ochii mari. Înghite în sec. Pauză lungă.

FEMEIA: Așa le faci pe cliente, „bețivane”? Nu-ți pasă că te aud?

TÎNĂRA este evident stîmjenită și nu știe ce să facă.

FEMEIA: Ca să vezi... Un simplu nume, „Liviu”, și nu mai poți deschide gura...

Pauză. TÎNĂRA se așază pe scaunul cel mai apropiat.

TÎNĂRA: Cine... sînteți?

FEMEIA: Știi bine cine sînt.

TÎNĂRA se ridică, trece la altă masă, o șterge.

FEMEIA: Am stat toată seara și te-am privit.

TÎNĂRA continuă să șteargă masa cu o insistență maniacală, fără să ridice privirea.

TÎNĂRA: Vă rog să plecați. Altfel, o să-l chem pe bodyguard. E în zonă, să știți.

FEMEIA: Sînt sigură că acum ai vrea să suni altundeva. Nu la Fili, nu la 112...

Se apropie de TÎNĂRĂ. Aceasta se ferește brusc, trecînd de cealaltă parte a mesei.

FEMEIA: Nu-ți fac nimic. Nu vreau să te ating. *(Se așază la masă, parcă obosită de un drum lung. Pauză)* O vreme n-am vrut nici măcar să te văd.

TÎNĂRA se lasă pe scaunul din partea ei de masă, încă vădit șperiată.

FEMEIA: N-am vrut să știu că ești. *(Rîde amar, sec, scurt)* O vreme nici n-am știut că ești. *(Scurtă pauză)* Nu?

TÎNĂRA o privește, în expectativă, evident stîmjenită.

FEMEIA: Penibil momentul ăsta, nu? *(Pauză)* La un astfel de moment nu te-ai gîndit, nu? Atunci cînd- *(Pauză)*

TÎNĂRA: Trebuie s-adun și să-nchid.

FEMEIA: Vezi-ți de treabă.

TÎNĂRA nu se mișcă.

FEMEIA: Te rog.

TÎNĂRA: Ce vreți de la mine?

FEMEIA: Am observat că din momentul în care ți-ai dat seama cine sînt, ai trecut de la „per tu” la „dumneavoastră”. Ce respectuoasă ești... *(Scurtă pauză)* Unde-ți era respectul cînd lai îmbrobodit pe Liviu? Sau nu i-ai văzut

Mihai Ignat

---

verigheta?

TÎNĂRA: Eu-

FEMEIA: Sau n-o avea pe deget? Măcar atîta poți să-mi spui: și-o scosese de pe deget?

TÎNĂRA: Știi ceva? Nu sînt obligată să-

FEMEIA: Nu ești! Știi că nu ești... (*Pauză*) Dar eu sînt obligată să mă dau deoparte din calea voastră?

Interval de tăcere. După un timp, TÎNĂRA își scoate telefonul și butonează.

FEMEIA: Vreau să te rog ceva.

TÎNĂRA se oprește.

FEMEIA: Lasă, te rog, telefonul. N-am venit să te iau de ciuf, n-am venit să fac scandal. Am venit... să te rog.

TÎNĂRA o privește lung, nedumerită.

FEMEIA: Am venit să te rog... (*Pauză*) ...să mi-l lași.

TÎNĂRA face ochii mari. Pauză.

FEMEIA: Poți să-ți imaginezi cît de umilitor e pentru mine să vin aici și să-ți cer asta...

TÎNĂRA: Și pentru că vă umiliți, vreți să vi-l las?

FEMEIA: Nu, nu pentru asta.

TÎNĂRA: Dar cam așa a reieșit.

FEMEIA: Am vrut să spun că trebuie să-nțelegi cît de greu mi-e să- (*Se oprește. Pauză*)

TÎNĂRA: Liviu... știe?

FEMEIA: Nu. Nu știe.

TÎNĂRA: Să zicem așa, de dragul discuției, c-aș fi de acord. Nu vă e teamă că atunci cînd o să afle, o să vină după mine?

FEMEIA: Va trebui să faci în așa fel încît- (*Pauză*)

TÎNĂRA: Ce? (*Pauză de gîndire*) Să creadă că eu am vrut să-l părăsesc?

FEMEIA tace. TÎNĂRA o privește.

TÎNĂRA: Așa deci... (*Pauză*) Și v-ați gîndit că veniți aici, îmi cereți asta, iar eu zic „da” și gata? Doar pentru că în loc să-mi spargeți capul, îmi spuneți „te rog”?

FEMEIA: Eu doar- (*Scurtă pauză*) Da. (*Scurtă pauză*) Știu că așa spus, sună stupid.

TÎNĂRA: Vă rog să plecați.

FEMEIA: Tu n-ai nevoie de el. N-ai nevoie de soțul meu.

TÎNĂRA: Uitați cum vorbiți, parc-ar fi un mixer: „lasă-mi-l mie”, „n-ai nevoie de el”...

FEMEIA: Dacă asta contează, o să reformulez: te rog să-l părăsești în favoarea mea. (*Scurtă pauză*) Te rog...

TÎNĂRA tace. FEMEIA așteaptă.

TÎNĂRA: (*Brusc*) Dacă tac, nu înseamnă că ezit. Poate că asta vă trece prin minte: „dacă ezită, dacă se gîndește măcar o secundă înainte de-a

răspunde, nu-l merită. Și-au trecut chiar mai multe secunde, așa că...”

FEMEIA: Și nu-i așa?

TÎNĂRA: Nu. Doar că nu-nțeleg ce se-nțimplă. Parc-aș trăi o farsă.

FEMEIA: **Tu** nu-nțelegi ce se-nțimplă? **Tu** crezi că trăiești o farsă?!

TÎNĂRA: Ce, nu-i așa?

FEMEIA se ridică brusc. TÎNĂRA sare ca arsă. FEMEIA se-ntoarce la masa la care fusese inițial, își ia poșeta de pe spătarul scaunului, scoate un portmoneu, de acolo scoate o carte de identitate pe care i-o aruncă TINEREI pe masă. TÎNĂRA ezită, apoi se-apropie, se uită la cartea de identitate, o privește pe FEMEIE, se uită din nou la cartea de identitate.

FEMEIA: Ce?

TÎNĂRA: Nimic.

FEMEIA: Ce?

TÎNĂRA: Arăți... altfel.

FEMEIA: E de-acum opt ani. Aveam altă tunsoare, eram altfel vopsită- (Se oprește. *Interval de tăcere*) Acum mai crezi că-i o farsă?

TÎNĂRA: Acum e și mai ciudat.

FEMEIA: Pentru că-mi vreau bărbatul înapoi?

TÎNĂRA: Te umilești pentru el.

FEMEIA: E treaba mea. (*Scurtă pauză*) Deci...?

TÎNĂRA: Nici o femeie nu face ce faci tu! Să vii să-ți „ceri” soțul! Încalci toate regulile!

FEMEIA: Eu încalc regulile?!

TÎNĂRA: N-am mai auzit de așa ceva.

FEMEIA: A, în schimb, pentru că de luatul bărbatului altuia ai auzit, tu nu încalci regulile!

TÎNĂRA: (*Pentru sine*) Ce dracu' se-nțimplă...? De ce stau eu s-asculț toate astea...?

FEMEIA: Deci ne-am înțeles...

TÎNĂRA: Liviu nu-i o mașină de spălat, să ne tîrguim pe ea.

FEMEIA: Văd c-a avansat, de la mixer la mașină de spălat.

TÎNĂRA: (*După un moment de derută, își continuă ideea*) El a decis, așa că nu avem ce discuta.

FEMEIA: Nu avem ce discuta, într-adevăr. Nu trebuie decît să renunți la el.

TÎNĂRA: Nu-mi vine să cred că discutăm despre asta! E absurd!

FEMEIA: Te rog ca pe Dumnezeu! Nu mă interesează cum sună, eu atîta te rog: lasă-mi-l...!

TÎNĂRA: Ce rost are? E prea tîrziu, oricum.

FEMEIA: Nu, nu este. Încă nu este! Dacă-l vei părăsi, se va întoarce la mine.

TÎNĂRA: Dar nu vreau să-l părăsesc!

FEMEIA o privește cu intensitate.

TÎNĂRA: Nu vreau.

Mihai Ignat

FEMEIA: Dar n-ai nevoie de el..

TÎNĂRA: De unde știi? Știi mai bine decât mine?

FEMEIA: Da, știu! Știu, știu, știu! Ești tânără, ești atât de tânără, atîția tineri îți dau tîrcoale, atîția te-ar vrea! N-ai nevoie de-un bărbat cu treizeci de ani mai în vîrstă!

TÎNĂRA: Am nevoie de Liviu! Îl iubesc!

FEMEIA tresare violent. TÎNĂRA își duce mîna la gură.

FEMEIA: Nu ți-e rușine?!

TÎNĂRA: Nu asta crezi de la-nceput? Că nu mi-e rușine? Atunci de ce te mai șochează c-am spus că-l iubesc?

FEMEIA: Nu mă- Doar că- (*Pauză*) Nu merit asta! Nu merit rușinea asta! Cine ești tu și ce vrei de la mine?! Pînă acum cîteva săptămîni, nu existai. Și așa trebuia să rămii: inexistentă! (*Plînge. Își șterge lacrimile*) Trebuia să rămii o aventură. Cîteva luni de întîlniri clandestine. Atît. Dup-ai-a trebuia să dispari. Trebuia să se-ntoarcă la mine. Nu s-o ia razna după o- (*Se oprește*)

TÎNĂRA: După o ce? (*Așteaptă*) După o ce? O „curvă”, nu?

FEMEIA: Da! O curvă ordinară!

TÎNĂRA: Fie! O curvă.

FEMEIA: „Fie”?!

TÎNĂRA tace.

FEMEIA: „Fie”?! Adică-mi faci o concesie, nu?

TÎNĂRA: Nicum nu-i bine...

FEMEIA: „Bine”?! Ce să fie „bine”?! A, e bine că recunoști că ești curvă...? Îmi faci **hatîrul** s-accepti că ești curvă, și gata, ai scăpat, nu?

TÎNĂRA: Și ce vrei? Să mă chinuiesc? Să sufăr, nu?

FEMEIA: Da! (*Repede*) Nu!

TÎNĂRA: Dacă sufăr, sînt iertată?

FEMEIA: Nu! Cum să fii iertată?!

TÎNĂRA: Îmi pare rău, dar n-am cum să sufăr. N-am cum să simt ce simți tu.

FEMEIA: Poate-o simți. Îți doresc să simți! Știi ceva? Sînt toate șansele să pățești și tu ce-am pățit eu.

TÎNĂRA: Da, și? De frică, să-l părăsesc pe Liviu?

FEMEIA tace.

TÎNĂRA: Nu se poate. Ce s-a-ntîmplat, s-a-ntîmplat.

FEMEIA: A, tu nu ești de vină! Pur și simplu „s-a-ntîmplat”!

TÎNĂRA tace. FEMEIA așteaptă. Interval de tăcere.

TÎNĂRA: Și el mă iubește...

FEMEIA tresare. O privește lung pe TÎNĂRĂ.

FEMEIA: Nu te iubește. Vrea carne tânără, vrea să-și ascundă frica de moarte între picioarele tale.

TÎNĂRA: Gata, eu am terminat cu-

TÎNĂRA ia telefonul, butonează. FEMEIA se repede la ea, îi smulge telefonul și-l aruncă de perete, de unde ricoșează în bucăți. TÎNĂRA s-a retras

instinctiv, cu frica întipărită pe chip.

FEMEIA: Lasă-l dracului de telefon! Sînt aici, în fața ta, și te implor să-mi lași bărbatul! (*Pe ton schimbat*) Nu te speria, nu vreau să te lovesc, uite, mă duc în capătul celălalt (*Face tot ce zice*) uite stau aici, în ușă, și te rog să-l părăsești... Am cincizeci de ani, sîntem de-o vîrstă, are mult mai multe în comun cu mine decît cu tine, nu doar pentru c-am trăit peste douăzeci de ani împreună, ci și pentru că sîntem de-o vîrstă, i-ai putea fi fiică, pentru numele lui Dumnezeu!

FEMEIA s-a oprit. TÎNĂRA se retrage spre perete, începe să adune bucățile telefonului, continuînd s-o privească pe FEMEIE cu coada ochiului.

FEMEIA: Ai fost orfană?

TÎNĂRA: De ce?

FEMEIA: Ai tăi au divorțat cînd erai mică?

TÎNĂRA o privește nedumerită.

FEMEIA: Ai crescut fără tată, nu? Ai nevoie de-un tată, nu de-un iubit...

Asta e, nu? De-ai ai preferat unul de cincizeci...

TÎNĂRA: Uite, mi-ai stricat telefonul. Mi-l plătești!

FEMEIA: Zi, așa e?

TÎNĂRA: Nu te fă că n-auzi. Telefon te faci!

FEMEIA tace.

TÎNĂRA: Și dacă vrei să știi, te-nșeli. Ai mei sînt bine sănătoși și-mpreună.

FEMEIA: Atunci, de ce? E-o modă?

TÎNĂRA: Trebuie să beau ceva.

Se duce la bar, își toarnă într-un pahar, bea.

FEMEIA: De fapt, e simplu: l-ai sedus pentru bani. Dar să știi că după divorț n-o să-i rămînă cine știe ce...

TÎNĂRA: Drept cine mă iei?!

FEMEIA: Drept cine ești: o mucoasă care fură bărbații altora.

TÎNĂRA: Și de unde știi că nu m-a sedus el pe mine?

FEMEIA o privește lung.

TÎNĂRA: Știi bine că bărbații de vîrsta lui Liviu sînt mai obsedați de tipe ca mine, decît invers.

FEMEIA: A, deci e numai vina lui!

TÎNĂRA: Nu, nu-i doar a lui. Ești femeie, știi foarte bine că dacă nu vrei să fii sedusă, nici nu poți fi.

FEMEIA: Și-atunci, de ce...? De ce tocmai el?

TÎNĂRA: De ce, de ce... Tu ar trebui să știi cel mai bine.

FEMEIA: E prea bătrîn pentru tine. Nu aveți un viitor împreună.

TÎNĂRA: Nu-i adevărat.

FEMEIA: Gîndește-te. Dacă trăiește încă treizeci de ani? Peste treizeci de ani o să ai cincizeci. O să ai vîrsta mea. O să rămîi singură la vîrsta la care bărbații nu se mai uită la tine.

TÎNĂRA: Deci asta era...

FEMEIA: O să vezi. O să simți și tu, pe pielea ta.

TÎNĂRA: Mai e pîn-atunci.

Mihai Ignat

FEMEIA: „Atunci” e deja acum, fetiço. Cum crezi c-o să fie viața cu Liviu?

TÎNĂRA: Știu ce urmărești.

FEMEIA: Încearcă să vezi dincolo de prezent.

TÎNĂRA: N-am de lucru?

FEMEIA: O să vezi. (*Scurtă pauză*) Spune-mi, când o să fie neputincios, tu o să-l ștergi la cur? Sau o să-i dai papucii peste câțiva ani? Mai curînd așa o să se-ntîmple.

TÎNĂRA: Dacă ghicești atît de bine viitorul, cum de n-ai prevăzut ce se-ntîmplă acum?

FEMEIA: O meritam. Da, o meritam... (*Pauză*) Spune-mi că renunți la el. **Te rog** să renunți la el. Lasă-mi-l, te rog...

TÎNĂRA: Nu renunți, nu?

FEMEIA: Nu pot să renunț. Trebuie să-nțelegi.

TÎNĂRA: De ce trebuie să-nțeleg? Nu vreau să-nțeleg.

FEMEIA: Pentru mine e foarte important.

TÎNĂRA: Liviu a făcut o alegere.

FEMEIA: Și eu! Acum douăzeci și trei de ani. L-am ales pe el. Și el pe mine.

Înainte ta. Tu nici nu erai născută-

TÎNĂRA: Ascultă! Nu vreau să- Nu mai vreau- (*Pauză*) Acum e acum.

FEMEIA: „Acum” se duce. „Acum” trece cît ai clipi. Și vine „după”. Eu trăiesc în „după” de mulți ani. O să vezi și tu...

TÎNĂRA: O să văd. Și?

FEMEIA: Habar nu ai ce-nseamnă „după”.

TÎNĂRA: Ce, tu știai acum treizeci de ani?

FEMEIA: Nu, dar nici nu luam bărbații altora!

TÎNĂRA: (*Privind-o lung*) Chiar sînt curioasă... tu nu l-ai înșelat niciodată?

FEMEIA: N-ai auzit ce-am zis?

TÎNĂRA: N-ai luat bărbații altora, am auzit. Dar bărbați liberi...?

FEMEIA: Nu ți-e rușine!

TÎNĂRA: Rușinea e supraevaluată.

FEMEIA: Mai ești și obraznică!

TÎNĂRA: Nu ocoli răspunsul! Nu l-ai înșelat niciodată?

FEMEIA: Nu-s obligată să-ți răspund.

TÎNĂRA așteaptă. FEMEIA tace. Interval de tăcere.

TÎNĂRA: Bine, sînt vinovată. Asta vrei s-auzi?

FEMEIA: Nu.

TÎNĂRA: Sînt vinovată. Chiar cred asta.

FEMEIA: Cu ce mă-ncălzește?

TÎNĂRA: Sînt vinovată.

FEMEIA: Da. Și?!

TÎNĂRA: (*După o pauză*) Și asta-i tot.

FEMEIA: Nu e tot. Nu e tot! Nu poate să fie tot!

TÎNĂRA n-o mai ascultă. Își adună lucrurile de undeva de după bar,

---

Nu-nțeleg ce se-nțimplă

scoate o geantă mare în care caută sau pune diverse lucruri.

TÎNĂRA: *(Mai mult pentru sine)* Gata, chiar nu mai-

FEMEIA: *(Ton amenințător, în crescendo)* Știi ceva? Poți- puteți face ce vreți. Nu vă pot opri. Dar n-o să aveți parte de liniște.

TÎNĂRA: *(Amuzată)* Hai, lasă...

FEMEIA: *(În crescendo, cu privire halucinantă)* O să-ți fac viața- O să vă fac viețile vraiste! Ai văzut *(Pronunță cum se scrie)* „Terminator”?

TÎNĂRA *chicotește.*

FEMEIA: O să vă sparg cutia poștală, cauciucurile mașinii, geamurile casei! O să vă zgîrii- o să vă zgîrii- toate proprietățile! O să lansez zvonuri, o să vă stric relațiile, o să te trezești cu șobolani în poșetă!

TÎNĂRA *a îngălbenit și s-a oprit din adunatul lucrurilor.*

FEMEIA: *(Ton nefiresc de banal)* Apropo, ai văzut? Poșetele au dispărut. *(TÎNĂRA scotocește în continuare)* Nimeni nu mai poartă poșete. *(Pauză)* Ci genți. Genți uriașe. *(Arată spre geanta TINEREI)* Intru și eu acolo...

TÎNĂRA *o privește în continuare înspăimântată.*

FEMEIA: *(După o pauză)* Stai liniștită. Nu sînt în stare de așa ceva. Nu pot- N-o să pot niciodată să-i fac rău... E tatăl copiilor mei și omul cu care am trăit atîția ani...

TÎNĂRA: *(După o pauză)* Ce-i asta?

FEMEIA *o privește nedumerită.*

TÎNĂRA: Nu, pe bune, ce-i asta?!

FEMEIA: Nu, eu- *(Pauză)* Nu-nțeleg ce se-nțimplă... *(Scurtă pauză)* Nu-nțeleg ce se-nțimplă. Toate-s aiurea. Nimic nu se mai potrivește. Chiar nu-nțeleg. *(Pauză)* Uite: în loc de un buton, bazinele de la WC-uri au două. De ce e nevoie de două butoane? Pîn-acum ne-am descurcat și cu unul.

TÎNĂRA *o privește nedumerită.*

FEMEIA: În autobuz, toți stau cu rucsacii în spate. Nu mai ai loc de rucsaci. *(Pauză scurtă)* Și toți au căști în urechi. Nu te mai aude nimeni...

TÎNĂRA: Gata, bilciul s-a terminat.

FEMEIA: *(Pentru sine)* Și acum... asta... *(Scurtă pauză)* Nu e drept...

TÎNĂRA *iși ia geanta și haina. Se apropie de FEMEIE.*

TÎNĂRA: Hai, să mergem.

FEMEIA: *(Ca pentru sine)* Nu mă duc nicăieri.

TÎNĂRA *o privește nedumerită.*

FEMEIA: Știu că nu simți. N-ai cum. Cînd soră-mea a avut un accident... a lovit-o o mașină... n-am simțit nimic. Și mi-era soră. Nimic. Eu dansam la o petrecere, și peste ea dădea o mașină. *(Pauză)* Nimic. *(Pauză)* Mă rog, ea dădea peste mașină, că nu s-a asigurat. *(Scurtă pauză)* Dar eu, acum, simt. Și mai e și viitorul. De ăla chiar mi-e groază. *(Pauză)* Nu vreau să rămîn singură. *(Se agață de mîna TINEREI)* E cumplit să rămîi singură! *(Strînge mai tare mîna TINEREI)*

TÎNĂRA: Mă doare. Dă-mi dru-

FEMEIA: Fata e în Anglia, băiatul... n-are nici el stare...

Mihai Ignat

TÎNĂRA: Ce mă interesează (*Își trage mâna*) pe mine! Hai, trebuie să-nchid aici -

FEMEIA: Nu merg nicăieri!

TÎNĂRA se lasă moale pe un scaun.

FEMEIA: Nu mă mișc de-aici pînă nu faci ce trebuie.

TÎNĂRA: Nu-și eu ce- (*Pentru sine, brusc obosită*) E un vis urît...

FEMEIA tace.

TÎNĂRA: O să ies și-o să chem primul polițai care-mi iese-n cale.

FEMEIA: O să-l iubești toată viața?

TÎNĂRA: Ce, vrei să dau un termen de garanție? Tu așa ai făcut acum... o sută de ani?

FEMEIA: Spune, o să-l iubești toată viața?

TÎNĂRA râde.

TÎNĂRA: Nu, că- (*Rîde. Brusc serioasă.*) Termină cu căcaturile! (*Ironică*) „O să-l iubești toată viața...?” Știi ce cred eu? Că nu ești nebună. Nuuu... (*Scurtă pauză*) Doar- Știi bine ce zic... (*Scurtă pauză*) Cum spuneam, o să ies după polițaiul ăla...

TÎNĂRA dă să iasă. FEMEIA privește în gol.

TÎNĂRA: (*O privește pe FEMEIE cu coada ochiului*) Chiar mă duc... O să-i spun că o clientă nu vrea să părăsească localul-

FEMEIA: (*Brusc*) Cum stai cu banii?

TÎNĂRA: De ce?

FEMEIA: Pînă vii cu polițaiul, dau de podea tot cei pe rafturile alea. (*Arată spre bar*)

TÎNĂRA: Și? Tu le plătești.

FEMEIA: O să declar că tu le-ai spart. O să fie cuvîntul meu împotriva cuvîntului tău.

TÎNĂRA: Ce tîmpenie! (*Rîde*)

FEMEIA: Șeful tău n-o să fie încîntat c-ai lăsat o clientă, după program, să-i facă praf băuturile. Pînă scoate banii de la mine, cu judecăți, cu toate alea, o să plătești tu, din salariu. Ba am impresia c-o să lucrezi luni bune fără salariu, pînă plătești tot.

TÎNĂRA: (*După o lungă pauză de stupefacție*) Cum pizda mă-sii am ajuns în situația asta?! (*Începe să se miște agitată încolo și-ncoace*) Și ce crezi c-ai rezolvat? O să stăm aici pînă dimineața, cînd o s-apară șefu'. N-o să dorm o noapte - ei, și? Dar tu n-o să obții nimic. (*Scurtă pauză*) Liviu rămîne al meu.

FEMEIA o privește. Interval de tăcere. TÎNĂRA se apucă să facă ordine la bar. Apoi se așază și așteaptă. FEMEIA își scoate toate lucrurile din poșetă și începe să le studieze, să le sorteze, după care le pune înapoi. Între timp, după ce-a urmărit-o pe FEMEIE, TÎNĂRA își pierde răbdarea și, ostentativ, își varsă și ea conținutul genții uriașe, un maldăr de obiecte utile și inutile. Operațiunea de sortare și studiere durează mult și fiindcă TÎNĂRA o lungește intenționat. Apoi se așază din nou și așteaptă. Și ea și FEMEIA se uită pe pereți, își rod unghiile, își fac de lucru în moduri imprevizibile. La un mo-

---

Nu-nțeleg ce se-nțimplă

ment dat, TÎNĂRA își pune o pereche de căști în urechi și, ascultând muzica, începe să danseze. De la un punct încolo o face ostentativ, cu m i ș c ă r i provocatoare, de striptease etc.

FEMEIA: (*Furioasă*) Deci nu-ți pasă! (*Pe ton relativ normal*) Nu ți-e milă. Nu te interesează că, în timp ce tu n-ai nimic de pierdut, eu pierd totul. Nu-ți pasă că dai peste cap viețile a patru oameni-

TÎNĂRA: Trei.

FEMEIA: A, crezi că viața lui Liviu n-o să fie dată peste cap? E la vârsta la care se instalează tabieturile, comoditățile, burta! Îți place un bărbat cu burtă?!

TÎNĂRA: O să-i plătesc o liposucție.

FEMEIA: (*Cu stupefacție*) E de acord cu așa ceva?!

TÎNĂRA: E o surpriză.

FEMEIA: Unde-ai mai auzit de bărbați care fac liposucție?!

TÎNĂRA: Unde-ai mai auzit de neveste care-și cer bărbații înapoi de la amante?!

FEMEIA: Deci recunoști că ești o nenorocită de amantă!

TÎNĂRA: Curvă, amantă, ce vrei tu.

Interval de tăcere.

TÎNĂRA: Nu mai zici nimic?

FEMEIA: „Cătea ordinară”. E bine?

TÎNĂRA: Știi, stau și mă-ntreb: dacă fiică-ta ar lua bărbatul altuia, cum ar fi? Ai iubi-o la fel de mult, nu?

FEMEIA: Nu ești fiică-mea!

TÎNĂRA: (*Încântată*) Îți dai seama ce demență ar fi să descoperim că-s fiică-ta...?!

FEMEIA o privește bulversată.

FEMEIA: Ce-i cu generația asta a voastră?!

TÎNĂRA: Ce generație?

FEMEIA: Chiar vă excită toate lucrurile îngrozitoare? Nu vă mai ajung lucrurile normale?

TÎNĂRA ride.

TÎNĂRA: Și ce faci tu e normal?

FEMEIA: E pentru a treia oară că-mi reproșezi asta.

TÎNĂRA: Pentru că mi se pare cel mai neverosimil lucru pe care-l poate face o femeie. E umilitor. Mi-ar fi mai ușor să mă sinucid.

FEMEIA: Ce ușor arunci vorbele.

TÎNĂRA: Parcă ești mama. Ce-i cu generația asta a voastră?

FEMEIA o privește nedumerită.

TÎNĂRA: Chiar reușiți să spuneți aceleași lucruri fără să vă-nțelegeți dinainte.

Brusc, FEMEIA arată obosită.

FEMEIA: Țigări aveți?

TÎNĂRA: Da.

FEMEIA: Dă-mi ceva mentolat.

Mihai Ignat

TÎNĂRA se duce la bar, ia un pachet, i-l dă FEMEII, aceasta îl desface, scoate o țigară.

FEMEIA: Și un foc...?

TÎNĂRA: Nici brichetă nu ai?

FEMEIA: N-am mai fumat de douăzeci de ani. Din cauza voastră, m-am apucat din nou. Din cauza voastră o să fac cancer.

TÎNĂRA: (*Care între timp i-a întins un foc*) Da. Și de la cartofii prăjiți.

FEMEIA: E, pe dracu!

TÎNĂRA: Am citit undeva.

FEMEIA: Dacă te iei după tot ce se scrie, tot ce mîncăm, bem și inspirăm e cancerigen. (*Scurtă pauză*) Vrei o țigară?

TÎNĂRA: (*Ton de glumă*) E cancerigenă.

FEMEIA: (*Serioasă*) Tocmai.

TÎNĂRA nu știe cum să reacționeze. După o scurtă pauză, ia o țigară din pachetul întins și și-o aprinde.

FEMEIA: Spune-mi măcar atît: purta sau nu, verigheta atunci cînd v-ați cunoscut?

TÎNĂRA: Mai contează?

FEMEIA: Pentru mine, da.

TÎNĂRA: Vrei să știi cine-i de vină. Dacă nu purta, înseamnă că vina-i a lui. Dacă purta, vina-i a mea. Sau, în orice caz, în primul rînd a mea.

Interval de tăcere.

TÎNĂRA: Nu.

FEMEIA: Nu?!

TÎNĂRA: Nu-ți spun.

FEMEIA: Îl ai pe Liviu. Ai cîștigat.

TÎNĂRA: Nu-ți datorez nimic.

FEMEIA: Ești- (*Pauză. Pe chipul FEMEII se citește frustrarea*) Te rog...

TÎNĂRA: (*După o pauză*) O purta. (*FEMEIA o privește neîncrezătoare*)
Da, o purta.

FEMEIA: (*Însuflețită*) Atunci poate mai am o șansă...!

TÎNĂRA: Știam eu! Orice faptă bună se plătește!

FEMEIA: Poftim?

TÎNĂRA: Facerea de bine e futere de mamă.

FEMEIA: A, nu. Eu-

TÎNĂRA: Nu sînt un păianjen, iar el nu-i o muscă. M-a vrut și el tot atît cît
l-am vrut eu.

FEMEIA: Dar dacă nu-l ispiteai!

TÎNĂRA: Dacă nu eram eu, era alta. Dacă nu acum, mai tîrziu. (*Scurtă
pauză*) Poate nici nu sînt prima.

FEMEIA: Chiar trebuie să calci totul în picioare?!

TÎNĂRA: O, cît patetism! Trebuie să țină tot de generația voastră. Eu aș fi spus simplu: „ești infectă”.

FEMEIA: Cu siguranță ești infectă!

TÎNĂRA: Poate și mincinoasă.

FEMEIA o privește nelămurită.

TÎNĂRA: Poate că verigheta nu era pe deget.

FEMEIA: Nu cred.

TÎNĂRA: De ce-ai crezut ce-am spus mai devreme? Doar fiindcă am spus ce-ai vrut tu s-auzi?

FEMEIA: Minți. Abia acum minți.

TÎNĂRA: Sau nu.

FEMEIA: Liviu nu putea să- Mă iubea. Mă iubește. Ținea la mine.

TÎNĂRA: (*Ironică*) De-aia și-a scos verigheta.

FEMEIA: Nu și-a scos-o!

TÎNĂRA: Doare, nu?

FEMEIA: Nu și-a scos-o.

TÎNĂRA: Întreabă-l.

FEMEIA: Nu mai vorbește cu mine. În orice caz, nu despre... tine.

TÎNĂRA: Atunci trebuie să mă crezi pe mine: și-a scos verigheta.

FEMEIA: Nu și-a- (*Pauză.*) Nenorocitul! Cum a putut-

Își acoperă fața cu palmele. Interval de tăcere. Își ridică privirea spre TÎNĂRĂ. Arată răvășită.

FEMEIA: Ai dreptate. Așa trebuie. Așa trebuie să fie. Merită să-l urăsc. E normal să-l urăsc. Trebuie să-l urăsc! Altfel nu pot merge mai departe.

TÎNĂRA o privește. Interval de tăcere.

FEMEIA: (*Brusc*) Nu cred! Nu pot să cred. Și nu pot să-l urăsc. Nu pot să-nțeleg! Îl cunosc de atîția ani. N-ar fi ieșit pur și simplu la vînătoare de pițipoance...

TÎNĂRA: Normal. Oricine are jumătatea vîrstei tale, e pițipoancă.

FEMEIA: L-ai amețit cu perversiunile tale.

TÎNĂRA: A, de perversiuni uitasem...!

FEMEIA: Ce, nu-i așa?

TÎNĂRA: Dacă băgatul limbii în ureche era limita voastră, atunci sînt perversă.

FEMEIA: Ți-a zis el asta?!

TÎNĂRA: Deci e-adevărat!

FEMEIA: Cu voi nu se poate discuta!

TÎNĂRA: „Noi”? A, generația...

Interval de tăcere. FEMEIA privește încheietura mîinii TINEREI.

FEMEIA: Ce brățară frumoasă.

TÎNĂRA: (*Flatată, privindu-și încheietura*) A, asta?

FEMEIA îi ia mîna cu brățara, ca și cînd ar vrea să privească mai atent. Brusc, îi răsuțește mîna la spate, immobilizînd-o.

TÎNĂRA: Ce faci?!

FEMEIA: Stai cuminte.

TÎNĂRA încearcă să scape, se smucește, dar poziția mîinii o obligă să înceteze destul de repede.

Mihai Ignat

FEMEIA: Nu rezolvi nimic.

TÎNĂRA: (*Înspăimîntată și furioasă*) Dă-mi drumul! Ce vrei să faci?!

În timp ce o ține immobilizată într-o poziție incomodă pe TÎNĂRĂ, scoatește în geantă și scoate o pereche de cătușe îmbrăcate în pluș roz. I le arată TINEREI.

TÎNĂRA: Ești nebună!

FEMEIA: Te-ai răzgîndit? Parcă nu eram nebună.

TÎNĂRA: Chiar ești nebună! Ajutor! Ajutor! Hei!

FEMEIA: (*În timp ce-o așază pe-un scaun, îi duce mâinile la spate, după spătar și-i prinde cătușele*) Ce-mi plac cluburile astea de la subsol. Astea... cum le ziceți voi...? ...Underground. Foste pivnițe, închisori, cu ziduri sănătoase... Nu te-aude nimeni.

TÎNĂRA scoate un țipăt puternic. FEMEIA își duce mâinile la urechi. Când TÎNĂRA își epuizează strigătul, FEMEIA își ia mâinile de la urechi, își trage un scaun în fața TINEREI și scoate încă o pereche de cătușe, captușite la fel. Se joacă cu ele. TÎNĂRA se lasă moale în scaun și privește cătușele din mîna FEMEII.

FEMEIA: Știi de unde le am? Știi? Trebuie să știi. Eu nu folosesc așa ceva. Le-am găsit dosite între maiourile lui. Cătușe roz?! Ce kinky!

TÎNĂRA o privește lung.

FEMEIA: Vezi? Nu-s bătrînă. Știu și eu cuvintele voastre: kinky, party, Jesus. Fuck.

TÎNĂRA o privește contrariată.

FEMEIA: Ce? Știu și eu: party. Cool! Beef! Merde!

TÎNĂRA: Dă-mi drumul! (*Realizînd franțuzismul*) „Merde”?!

FEMEIA: Party sucks! (*Scurtă pauză*) Nu-mi place. Limba asta nu-mi place. Scrie (*Pronunță cum se scrie*) „cool” și trebuie să zici „cul”. Scrie (*Pronunță cum se scrie*) „first” și trebuie să zici „făst”. Scrie (*Pronunță cum se scrie*) „knowledge” și trebuie să citești „noligi”.

TÎNĂRA o cercetează ca pe o nebună.

TÎNĂRA: (*Smucindu-se*) Dă-mi drumul!

FEMEIA: Ce parșivenie! Și-ntr-o zi toți oamenii o să vorbească engleză, nu? Toți or să vadă una, și-or să zică alta. Ca și cum s-ar pișa, dar ar zice că „micționează”.

TÎNĂRA: (*Uită să mai protesteze*) Micționează?!

FEMEIA: Ei, vezi?

TÎNĂRA încearcă să se ridice de pe scaun. FEMEIA o împinge la loc, se apleacă repede și-i prinde una din glezne cu cătușele de unul din picioarele scaunului.

TÎNĂRA: Nebună!

FEMEIA: Ar trebui să-ți placă. (*Scurtă pauză*) Cu el îți place, nu? Te prinde cu cătușele de pat și- (*Se oprește. Chipul i s-a înăsprit. Tace o vreme*) Eu nu aveam vîrsta necesară pentru asta... Îi trebuia o- (*Scurtă pauză*) Chiar îți place? (*Scurtă pauză. Pe ton amar:*) Poate într-adevăr sînt prea- Nu-nțeleg gus-

turile voastre ciudate...

TÎNĂRA: Lui Liviu îi plăcea...

FEMEIA: Să te vadă legată? Și mie-mi place.

TÎNĂRA: ...Să fie legat.

FEMEIA o privește lung. TÎNĂRA zîmbește cu satisfacție.

TÎNĂRA: Afli lucruri noi despre soțul tău?

FEMEIA: Cătușele... De ce le-ar fi ținut la el... la noi... dacă... (*Revelație*) Ați făcut-o în patul nostru! (*Își duce mîna la gură*) Cum de nu i-a fost rușine?! (*Scurtă pauză*) Nu-l mai recunosc... Ce i-ai făcut...?

FEMEIA: Sigur vrei să știi?

TÎNĂRA: Nu!

Interval de tăcere.

TÎNĂRA: Îți dai seama că te dau judecată pentru tot ce mi-ai făcut în noaptea asta: telefonul, cătușele, sechestrarea-

FEMEIA: Gura!

TÎNĂRA o privește speriată.

FEMEIA: Din clipa asta nu mai spui nimic, dacă nu vrei să-ți înfund gura cu cîrpa aia! (*Arată spre cîrpa rămasă pe una din mese*)

TÎNĂRA înghite în sec.

FEMEIA: Acum aș putea să-ți fac... orice. Să te omor-

TÎNĂRA, înspăimîntată, e gata să deschidă gura.

FEMEIA: Stai liniștită, nu mă interesează. (*Scurtă pauză*) ...Să te torturez... să te dezbrac, să-ți fac fotografiile și să le postez pe net.

TÎNĂRA, înspăimîntată, e gata să deschidă gura.

FEMEIA: (*Ridică un deget*) Cum ne-a fost vorba? (*Pauză*) Doar că (*Scurtă pauză*) E îngrozitor să nu poți face nimic... Acum vezi cum e? Cum e să fii legată de mîini și de picioare. Și mai mult decît atît: să nu înțelegi nimic din ce ți se-nțimplă.

TÎNĂRA: (*Odată cu FEMEIA, ironică*) Să nu înțelegi nimic din ce ți se-nțimplă.

FEMEIA: Fiindcă nu ești fată cuminte și vorbești ne-ntrebată, o să-

Umblă în poșetă, sub privirile îngrozite ale TINEREI, scoate un ruj (privirea TINEREI se schimbă, a devenit contrariată), se apropie și îi desenează o inimă străpunsă pe un obraz și o stea pe celălalt. FEMEIA o privește intens.

FEMEIA: (*Evaluîndu-și „opera”*) Cum ziceți voi: nice...

TÎNĂRA o privește cu ură.

FEMEIA: Hai, nu fă mutra asta... Gîndește-te, puteam să te scuipe între ochi.

Se destinde, pune rujul înapoi și își aprinde o țigară.

FEMEIA: Știu că nu te pot convinge. A fost o prostie din partea mea să-

TÎNĂRA are o privire grăitoare, care spune „ți-am zis eu”.

FEMEIA: (*Remarcîndu-i privirea*) Nu fă pe deșteapta, că-ți torn pe gît toate sticlele din bar!

Mihai Ignat

TÎNĂRA își schimbă instantaneu privirea.

FEMEIA: Nu credeam că omul cel mai apropiat e-n stare de atîta josnicie. Eu l-am cunoscut altfel. Și la alte vârste. Am fost și noi tineri, ne-am- am făcut și noi dragoste ca nebunii-

Privirea TINEREI exprimă îndoiala. FEMEIA i-o surprinde înainte ca TÎNĂRA să adopte o privire neutră.

FEMEIA: Da, da! N-ai inventat voi futaiul! (Pauză. Revine la tonul resemnat de adîneauri) N-aveam nevoie de cătușe și de bici și de- Chiar, să nu-mi spui că foloseați și bici-

Privirea TINEREI pare să evite o expresie anume.

FEMEIA: De fapt, nu mă mai miră nimic. Oricum pentru mine lumea s-a întors cu fundul în sus. (Pauză) Nu știi cum e să trăiești zi de zi, zeci de ani, cu Liviu. Să-mbătrînești alături de bărbatul tău. Să-ți intre încet-încet sub piele, ca o a doua natură. Să nu mai faci diferența între ce-i al tău și ce-i al lui, între ce este el și ce ești tu, să simți cum pasiunea de la început se transformă în obșinuința de care nu te mai poți lipsi. Să-i fii alături începînd cu morcoveala lui de dimineață, să te bucuri de satisfacțiile lui, să te lași în voia capriciilor lui. Nu știi nimic din tot ce am trăit cu el și prin el, plimbările de mîna prin parcul central, cîmile pe care mi le-a făcut cadou (deși mă tachina pe tema plăcerii mele de-a le colecționa), dificultățile începutului, cînd n-aveam nici pe ce dormi și ne-nghesuiam amîndoi pe-o canapea îngustă, de-o persoană, primită de la una din mătușile lui, lingurițele care dispăreau una cîte una fără să știm unde și cum, pînă să ne dăm seama că Liviu în zăpăceala lui le arunca odată cu resturile din farfurii și căni... (Scurtă pauză) Nu tu i-ai gătit ani de zile mîncărurile preferate, nu tu ai strîns din dinți și-ai făcut frig și foame alături de Liviu ca să-ți plătești chiria, nu tu l-ai susținut cînd era dezamăgit de faptul că partenerii i-au dat un șut în fund, nu tu l-ai tuns vreme de șaptespe ani fiindcă se supăraseră pe-un frizer care-l ciuntise și jurase să nu mai calce-n nici o frizerie, nu ție ți-a adus vreme de 23 de ani același buchetel de zambile de 1 martie, nu ție ți-a făcut scene complet aiurea pentru ca apoi să-și ceară iertare în cele mai haioase moduri posibile, de pildă făcîndu-ți invitație la operă, gen pe care nu-l suferă, nu tu i-ai înregistrat toate expresiile posibile ale feței, nu tu l-ai așteptat sute de seri cu cîna reîncălzită, nu tu ai văzut cum îi apar, una cîte una, firele albe în păr și-n barbă, nu ție ți-a cumpărat săptămînal șervețele care să-mi completeze colecția începută la cînșpe ani, nu ție ți-a vorbit cine știe cîte mii de ore despre aproape orice dar mai ales despre BMW-uri, nu pe tine te-a dus vreme de 20 de ani în fiecare vară într-una și aceeași poiană, sub unul și același stejar, pentru unul și același picnic, nu tu i-ai făcut doi copii care îl așteptau serile nerăbdători să-și vadă tatăl și pe care îi răsfața cu dulciuri în ciuda protestelor mele, nu tu ai călătorit ani și ani pe trenuri de toate clasele și mirosurile, nu ție ți-a respirat în ceafă mii de nopți lipit de tine ca un abțibild, cu mîna făcută căuș pe-

Tace. Are capul plecat, pare să plîngă. Cînd și-l ridică, fața exprimă asprime. TÎNĂRA o privește cu teamă. FEMEIA caută ceva în geantă, la-nceput fără grabă, calmă, apoi ceva mai concentrată și mai precipitată.

Nu-nțeleg ce se-nțimplă

FEMEIA: (*Amuzată, dar în același timp jenată*) Știi, să nu mi-o iei în nume de rău...

TÎNĂRA: (*Ironică*) Ce, nu-ți găsești șişul?

FEMEIA: Cheia de la cătușe.

TÎNĂRA: Nu vorbești serios.

FEMEIA: (*Căutând în poșetă, în buzunare etc.*) Ba da. E o cheiță... tot timpul m-am gândit la cât de ușor se poate pierde...

TÎNĂRA: Femeie nebună, nu-ți bate joc!

FEMEIA: Pur și simplu n-o gădesc. (*Scurtă pauză*) Găsim noi o soluție...

TÎNĂRA: Nu-mi vine să cred! Cum pizda mă-sii am ajuns în căcatul ăsta?! Nu se poate! Nu se poate!! Nu se poate!!!

TÎNĂRA se smucește, se agită cu tot cu scaun, în încercarea de-a scăpa, dar anumite smucituri îi scot sunete de durere, așa că se oprește, epuizată, exasperată, fierbînd neputincioasă.

FEMEIA: O s-o gădesc, nu te mai agita. (*Căutând în continuare*) N-ai un patent, un clește ceva, pe-aici?

TÎNĂRA o privește disperată și plină de ură.

FEMEIA: Sau un ciocan.

TÎNĂRA: Scoate cheia aia. Știu c-o ai.

FEMEIA: N-o am. (*Scurtă pauză*) Adică n-o gădesc. Uite, o mai caut. (*Caută. Privește pe jos, sub scaun etc.*) A, uite-o.

Se apleacă, o ridică de pe jos.

TÎNĂRA: Ai avut-o tot timpul.

FEMEIA: Nu, dar nu mă crezi, așa că-

Îi desface cătușele. Se așază pe un scaun. TÎNĂRA își freacă încheieturile, se ridică, o privește pe FEMEIE.

TÎNĂRA: Știu ce-ai urmărit.

FEMEIA o privește nedumerită.

TÎNĂRA: Hai, nu mai- (*Scurtă pauză*) Crezi că m-ai înmuiat cu fazele alea...? Mi-ai îndrugat toate alea, ca să mă faci să te văd.

FEMEIA tace.

TÎNĂRA: Erai o femeie abstractă, ca un placaj din ăla din vitrine. Acum ești din carne și oase, nu?

FEMEIA se mișcă. TÎNĂRA dă repede înapoi și pune mâna pe-o sticlă de la bar.

TÎNĂRA: Jur că ți-o sparg în cap!

FEMEIA: Nu voiam să-

TÎNĂRA: (*Furibundă*) Acum vorbesc eu! Te-ai plantat aici fără să-ți pese. M-ai legat și mi-ai ținut discursuri patetice. Acum e rîndul meu să spun tot ce vreau. Și dacă nu-ți convine, du-te-nvîrtindu-te! (*Pauză*) Acum, că ești din carne și oase, ar trebui să-mi pese, nu? Și ce dacă ești?! (*Crescendo*) Și ce dacă! Puțin îmi pasă! Și eu am amintiri cu Liviu! Mai puține, dar sînt ale mele, ale noastre! Am făcut cu el lucruri pe care tu nu le concepi!

FEMEIA: Perverșilor!

Mihai Ignat

TÎNĂRA: Le-am făcut în patul vostru. Și ne-am simțit bine.

FEMEIA: Jegoșilor...

TÎNĂRA: Am făcut-o și-n baia voastră, sub dușul vostru. Și ne-am simțit foarte bine!

FEMEIA e lividă. Buzele i se mișcă, dar nu se aude nici un sunet.

TÎNĂRA: Am făcut-o și-n mașina voastră. Și-a fost atât de bine...!

FEMEIA are o privire devastată.

TÎNĂRA: Mi-a făcut și i-am făcut tot ce ne-a trecut prin minte și sînt sigur că n-a mai simțit așa ceva în brațele tale!

FEMEIA: (*Ton fîresc*) Balerina de alabastru – voi ați spart-o, nu?

TÎNĂRA: Bibeloul ăla oribil? Cînd am spart urîtenia aia- (*Scurtă pauză*) Nu mai avea răbdare să mă dezbrace, m-a răsturnat pe fotoliu, și-a aruncat haina la-ntîmplare și-a ajuns pe balerină. (*Scurtă pauză*) E cel mai tînăr om de cincizeci de ani pe care-l cunosc. Și mă face să rid și mă ascultă ore-ntregi... ghemuit cu capul pe coapsele mele și-

FEMEIA: (*Ridicîndu-se brusc*) De-ajuns! N-am omorît pe nimeni ca să merit asta.

TÎNĂRA are o mișcare de retragere. FEMEIA își ia poșeta, se îndreaptă spre ieșire.

TÎNĂRA: Pleci?!

FEMEIA nu răspunde.

TÎNĂRA: A, nu-ți convine ce-auzi...!

Interval de tăcere.

TÎNĂRA: De ce nu zici nimic? Hai, zi ceva!

FEMEIA: (*Oprindu-se*) Mi-ar fi plăcut ca toate astea să nu se fi întîmplat. Ca... Liviu să nu te fi cunoscut. Sau măcar ca eu să nu te fi pîndit, rugat, sechestrat în noaptea asta, ca să nu mă fi făcut de rîs. Sau măcar ca acum, înainte să plec, să-ți pot spune că totul a fost o înscenare: că Fili a dispărut pentru că eu l-am plătit să dispară, să se ascundă în biroul din spate și să filmeze totul cu una din camerele de supraveghere, în timp ce microfonul plasat de mine sub masă a înregistrat, pentru acuratețe, tot ce ne-am zis. Să-ți spun, cu satisfacție, că din ce-a filmat Fili o să pun partea cea mai picantă, cea mai penibilă pentru tine, pe youtube. Și că tu îl păstrezi pe Liviu, dar eu îl iau pe Fili.

TÎNĂRA: Ce tot zici acolo...?! (*Privește derutată spre camerele din perete, apoi se apleacă sub masa la care a stat inițial FEMEIA, se uită*) Nu e nici un microfon. Pentru o clipă am crezut că vorbești serios... Nu-nțeleg-

FEMEIA: Liviu rămîne al tău. (*Iese*)

TÎNĂRA: (*Jubilînd, strigînd în urma FEMEII*) Bine-nțeleș!! Da, rămîne al meu! Al meu! Al meu! (*Tonul devine din ce în ce mai stîns și mai puțin conștins*) Al meu. Al meu... Al meu- (*Se așază. Figura îi exprimă tristețe*)

Epilog facultativ

TÎNĂRA: (*Jubilînd, strigînd în urma FEMEII*) Bine-nțeles!! Da, rămîne al meu! Al meu! Al meu! (*Tonul devine din ce în ce mai stîns și mai puțin convins*) Al meu. Al meu... Al meu-

Se așază. Figura îi exprimă tristețe. Privește în gol o vreme. Apoi se uită în jur, parcă trezită din somn. Caută ceva asupra ei, dar brusc se oprește, cu mina cuiiva care își dă seama că de fapt caută degeaba. Se uită în jur. Se îndreaptă spre spectatori.

TÎNĂRA: (*Adresîndu-se unuia dintre spectatori*) N-aveți un telefon? Mi-l împrumutați puțin?

(Dacă acest spectator nu reacționează sau refuză, TÎNĂRA se va adresa altcuiva, pînă primește un telefon) Se poate?

Ia telefonul, butonează, îl duce la ureche, așteaptă.

TÎNĂRA: Alo? Bia? (*Pauză*) Eu sînt. (*Pauză*) Nu știu, vreo... trei dimineța- O, scuză-mă, nu mi-am dat seama...! Ai dreptate, e trei dimineța! (*Pauză*) Nu, stai liniștită, n-a murit nimeni. (*Pauză*) Ceva tot e, dar- O să-ți povestesc- (*Pauză. Trage aer în piept*) Bia, mă iei și pe mine? (*Pauză*) Vorbesc serios. Vin cu tine. Știu c-am zis că-i departe și că eu aici mi-am găsit- (*Pauză*) Știu, dar- E complicat. Zi, mă iei? (*Pauză*) Știu, dar te-ntrebam și eu, așa. (*Pauză*) Cînd era plecarea? (*Pauză*) Bine, așa rămîne. Îmi fac bagajele și- (*Pauză*) Bine, vorbim mîine. Te pup. Somn pufos...

Închide telefonul, i-l înapoiază spectatorului.

TÎNĂRA: (*Spectatorului*) Mulțumesc.

Se-ntoarce și iese.

Heblu

Concursul de teatru scurt - Oradea, 2011

Laurențiu Budău

CAMELEONUL PERFECT

PERSONAJELE:

Bertrandt-Perfectto (*sau invers*)

Argane

Tilly

Anere

Rita

Cellia

Silver Boy - impresarul

Scena 1

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Azi a fost o zi minunată!

ARGANE: Azi a fost o zi minunată!

BERTRANDT: Nicio adiere otrăvită de la crescătoria de vulpi.

ARGANE: Nicio adiere otrăvită de la crescătoria de vulpi.

BERTRANDT: Sărută-mă, Argane!

ARGANE: Sărută-mă, Bertrandt!

BERTRANDT: Mâine, mâine va fi o zi la fel de minunată.

ARGANE: Mâine, mâine va fi o zi la fel... de minunată.

BERTRANDT: Stinge lumina, Argane. Au anunțat și la radio: s-a scumpit curentul cu paisprezece procente!

ARGANE: Patrusprezece virgulă cinci, Bertrandt. Pe ce lume trăiești?! Patrusprezece virgulă cinci.

Laurențiu Budău

BERTRANDT: Da, da, chiar și în văgăunile astea curentul costă tot cu paișpe virgulă cinci mai mult.

ARGANE: Da, da, chiar și în văgăunile astea, patrusprezece se pronunță tot patrusprezece. Patrusprezece!

BERTRANDT: Dacă nu simțeau nevoia să mă corectezi, ar fi fost o zi chiar minunată. Superbă chiar. Gigea. Măine, poate chiar încerci să te abții.

ARGANE: Măine, mâine am să mă încerc să mă abțin. Să mă abțin? Să nu mă abțin? Cine știe ce gogomării am să fiu în stare să debitez urechilor tale clăpăuge, mâine... Am să mușc pernele într-un unghi perfect, la 45 de grade, numai ca să fiu o soție desăvârșită, numai să te fac pe deplin fericit.

BERTRANDT:...Ca la început, literato?

ARGANE: Da, exact ca la început, când am pornit-o de la lingură, înainte de a avea tu accidentul, blestemăția aia care m-a făcut să nu-ți mai pot spune, cu destulă convingere, cuvinte porcoase sub așternut.

BERTRANDT: Spune-le, spune-le! Știi bine cât de ușor adormi imediat după aceea... Pregătește-ți discursul, purtătoarea ilegală de vagin!

ARGANE: Ce folos, săbiuță de cârpă! Ce folos! Oricum mă trezesc dezo-
lată până la urmă.

BERTRANDT: Debusolată. Se spune debusolată.

ARGANE: Dezo-
lată, debusolată... totuna. Ce faci, mă corectezi?! Puțin respect, ce naiba.

BERTRANDT: Doamne ferește! Și pentru că tot veni vorba de religie, haide să spunem o rugăciune realității nefardate.

ARGANE: ...Amândoi?! Ei!

Scena 2

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Azi a fost o zi minunată!

ARGANE: Azi a fost o zi foarte minunată! "Super" cu "bă"!

BERTRANDT: Foarte superbă. Nicio adiere otrăvită de la crescătoria de vulpi.

ARGANE: Foarteprecist (sic!). Nicio adiere otrăvită de la crescătoria de vulpi.

BERTRANDT: Sărută-mă, Argane!

ARGANE: Sărută-mă, Bertrandt!

BERTRANDT: Măine, mâine va fi o zi la fel de minunată.

ARGANE: Măine, mâine va fi o zi la fel... de foarte minunată... Apropo, vezi că-ți miroase gura, ca să nu spun cumva altfel. Du-te și te spală, Bertrandt, de putoarea asta de ceapă putredă amestecată cu hering deshumat.

BERTRANDT: Hering?! De unde hering pe coclaurile astea? Primul supermarket e de-abia la cincizeci de mile... Da, ar fi putut fi chiar o zi minunată, chiar una splendidă. Mi-ai promis că o să te străduiești să muști cum se

cuvine cuvintele, mi-ai promis că o să te străduiești să muști cum se cuvine pernele.

ARGANE: Eu?! De-abia le-am apretat. Sunt țepene, rigide.

BERTRANDT: Tu...

ARGANE: Eu?! Ce eu? Când sunt în transă nu se pune.

BERTRANDT: Tu, doar tu...

ARGANE: Puteai să mă oprești la a treia pastilă... Puteai să te oprești la a cinceabutelcă. Vezi, asta mă enervează constant la tine, tremuriciule, nehotărârea.

BERTRANDT: Dezvoltă. Du graficul până la capăt, până la marea cea mare.

ARGANE: Chiar vrei?

BERTRANDT: Știi bine că mi-am frecat gingiile cu sare până am înroșit ligheanul, ca să avem, în sfârșit, o pată de culoare intensă în cabana asta... Țsta e mirosul meu nenatural, atunci când sunt concentrat într-o idee absolută, specificitatea mea, lucrul care o să te facă să mă uiți mult mai greu decât ți-ai propus.

ARGANE: Ce porcărie! Chiar. Previzibilule. Toarnă-ți ideile mărețe în gips. Ferește-te! Îmi vine, deodată, să vărs.

BERTRANDT: Numai nu pe pieptul meu perfect arcuit. Nu. Noapte bună!

ARGANE: Pentru cine?!

Scena 3

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Azi a fost o zi minunată!

ARGANE: Azi a fost o zi inexplicabil de minunată! Unde îți e siguranța rostirii, retore?! Hi-hi!

BERTRANDT: Chiar impecabilă. Ho-ho! Nicio adiere otrăvită de la crescătoria de vulpi.

ARGANE: Subscriu. Nicio adiere otrăvită de la crescătoria otrăvită de vulpi.

BERTRANDT: Sărută-mă, Argane! Cu patimă, nu așa moleșită ca un cio-
rap de plastic!

ARGANE: De ce să mă grăbesc? Avem toată, toată viața înainte. Tot muntele ăsta oblic, rezultatul unei constrângeri de conjunctură. Mai bine nu. Am o reținere... Totuși nu. Nu se cade. Ce-ar zice mamele noastre pe care nu le cunosc?! ...Sărută-mă tu, Bertrandt! Blegule! ...Fă primul pas! "Un pas mic pentru omenire, un pas mare pentru tine și un pas mediocru pentru relația noastră mirobolantă." ...Eziți?!

BERTRANDT: Ai dreptate, eu nu am mamă-cenzor care să-mi pună stavilă... Mâine, mâine va fi o zi la fel de minunată... Sper.

ARGANE: "Cine nu speră, prosperă!" Mâine, mâine va fi o zi la fel... la fel de minunată... la fel de minunată... la fel de minunată... dacă, bineînțeles, ai să le duci corespondența, care zace de douăzeci de zile încheiate pe biroul tău, bătrânelor și stimabilelor Ecrin.

BERTRANDT: Aha, cele trei scrisori lunare, câte una pentru fiecare dintre ele, de la "nepoțtii" lor obezi din Germania, îndopați periodic la Oktoberfest cu halbe, cârnați și varză acră... Deutschland, Deutschland, Uber Alles! ... Ador Poloneza!

ARGANE: Îl ador pe Haydn tot atât de mult pe cât îl detest pe Hitler, mai ales când te văd cu "degețelele" alea, ca niște cremwursti opăriți, care se chinuie să încropească un ritm! Ai tot atât habar de muzică pe cât am eu de tehnologia oțelurilor speciale pentru podurile suspendate din Brooklyn. Habar n-ai, Bertrandt, să deosebești un do vânjos de un si tumefiat... Nu te băga, dragule, unde nu te pricepi. Clar? ...N-ai ghicit, fii fericit! De data asta sunt, nu știu de ce, patru răvașe... Patru?! Înțelegi?

BERTRANDT: Cum să nu! Or fi tras nătărăii cu una la xerox mai mult. Nu s-au mai zgârcit ca dățile trecute. Ha! Prima fisură în exactitatea lor germană... Pe asta au uitat să o timbreze. Nu poartă nici măcar ștampila locului de expediere. Odaliscă, se confiscă!

ARGANE: Bertrandt!!!

BERTRANDT: Bertrandt! Bertrandt! Bertrandt! Be-be-be! Nu știu de ce, toți mă confundăți cu un alpinist ahtiat după recorduri. Cu ce ți-am greșit de trebuie să urc, în fiecare lună, pe stâncile alea pleșuve, unde hoăștele Ecrin și-au cocoțat bordeiele sub sacrul găinaț al înaripatelor pe cale de dispariție?

ARGANE: Știi doar că factorul Stips e atât de bătrân și neatent cu gloria lui. A luptat din greu în ultimul război. Dacă-l pierdem și pe el, cătunul poate să se ducă de râpă. E singura celebritate parțial recunoscută de-a lungul întregii ei existențe. Trebuie cumva să învățăm să ne cinstim cum se cuvine moroii, par-don, eroii.

BERTRANDT: Drepti! Ta-ra-ra-ra-ra-ra-ra-ra! Mai precis a participat... ceea ce e cu totul altceva, ca și cu testiculele - se leagănă, se lovesc, participă din greu săracele, dar, la numărătoare, nu se iau defel în considerare... Bătrân, nebătrân, papă leafa statului? Papă. Știi cât câștigă, hahalera? Bineînțeles că nu știi, dar eu știu. Și apoi ai mai văzut vreodată un erou viu? De ce ar trebui să-i desăvârșesc munca boșorogului ăluia pârțait? Desigur, ai o explicație logică pentru asta.

ARGANE: Pentru toate am câte o explicație logică de cel puțin un chintal... Pune-mi întrebarea aia colosală de cinci mii de puncte. Încearcă-mă! Barează-mă! Acarule Păun!

BERTRANDT: Da, stimată doamnă-locomotivă. Sunt convins deja de rezultat. Pentru toate ai cel puțin câte o duzină de explicații logice.

ARGANE: Deci, le duci?

BERTRANDT: Musai. Ador să fac asta. Adu-mi șpilhozeii cu dungi ai răposatului. Să leșine babele alea stătute la vederea pulpelor mele dezgolite.

Sunt un gerontofil aproape convins.

ARGANE: Mai ales de când cu accidentul. Na, na, na, na, na, na!

BERTRANDT: Argane! Știi să mă atingi la coarda sensibilă.

ARGANE: În altă viață am fost amazoană combinezoană. Fac și eu tot ce pot ca să nu uit. Încerc...Noapte bună, Bertrandt! Lumina! Pa!

Scena 4

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Obsesia pentru perfecțiune a fost blestemul meu... M-am hotărât să devin mamoș când aveam șase ani sau poate chiar cinci. Încă de pe vremea când cei de vârsta mea se jucau cu lopățica la groapa de nisip, atent supravegheați de cohorta de cloști pensionare, am avut de luat hotărâri foarte, foarte grele, chiar imposibile... Să nu credeți cumva că asta nu te marchează, că nu îți mutilează definitiv sufletul inocent ca o coală neîncepută de dictando... Care copil normal credeți că și-ar pune cu ardoare ca obiectiv, de la vârsta aceea fragedă și total inocentă, să se benocleze toată viața într-o scorbură, fie ea și roz, când își privește mirat degețelele firave și translucide în plin soare? Unul tâmpit ca mine, desigur, unul "oli" și foarte tâmpit...

ARGANE: Bertie!!!

BERTRANDT: ...Dacă mi-aș fi propus să devin maestru vidanjour, astronom, chiar și agent de curățenie ori de pariuri, aș mai fi fost de înțeles. Câmpul de investigație și de acțiune e mult mai larg, chiar infinit aș îndrăzni să afirm din proprie experiență și, în plus, universul nemărginit ori cel semifinit suferă de cu tot felul de alte ciudatetransmisibile boli... "Ceasul rău, pisica neagră, universul e o coardă!" - vorba cuiva care-a spus-o...

Degeaba s-au străduit ani în șirbina intenționatele mătușile mele coclite să-mi abată gândurile negre și să mă direcționeze înspre o viață de persoană consacrată, cu clondire întregi de agheazmă aruncate discret pe mine în toiul somnului și tone de viniluri cu cântece gregoriene... Hotărârea mea era de nestrămutat - mamoș, mamoș, mamoș, cel mai bun desigur, așa cum alții aspiră să devină mari cântăreți de operă ori de muzică populară...

ARGANE: Bertie!!!

BERTRANDT: ...Îmi descoperisem subit această pornire nefirească, imediat la două zile după aceea, frământând noroiul amestecat cu iarbă, rămas pe ghetetele noi după o ploaie năpraznică, cu un cuțitaș bont de plop și, din acel moment, nu am mai avut decât acest ideal pentru materializarea căruia nu am mișcat nici măcar dintr-o singură pleoapă și care, nu știu nici astăzi de ce, a ținut până la fix treizecișisase de ani, când unei doamne respectabile (Molli sau Tutzy, dacă nu mă înșel - iertate-i fie păcatele cele cu voie și mai ales cele de fără de voie cu imberbii din parcuri!) i s-a făcut milă de stârpitura neîmplinită din mine și m-a lăsat să mă zgâlțâi nestingherit deasupra cotlonului ei greu încercat până a adormit sforăind ca un tractor SD 804, modelul îmbunătățit...

Laurențiu Budău

Dimineața m-a întrebat evlavioasă, înainte de a-și face rugăciunile pe pernuta tocită de satin, dacă seara trecută am mai stat mult să mă holbez cu lanterna și asta a fost chiar tot, tot, tot...

ARGANE: Bertie, dragule, obsedatule din fașă, aici erai? Du-te dragule și taie iepurii din cușca de sus, că ieri l-am văzut pe motanul bătrânelor Ecrin (da, ăla care ne-a distrus și piticii de grădină fluorescenți) cum se coțobăia de zor cu ei... înțelegi, da? Da? Bertie!!!

BERTRANDT: Sărută-mă, Argane, cât încă nu am mâinile pătate de sânge și puf! Sărută-mă cât să am încredere să înfăptuiesc o crimă în serie de dragul tău... E ascuțit rău cuțitul?

ARGANE: Fii solemn! Ce-ți veni?! Lasă-mă! Poate ne vede cineva.

BERTRANDT: Aici?! ...Fii serioasă!

ARGANE: Mai întâi iepurii, iepurașii, Bertie! Nu vreau să-i mai văd pe perverșii ăia destrăbălați! ...Vrei să-i tai eu?

Scena 5

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Bună dimineața, Argane!

ARGANE: Bună dimineața, Bertrandt, criminalule! Spală-te, spală-te temeinic pe dinți! Freacă-te!

BERTRANDT: Spune-mi, ce-i cu prostia asta de scrisoare pe care mi-o tot agiți în față ca pe un evantai chinezesc de dugheană, spune-mi ce-i cu prostia asta?

ARGANE: Mai bine, spune-mi tu. Vezi doar că pe ea scrie foarte clar "Pentru tine!"

BERTRANDT: Și de unde să știu eu că acest "Pentru tine!" e de fapt pentru mine și nu pentru tine?!

ARGANE: Bună întrebare, țuțurel, dar să știi că nu mă duci. Sunt unsă cu toate alifiile, chiar și cu untură de bursuc răzvrătit.

BERTRANDT: Sunt convins. Dacă ai pentru toate cel puțin câte o explicație logică, nu văd de ce n-ai avea și pentru scrisoarea asta buclucașă una ori poate chiar două, ori, de ce nu, o serie completă...

ARGANE: Crede-mă, n-am! Vrei să dăm cu banu'? Și apoi nu pare nicidecum o farsă, nu seamănă defel cu scrisul meu aristocratic de cameristă, țuțurel.

BERTRANDT: Manus manum lavat... Scrisul sacadat al unei mașini nu poate nicidecum concura cu aristocratica eleganță a scrisului de mână... Potolește-te... E jenant să-mi tot spui țuțurel în sus, țuțurel în jos, chiar dacă nu se găsește nimeni să tragă cu urechea lipită de colț.

ARGANE: Ce, vrei să sar coarda?! Liniștește-te, țuțurel, pentru mine e foarte reconfortant... Da, da, deschide-o! Dacă eziți, înseamnă că te simți într-adevăr cu musca pe căciulă. Ai mai cunoscut pe cineva cât ai fost internat la sanatoriu? ...Te simți, nu-i așa, cu musca pe căciulă?

BERTRANDT: Tî! Ştii bine că nu-mi place defel să umblu acoperit. Ştii bine că nu-mi place defel să transpir.

ARGANE: Na-na-na-na-na! Deschide-o odată sau o fac eu!

Scena 6

(Bertrandt, Argane)

ARGANE: "Ascultă, tipule! Să nu crezi că poţi fi de negăsit, chiar dacă te-ai pitit în gaura aia puturoasă de şarpe alpin. Nu-mi pasă de depresiile tale reale ori inventate şi, ca să fiu aşa cum îţi place ție, adică sincer, chiar mă doare într-un loc dosnic de ele... Contractul rămâne contract şi nu vreau ca, din cauza hachiştelor tale ciclice şi total previzibile desigur, să rămân şi de data asta cu concertele suspendate... Sunt tot soiul de metode de a te determina să te reîntorci la muzică. La adevărata muzică. Nu încerca să mă faci să ți le redescopăr... Ce-a fost cu tentativa aia penibilă de înscenare a propriei tale sinucideri? Ha?! Mă dezamăgeşti, mister Perfectto, după toate câte am făcut, construit şi aranjat pentru tine. (Aici ar trebui să urmeze o enumeraţie, dar ştii că sunt un băiat fin, poate prea fin, încât am început să mă tocesc singur de imperfecţiunile cotidianului tău...)

Credeam că ai o imaginaţie mult mai bogată şi proaspătă decât a mea. Aştept, de urgenţă, să iei legătura cu mine sau cu Tick Pearson. Te avertizez, răbdărica mea e pe sfârşite. A trebuit să cheltui o avere frumoşică cu detectivii de la Amprents până să dau de tine, dar, în fine, am slavă Domnului de unde să recuperez... Ce dracului eşti atât de ciufut?! Eşti în culmea gloriei, de ce vrei să dai cu piciorul la absolut tot, la tot ce-am clădit, la tot ce-am construit împreună?!

Ce ți s-a mai năzărit, așa deodată?! Să ieși din cursă când încă se calcă publicul în picioare pentru a mai pune mâna pe un bilet la concertele tale (pe care, fie vorba între noi, ştii că le consider nişte elucubrații jalnice), unde brigada de poliție călare este întotdeauna nevoită să intervină pentru a face ordine la intrari, este un semn clar de debut furtunos de alzheimer... Dacă nu te gândești la cariera ta, gândește-te măcar la liota de femei obsedate care te urmărește cu înverșunarea unui harem în toate turneele tale...Gândește-te la Cellia căreia i-ai dat vagi urme de speranță și care a renunțat definitiv la Metropolitan în favoarea ta și a carierei tale... Ce femeie!!! Mai rar! Mai gândește-te, dar nu, nu prea mult. Programările încep din septembrie, pe 19. 19. 19. 19. Reține acest număr. Notează-l undeva în creierul tău micuț și ahtiat după zdrențele libertății. Ai timp destul până atunci să exersezi, dacă mai poate fi vorba de exersare la un tip atât de dotat pentru muzică: "VRĂJITORUL INIMILOR ALBASTRE" "VIOARA ÎNARIPATĂ", "BALSAMUL LUI ORFEU", "ARTILERIA GREA A VIORII", "AMBASADORUL CELEST A LUI MOZART" etc, etc., etc. și alte asemenea rahaturi. Da, nu-ți mai da ochii peste cap, vrăjitorule, că te cunosc de acum mai mult decât pe mine, toată media vuieste. E vorba despre tine, despre cine

Laurențiu Budău

---

altcineva, Perfectto.

Silver Boy.

P.S. N-o mai fă pe nebunul, te rog, de dragul vremurilor fericite de altădată. Cruța-mă să-mi încarc anemica conștiință cu vreo faptă josnică. Sun-o măcar pe Cellia sau caută-ți un duhovnic calificat!”

Scena 7

(Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Nu trebuia, în niciun caz, s-o desfaci. E clar că-i o greșeală și nu una mărunță. Să i-o returnăm de îndată aiuritului ăluia de Stips. Fă-mi, te rog, niște pap sau știi ce, mai bine s-o aruncăm în șemineu...

ARGANE: De când cu frământările astea globale se rătăcesc zilnic câteva zeci de mii de scrisori. Dacă s-ar fi găsit vreunul cu fantezie, încă de la începuturi, să-și tapeteze acoperișul și pereții exteriori cu ele, ar fi existat (prin puterea imitației, firește) cel puțin un orașel de mărime medie de formula asta... Îți dai seama ce impact turistic ar fi avut? Toți ageamiii s-ar fi îngrămădit ca la urs ca să scormonească prin poveștile astea pierdute, căci se știe că uitatul prin gaura cheii e sport universal valabil acceptat.

BERTRANDT: Bați câmpii. Nu mi-ar fi plăcut defel să locuiesc într-un asemenea loc și apoi gândește-te, madam, la incendiile spontane care ar fi izbucnit... Bieții de pompieri n-ar fi avut o secundă răgaz, ar fi alergat de colo până colo până s-ar fi... Teoretic e frumos, practic e un dezastru. Prefer pustietatea asta plină de stânci colțuroase... De altfel și medicul curant e cam de aceeași părere.

ARGANE: Se pare că singurul atu al acestui loc e aerul.

BERTRANDT: Dacă n-ar intra din când în când în ecuație crescătoria de vulpi cu miasmele ei de orhidee pătrunzătoare.

ARGANE: Nu se pune... Știi, mă gândeam ce-o fi cu Cellia asta? Trebuie ca să fie ceva de capul “tipului” de vreme ce i-a sucit mințile până-ntr-atât de a tăiat-o pe arătură găsculița din haremul de la Metropolitan.

BERTRANDT: Treaba ei, treaba lor. Nu e treaba peștilor să judece peștii... Ce facem totuși cu scrisoarea?

ARGANE: Chiar suntem obligați să luăm în seara asta o hotărâre?

BERTRANDT: Adu-mi desertul!

ARGANE: Eu sunt desertul!

BERTRANDT: Noapte bună, Argane!

ARGANE: Fi-ți-ar gura aiurită, Bertrandt!

Scena 8

(Bertrandt, Tilly, Anere, Rita)

RITA: Mulțumim pentru iepurii de casă, domnule Bertrandt, demult n-am mai avut asemenea delicatese.

ANERE: Mulțumim și pentru scrisori, domnule Bertrandt. Dacă nu le-am primi în fiecare lună, cred că Tilly și Rita ar muri de îngrijorare. Eu nu, căci nu mă las așa ușor păcălită.

TILLY: Iodlere și işlere! Mulțumim, mulțumim pentru vizită, domnule Bertrandt...Ce șpilhozei remarcabili, care vă pun în evidență pulpele bronzate la bec... Și cămașa care stă să pocnească!

ANERE: Tilly! Fii demnă! Menopauza e un cuvânt care pentru tine n-a însemnat chiar nimic? Potolește-te, pentru numele lui Dumnezeu!

TILLY: Chiar dacă nu vă e chiar lesne să urcați până aici, mai poftiți, mai poftiți pe la noi cât încă mai ține zăluda asta de vreme.

BERTRANDT: Desigur, desigur, doamnelor-domnișoare. Dacă n-aș fi atât de ocupat, aș trece pe aici zilnic, uneori chiar și de nouă ori.

ANERE: Ocupat?! Noi nici nu mai știm cum să ne umplem timpul. Împletim în neștire căciulițe și botoșei din păr de capră (căci știi desigur că avem două capre de rasă pe care le tundem regulat, sub formă de tablă de șah, cu foarfeca de mână), apoi deșirăm tot și o luăm ușurel de la capăt fără să crâcnim. Bineînțeles că același model cu brazi stilizați, desigur. Consecvență, da, față de tradiție. Doi pe față doi pe dos... Cu ce sunteți atât de ocupat și de preocupat, dacă nu vă e cu supărare, domnule Bertrandt? Dați-ne o idee! O vagă și minimală idee.

BERTRANDT: Mă ocup cu gândurile. Le frământ ca un brutar, de tavan, cât e ziua de lungă și tot nu ajung să le dau de capăt... Credeți că ar trebui să mă inițiați în tainele împletitului?

TILLY: Mai încape loc de întors?

RITA: Ce drăguț, dar nu. Talentul introspectiv masculin nu trebuie în niciun caz irosit. Nu, nu. Împletitul e o îndeletnicire prea feminină și, în plus față de noi, se pare că beneficiați de un tavan foarte lustruit... Dacă vreți, putem să vă împletim un ilic la comandă. Data viitoare, promit să vă întâmpinăm cu o delicioasă plăcintă din resturi de iepure fierte în vin.

BERTRANDT: Mulțumesc, sunt vegetarian sau ceva care se termină cu "rian".

ANERE: Asta explică multe.

RITA: Chiar totul.

TILLY: Iodlere și işlere! Aș fi fost în stare să jur că Stips e un mincinos. E cel mai mincinos pârțâit pe care l-am cunoscut vreodată. Spunea că te-a văzut, înainte de sărbători, găfâind cu o pulpă afumată de porc în brațe. Ce porc.

BERTRANDT: Pe atunci nu eram... V-ați gândit vreodată să vă organizați într-un grup cameral? Colinde, colinde! V-ați gândit vreodată să vă organizați într-un cenaclu?

RITA: Vai, dar nu cumva ai înțeles că... Nu contează, vă punem la pachet, pentru drăguța de Argie. E atât de tristă ca o babă super comunistă.

TILLY: Tot timpul e tristă ca o babă super comunistă, cu toate că sunteți un bărbat arătos și cu prohabul generos. Șpilhozeii ăștia gata-gata să pocnească sunt o dovadă destul de elocventă.

BERTRANDT: Colinde, colinde! Suferă de o miopie avansată. Din cauza asta nu deținem nicio oglindă credibilă în proprietatea noastră.

ANERE: Foștii noștri bărbați erau niște pocitanii încrâncenate care, când scoteau apa colorată din ei, se puneau pe ciuci, ca femeile, cât despre îmbrăcăminte erau foarte conservatori. Mai conservatori decât niște ciocli... De asta n-am păstrat nicio fotografie cu dinșii.

TILLY: Da, da, de-abia acum mi-am dat seama... are o tristețe atipică.

BERTRANDT: Cine, Argane?!

TILLY: Nu, distinsa mamă a ei. Tot nu aveți copii, nu-i așa? Tot nu aveți pentru cine să cumpărați cofraje de ouă Kinder de sărbători, nu-i așa?

RITA și ANERE: Tilly!!!

BERTRANDT: Înainte de a urca până aici, n-aveam. Dacă au apărut ceva noutăți între timp aș putea să mă întorc, înainte de apus, să confirm.

TILLY: ...O fi din cauza altitudinii. O cură la mare depărtare e întotdeauna binevenită. Dacă sunteți interesați, v-aș putea recomanda să ardeți niște ierburi amestecate cu păr de capră sută la sută natural. Trebuie numai să puneți cenușa într-un săculeț sub lenjerie și să sloboziți, înainte de răfuială, câteva incantații. Numai să fiți ferm convinși. Asta este condiția.

RITA și ANERE: Tilly!

RITA: Spune-mi, Bertrandt, acum câteva nopți, înainte de eclipsa de lună, s-au auzit dinspre hambarele alea părăsite niște scârțâituri parcă trimise din iad.

ANERE: Și niște urlete.

TILLY: Scârțâituri și urlete!

RITA: De fapt erau urlete și scârțâituri, deși nu pot să jur că erau chiar în ordinea asta.

BERTRANDT: Desigur, vi s-a părut.

ANERE: La toate trei deodată?! Lasă-mă!

TILLY: ...Când cobori, n-ai vrea să treci pe acolo? Să arunci, să zicem, un ochi avizat. Cine știe ce vagabond lipsit de igienă s-o fi pripășit.

ANERE: ...Să nu fie cine știe ce sataniști, din ăia pe choppere!

RITA: Ai văzut câte să întâmplă. N-am vrea ca data viitoare, când mai apari cu șpilhozeii ăștia sexi, să ne găsești căpățânile aliniat indecent pe pervaz. Dacă vezi ceva suspect, dă-ne un semn.

TILLY: Putem să contăm, nu?

Scena 9
(Bertrandt, Argane)

ARGANE: În sfârșit!... Ești numai bun de trimis după aia cu coasa. Până acum jumătate de oră s-a învârtit un elicopter din ăla mic pe care scria Amprents, la doar câțiva metri deasupra cabanei, de a desprins obloanele din tâțâni, ba chiar și câteva plăci de ardezie din acoperiș. Nu părea să fie nicidecum de la poliție (dracul să-l ia!), căci, imediat cum am ieșit cu pușca cea veche pe verandă, a șters-o fără urmă, nu înainte de a scăpa o mică lădiță de care n-am avut curajul să m-ating... Orice-ar fi fost nu pare lucru curat și cred c-ar fi bine să raportăm, fără ezitare, autorităților întâmplarea.

BERTRANDT: Unde e lădița?

ARGANE: Atât ai să spui "unde e lădița"?! Nu vezi că tremur toată după cutia de calmante pe care am vârat-o adânc în mine... Râzi, da? Râzi?! Încă de când te-am luat, am știut că nu faci nici două parale și că-mi pierd inutil vremea și aspirațiile nefeciorelnice cu tine. Visam să mă mărit cu un om însemnat, făcut să cucerească universul și iată cu ce bicisnic m-am pricopsit... M-ai dus, Bertrandt, m-ai dus!

BERTRANDT: Gura, sparto! Gura, spartano!

ARGANE: Tonul! Să nu îndrăznești... Sunt o ființă slabă și ai datoria elementară, de soț fără patalama, să mă aperi... Grea, grea, da tot am adus-o în casă, doar nu era s-o las să zacă sub ploaia asta mărunță. Măcar cu atât să ne pricopsim și noi după stricăciunile provocate acoperișului. Dacă vor veni so recu-pereze, putem să deschidem și noi melița.

BERTRANDT: Asta e?! Presimt că lada asta aparent inofensivă o să ne despartă... Arunc-o în prăpastie! Deschide ușa!

ARGANE: Mă opun categoric. Orice obiect găsit pe proprietatea noastră se cheamă că ne aparține. Asta scrie la lege și, după cum prea bine știi, în cătunul nostru legea, chiar dacă uneori pare puțin cama dracului, e sfântă de-a binelea. E menționată și în imn ca drept "Sfânta Fărădelege!" De altfel și pe asta scrie "Pentru tine!" Vezi? ...Ce vrei mai mult?!... Ce ai? ...Nu te-am mai văzut niciodată atât de furios. Blegule!

BERTRANDT: Ți se pare. Tot ceea ce vine din exterior mă irită. Tot. Știi bine de ce ne-am retras aici!

ARGANE: Amintește-mi!

BERTRANDT: Crezi că mai este cazul?

ARGANE: Amintește-mi!

BERTRANDT: Mă foarte abțin.

Scena 10
(Bertrandt, Argane)

ARGANE: Chiar îți mai aduci aminte cum ne-am cunoscut, Bertrandt?

BERTRANDT: Bineînțeles, îmi aduc, cum să nu-mi aduc aminte, Argane.

A fost acum două veri.

ARGANE: Ierni, Bertrandt, ierni și erau trei.

BERTRANDT: Erai atât de frumoasă și purtai o rochie strălucitoare!

ARGANE: Eram?! Toată viața am purtat doar pantaloni negri cu vipușcă, mulați desigur, ca să atragă atenția... Aveai un aer atât de pierdut. Parcă voiai să fugi de ceva sau de cineva... Erai îmbrăcat într-un halat mov, de spital și aveai o vânătaie imensă la ochi... Aveai tălpile goale ca Woody Allen. Mare noroc ai avut, băiete, cu pasiunea asta secretă a mea pentru podomanție. Cu tălpile alea zdrențuite și pline de noroi m-ai cucerit, cu tălpile.

BERTRANDT: Și tu cu rochia aia dementială prin care ți se vedeau chiloții cu șnur! ...Și de-abia acuma mi-o zici? Dacă știam, mă descălțam mai des. Credeam că te-am cucerit cu spiritul meu, cu aura...

ARGANE: Era să spun o prostie. Imediat mi-am dat seama că ești al nimănui... tot după tălpi. Imediat. Prea aduceai a față de câine jigărit. Chiar și mirosul tău aducea pe atunci cu cel al unui câine jigărit... Prea mergeai pe mijlocul străzii. Prea erai parcă din altă operă. Nici nu știai prea bine cum te cheamă. Eu te-am botezat, Bertrandt. Scuze. Nu mi-a venit alt nume în cap pe moment... Sună cam incestuos, dar îți sunt și nașă și amantă în același timp.

BERTRANDT: Niciodată nu m-am dat în lături din fața căsătoriei cu propria nașă, numai că n-ar mai fi avut cine să ne țină în spate lumânările.

ARGANE: Le-am fi putut pune pe un suport sau într-o găleată cu nisip.

BERTRANDT: De ce te crizezi? Știi doar că te-am cerut de nevastă, podomanță, de enșpe ori. Ar fi fost suficient să spui, măcar o dată, da.

ARGANE: Mai precis de două ori... Înțelege, nu pot să port tot timpul darurile la mine ca pe niște sarsanale de rezervă... Nu pot, frate, să pronunț un da oficial în fața unui ins fără acte... Nu pot să spun da în fața unui om fără trecut și fără... De fapt, cred că nici nu sunt în stare să pronunț cuvântul ăsta... De fapt, cred despre acest cuvânt că, încă, nici nu a fost inventat pentru mine și pentru albine...

BERTRANDT: Exact ca și propria mea persoană. Ce coincidență. Nici ea nu este în stare să pronunțe „nu-nu-nu” și „bu-hu-hu”.

ARGANE: Mai ales „bu-hu-hu”, cu toate că ești ursuz ca o bufniță. Am remarcat. Suntem atât de incompatibili. Mult prea incompatibili. Ca plus și minus. Ca terchea și cu berchea.

BERTRANDT: Acum că am stabilit clar cine este „bu-hu-hu”, hotărăște tu cine este „plusul”, cine este „terchea”... Vezi că-am pornit cronometrul... hotărăște tu!

ARGANE: Las-o baltă! E o responsabilitate prea mare, chiar uriașă. Dacă aș încerca să mă metamorfozez într-o balanță mincinoasă, spune-mi, ți-aș fi mai pe plac? Hai, nu te îmbufna. Să uităm tot... Stai, unde pleci? Nu desfacem, totuși, lădița asta buclucașă?

BERTRANDT: Știi ce conține. Un pașaport elvețian cu moaca mea și numele altcuiva, zece carduri, ceva cash, un carnet de cecuri, un bilet de avion, un telefon de ultimă generație gata încărcat... și o agendă.

ARGANE: Exact!!! ...De unde știi? ...Ești clarvăzător? Spune-mi că ești... ai dezlegare parțială... Minte-mă frumos!

BERTRANDT: Poate am să încerc cândva, dar, acum, stai, stai liniștită. Relaxează-te! Dă-mi pelerina roșie, poate mă întâlnesc cu vreun cumătru lup...Cronometrează. Mă întorc în cel mult două ceasuri, maxim cinci.

ARGANE: Am mai găsit și un costum, o cămașă și o pereche nouă de pantofi.

BERTRANDT: Negri. Numărul 43, desigur... 43?

ARGANE: 43. De unde... Ți s-a urât cu binele? Ce faci? Unde pleci pe vântoasa asta?

BERTRANDT: Până la hambarele părăsite... Nu auzi muzica?

ARGANE: Ce tot bâigui? Fii serios! Dacă răcești, te tratezi singur! Ai înțeles?

BERTRANDT: Sigur, blândo... Mai ai rochia aia dementială?

ARGANE: Da.

BERTRANDT: Arunc-o!

Scena 11 (Bertrandt, Argane)

BERTRANDT: Împutită a fost noaptea care a trecut!

ARGANE: Nu știu de ce, dar e prima oară când intru în rezonanță cu tine. Foarte, foarte împutită, deși a bătut toată noaptea vântul... Furtună de mai, ce mai! Schimbă-ți odată hainele astea fleșcăite!

BERTRANDT: Toate duhurile alea de la crescătoria dezafectată de vulpi, Argane, toate. Nu mai am rezistența de altădată, rezistența de care eram atât de mândru... Nici vânturile de mai nu mai sunt atât de eficiente ca altădată... Parșivele.

ARGANE: Duhori, duhori, duhori... Mi-au intrat peste tot, până și sub unghii, atât de adânc încât îmi vine să mă dezbrac de piele ca de o cămașă sli-noasă. Să plecăm de aici, să fugim Bertrandt!

BERTRANDT: Îh! Sărută-mă, Argane!

ARGANE: Știi că nu ești pretențios! Cel mult, prețios. Sărută-mă tu, tu Bertrandt sau mai bine sărută-te singur, că doar tu ești acela care s-a întors de pe coclauri! Domnule Ulise! Molăule!

BERTRANDT: Cândva șampania era preparată și din struguri... Ah, vulpile astea... Sunt atât de epuizat, Penelope a mea, ca o batistă stoarsă, de parcă aș fi cântat chiar eu.

ARGANE: Tu?! Doar la fluierul piciorului... Ești tot atât de dotat pentru chestia asta cu scârțâitul ca un asin pentru levitație... Măcar de l-ai fi prins pe individ, măcar de l-ai fi încătușat.

BERTRANDT: Am alergat toată noaptea cu cătușele după el, când înaintea când în spatele lui... ce vrei mai mult?

ARGANE: Trombonistule. Trebuia să te străduiești mai vârtos. Să fii alergat și la stânga și dreapta lui. Să fii alergat și în locul lui. Să fii făcut tot ceea ce ar fi trebuit să facă el, astfel încât să-l anulezi, să-i iei definitiv maul. Așa ar fi fost corect. Pune-te în locul meu. Sunetele astea tembele o să mă omoare, încetul cu încetul, de inimă.

BERTRANDT: Da' de ce atâta grabă?! Am auzit că bolile astea de inimă sunt unele din cele mai boierești boli, iar trecerea în neființă cu ajutorul lor e chiar o adevărată binecuvântare.

ARGANE: Să mă ferească cerul de o așa binecuvântare... Prefer mai bine să-mi bag unghia-n gât, ori să mă arunc, ca o batistă de dantelă în hâu, de scârba vreunui nas falnic. Măine, de fapt azi, să sperăm că nu va fi o zi la fel de minunată ca noaptea care-a trecut...

BERTRANDT: Dă-mi un prosop! Nu ăla sintetic! Zgârie!

ARGANE: Freacă-te și taci! Muzica aia pe care ai auzit-o venind dinspre hambare am auzit-o până la urmă și eu, dar de-abia la o jumătate de ceas după ce-ai plecat. Suna foarte, foarte nasol. Urâsc viorile... cât despre scripcari ce să mai vorbim. Se spune că, odată, într-o noapte fără lună, unul dintre aceștia s-ar fi prăbușit într-o groapă adâncă în care căzuse, cu puțin timp înaintea lui, un lup sur. De frică, lăutarul a început să cânte, fără încetare, cu foc... Peste trei zile, când în sfârșit și-au adus aminte rudele de el, au dat de groapa în care nenorocitul cânta la singura coardă care îi mai rămăsese întreagă, față în față cu lupul căruia îi picau ochii în gură de somn...

BERTRANDT: Ai auzit-o și tu, Argane? Și care-i poanta?! Te referi la interpretare, nu? Folclor!... Atunci, acum ești convinsă că nu sunt un nebun iremediabil.

ARGANE: Foc, foc! ...Nu chiar. Convinge-mă!

BERTRANDT: Ba da, una spui și alta raționezi... dar te prefaci ca să mă protejezi.

ARGANE: Apă, apă! ...De cine, Bertrandt, de cine?!

BERTRANDT: Hai nu te prosti, bineînțeles că e vorba de persoana ta. Ai un mod foarte special de a-ți arăta afecțiunea.

ARGANE (bolborosește muzical): Apă, foc! E tot atâta afecțiune necondiționată între noi ca între un agent de ecarisaj și obiectul activității sale. Puah! ...Măine, mâine am să mă încerc să mă abțin. Să mă abțin? Să nu mă abțin? Foc, apă! Cine știe ce gogomării am să fiu în stare să debitez urechilor tale, mâine... Da, da, numai mâine nu-i poimâine... Am să mușc pernele într-un unghi perfect, la 45 de grade, numai ca să fiu o soție desăvârșită, numai să te fac pe deplin fericit.

BERTRANDT: Perfect la 45 de grade?... Ca la început, literato?

ARGANE: Da, exact ca la început, când am pornit-o de la lingură, înainte de a avea tu accidentul, blestemăția aia care m-a făcut să nu-ți mai pot spune, cu destulă convingere, cuvinte porcoase sub așternut.

BERTRANDT: Taaaci!

Scena 12

(Bertrandt, Tilly, Anere, Rita)

BERTRANDT: Paganini n-a fost niciodată un om cu scaun la cap ori vreo poartă dărăpănată de mănăstire. Toată viețișoara lui a mâncat, a băut și și-a făcut mendrele cu cine, unde și pe unde-a vrut... De altfel, niciunui violonist care se respectă, scaunul la cap nu face bine. Toiagul la cap face foarte bine. Niccolò Paganini, sau mai pe scurt Pag...

RITA: Naș fi putut bănuî în veci că avem un vecin atât de rasat.

ANERE: De la înălțimea asta toți vecinii ne păreau a fi niște aschimodii, niște prostănaci agreabili.

BERTRANDT: Ordinarele riscuri ale habitatului extrem, domnișoarelor - doamne... La altitudinea asta, termenele de comparație depind de extrem de multe variabile.

TILLY: Sunteți... ești prea îngăduitor. Spune-mi, ai remarcat că, de când ai venit aici pentru ultima oară, ți-ai lăsat plete? Parcă și degetele ți s-au mai lungit... Cum de unde știi? Nu scap niciun motiv lugubru ca să te studiez în amănunțime. Sunt, de fapt, inofensivă nu intempestivă. Numai gura asta nerujată e de mine... Ești blond natural?

BERTRANDT: De fapt, care era tema discuției noastre libere?

RITA și ANERE: Tilly!!!

TILLY: Pumnii în gură nu prea ajută la socializare, fețelor dosite. Măcar eu spun ce gândesc.

ANERE: Gândești?!

BERTRANDT: Craiul ăsta e motanul dumneavoastră? Mi se pare foarte inactiv. Nu iartă nimic din ce prinde.

TILLY: Animalele simte (sic!) oamenii buni... Te referi, cumva, la șoareci?

BERTRANDT: Și la ei, dar nu într-un mod foarte special. Pasiunile mele îndopate cu heliu se nutresc spre altceva.

RITA și ANERE: Ce anume?

BERTRANDT: Intraductibil. Indefinibil. Glorificabil.

ANERE: Nu contează. În casa asta toți toarcem non-stop. Mai ales el. De altfel l-am și poreclit Torcălăul.

BERTRANDT: L-ați poreclit?! Și care e numele lui de fapt?

TILLY: "Pisică", care să fie... e la mîntea cocoșului.

BERTRANDT: Jucați tare, domnișoarelor-doamne, prea tare pentru mine. Măcar dacă am fi jucat poker. De altfel nici nu înțeleg prea bine de ce-mi pierd vremea pe aici.

RITA și ANERE (iritate): Nici noi.

TILLY (relaxată): Ești atât de subtil încât o să te înțelegem de-abia la întrecerea porcilor zburători. Se vede că ești specializat în dodii cu strungăreață.

RITA: Decât în rodii mai degrabă-n dodii, surioarelor.

TILLY: Argane în ce e specializată? E specializată în ceva?

Laurențiu Budău

BERTRANDT: Da. În făcut sex cu creierii mei, în asta este specializată. E profesoară. În curând își va da doctoratul.

RITA: Orice femeie, înainte de a ști, bănuiește. Cu toate suntem specializate în făcut sex cu creiere bărbătești. Păcat că ai noștri n-au mai rezistat ca să confirme.

Cotoiul Ecrinelor miaună lung ca sirena lui Vasile Roaită, înainte de a fi împușcat, cu suficientă tragere de inimă, de către copiii capitaliști.

RITA și ANERE: Cred că știi, cred că bănuiești de ce te-am chemat cu tulinicele.

BERTRANDT: Chiar bănuiesc, doamnelor-domnișoare, chiar știu.

TILLY: Se vede că n-a lustruit degeaba tavanele pe unde-a trecut...

RITA: Chiar așa, de ce crezi că te-am chemat? Doar nu pentru furorile șpilhozenilor... în niciun caz.

BERTRANDT: Ok, mă declar înfrânt. Știu că nu știu că știți!

ANERE: Am vrea să te rugăm să nu mai încerci să-l fugărești pe vagabondul acela de la hambarele părăsite. E atât de imaterial, aproape ca o idee... Felicitări! V-ați sincronizat mișcările perfect până acum. Mai precis, tu ți-ai sincronizat mișcările ca să intri în ritm cu el. Tot timpul când îl fugăreai se auzeau numai două tălpoaie: duf-duf! leap! leap!...

RITA: Ba nu! Se auzea: duf-leap! duf-leap!

TILLY: Greșeală! Leap-duf! Leap-duf!

ANERE: În fine, a început să ne placă muzica lui, chiar am început să fim un picuț dependente.

BERTRANDT: Sunteți sigure?

RITA, TILLY și ANERE: Absolut!

ANERE: Dacă-i vei face un rău, oricât de mic, te vom urî pentru asta.

TILLY: N-ai vrea să afli cu câtă ardoare poate urî clanul greu încercat al Ecrinelor. Dacă ar mai putea să depună mărturie, foștii noștri soți ți-ar putea relata tot felul de istorioare care să-ți facă frumosul păr cârlionțat măciucă. De altfel, conform rapoartelor, toți trei au murit cu părul făcut măciucă.

Sunet de lanțuri putrede, târșăite pe o dușumea murdară de piatră.

RITA: Asta e. Ne naștem pe rând, dar murim pe sărite

BERTRANDT: Un permanent gratuit, gen Bob Marley, reprezintă întotdeauna o binecuvântare pentru gloria celor prematur decedați...

TILLY și ANERE (intonează dietetic): Gloria! Gloria!

RITA: Fetelor! Întotdeauna, domnule Bertrandt, dacă ați observat cumva, un look extravagant de felul acesta aduce, purtătorului său legitim, ceva foarte special.

ANERE: Gata cu pălăvrăgeala, tinere! Ia pulpa asta sărată de capră și du-i-o!

RITA: Ia și pledul ăsta împletit!

TILLY: Din partea mea, du-i duzina asta de chibrituri și cutia asta de tabac englezesc, nu înainte de a-l atenționa blând că fumatul dăunează grav sănătății. Poți să-i ții și o scurtă prelegere despre efectele dăunătoare ale nicotinei.

ANERE: Totuși, fără exagerări!

BERTRANDT: Îmi pare rău că trebuie să v-o spun, dar Argie a mea are cu totul alte vicii...

RITA: Să și le păstreze. Nu ne interesează defel infatuările ei de prost gust.

BERTRANDT: E totuși soția, pardon, amanta mea oficială. Cum puteți să discutați așa despre ea?

RITA și ANERE: Cu limbile. Cu ajutorul și grație aparatului vorbirii din dotare.

TILLY: Credeam că ai înțeles de la început că darurile sunt pentru vagabond, pardon, pentru artistul altruist.

ANERE: Surorile Ecrin știu să susțină cultura, adevărata artă... Asta să nu i-o spui, o să subînțeleagă.

RITA: Spune-i că obiectele sunt din partea unor admiratoare cunoscătoare și că am fi în culmea fericirii să rămână în cătunul nostru cât mai mult timp.

ANERE: Spune-i că-l așteptăm bucuroase la ceai.

TILLY: Întreabă-l, discret, dacă nu e cumva însurat.

TILLY și ANERE (intonează și mai dietetic): Gloria! Gloria!

ANERE: Hai, pa! Mult pa!

Scena 13

(Bertrandt, Argane)

ARGANE: Ce noapte minunată! Ce noapte de vis!

BERTRANDT: Ce noapte de coșmar! Brr!

ARGANE: Aerul devenise atât de înmiresmat! Eu, atât de ușoară! Ca o buburuză cu șase puncte!

BERTRANDT: Animalele! Cred că, deodată, toate vulpile astea au fâtat câte șaptezeci de pui. Și pentru cineva dotat cu o modernă mască de gaze i-ar fi fost aproape imposibil să reziste. Sunt plin de noxe, sunt plin de otrăvuri... Când am făcut duș, m-am frecat intens cu piatra ponce peste tot, încât am devenit o mare rană.

ARGANE: Nici nu... nici nu cred că mă voi atinge de apă, cel puțin două săptămâni, ca să nu șterg de pe mine mireasma iubirii... O, Bertrandt! Realule!

BERTRANDT: Of, Argane! Sugativă!

ARGANE: Seducătorule, magicianule, vrăjitorule! M-ai adus până în al nouălea cer! Am depășit toate frontierele cunoașterii, toate barierele, toate limitele imaginației.

BERTRANDT: Mă simt ca Orfeu care a coborât în infern! Tare aș vrea să

Laurențiu Budău

---

uit totul, mă rog, aproape totul. Neg.

ARGANE: Ce negi?

BERTRANDT: Nu neg nimic, spuneam că ai un neg.

ARGANE: Posibil. Nu se spune neg, se spune aluniță. Și Marilyn Monroe avea una de asta deasupra buzei... dar era măsluită, era făcută cu creionul dermatograf.

BERTRANDT: Continuă! Curaj!

ARGANE: Am să notez noaptea asta pe o broderie strălucitoare pe care am s-o atârâ la intrare. Să afle toată lumea cât am fost de fericită cu tine, iubitu-le...

BERTRANDT: Dacă m-aș putea ascunde în fundul pământului aș face-o, fără regrete, pentru totdeauna... păcătoasă cu negi.

ARGANE: Sfântule cu aură... Ai reușit să-mi acordezi la perfecție toate corzile. Toată noaptea, degetele tale măiestre au cântat pe trupul meu, ca pe o vioară, simfonia aia ciudată pe care am auzit-o dinspre grajduri, toată noaptea... Ce concert! S-o luăm de la început și iar de la început... *Again and again!* Acum mă simt cu adevărat pregătită pentru tine, numai pentru tine... Ia-mă, ia-mă odată pentru totdeauna. Nemuriciule! Cere-mă chiar acum de soție!

BERTRANDT: Proasto... De ce ar trebui să ne nenorocim?!

ARGANE: Cum de ce?! Acum e momentul ideal și fatal. Doar pentru asta ai îmbrăcat costumul ăsta de ginerică, cămașa asta albă cu papion de mătase, pantofii de lac mărimea 43... Pentru asta, nu?! Spune-mi că pentru asta!

BERTRANDT: Nu. Uiți că mai am în mână o valiză. Valiza asta nouă din piele lăcuită de șacal.

ARGANE (în transă): Șacal, ce frumos! Ce animal de treabă este șacalul! ...Pentru luna de miere, nu?! Stai să-mi aduc și eu câteva lucruri. Stai să-mi aduc cămașa de noapte și periuța.

BERTRANDT: Nu.

Formează un număr scurt pe telefonul mobil.

BERTRANDT: Da, Silver Boy. Da. Lasă prostiile. Mă simt pregătit... Sunt pregătit. Vrei să jur?! Da. Poți să trimiți elicopterul. Da. Cât mai repede. Chiar acum. Da. Da. Da.

Scena 14 (Bertrandt, Argane)

Bertrandt legănându-se periculos la înălțime, pe o scară instabilă de funie. Curenții generați de palele elicopterului îi flutură pletele date pe spate și hainele elegante. Zgomote specifice, foarte intense, care de-abia fac să se deslușească vorbele.

ARGANE: Pune-mi întrebarea de cinci mii de puncte, Bertrandt! Pune-mi-o,

tovarășe de saltea! Pune-mi-o, camarade de icniture!

BERTRANDT: Încetează, te aud vecinele de cavouri! (răsună frânturi de *Gloria! Gloria!*) Nu mă cheamă... nu m-a chemat niciodată Bertrandt... De altfel, nici nu îmi place numele ăsta imbecil, numele ăsta derizoriu și lugubru de țap. Ce dracului, nu mai ai demnitate deloc?! (o împinge brutal cu piciorul) Lasă scara, hienă... Nu te agăța! Destabilizezi aparatul! În elicopter nu încap decât eu și pilotul cu ochelari a la Tom Cruise. Țsta e răspunsul exact la întrebarea de cinci mii de puncte pe care ai să ți-o pui singură.

ARGANE: De ce, Bertrand, de ce?!

BERTRANDT: Nu te criza!!! Nu e din cauza ochelarilor fumurii ci pentru că are o capacitate de fix numai două locuri... Și chiar dacă ar fi avut trei sau un milion, pentru tine nu s-ar fi găsit niciunul disponibil.

ARGANE: Dar eu, acum, sunt disponibilă... Total, Bertrandt! Am 56,9 de grade Celsius. Vezi ce lasere eficiente am în priviri?

BERTRANDT: Ești fumată. Nu ai fost decât un cobai... un porcușor de Guinea, o chinchilla, de altfel ca și tălâmbelile alea de surori Ecrin... „Porcușorul de Guinea să nu fie ținut de unul singur în cușcă; sau numai în cazul în care e (strict) necesar” - recomandă cu insistență S. Sutherland și M. Festing în *The Universities Federation for Animal Welfare Handbook on the Care and Management of Laboratory Animals*, 1989.)

ARGANE: Ediția era din 1987... Nu se poate să mă lași singură, cameleonule, mai ales acum când am ajuns la 71,2 de grade... Nici nu realizezi cât de greu e să te precipiți din al nouălea cer fără o parașută verificată. Am să înnebunesc singură.

BERTRANDT: Mută-te cu un etaj mai sus, la surorile Ecrin. Integrează-te în cenaclu. Să înnebuniți în grup, frecând motanul violator pe spate.

ARGANE: De ce, Bertrand, de ce?! Rezumă!

BERTRANDT: Fie! ...Ca să înțeleg cum trebuie să abordez interpretarea Capriciilor am încercat să mă transpun total în pielea nebunului de Niccolo și, pentru asta, am avut nevoie de o micuță vacanță; am avut nevoie să vă cunosc, să vă dezvelesc total sufletele, să vă văd așa cum sunteți de fapt în realitate, cu tot albul, cu toate întunecimile voastre. Studiu de caz. Da, da, despre voi era vorba în toate partiturile alea tocite. Îmi pare bine că mi-am dat seama la timp... Poți să fii mândră. Experimentul Paganini e o reușită!!!

ARGANE: Pentru cine?! Fiaro! Crezi că tu ești altfel? Cine ești tu ca să mă judeci, ca să ne judeci, chiar și de dragul acestui experiment odios?! ...Te rog, nu mă părăsi... Adu-ți, adu-ți aminte cum ne-am cunoscut acum două veri...

BERTRANDT: Ierni, Argane, ierni și erau trei. Cel mai mare coșmar al unui violonist este gerul... Știi câți dintre soldații germani, care fuseseră anterior profesori de muzică, au mai supraviețuit iernii rusești?

ARGANE:...Eram atât de frumoasă și purtam o fantastică rochie strălucitoare, cât un abajur!

BERTRANDT: Gorgona, Gorgona! E normal să te înșeli pentru că nu te-ai uitat în viața ta într-o oglindă. Nu ești decât o amărâtă de coafeză cu doliu sub

Laurențiu Budău

---

unghii, îndrăgostită iremediabil de vocea lui Marlon Brando... De azi înainte am să fiu, peste tot unde mă voi duce să concertez, oglinda ta. Vei deveni foarte populară, ca un etalon... Toată viața, drăguțo, ai purtat doar pantaloni negri cu vipușcă, mulați desigur ca ai tuturor cocotelor, ca să atragă din start atenția...

ARGANE: 212 grade Fahrenheit! Gata, îmi sar capacele, am ajuns la temperatura ideală de fierbere! Divorțează de obsesia Paganini, pentru mine! Nu se poate să nu-ți aduci aminte, iubitule meloman, de rochia aia demențială prin care mi se vedeau chiloțerii cu șnur!

BERTRANDT: Singurul model de chiloți pe care l-ai purtat de când te cunosc a fost acela de budigăi. Poți să te verifici și să te răsverifici... coafezo!

ARGANE: Ai jucat atât de perfect. Aveai un aer atât de pierdut. Parcă voiai să fugi de ceva sau de cineva...

BERTRANDT: În tinerețe, am luat câteva lecții de actorie de la maestrul Budau... Mi-a mers...

ARGANE: Mare noroc ai avut cu "maestrul" ăsta obscur... Sper să nu sfârșească prea bine; sper ca atunci când o să primească "Ursul de aur" să plonjeze, cu capul lui pătrat, direct pe betonul armat din fosă.

BERTRANDT: Erai, de fapt, o victimă sigură ca toate coafezele... Oricum, cred că aș fi reușit și fără ajutorul lui nedezinteresat. De obicei, cei prea plini de sine sunt victime garantate... Trebuie să știi numai să le întorci cum se cuvine cheița.

ARGANE(dând, resemnată, drumul la scară): Cheița?! Ce cheiță?!... De ce, Bertrand, de ce?! Spune-mi, a meritat?...A meritat?...A meritat?

BERTRANDT: Dixit!

"Gloria! Gloria!" atinge apogeul. Elicopterul eliberat reușește, în sfârșit, să decoleze razant, ca o libelulă zburdalnică.

Scena 15

(Perfectto, Cellia, Silver Boy)

CELLIA: Hering?! De unde, hering?! Nu pot să suport heringul! Cred, cam descoperit. Ah, sud-americancele astea primitive, transpiră ca niște catâri! Marchează peste tot, neglijentele, pe unde trec... De unde se dă drumul la aerul condiționat în măgăoaia asta? Hei, mă ascultă cineva?!

SILVER BOY (suspicios de agitat): Bum-bum! Suntem cu sacii în vagon! Au iscălit mocofanii! Au iscălit!!!

CELLIA (suspicios de veselă): În sfârșit! Să ciocnim, prieteni, șampania de 10 000 de \$! Silver Boy, lasă să curgă șampania gărlă de pe pieptul meu direct în pahar! Nebunaticule! Sunt toată un fior!!! Ahhh! Dacă ar trebui să mă botez în clipa asta, Fiorellia mi-aș pune numele...Textilele, textilele! Să facem o băiță generală cu șampanie!

PERFECTTO (suspicios de relaxat): Ta-ram, ta-ram! Șarpele cu clopoței

face pipi-n chiłoței! (toarnă șampanie în locul indicat)

SILVER BOY: Respect, Perfectto, respect! Le-am tras-o, soră Fiorellia, le-am tras-o la toți poponarii ăia cu papion! ...Mai bine șampanie decât cucută, înfiorată Cellie... Ahhh! Toată lumea e la picioarele noastre, mai precis ale tale, Perfectto. Genială ideea de a te retrage atâta timp printre țărâncuțe în cătunul ăla depopulat. Genial schimb de experiență... Ca să îți adaugi plusvaloare, trebuie musai să te retragi un timp corespunzător de pe piață. Asta da tactică. O adevărată lecție de marketing. Bravissimo, meștere! Turneul ăsta le-a arătat tuturor cine dă tonul în muzică, cine este cu adevărat șeful.

CELLIA: Pentru Paganini! Pentru experimentul Paganini!

SILVER BOY: Pentru maestrul maestrilor! Pentru Perfectto! El cameleon! Respect!

PERFECTTO: Cu ce mână dai cu aia primești! Pentru dorință! Ce-i al vostru este și al meu, ce-i al meu nu vă interesează... Glumă! Mai ușor cu pupăturile! Aveți grijă, fericiților, să nu-mi udați, să nu-mi călcați totuși pe fabricuța de dolari... Este o Guarnieri din 1723!

SILVER BOY: Ce Guarnieri?! Avem atâția bani că ne putem permite s-o izbim de pereți și s-o înlocuim cu douăzeci, treizeci de Stradivarius... În sfârșit, marile televiziuni sunt moarte după muzică. Sunt prinse de nas! Au scos definitiv din grilele de transmisie fotbalul în direct și l-au înlocuit cu muzica clasică. "Mari maștri, mari interpreți"! Îți vine să crezi, Cellia? Au iscălit mocofanii! Au iscălit!!! Îți vine să crezi, Perfectto?

PERFECTTO: Nu. ăsta este cel mai mare rău care putea să ți se-nâmple.

CELLIA: Ptiu! Pișcă-te, dragule, de umăr... Șampanie!!!

PERFECTTO: V-ați gândit vreodată cum ar fi să torni tacticos în closet o șampanie de 10 000, de 30 000, de 50 000, de 100 000 de \$?

SILVER BOY: Ha-ha-ha! Bună! Bună! Să ne bărbierim cu șampanie!

CELLIA: Eu sunt prima! Damen waltz! Cielito Lindo!

PERFECTTO: Ay, ay, ay, ay, canta y no llores,/ Porque cantando se alegran,/ Cielito Lindo, los corazones...

CELLIA: Ay, ay, ay, ay, canta y no llores,/ Porque cantando se alegran,/ Cielito Lindo, los corazones...

SILVER BOY: Ay, ay, ay, ay, canta y no llores,/ Porque cantando se alegran,/ Cielito Lindo, los corazones...

CELLIA (între Perfectto și Silver Boy): Ay, ay, ay, ay! Sunt atât de fericită, Perfectto. Extrem. Am realizat că pot fi fericită și fără amărâtul ăla de Metropolitan în care am schelălăit spre tavan aproape douăzeci de stagiuni. Tot ceea ce mi-e drag stă acum lângă mine. Nutresc o fericire dublă.

Sărută cu patimă mâinile și picioarele lui Perfectto, în timp ce este mângâiată discret pe spate de Silver Boy.

CELLIA: Dac-ai ști, Perfy, câtă invidie plutește acolo, câtă energie negativă e întipărită în varul din culise... Odihnește-te! Trecutul să rămână trecut...

Odihnește-te! O meriți din plin! Am schimbat toate mobilele, toate clanțele pentru șederea noastră în acest apartament de lux. Am antamat cele mai scumpe materiale, cei mai în vogă decoratori. Am pus peste tot flori sintetice; nu din economie, dragule, nu (cum ai putut să crezi asta de la draga Cellia ta?!), ci pentru că astea sunt mai ochioase și par mai vii decât cele naturale. Au și un dispozitiv minuscul, bine camuflat, care aruncă (sic!) câte-un jet de parfum exotic ori de câte ori te apropii de ele și mai și cântă arii celebre în maghiară. Totul e să faci setările corecte... Îți place ce-a ieșit, iubittle? Nu-i așa că ești mut de uimire?

PERFECTTO: Mai mult mut, deși, dacă mă uit mai atent, nu seamănă totul decât cu o încropeală, cu o amărăță de haltă.

CELLIA: Răule. Aici e vorba de o concepție elaborată... Nu știu cum se face că micile tale răutăți mă fac, parcă, să tânjesc și mai mult după tine. Întotdeauna am fost ahtiată după bărbați celebri și cu... talent, cred că ți-ai dat seama de prima oară, când mi-ai achitat nota aia lungă de plată care ajungea până la ieșirea din bar... Chiar ai și haz, știi?! Până și caricatura aia aiuristică, cu iepurii atârnați de urechi pe sârma de rufe, pe care ai făcut-o cu săpunul roz, la prânz, pe oglinda din baie, m-a făcut să zâmbesc.

PERFECTTO: Nu-mi pune în cârcă lucruri de care nu-mi aduc aminte, de care nu sunt responsabil. Astăzi nici nu am avut nevoie să intru acolo; și apoi să desenez chiar și un singur amărât de șoșoi ar fi performanță incredibilă... De altfel, la școală, reușeam să-mi exasperez profesorii de arte mângălind numai interminabilele cârduri de ciori.

CELLIA: ...Mi-am zis, nu te enerva Cellia, e numai o pasageră excentricitate, se dă el pe brazdă; mâine dimineață menajerele sud-americe au să șteargă totul, au să facă totul bec, exact ca înainte... lasă-l să mai copilărească. Cine știe ce apucături a căpătat pe unde a fost... Merită.

PERFECTTO: M-am săturat să stau la masă cu râmele, m-am săturat să stau la masă cu bufnițele.

SILVER BOY: Odihnește-te, geniule scârțâitor, ai muncit destul în ultimul timp. După un concert infernal ca ăsta și o singură cupă de șampanie poate să te dea gata. Bagă în tine până dă pe alături. Așa, așa... Nu-ți fă griji, aici nu te vede absolut nimeni. Clădirea asta securizată poate ține orice paparazzo la respect. Verificat. Bagă, bagă!

PERFECTTO: M-am săturat să stau la masă cu broaștele țestoase, m-am săturat să stau la masă cu ulii.

CELLIA: Da, da, e beat! E prima oară când îmi apare în starea asta... delicată. Ajută-mă, Silver Boy, să-l întindem pe pat. Da, da, ușurel iubittle, năucule, nu-ți facem niciun rău; te descălțăm, ne descălțăm doar, te dezbrăcam, ne dezbrăcam doar...Ai nevoie doar de puțină odihnă.

PERFECTTO: Exact cum ai zis tu, Argane... Totul e să faci setările corecte... Ay, ay, ay, ay... Vreau... vreau să stau la masă cu elefanții.

Slobozește un convingător strigăt de Tarzan, marca Johnny Weissmuller.

SILVER BOY: Și eu cu Grizzly bear! Musai... Cellita, bombonico, pune-ți ceva pe tine; cred că a sosit camerista cu cina, îl țin eu de umeri; deschide-i, te rog, proastei.

CELLIA: Vin! Vin imediat!

PERFECTTO: "Dacă ar ști stăpânul casei la ce strajă din noapte va veni hoțul... ar veghea și n-ar lăsa să-i spargă..." Vreau... vreau să stau la masă cu elefanții... ai grijă să faci... să facem setările corecte...

SILVER BOY: Se aranjează...Nu acum, e prea târziu. Măine... Potolește-te, idiotule, altfel îți dau una peste bot de nu te vezi! Când ai să-ți descoperi vânătaia de Panda mâine dimineață, draga ta de Cellia, draga mea de Cellita o să-ți povestească, de-a fir a păr, cum ai alunecat din cauza alcoolului pe parchetul intens lustruit și ce mare noroc ai avut (din cauza mea, desigur) că ai rămas cu tendoanele întregi. Pentru mai multă credibilitate o să spargem câteva pahare groase lângă bar și o să-ți turnăm o sticlă întreagă de vodcă în păr... Fii cuminte! Măine dimineață, aranjez cu directorul grădinii zoologice. În definitiv, asta e una doar dintre cele mai mici excentricități ale artiștilor cu care am avut de a face... Vom pune în fața cuștilor o masă lungă, cu fața albă de damasc și cu multe, multe lumânări și ghirlande de banane. Da, da și ananas... Facem, facem și o conferință de presă care se va termina cu o interminabilă bătaie cu frișcă între reporteri.

CELLIA: Ai primit, am primit o scrisoare...

SILVER BOY: Cine...?

CELLIA: Cred c-o fi de la Amprents. L-a adus un misterios moșneag în uniformă, Chips ori Stips dacă nu mă-nșel.

SILVER BOY: Exclus! Toți angajații vilei au până în treizeci de ani.

CELLIA (veselă și netulburată): Spunea că are o datorie morală față de mister Perfectto... De altfel, pe picul ăsta nu scrie decât: "Pentru tine!" ... scrisul mi se pare, cumva, cunoscut, asta dacă nu... Șampania asta își merită toți banii.

PERFECTTO (bâiguind): E o poșircă remarcabilă, Argane...

SILVER BOY: Sigur. Prostii. Cei de la Amprents nu comunică niciodată prin scrisori. E stabilit ferm prin contract, ca și securizarea de intruși a vilei... Să nu fie cumva de la vreuna din disperatele lui "descoperiri" seduse și abandonate... Alo! Poarta! ...Poarta?!

CELLIA: O, Boy, Boy, Boy! Porcușorii de Guineea nu știu să scrie ori să compună pentru că sunt doar niște porcușori... Nu-i așa?!

SILVER BOY: "Ascultă, tipule! Să nu crezi că poți fi de negăsit, chiar dacă te-ai pitit în cuibușorul acela din care nu mai ieși decât noaptea în limuzine blindate... Contractul rămâne contract și nu vreau ca, din cauza hachițelor tale ciclice și total previzibile desigur, să rămân "geniule labil" și de data asta cu expozițiile suspendate. Tablourile tale cu nuduri încă se cer ca apa caldă, cică relevă nu știu ce... Nu-mi pasă de depresiile tale reale ori inventate și, ca să fiu așa cum îți place ție, adică enorm de sincer, chiar mă doare într-un loc dosnic de ele... Sunt tot soiul de metode de a te determina să te reîntorci la pictură. La adevărata pictură..."

Laurențiu Budău

Mă dezamăgești, mister Bertrandt, după toate câte am făcut, construit și aranjat pentru tine. Prietenii noștri de pe Wall Street îți mai acordă o șansă. Ultima. Nu e frumos să-i dezamăgești... Ce dracului ești atât de ciufut? Ești în culmea gloriei, mulți te socotesc un nou Rembrandt (Bertrandt-Rembrandt!); de ce, de ce vrei să dai cu piciorul la absolut tot, la tot ce-am clădit, la tot ce-am construit împreună?!

Golden Boy.

P.S. Gândește-te la bunăciunea de Mireille, căreia i-ai dat vagi urme de speranță cu flit și care a renunțat definitiv la Roland Garros în favoarea ta și a carierei tale... Mizerabilule... ce femeie!!! Mai rar! ...Mai gândește-te, gândește-te zugravule, dar nu, nu prea mult.”

Perfectto-Bertrand, extrem de lucid, deschide brusc ochiul drept timp de o secundă, după care pare să se scufunde într-un sforăit dezastruos...

SILVER BOY: Prostii! Prostii! La coș!

CELLIA: Alo! Poarta! ...Poarta?!

Bertrand-Perfectto se repede fulgerător, în patru labe, la coș, de unde înșfăcă scrisoarea și începe s-o molfăie foarte sonor.

SILVER BOY: Boule! Din cauza ta era să fac un atac de inimă! Da, da, să ne facem puțintel de cap, păpușico, Cielito Lindo! Care ochi vrei să i-l umflu?! Să ne facem puțintel de cap! (cu ochii ieșiți din orbite) Ce-ai înlemnit?! Cretino! Sparge chiar acum paharele astea groase! În colț, Cielito! În colț! Sparge-le definitiv!

CELLIA: Alo! Alooo! ...Poarta?! ...Poartaaa?!

CORTINA

Traduceri

Janine Massard

Bunicul își schimbă sexul*

JANINE MASSARD, scriitoare elvețiană de limbă franceză, s-a născut în 1939 la Rolle.

Studii: Colegiul din Rolle, Școala de asistente sociale și educatoare din Lausanne, Liceul seral la Lausanne, Facultatea de litere din Lausanne, la care renunță după trei trimestre pentru a se dedica educației primului copil și scrisului. Primul său text « *...de seconde classe* » e remarcat de un juriu de scriitori printre care amintim Jacques Chessex, Nicolas Bouvier, Maurice Chappaz, Alexandre Voisard, în timpul unui concurs pentru scriitori care nu mai publicaseră niciodată. Elogiile primite o conving că asta era calea de urmat. Nuvelele din « *Christine au dévaloir* » cunosc un mare succes de presă. Volumul e urmat de « *L'Avenir n'est pas pour demain* », dar va trebui să aștepte publicarea cărții « *La petite monnaie des jours* » pentru a întâlni un public larg și pentru a câpăta primele recompense. Apoi « *Terre noire d'usine* » ilustrează parcursul vieții unui țărăn din nordul cantonului Vaud, devenit muncitor din necesitate, de la începutul anilor '20 până în anii '70. Această carte documentară zugrăvește viața cotidiană a oamenilor născuți și crescuți pentru pământ, dar care, neposedând nimic, au constituit astfel un rezervor de mână de lucru docilă pentru marile uzine care s-au stabilit în regiune.

Întoarcere în imaginar cu « *Trois mariages* », apoi « *Ce qui reste de Catharina* » și în fine « *Comme si je n'avais pas traversé l'été* », roman construit pornind de la o experiență personală dureroasă. Aceste cărți au fost publicate de editura l'Aire din Vevey.

Începând cu 2005 publică la Bernard Campiche Editor : « *Le Jardin face à la France* », roman autoficțional și cronică unei copilării din timpul războiului. În 2008 iese « *L'Heritage allemand* », roman în care autoarea se întreabă dacă un trecut greu poate să se răsfrângă asupra urmașilor. În septembrie 2010 apare « *Childeric et Cathy sont dans un bateau* », nuvele publicate de același editor, la Orbe.

* În original *Childeric et Cathy sont dans un bateau*, nuvelă din volumul cu același titlu apărut în 2010 la Bernard Campiche Editeur

Distincții:

- Premiul Schiller elvețian, 1986
- Premiul Scriitorilor din Vaud, 1993
- Premiul Bibliotecii pentru Toți, 1998
- Premiul Fundației Jubileului Uniunii Băncilor elvețiene pentru ansamblul operei, 1998
- Premiul Edouard-Rod, 2002
- Premiul literar al Fundației cantonului Vaud pentru cultură, 2007

În calitate de președintă a Asociației PIJA Elveția dar și ca scriitoare de limbă franceză, Doamna JANINE MASSARD ne va onora cu prezența sa în cadrul manifestărilor dedicate tinerilor autori francofoni. Pentru a oferi și publicului amator de literatură un mic fragment din opera sa, am cerut îngăduința de a-i traduce nuvela *Childeric et Cathy sont dans un bateau* din volumul cu același titlu apărut în 2010 la Editura Bernard Campiche, Elveția.

* * *

Realul e atunci când dai cu capul.
Jacques Lacan

Judith încearcă să se autoliniștească, își repetă că nu s-a întâmplat încă nimic, că tatăl său va reveni la rațiune dar, degeaba, ea se simte prost, totul în ea clocotește de o mânie reținută, de incapacitatea de a înțelege mai ales : Childeric e hotărât să-și schimbe sexul! În calitate de tată responsabil, a așteptat să-i devină adulți copiii pentru a aduce pe lume partea de feminitate resimțită în adâncul ființei sale; de acum, a venit vremea să treacă de partea cealaltă, ca și generalul acela de armată coreană, afirmase el cu gravitate. Fiica nu înțelege: tatăl era elementul *cool* din cuplu. Mama, Ysaline născută de H., provenită dintr-o familie de boiernași protestanți, se încapățâna să se țină dreaptă ca și când ar fi înghițit o sabie, în ciuda evoluțiilor din societate; în duo-ul parental ea deținea rolul de *fortăreață inexpugnabilă*, în vreme ce tata era cel ce spunea povești cam nebune, corecta peripețiile cotidiene prin mijlocirea vrăjitoarei Muma-Scorpia, răspunzătoare de toate relele lumii, inclusiv de dispariția dinozaurilor!

Crescând, Judith o bănuise pe zâna cea prăfuită că este un avatar al lui Ysaline, ceea ce îi permisesese lui Childeric să se elibereze de severitatea desuetă a soției sale, și să camufleze, prin burlesc, reproșuri pe care nu îndrăznea să i le adreseze în prezența copiilor. Jimmy, fratele ei mai mic cu trei ani, înțelesese această formă de deplasare a persoanei

fiindcă într-o zi, pe când era la gimnaziu, căpătase cea mai proastă notă la o lucrare de control la mate și, hilar, comentase acest rezultat pretinzând că Muma-Scorpia se ținuse în spatele lui pe toată durata lucrării, pișcându-l de braț, suflându-i în urechi. Această concentrare volatilă - pe care Judith o atribuisese mai degrabă primei prize de hașis a fratelui ei - îl amuzase pe tată care i-a acordat de îndată un ajutor la mate sub forma unui meditator care venea la domiciliu. Atunci, gândește Judith confruntată cu această dorință imperioasă de metamorfoză, o fi oare Muma-Scorpia cea care i-o fi băgat în cap să se transforme în femeie?

Tatăl îi vorbise îndelung, cu o voce voit neutră. Ea îi răspunsese, dar, la ora evocării, nu mai știe ce - a zis cu adevărat: un vâl negru, cel al autocenzurii poate, se desfășoară înaintea ochilor ei, încurcă realitatea cuvintelor pronunțate cu altele, înghițite înăuntrul ei, deoarece știe bine că nu poate să spună tot. În noapte, ea i se adresează, îi va scrie mai târziu, gândește ea, cu dorința de a - i transmite toate problemele cu care va trebui să se confrunte de acum înainte. Astfel: cum să-l situeze când va vorbi despre el? Tamama, tamami? Și va trebui ea să le spună copiilor ei, lui Damien, deoarece cel mic de unsprezece luni n-are încă deloc simțul grupului social, va trebui să zică curând: bunicul Childeric e o femeie? Și la fel ce pronume să utilizeze: el, ea, *elea*?

Dar știa el că-i va călca în picioare amintirile, bănuia doar? Pe măsură ce întrebările se înmulțeau, ea simțea un șuvoi de violență urcând în ea, ca pe vremea adolescenței. Din tatăl său nu va mai rămîne în curând nimic de la obârșii. Și imagini se sparg înaintea ei, ar putea să le atingă chiar dacă le știe amenințate de dislocare, dacă el își menține dorința de a întoarce pe dos o întreagă bucată din viața sa: ea se revede, fetiță fiind, cuibărită în brațele lui, în timp ce Childeric îi vorbea despre spiritul originilor, ea își imagina zmei, corpul său mic tremura de frică și era liniștit de certitudinile paterne.

Ea ar suporta această metamorfoză, știa asta. Nu - i afirmase el, în acele momente delicioase, că, fără puterea de a se adapta la situații noi, umanitatea n - ar fi unde a ajuns? Ea n-avea altă alegere decât să asimileze dar el știa bine că ea aparținea categoriei celor lenți, a acelor oameni care frânează urcarea. Jimmy, fratele ei, aproba această viitoare nouă viață: n-ai de ce să-ți pui neuronii să fiarbă, ar fi zis el. Acest mod de a vorbi îi semăna, el era celibatar, îi plăcea chefurile, situația îl amuza. Cu capul în nori, el nu încetinea evoluția, nu - i percepea melodia ciudată. La drept vorbind, tatăl său era liber să aleagă: era divorțat de Ysaline, născută de H.,starea lui civilă se va modifica, sexul, prenumele la fel, ar trăi cu un bărbat, fiindcă simțul său față de conveniențe l-ar împie-

dica să trăiască în concubinaj oficializat* cu o femeie. Avea destui bani ca să fie reconstruit ca o femeie frumoasă între chirurgie și tratamentele estetice de tot felul. Când această femeie din el va vedea lumina zilei, copila din Judith se va simți deposedată și trădată.

Ce-ar fi gândit tânărul tată ce povestea isprăvile Mumei-Scorpia dacă mama lui l-ar fi anunțat de transformarea ei în bărbat? Imposibil de imaginat, nu era vreme de toleranță, dar ce coincidență că a așteptat moartea părinților ca să divorțeze și să-și bulverseze geografia corpului!

Curios că pentru asta el a ținut cont de ascendența și nu de descendența lui. Crede oare că nativii ultimei treimi a secolului XX nu mai au decât să-și plece genunchiul în fața celor mai surprinzătoare mutații ale societății?

O, tată, cum să pătrund în această inimă nouă, cum s-o cercetez? Ce forță va avea șocul? Oare poți să-ți doliu după un tată dispărut în interiorul unei femei? E ușor să accepți că apoi nu va mai fi drum de întoarcere? Tată, cum să te accept așa de diferit, s-a auzit ea spunând, în timp ce o altă voce, a ei totuși, pronunță: *Du-te, nu te urăsc deloc** - ca omagiu adus acestui tată cultivat. Dar ideea de a trebui să schimbe acordul de la masculin la feminin o panichează.*

Când Judith l-a întâlnit chiar după metamorfoză, frisoane de irealitate i-au traversat corpul și, cum el întindea brațele, ea s-a lăsat să cadă într-un fotoliu, apoi cuvinte, în șuvoi, i-au ieșit din gură, pronunțate de o alta, dar nu era normal deoarece tatăl nu mai era cel real?

Cuvintele sale exprimau un fel de rumegare pe care o păstrase în toată perioada când el fusese transformat. Și acum, simțindu-se ca un personaj de ficțiune aruncat în realitate, ea se străduia să se asculte scrutând chipul din fața ei. Ea zicea: Operația mării mutații o dată făcută - o să le tănuiesc pe celelalte, accesorii, dar necesare pentru a-ți face un chip nou -, tu intri într-o eră nouă pentru noi...

Mi te imaginez mulțumit de noul tău fizic, tu ai comandat totul, ai avut ce-ai vrut, nas, ochi migdalați, ploape întinse, pomeți juvenili. De la Childeric ai trecut la Catherine, păstrând inițialele. Cathy, pentru tine și pentru mine, tata încă...tratamentele hormonale ți-au făcut pielea catifelată, cele cu laser ți-au făcut-o mai luminoasă. Fața ta machiată atrage atenția și șochează prin exagerare. Să-ți văd silueta fină ambalată într-o rochie de lux, una chiar de Dior, nu e stupefiant decât

2. Pacser în original

3. *Va, je ne te hais point!* (în original) - citat celebru din *Cidul* lui Corneille

pentru mine, îmi imaginez. Cine ești tu acum cu aerele a la Marlene Dietrich care se crampona la cei douăzeci de ani trecuți? Vocea ta groasă, joasă și mărușul lui Adam fac puțin credibil personajul pe care îl încarnezi. Și picioarele, ta... picioarele cata...hm...picioarele, tată, ah! Nu mai e tata...

Cathy!

Imposibil să-ți spun Cathy, pietre în gură mă fac să scap cata...ca și catastrofă, ai zice că am încasat traumatismul tău post - operator în plină figură, acest tată cata a ieșit singur...o să zici că e din cauza legăturii foarte puternice dintre noi sau din ciudă, doar dacă n-o fi din cauza jumătății mele mai lente. Dar dacă ar fi durerea? Dacă comunismul ar înspăimânta încă, aș fugi să mă înscriu în partidul local, aș milita cu înverșunare pentru plăcerea de a vedea că te-au apucat pandaliile și asta ți-ar rida fața întinsă. Vai, ideologia moartă nu mai permite să scoți pe cineva din sărite pentru frumusețea gestului - această expresie te șochează prin asprimea ei? E totuși un citat literar din Queneau, *Zazie dans le metro*, copertă albă, Gallimard. Un clasic.

...mi-ar place să-l întâlnesc pe Damien...

Dorești să-l întâlnești pe Damien, cel mai mare dintre nepoții tăi, cinci ani de acuma, și recunosc aici atenția ta pentru continuitate. Sunt câteva luni bune de când nu l-ai revăzut din cauza bunicului în reconstrucție...Patrick și cu mine i - am împuiat capul cu povestea călătoriei de afaceri, i-am afirmat chiar că urma să traversezi deșertul și că de acolo nu vin mesaje...A trebuit să-i inventăm un parcurs acestui bunic leșinat și apoi, cum să - i explicăm că inventatorul vrăjitoarei Muma-Scorpia se va plimba în viitor în rochie șic cu organe feminine fictive...hm... false? Damien, înzestrat cu un aplomb deconcertant, nu-și ține gura și tu te expui grav - acest discurs tineresc îți ridică sprâncenele tatuate, mi-am atins scopul! Acest decalaj în relația noastră mă împinge către aberație dar trebuie să învăț limbajul noii situații.

...Damien...

Tu ești convins că vocea sângelui n-ar putea minți și că te va recunoaște automat. Asta îmi amintește de credința străbunilor noștri din Judecata Domnului: mâna înmuiată în ulei încins care a ieșit intactă dovedind inocența. Pentru mine, această identificare prin gene se va face mai degrabă în jenă dar nu voi tulbura certitudinile care te animă. Ceea ce crezi e mai important decât ceea ce ești, și umanitatea ar fi încă în copac fără partea ei de vis, n-o să mă contrazici în privința acestui subiect. Ție îți revine sarcina să înfrunți realitatea căci cine altul decât tine îi poate explica acestui nepot că tu te simțeai femeie până în vârful

unghiilor de acum lăcuite? Psihanaliza ți-a furnizat unelte pentru a o spune. Expune-i această suferință pe care eu n-o percep în vreme ce în fiecare zi în lume mai mult de un miliard de oameni nu mănâncă pe săturate. La oamenii aceia se gândește cineva să-și schimbe sexul și ar putea oare? Avatarul tău te plasează la limită: tatăl meu, devenit caz-problemă, mă antrenează acolo unde n-aș fi avut niciodată ideea să merg, și e imposibil să vorbesc despre toate astea cu mama, în ciuda celor douăzeci și cinci de ani de conviețuire comună dintre voi. Ea îndură, zice ea, în timp ce, geloasă pe complicitatea noastră, se teme că voi avea într-o zi o *problemă cu bărbații*, dar ea, provenită dintr-o familie de înalți magistrați, obișnuită cu formele fixe, și-ar fi putut imagina că această *problemă* va putea avea alura unui tată metamorfozat în femeie? Cavalerul Eon⁴⁴ Charles de Beaumont, zis *Le Chevalier d'Eon*, mare spion pe vremea lui Ludovic al XV-lea. Nu s-a știut niciodată dacă era bărbat sau femeie.

a avut bunul gust-simț să nu procreeze deloc.

De ce nu te-ai gândit și tu la asta, tu care ne vorbeai cu ardoare despre monarhi? Vorbesc mult, chiar prea mult: trebuie să încerc să exprim prin cuvinte lucrul acesta. Tu te-ai pregătit pentru asta, în timp ce pentru mine totul e nou. Atâta timp cât metamorfoza nu era efectivă, eu refuzam să-o cred, îți inventam o tresărire de rațiune care te-ar fi făcut să găsești o soluție. La asta se adaugă un întreg vocabular de modificat, e mai complex decât să-ți spui: tata e o tipă sau că bunicul copiilor mei este o femeie. Cine ar accepta asta răsând chiar dacă situația are partea ei de insolit? Vezi bine că nu fac decât să mă învârt ca un titirez și să cârâi ca o coțofană. E inutil să-mi atragi atenția că mă dau în spectacol când tu ești cel ce a aprins scânteia!

...și Damien...

Da, Damien pe care dorești să-l întâlnești, să vezi cum s-a dezvoltat, și aici îl recunosc pe tatăl atent. Dacă s-ar arunca în brațele tale strigând *dar unde ai fost, bunule?* mediul familial ar aplauda: am vedea atunci că odraslele noastre asimilează mutațiile cu o ușurință deconcertantă. Și nu ar fi mai rău deoarece apoi mai e și Jeremie. Ysaline s-a obișnuit să-l ia la ea miercurea. Îl plimbă, îi spune povești, îl duce la teatrul de păpuși... În ziua aceea, ea se va duce să-l ia de la grădiniță, așa că lămurește-o s-o însoțești, n-are nici un motiv să refuze, tu o să-l aștepti odată cu ea. Și nu-ți face nicio grijă: eu nu voi vorbi, aș fi incapabilă s-o fac de altfel. Fie ca inocența să hotărască!

În miercurea întâlnirii, Damien s-a repezit înaintea bunicii sale care îl aștepta, ca de obicei. Când a văzut-o pe ciudata amică alături de ea,

el și-a manifestat neliniștea și, după ce a auzit un *bună, Damien*, pronunțat de o voce gravă, a început să strige că asta nu era o adevărată doamnă, era o păcăleală, prietena bunicii avea un cap de clovn, *un măr al lui Adam* ca tata, o gură ca un cioc de rață, picioare prea mari și mâini pentru a-i sugruma pe copilași. Apoi, tropăind din picioare, a concluzionat:

– N-o vreau pe asta în mașină, e lupul deghizat în bunică!

Ysaline, admirând vivacitatea și spontaneitatea nepotului ei, îi raportase fiicei sale lucrul acesta cu o plăcere nedisimulată. Toate aceste cuvinte rezonau în adâncul ei ca și o revanșă. Ea admira pe copiii moderni care îndrăzneau să-și elibereze emoțiile fără să se sinchisească de respectul obligatoriu datorat adulților atotputernici. Apoi ea o evocă pe bona antileză a mamei sale, care, de fiecare dată când erau disensiuni în sânul frăției, își ridică brațele către cer suspinând: *gâlceavă cauți, gâlceavă găsești!**

Teribilă cruzime a inocenței, bietul tată Cathy, gândise Judith dându-și seama că, pentru prima dată, ea pusese alături de tata numele de Cathy în loc de cata. Apoi, pentru a - și tempera triumful pe care îl simțea mijind sub masca conveniențelor cărora mama ei era atașată, Judith i-a amintit că totul se petrecea repede cu copiii și la fel și cu anii. Cine putea să prevadă în acest moment reacțiile lui Damien adolescent? Poate va găsi că e amuzant să-i spună Cathy bunicului?

La vârsta asta îți place să-i epatezi pe ceilalți, printr-o supralicitare bătătoare la ochi, țipătoare uneori. Cine l-ar împiedica să declare pe neașteptate, doar pentru a se da mare în fața prietenilor: *La mine acasă e mai bine, bunicul meu e o femeie!* Sau, într-un limbaj mai puțin cizelat după care adolescenții se dau în vânt: *Hei, Ducon, bunul meu e o țipă!* Nu toți se omoară cu timpul trecut simplu sau cu alte imperfecte ale subjonctivului!

Ysaline i-a cerut lui pe Judith să înceteze cu imprecategoriile, n-avea decât să-și înghită ranchiunile așteptând ca Damien să ajungă la vârsta înțelepciunii: timpul îi place să aplaneze totul. Jargon specific ei: întotdeauna să închizi gura în fața conveniențelor, să te înclini în numele coeziunii familiale și sociale, gata, m-am săturat, s-a gândit Judith fără să îndrăznească să braveze și mai mult *fortăreața inexpugnabilă*. Între Cathy și Ysaline, simțea tot felul de contradicții, trecând de la senzația de a fi o piatră prinsă într-o căldare glaciară, lovită de apele care au fasonat-o, uzată și rostogolită de ele, la aceea de a cloci un ghem de foc care

---

* *Dyoum cheché, dyoum touvé* în original (l. creolă)

ar izbucni în revoltă și i-ar ajuta pe genitorii săi să realizeze că-i jucau o piesă proastă.

În seara acelei zile în care burlescul amenința echilibrul bulei familiale, și în timp ce îi citea lui Damien o poveste plină de reveniri feerice, Judith își dădu seama că dacă fiii ei nu aveau perspectiva de a crește, și spiritul lor pe aceea de a uita rapid lumea vrăjită a copilăriei pentru a se confrunta cu cealaltă, fără concesi, a școlilor din beton, ea ar fi avut posibilitatea să le spună, cu multă naturalețe, că bunicul lor fusese schimbat în femeie de către Muma-Scorpia, care va rupe farmecul la căsătoria celui mai mare. Pe vremea vrăjitoriilor, copiii erau căsătoriți foarte devreme și mai scurtă era durata vieții, ca și cea a avatarelor. Dar cine, cine deci, în zilele noastre, și fără să pară nebun, țicnit sau într-o ureche, și - ar permite să revindice o asemenea soluție? Și într - un acum plin de întuneric, ea se întreba ce comportament să afișeze față de neperechea acestui tată: să-l accepte pe acest *impère* care nu merge, pe acest bunic devenit femeie deci bunică...și logica cuvintelor, la naiba? Această schimbare de sex, omologată fără derâdere de Marele Lugubru** care ține la zi tribulațiile celor vii până la moartea lor, dă sens expresiei: și-a pierdut mințile, a înnebunit... Asta nu e decât concluzia provizorie deoarece totul e sortit mobilității...*

Impas. Să așteptăm.

Cuibărită în brațele lui Patrick, liniștitoare și consolatoare, lui Judith îi vine greu să se hotărască asupra propriei sale stări: o fi trează, somnolează, visează că nu doarme? Ea se aude scrâșnind din dinți în timp ce prin fața ei defilează imagini fără cap și fără coadă: Ysaline, născută de H., îmbrăcată ca Regina nopții, bântuită de furia unei dive gata să-și iasă din minți, recrutează prin Internet un ucigaș pakistanez plătit ca să ucidă acest corp nou, acest tată-bunic mutant care permutază rolurile și seamănă tulburare în mintea fetei sale. Motivul: să-i ferească pe Damien și pe Jeremie de o adolescență dificilă... O crimă în numele a ceva laudabil, nu-i deloc nobilă, fa-a-a-ta mea?

Mamă, mamă, ai tu dreptul să...

Apoi totul se aranjează: Muma-Scorpia e în fine neutralizată, Cathy redevine Childeric, copiii își regăsesc bunicul care, la rândul său, le spune povești fabuloase. Întoarcerea miraculosului, sfârșit fericit! Coșmarul

* Joc de cuvinte în l. franceză: *impair-impère*, inventat de autoare

** Ofițerul stării civile care consemnează nașterea și moartea persoanelor-nume creat de autoare

---

Bunicul își schimbă sexul
s-a terminat, dar realitatea delirează, chiar dacă neverosimilul a fost în-
ghițit de credibil!

În timp ce s-a auzit un zgomot surd, o voce a strigat:

„Dar cine bate așa de tare la poarta asta?

Eu sunt realul. Deschide-mi!

Iar eu, furnizorul de vise, așa că vaea!”

Judith se aude recitând:

Chideric și Cathy sunt într-o barcă.

Chideric cade în apă,

Cine mai rămâne-n barcă?

Nimeni, răspunde realul, deoarece unul e închis în celălalt.

Și, în ritmul pașilor care se îndepărtează, ea se simte copleșită de
o dorință, apoi aude sau mai degrabă crede că percepe o suită de sunete
articulate...o cântecel purtat de note simple. Curios, i-ul ia un loc aparte,
deturnează sensul cuvintelor și asta dă: transmutat - ii...e... conces-ii-e...
evoluț-ii-e... apoi și alte profunzimi, catastrofă a devenit cata, apoi cata-
ge... catageneză... yes ...

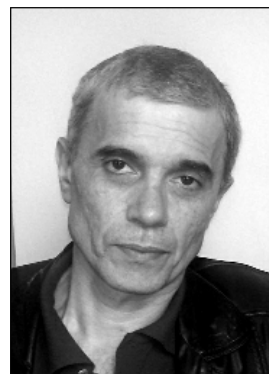
Da, murmură ea, dar asta este evoluția regresivă!

Traducere din l. franceză
prof.dr. Lucia Matiuța

Local Kombat

Alexandru Seres

Poetul (ca și soldatul) în tranșee

Deși scrie poeme foarte scurte, Gheorghe Vidican este un poet de cursă lungă, activitatea sa întinzându-se pe parcursul a patru decenii - dacă ținem cont că debutul său literar, în revista *Familia*, a avut loc în 1972. În ultimul timp, ritmul său publicistic s-a întetit, astfel că, deși nu scosese niciun volum înainte de revoluție, în prezent a ajuns la a opta carte de versuri, dovedindu-se nu doar tenace în parcursul său liric, dar și prolific. Sunt semne că nimic nu-i va putea opri marșul triumfal spre Parnas, poetul declarând, se pare, că e ferm decis să ajungă la a zecea sa carte la împlinirea onorabilei vârste de 60 de ani.

Intitulată „Fluturi în tranșee”, cea mai nouă creație a sa a apărut, ca și precedentele trei, la Editura Brumar și a fost lansată la jumătatea lunii noiembrie, la librăria orădeană Gutenberg. A fost o lansare de factură clasică: la început prezentarea cărții, cu meșteșug făcută de Ioan Moldovan, iar în final, un scurt recital autoricesc, cu infinit mai puțin meșteșug, poetul fiind vădit intimidat de publicul numeros, care a inclus toată floarea, vestită ori ba, a scriitorimii orădene - dar și prieteni, cunoscuți și chiar vecini.

De la bun început, Ioan Moldovan a ținut să ne avertizeze că nu vom avea parte de mari surprize lecturând volumul „Fluturi în tranșee”, întrucât acesta vine firesc, ca univers liric, spirit și viziune tehnică în prelungirea volumelor anterioare. „Nu ne așteptăm la o revoluție poetică ci, din contră, salutăm continuitatea”, a precizat directorul revistei *Familia*, arătând că avem de-a face cu „o nouă carte despre vechile dureri”. Constatarea sa a produs o vădită ușurare în rândurile celor prezenți, schimbările spectaculoase de trend literar neavând prea mulți adepți în urbea de pe Crișul Repede.

N-a fost o surpriză practic pentru nimeni nici a doua remarcă a lui Ioan Moldovan, cum că „Fluturi în tranșee” nu este o carte ușor de

citit. Ba chiar am avut cu toții un sentiment de déjà vu la constatarea că, „într-un anumit versant al poeziei sale, Vidican este un poet dificil, care își încifrează în text emoțiile, vrând parcă să pună între emoție și receptorul ei tot felul de instanțe ale limbajului, ale metaforei”. Noroc că n-a fost omis nici celălalt versant al poeziei acestui „Janus bifrons” bihorean - cel cantabil, sentimental și suav, căci altminteri am fi fost tentați să-l

Ioan Moldovan și Gheorghe Vidican,
la lansarea volumului „Fluturi în tranșee”
(Foto: Al. Seres)

considerăm pe Vidican un poet de-a dreptul ermetizant – ceea ce, să recunoaștem, în vremurile noastre mizerabiliste, triste și voyeuriste n-ar da tocmai bine.

Nu este o noutate nici faptul că prima parte a cărții, intitulată „Crossroads”, s-a născut în urma voiajului (de presupus, inițiativ) pe care autorul l-a efectuat în Statele Unite, aidoma precedentului volum, „Genunchii Tamisei”, rod al unei aventuri similare în Marea Britanie. De altfel, tot mai mulți poeți (nu doar bihoreni), având prilejul să călătorească peste hotare, fructifică aceste experiențe în creația lor lirică, în răspăr cu peripatetizării de rând, al căror unic scop e shoppingul.

Noutatea prezentului volum este, așa cum a remarcat și Ioan Moldovan, faptul că fiecare dintre cele două părți ale cărții se încheie cu câte un poem lung, în contrast cu restul textelor – scurte și foarte scurte, unele chiar într-un singur vers. Și e posibil să mai aflăm și alte surprize în această nouă carte a lui Gheorghe Vidican, cu condiția să avem desulă răbdare s-o citim și s-o recitim pentru a-i savura, vorba poetului, „desubturile”.

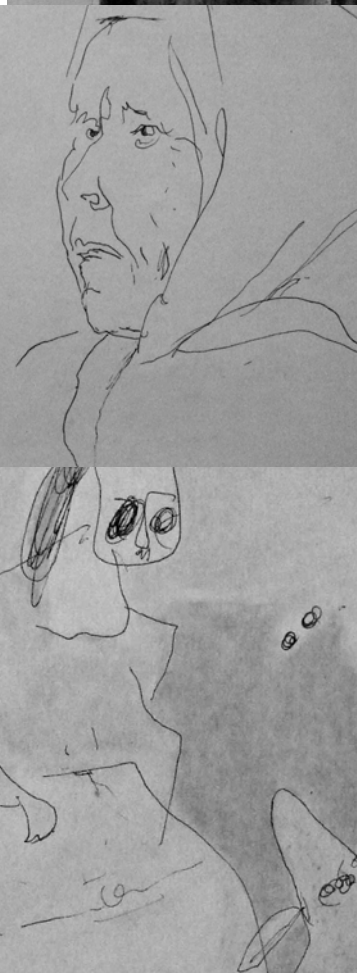
Profil plastic

MIHAI PAMFIL

Ochiul artistului

Mihai Pamfil este un artist cu o memorie fenomenală. A trăit și a lucrat în Baia Mare după ce a absolvit facultatea de arte plastice din București. Ne-a încântat cu știința sa literară, cu arta de a cânta la vioară, dar mai ales cu felul nemaîntilnit de a desena și a picta ceva ce nu există. Mi-a trimis o seamă de desene care m-au emotionat, amintindu-mi de tînărul pictor de mai ieri cu figură bacoviană plutind parcă printre lucruri. Am văzut linii și forme care întotdeauna se sprijină pe ceva, pe cultura sa filosofică. O secvență de forme în culori închise, doar icoana părea să deschidă ochiul către lumină. Vîrful pixului alunecă pe hîrtie și scrie parcă fără voia mea. Oare dacă aș fi intrat într-o sală de expoziție și i-aș fi văzut lucrările aș fi știut că sînt ale lui? Altădată da, acum însă nu sînt sigur. Trăiește de mai mulți ani la Iași unde este cadru didactic la Universitate. S-a întors acasă, pe plaiurile moldave. Ne-am revăzut de curînd. Alți oameni, alte vremuri. Oare Hokusai, Picasso, Braque, Kandinsky s-ar fi bucurat aflînd că el există? Nu vom ști niciodată. Știm însă că Mihai Olos s-a bucurat aflînd un artist ca el. Și eu de asemenea. Dovadă că nu l-am uitat și nici lucrările sale.

Ștefan JURCĂ

Crochiuri

Liana Cozea

Măinile Mărtei Jakobovits

Ori de cate ori am privit „obiectele” Mărtei Jakobovits în vreo expoziție, de fiecare dată m-am gândit la mâinile ei, pentru că niciun artist plastic nu este atât de apropiat, atât de intim legat de materia cu care lucrează, cum sunt ceramistul și sculptorul. Văzându-i plâsmuirile, admirându-le, uimită de formele ce au prins viață din lutul inert, pe lângă ideea de joc superior pe care ele o transmit, mi s-au sugerat căldura și pasiunea concentrate în mâinile ei, mâini materne, protectoare, mâini de femeie îndrăgostită, ce ating cu blândețe și delicatețe, mâini prietenoase, mâini care alintă lutul înainte de a-l modela, atente să nu-l „obo-sească”, cum îmi mărturisea artista. Căci pentru a crea ceva din materia modelatoare, aceasta trebuie mai întâi supusă cu delicatețe, apropiată, pentru a se lăsa în voia mâinilor celui ce creează; ea nu trebuie bruscată, ci doar convinsă, ea trebuie dezmiardată cu degetele și descântată cu gândul pentru a nu se împotrivi, pentru a accepta supremația artistului care vede deja formele în lut, inaccesibile vederii comune. Ceramistul vede și recunoaște obiectele nenăscute, scoase apoi la lumină și făcute să trăiască.

Mărta, cu mâinile ei, mângâie lutul, mâinile ei puternice lucrate de lut, îl mângâie cu gesturi de ocrotire, trecând la ferma luare în stăpânire a argilei, care, încălzită astfel, se umanizează, îi dă ascultare, se lasă transformată. Invenția formelor este profund înrudită la Márta Jakobovits cu dorința autodeslușirii, a înțelegerii, a dobândirii libertății spiritului, cu actul descoperirii și redescoperirii de sine, căci prin lut ajunge să se cunoască și să se exprime pe sine; obiectele ei traduc intima coeziune dintre gândurile și mâinile ei prin minunățiile în care se preschimbă argila. Ele, formele de pământ sunt „jurnalul” ei, cu funcția lui recupera-

toare a trecutului, modul ei de aducere aminte, felul ei atât de personal de a nu se uita pe sine, de a arunca o punte dinspre trecut spre viitor.

Întâlnirile cu Márta Jakobovits, creatoarea minunilor din lut, sunt tot atâtea prilejuri de încântare, căci ea este stăpână deplină pe lumea ei. Chiar dacă în expoziții, în galeriile de artă ele poartă nume, cum ar fi „Tavă cu fructe”, „Casetă”, „Formă”, „Scaunul”, „Mimesis” etc., creațiile ei sunt eminentamente nonfigurative, mizând pe forme și culori, inedite tocmai prin aceste atribute intrinseci. Ea nu creează mitologii, nu spune povești, dar „obiectele” ei au o mare adâncime, ele ating esența, straiul lor exterior ascunde și totodată revelează profunzimile. Prin ele se oferă pe sine, părănd desprinsă dintr-un colț de natură la care numai ea are acces. Ceramista, cu tonsura ei adolescentină, cu luminozitatea privirii și zâmbetul frumos, deschis, surprinde prin firescul atitudinii, prin lipsa oricărei afectări, – deși creația ei a fost și este răsplătită de prestigioase premii internaționale – prin extraordinara naturalețe a omului pentru care arta este „modul ei de a fi în lume”.

Ceea ce stârnește curiozitatea, uimirea, iar apoi admirația este impactul pe care formele ei îl au mai întâi asupra vederii și apoi asupra sufletului prin cromatică lor de mare eleganță și finețe, căci ele emoționează înainte de toate, fac să vibreze coarda sensibilă a privitorului și abia apoi pe cea a reflexivității și eventual a cunoașterii.

Fără a fi sentimentală sau rațională, prin excelență, artista comunică ceva esențial de la nevoia ei de frumos, până la indenegabila, intrinsecă legătura a omului cu natura, dar înțeleasă în felul ei original de modelare și remodelare a lutului, cu mâinile ei rafinate de cultură și meditație intelectuală. Este harul ei natural, călăuzit și șlefuit în școala clujană de artă, capabil să plăsmuiască acele „obiecte” pe care le reintegrează, le „sortează” organic mediului natural, fără niciun semn de respingere din partea acestuia, „pietrele” ei devenind gemenele celor din apa râurilor sau de pe un dâmb de nisip. Lucrările ei au aerul natural, „curgător” din natură, firesc, iradiind spontaneitate, naturalețe, de aceea ele se cer reintegrate în mediul originar unde își află locul. Aceasta este adevărata artă a Mărtei Jakobovits, de a preface materia brută, în conformitate cu legile ei nescrise, și de a o reageza acolo unde natura o recunoaște, deși transformată, transfigurată și a o acceptă, o încorporează, coexistând cele aflate acolo de când lumea cu cele create, refăcute de artistă.

Minunatele „pietre” ieșite din mâinile Mărtei nici nu-și schimbă și nici nu-și pierd atributele esențiale reintegrate în lumea înconjurătoare, cea a râurilor, a pădurilor sau a colinelor, ele rămân ceea ce sunt, doar că spun ceva mai mult decât toate pietrele naturale la un loc, căci fiecare

are o calitate sau o virtute în plus, o formă sau o culoare care o particularizează. Artista le așază, le ordonează potrivit ritmului ei interior, conectat, adecvat ritmului natural. Pe de altă parte, ele, cu curaj își găsesc locul chiar și în apropierea rafinatelor obiecte raku, uluitoare prin neașteptatele efecte ale focului asupra oxizilor. Tehnica veche, venită din Japonia, concordă cu datele înnăscute sau dobândite ale artistei care „se joacă”, eliberată de orice constrângeri, cu delicatețe, cu bucurie, cu încântare. Obiectele raku, varietatea cromatică de materie oxidată, ruginită, coclită de căldură, strălucirile metalice, sofisticate ale lutului glazurat, se armonizează cu formele simple, fruste, neînnohilate. Neașteptate sunt desenele pe care le face fumul

pe aceste obiecte raku, prin pana lui subțire, prin îmbrățișarea lui delicată, fumul trasează linii drepte și sinuoase, volute, își pune amprenta indeneșabilă pe lutul marcat de oxizi, metamorfozat de aceștia, creând nebănuite desene și figuri, unele părând circumvoluțiuni expulzate la suprafață.

Talentul Mărtei Jakobovits se revelează în ceea ce face și cum le face, ele sunt proiecte eliberatoare care urmăresc și realizează o despoșurare, o ușurare a sufletului încărcat de frumusețe. Înnoirile artistei sunt evidente de-a lungul anilor, ele se produc de fiecare dată curat, senin, tulburând și emoționând privitorul, dar și fără a nega creațiile anterioare. În atelierul ceramistei, ca și în sălile de expoziție, în imediata vecinătate a lutului ars, se află obiectele de lut nears, lutul lăsat în inocența, în primitivitatea sa. Formele scoase din cuptor înseamnă altceva, ele deja rezultă din pactul lutului cu focul, din dialogul materiei cu flăcările, materia supusă a doua oară, „purificată” și înfrumusețată printr-o singură ardere sau prin arderi repetate, căci focul este aliatul ei în reprezentările în care mâna și sufletul se îngemănează; focul, prin forța sa, îi conferă argilei un plus de personalitate.

„Jucându-se”, Márta își etalează și-și îmbogățește puterea de invenție, ea, ca artistă, este mereu alta, după cum creațiile ei nu se aseamănă niciodată, nu se copiază, nu se autopastășează, inventivitatea ei este

inepuizabilă, memorabilă, de o mare subtilitate și frumusețe. Márta Jakobovits este cazul fericit de artist la care „munca migăloasă și îndelungată” coexistă cu factorul ludic, iar „exaltarea sa, liberă și impetuoasă în concepție” reușește, la prelucrare, să se sustragă „subordonării pe care i-o impune îndemânarea mâinii dătătoare de formă” (Huizinga), de aici imensa ei libertate, bogăția și varietatea creației sale.

Am dorit de multă vreme să pun pe hârtie impresiile creațiilor Mărtei asupra mea, un nespecialist, un simplu iubitor al frumosului, dar abia acum realizez dificultatea de a prinde în cuvinte durata și intensitatea ecoului pe care aceste „obiecte” îl au în conștiința privitorului. Încerc astfel să redau starea de încântare ce mă cuprinde în fața poemelor în lut ale artistei, unele poeme încadrabile unui întreg ciclu, altele simple hai-ku-uri, atât de variate în unicitatea lor, atât de proprii artistei care „se joacă” exprimându-se pe sine, intrând într-un dialog numai al ei cu materia, pentru a comunica apoi, prin rodul mâinilor sale lumea, lumea ei atât de bogată în varietatea formelor, atât de profundă, lumea ei plină de vitalitate, de tinerețe, care comunică un sentiment tonic de energie și forță regeneratoare.

Márta Jakobovits gândește, visează și vede culori și forme. Creația ei este lipsită de pedanterie, dar este rafinată și delicată și totodată tonică, traducând atât starea ei interogativă, dorința ei de cunoaștere și autocunoaștere, de umplere a golurilor care încă mai există, dar și bucuria creației. Alături de lumea reală, ea creează o altă lume, o lume în deplin acord și armonie cu realitatea imediată, ceea ce dezvăluie nu numai apropierea organică de materia pe care o domină, dar și starea ei de inepuizabilă inspirație. Creațiile ei sunt cu atât mai valoroase, cu cât se exprimă printr-un limbaj universal, spiritul fiind șocat și încântat, mișcat în obișnuințele sale, făcut să vibreze la vederea compozițiilor sale minunate și atât de expresive.

Muzica

Adrian Gagiu

Clasicismul viu (?)

David Marteau

Un eveniment în premieră pentru Oradea, care a avut loc în sala de concerte Enescu-Bartók a Filarmonicii în 19 nov. 2011 (sâmbătă dimineața, ce moment potrivit!), ar fi putut trezi într-o oarecare măsură orașelul din somnolența lui provincială. Pianistul elvețian David Marteau, care predă „armonie practică și improvizație la pian” în cadrul Conservatorului din Geneva, a susținut un curs de măiestrie având ca temă improvizația la pian în stil clasic și romantic. Cursul se înscria într-o serie de evenimente organizate de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, împreună cu Ambasada Elveției, evenimente menite să aniverseze și la Oradea împlinirea a 100 de ani de relații diplomatice româno-elvețiene (după vernisajul expoziției fotografice a lui Dumitru Băruța și recitalul pianistic al aceluiași David Marteau).

Asocierea noțiunilor improvizație și clasicism e probabil șocantă pentru atotștiutori, deși tocmai asta ar putea fi proba că și acest stil ține de o muzică vie, nu împăiată în amintiri imaginare și senile. Paradoxul e numai aparent dacă ne amintim că marii compozitori clasici și romantici au fost și mari improvizatori: Mozart, Beethoven, Liszt sau Chopin suscitau entuziasm de nedescris cu improvizațiile lor la pian, considerate pe atunci de cunoscători chiar mai bune decât unele dintre compozițiile scrise. Mai e și elementul dat de cadențele de virtuozitate din concertele pentru pian și orchestră ale epocii, care nu se notau în partitură, ci lăsaus libertate solistului (mai ales dacă era tot compozitorul) de a improviza pe temele lucrării; odată cu mecanicismul adus de secolul al XX-lea și în interpretare, acest obicei a dispărut și a fost înlocuit cu redarea unor cadențe scrise de mari interpreți (fiind resuscitat doar recent și parțial de unii interpreți specializați în muzica veche). Și, în al treilea

rând, poate cel mai elocvent e caracterul schematic sau chiar fragmentar al unor pasaje din partiturile unor concerte pentru pian și orchestră ale lui Mozart (de ex., partea lentă din KV 488, spre final, sau KV 537, în care de multe ori din partitura pianului lipsește basul), sau versiunile „simple” și „ornamentate” ale unor sonate pentru pian ale aceluiași Mozart.

Toate aceste situații și altele similare strigă după improvizație, bineînțeles cu măsură și doar ici-colo, fără a se ajunge la exuberanța cvasi-jazzistică din Baroc, și, nici nu încapă discuție, doar bazată pe o cunoaștere profundă a stilului. Dacă ar fi fost abordate aceste teme în cadrul cursului lui David Marteau, ar fi fost cu totul extraordinar și poate ar mai fi scuturat obișnuințele celor rutinați în interpretarea pietrificată a repertoriului clasic, cei care se închină la el ca la sfintele moaște, dar de fapt nu-l iubesc, fiindcă altfel nu l-ar omorî astfel, ci se iubesc doar pe sine și sunetul apăsător, cețos și greoi al marilor lor pianiste de concert. Pentru acești oameni, fie ei interpreți, comentatori sau auditori, ascultarea concertelor pentru pian de Mozart sau Beethoven cântate de Robert Levin, să zicem, ar fi un șoc. Dacă vor lăsa însă de o parte prejudecățile cu care au fost dresați în conservatoarele de modă veche, dacă vor asculta cu propriile urechi și creiere și vor mai pune un pic și mâna pe carte, își vor da seama că astfel de lucrări, cântate așa, sunt mereu noi, vii, clare, variate și neplictisitoare, iar tonul de pianoforte din vremea aceea le face de cele mai multe ori dreptate, nu e limitat cum li s-a spus până nu de mult.

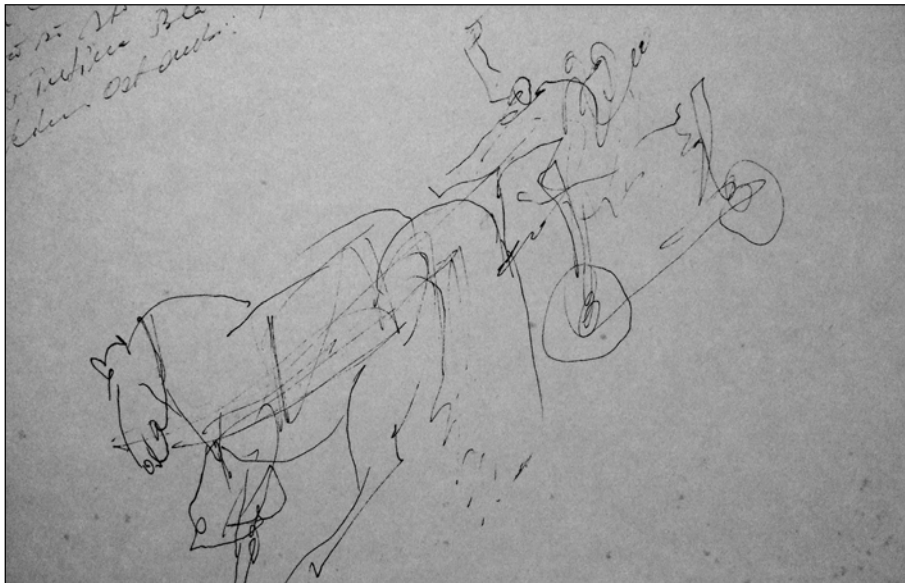
Cam astea erau primele mele reacții la aflarea veștii despre cursul de improvizație clasică de la Oradea. În lipsa marilor pianiști ai acestui stil, ca Robert Levin, Ronald Brautigam, Andreas Staier, Malcolm Bilson și alții, pe care probabil nu-i vom vedea niciodată la Oradea, e binevenit și *David Marteau*, fie el și la pianul modern al Filarmonicii, nu la vreun pianoforte de epocă. Numai că în cadrul cursului n-a fost vorba de interpretarea autentică a muzicii clasice și romantice, ci de antrenarea unor deprinderi de a improviza liber în acele stiluri. Prima întrebare ar fi : care e scopul unei astfel de activități? Dacă din studierea și asimilarea modelelor clasice și romantice se extrag principii și tehnici componistice și estetice universal valabile, atunci e o practică mai mult decât binevenită și utilă. De aceea, analizarea serioasă a capodoperelor clasice poate să se constituie într-un *sui generis* curs practic de compoziție, cum sunt de pildă volumele lui Tudor Ciortea sau William Kinderman despre creațiile lui Beethoven. Sau cursurile de măiestrie interpretativă ale lui Daniel Barenboim despre sonatele lui Beethoven, televizate de

Mezzo, care ajung și ele de multe ori la astfel de altitudini ideatice. Cei drept, nivelul inegal al studenților săi de la cursul orădean, unii foarte tineri, nu i-a permis lui David Marteau să intre prea mult în astfel de profunzimi și subtilități ce necesită o bună cunoaștere a armoniei și mai ales a formelor (acest al doilea aspect n-a fost atins practic deloc). De aceea, a fost stranie afirmația d-lui Marteau că, improvizând astfel, e greu să abordezi chiar și forma de variațiuni și că nu te poți aștepta să compui astfel în direct. Dar marii clasici chiar asta făceau: în copilărie, Mozart a uimit nu prin virtuozitate, fiindcă sora lui era atunci mai agilă la pian decât el, ci prin improvizarea în formele clasice consacrate, iar improvizările lui Beethoven erau de asemenea, de obicei, în forma de sonată sau similare; mai e și amintirea lui Ries despre geneza finalului Sonatei op. 57, când în timpul unei plimbări Beethoven mormăia mereu ceva nedefinit (era tema finalului, ale cărei figurații pianistice sunt greu de redat vocal distinct), iar la întoarcerea acasă s-a dus direct la pian, spunându-i lui Ries că amână lecția, și a improvizat vreo oră. De bună seamă, finalul sonatei s-a conturat și cu acea ocazie, chiar dacă nu toată muzica improvizată a rămas și pe hârtie.

Deci, dacă nu e un antrenament ideatic și componistic, la ce e utilă improvizarea în stil clasic și romantic a d-lui Marteau? Mai degrabă, fluxul discuțiilor și al exemplelor din cadrul cursului sugera că e un fel de antrenament pentru improvizare în stil doar așa, de amorul artei - fiindcă n-aș vrea să-mi imaginez că rostul ei ar fi de a furniza un fond sonor plăcut și neproblematic pe la reuniuni selecte, prin holuri de mari hoteluri sau pe vase de croazieră, după cum se practică în „lumea bună”. Sau ca muzică de film, cum chiar dl. Marteau a indicat, probabil diplomat, unor studenți ce, vrând să arate că sunt moderni, au cântat un fel de *pop New Age* minimalist, monoton, fără cap și coadă, pe începuturi tematice din piese de Coldplay și Rihanna (!), închipuindu-și că acele câteva acorduri mai cuminiți ce țin de „*common practice*” (cum e numită în engleză epoca armonică a secolelor XVII-XIX) înseamnă **stilul** clasic doar fiindcă nu e *rap* sau *trance*. Dar dacă nu introduci în piesă, fie ea și improvizată, măcar un element secundar de contrast, ce generează apoi forme prin repetări și confruntări cu cel principal (ceea ce e germenul principiului universal al formelor tip sonată), publicul adoarme sau e nederanjat din conversație, oricâte armonii și texturi instrumentale specifice sau chiar variate ai utiliza după indicațiile, de altfel de bun gust, ale d-lui Marteau. Lipsind însă viziunea finalității, a evoluției și implicit a formei, deci a unui impact spiritual real asupra ascultătorului, astfel de improvizării, oricât de rafinat ar suna, rămân sta-

tice și, cel mult, impresii emoționale de suprafață și de moment, înscriindu-se doar în concepția despre muzică a distinsului Marius Chicoș Rostogan („muzica iaste aceeaia care nie gîghilă urechile înt-on mod plăcuut”).

Frumoasa piesă improvizată în stilul lui Chopin cu care dl. Marteau și-a încheiat cursul n-a putut șterge aceste concluzii, tocmai fiindcă există multe piese originale de Chopin. De bună seamă, dacă nivelul participanților ar fi fost altul, e de presupus că și dl. Marteau ar fi intrat în zone mai subtile. Ar mai fi de remarcat și ciudata impresie de precară spontaneitate a acestui curs de improvizație (unii studenți nici n-au prea improvizat, ci au prezentat chiar compoziții proprii, de altfel remarcabile în cazul lui Réthi Brigitta-Éva). Dar impresia poate fi subiectivă, fiindcă n-am văzut decât cursul de la Oradea, și ea se datorează cert nivelului unora dintre studenți. Ecoul destul de redus pe care l-a produs cursul la Oradea spune și el multe despre nivelul intelectual și artistic al orașului și despre câte ar mai fi de făcut, dincolo de pretențiile unora. Evenimentul a fost o premieră și foarte interesant, cel puțin ca provocare și ca punere în discuție a unor teme inedite, și totuși în sală au fost doar câteva zeci de persoane, aproape deloc oficialități și muzicieni locali consacrați. Partea bună a fost însă că mai toți erau tineri, deci să sperăm că, treptat, vorba lui A. C. Clarke, „viitorul va lămuri și această enigmă”.

Cartea de teatru

Mircea Morariu

Prin teatre și prin ani

Prin teatre și prin ani
de Ștefan Oprea
Editura ARTES, Iași, 2011

La doar câteva luni de la apariția cărții *Pas la pas prin festivaluri* (Editura Opera Magna, Iași, 2011) în care a reunit cronicile, însemnările, sintezele prilejuite de participarea, de-a lungul a zeci de ani, la felurite manifestări de cultură teatrală din țară, carte ce înseamnă, înainte de orice, o succesiune de valoroase fișe documentare puse la dispoziția unui dorit și viitor cercetător și istoric al fenomenului teatral românesc postbelic, criticul și istoricul de teatru Ștefan Oprea ne oferă o nouă și plăcută surpriză editorială lansând volumul *Prin teatre și prin ani*, tipărit la editura proprie a Universității de Arte „George Enescu” la care, o vreme destul de îndelungată, autorul a fost profesor. Nu mi se pare deloc întâmplătoare decizia lui Ștefan Oprea de a încredința această nouă care respectivei edituri universitare. Mai întâi pentru că în structura școlii superioare de artă din Capitala Moldovei ființează și o secție de Teatrologie care, desigur, pregătește și altceva decât viitori critici și istorici de teatru (cum ar fi specialiști în management teatral și cultural, în comunicare etc), dar se cuvine să aibă în vedere deopotrivă calificarea superioară a unor noi generații de comentatori și *evaluatori* (cum e la modă să se spună azi) profesioniști ai spectacolelor de pe felurite scene din țară. Comentatorii ce trebuie să știe cum să scrie, să fie familiarizați cu rigorile cronicii. Felul în care a făcut cronică Ștefan Oprea reprezintă un model. Deși comentarii teatrului de mâine sunt chemați să aibă deschidere intelectuală, să fie sensibili la nou, mi se pare imposibil ca ei să poată răspunde în mod adecvat acestei cerințe fără să știe ce s-a întâmplat înainte. Or, realitatea de bun simț că nu poți să identifici, să cuantifici și să validezi *noul* fără accesul la un set de referințe ce au în

vedere diacronia teatrului e, din păcate, fie ignorată, fie minimalizată, fie aruncată în derizoriu de un segment destul de consistent al tinerilor care, cu mai multă sau mai puțină consecvență, se apropie de cronică de teatru. Cartea de acum a lui Ștefan Oprea reamintește indirect acest lucru și în această realitate văd un al doilea motiv pentru care autorul a făcut bine că a publicat-o la o editură care, bănuiesc, dispune de o mică librărie în chiar incinta școlii superioare de artă din Iași. În al treilea rând, volumul *Prin teatre și prin ani* conține, între altele, consemnarea unor spectacole studențești, înfăptuite prin ani, din 1990 încoace, adică de când, așa după cum ni se reamintește la pagina 282, în cuprinsul unei emoționante evocări scrise la moartea Nataliei Dănăilă, ea, împreună cu doi importanți actori de la Teatrul Național – Sergiu Tudose și Emil Coșeru - a luat drumul Bucureștiului și tustrei au izbutit să îl convingă pe Mihai Șora, pe atunci ministru al Învățământului, să aprobe reînființarea școlii superioare de teatru din Iași, abuziv desființată în 1952. Și uite așa, ne aducem cu toții aminte că actori tineri, unanim apreciați azi, precum Doina Deleanu, Radu Ghilaș, Constantin Pușcașu, Marius Manole, Ludmila Filip, Bogdan Matei, Cristian Popa, Liviu Pintileasa, Alin Florea, Emilian Oprea, dar și alții, răspândiți azi nu doar în instituții de spectacole din zona istorică a Moldovei, ci peste tot în țară, în multe teatre bucureștene chiar, au deslușit primele secrete ale profesiei la Facultatea din Iași. Și dacă tot suntem la capitolul *rememorări* prilejuite de lectura cronicilor, avancronicilor, interviurilor, fișelor de istorie teatrală ce conferă substanță și anvergură cărții lui Ștefan Oprea, mi se pare util să spun că, citind *Prin teatre și prin festivaluri*, ne reamintim de asemenea că a existat odată și Secția Suceava a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași, înființată în 1984, care a produs destule spectacole bune, așa încât desființarea ei (spre sfârșitul perioadei de dictatură comunistă) e, în continuare, de neexplicat.

Prin teatre și prin festivaluri conține cronici și articole scrise în perioada 1983-2011. În marea lor majoritate, analizele vizează spectacole produse de teatrele moldovene. Nu, nu e vorba nicidecum despre faptul că Ștefan Oprea nu a văzut spectacole și din alte zone ale țării – cărțile sale anterioare o dovedesc cu vârf și îndesat - ci de semnificativul detaliu că criticul s-a concentrat asupra a ceea ce se întâmplă în instituții nu îndeajuns de vizitate de criticii bucureșteni, dar care au avut și au și ele nevoie de astfel de evaluări profesioniste. À propos de acest detaliu, când într-una dintre cronici am găsit informația că în 1993, opt critici (Valentin Silvestru, Ludmila Patlanjoglu, Constantin Paiu, Alice Georgescu, Carmen Mihalache, Sebastian Vlad Popa, Carmen Tudor și,

desigur, Ștefan Oprea) au descins la Botoșani spre a vedea șapte spectacole, mi-au venit în minte două versuri celebre și dragi din literatura medievală franceză: atât de cunoscutul *où sont les neiges d'antan?*, dar și cel datorat lui Rutebeuf, *que sont mes amis devenus?*, comparând cu situația de azi și cu oboseala prematură a tinerilor cronicari ce se așteaptă implorați spre a da curs unor asemenea invitații. Găsim în carte și cronici ale unor spectacole bucureștene ori clujene, văzute *acasă* ori în turneele lor ieșene, în acest din urmă caz apărând un alt motiv de nostalgie legat de turneele de odinioară.

Cronicile au fost reproduse, așa după cum ne înștiințează autorul, fără nici un fel de actualizare, rescriere ori măsluire. „Cititorii de mâine, care vor dori să afle cum erau repertoriile teatrelor, ce trupe de actori existau, cum gândeau și lucrau regizorii vor putea să afle din această carte și din cărțile confrăților mei și-și vor face o imagine – fie și minată de subiectivitățile noastre... obiective - despre evoluția teatrului”. Într-adevăr, sunt comentate echilibrat și argumentat și spectacole foarte bune, și spectacole proaste - așa cum a fost, bunăoară, *Alarma* de la Naționalul ieșean -, ni se explică cu lux de amănunte „de ce s-a anulat o premieră” (e vorba despre *Căsătoria*, după binecunoscuta piesă a lui Gogol, montare de la Iași care nu a văzut niciodată luminile rampei fiind considerată din cale afară de proastă), dar și spectacole de calibru mediu (mediocre, în adevăratul și bunul sens, deloc peiorativ, al cuvântului) spectacole care, ne place sau nu, reprezintă, la urma urmei, și *majoritatea*, dar și *normalitatea*.

Secvența finală a cărții e reprezentată de o suită de cronici referitoare la spectacolele Teatrului pentru Copii și Tineret *Luceafărul* din Iași, produse între anii 1979 și 2011 (cf. *File despre "Luceafărul"*). Aceasta fiindcă respectivul teatru „este o instituție cu totul particulară în peisajul nostru artistic”. Și din acest punct de vedere Ștefan Oprea este un exemplu fiindcă puțini (mai) sunt confrății ce se ocupă de spectacolele pentru copii și tineret. Clamează prin colocvii că spectatorul de mâine trebuie format, dar nu se deranjează să vadă cum se pune în practică formarea cu pricina.

Am enumerat, cred, în rândurile de mai sus, numeroase argumente pentru care socotesc *Prin teatre și prin ani* o carte importantă și necesară. Se înțelege că o recomand spre lectură.

Obsesia imaginii

Teatrul Național din Târgu Mureș: Compania Liviu Rebreanu; ANIVERSAREA de Jeroen van den Boerg; Traducerea: Liliana Alexandrescu; Regia artistică: Vlad Massaci; Scenografia: Andu Dumitrescu; Cu: Monica Ristea, Dan Rădulescu, Anca Loghin, Rareș Budileanu; Data reprezentației: 30 septembrie 2011

Neîndoielnic, au dreptate toți acei comentatori care, având privilegiul de a vedea și a scrie înaintea mea despre spectacolul cu piesa *Blowing* de Jeroen van den Boerg, jucată în premieră pe țară la Sala Mică a Teatrului Național din Târgu Mureș, au remarcat că traducătoarea (altminteri, excelentă) care este Liliana Alexandrescu s-ar fi convenit să găsească un titlu mai inspirat, mai original și mai puțin generator de confuzii. Mai întâi pentru că există pe piața teatrală românească și alte scrieri de import cu același nume - de la *Aniversarea (Serată neprevăzută)* de Harold Pinter la *Aniversarea (Petrecerea)* de Thomas Vintenbergh și Mogens Rutkov. În al doilea rând fiindcă *Blowing* înseamnă *distrugere, prăbușire*, adică exact ceea ce se petrece în piesă cu o familie tipică, cu mamă, tată și doi copii, o familie aparent onorabilă, cu o existență aparent normală, în care fiecare își știe rostul și locul și care vrea să le arate, să le demonstreze, să le arate celor din jur asta, afișându-și obsesiv stabilitatea. Iar dacă Liliana Alexandrescu a optat totuși pentru

Aniversarea (acesta e numele sub care e tipărită piesa în volumul *Dramaturgi olandezi de azi*, apărut sub egida Fundației Culturale "Camil Petrescu" și ca supliment al revistei *Teatrul azi*), regizorul spectacolului târgumureșean, bucu-reșteanul Vlad Massaci (el însuși un bun traducător de teatru și un inspirat căutător de piese noi, din spații dramaturgice mai puțin frecventate, altminteri cu oferte ce s-au dovedit a fi dintre cele mai surprinzătoare), avea, în primul rând față de sine însuși, datoria de a găsi un alt titlu. Pentru simplul motiv că el, Vlad Massaci, și nu altcineva, a montat *Festen* la Nottara, că a făcut-o foarte bine (am consemnat premiera la vremea ei, iar cronica e antologată în cartea mea 2009 - *Un an teatral așa cum l-am văzut*, Editura Universității din Oradea, 2010) și că nu are nici un interes să dea impresia că s-ar repeta.

Există, e drept, o anume asemănare tematică și de situație dramatică între *Festen* și *Blowing*. Atât în piesa celor doi danezi, cât și în cea a olandezului Jeroen van den Berg, o familie se reunește, mai de voie, mai de nevoie, în jurul unei mese festive, spre a-l sărbători pe unul dintre membri săi. Sărbătoarea se termină prost, adevăruri multă vreme ascunse sunt scoase la iveală, dureros, sunt violent puse pe masă, ele reprezentând *felul principal* din care e compus *meniul* textului. Stilurile celor două scrieri sunt însă diferite, deosebirile mai multe și mai de substanță decât asemănările. Iar lucrul acesta apare

limpede în spectacolul lui Vlad Massaci, în pofida sau poate tocmai datorită faptului că și aici regizorul își continuă căutările creatoare în estetica teatrului de cameră, arătându-se deopotrivă consecvent cu sine în minuția lucrului cu actorii.

Mama (Monica Ristea) împlinește 45 de ani. Își serbează vârsta, însă repetă obsesiv, cui vrea și are timp să o asculte, că toate cunoștințele îi spun că arată atât de bine încât poate fi lesne socotită drept sora fiicei sale (Anca Loghin). Tatăl (Dan Rădulescu) pare perfect devotat familiei și casei, se îmbracă corect, în costum și papion, pentru a marca solemnitatea aniversării. Nu prea știe el să poarte nici costumul, nici papionul, nu e deloc abil în mânăuirea obiectelor *hi-tech*, e cam mototol, dar câți soți fideli nu suferă de aceste mici defecte!. Fiul (Rareș Budileanu) e un prizonier al lecturii, iar lectura, o știm de la un scriitor celebru, e *un vice impuni*. Imaginea coeziunii familiale e fără cusur, e perfectă, dar parcă-parcă are ceva minat, ceva fals, ceva de expoziție. Acest ceva e sugerat și de principalul element al decorului gândit de Andu Dumitrescu - o cutie imensă, o carcasă de televizor, în interiorul căreia se mișcă cele patru personaje. Sufrageria e mobilată corect, modern, undeva într-un colț al ei se află un acvariu. Care acvariu e al doilea obiect-metaforă, dar și o inspirată metonimie de care se slujește eficient montarea. Metafora lumii artificiale, false din care doar evadarea oferă garanția regăsirii adevăratului palpit al vieții. Regăsirea vieții adevărate e un proces imposibil fără spargerea frontierelor artificiale ale mimatei onorabilități și ale pretinsei existențe așezate.

La începerea spectacolului, mama vorbește fals - entuziast la telefon. Aproape că ciripește cuvintele. Se simte foarte bine, nu contează că împlinește 45 de ani, important e că arată excelent - da, toată lumea o încredințează că are un *look* de parcă ar fi sora fiicei sale! - a pregătit o masă îmbelșugată, are în față un munte de cadouri, multă șampanie, familia o așteap-

tă și tocmai îi cântă *La mulți ani!*. Ciri-pitul acesta e arareori scurtcircuitat de mici semne de enervare, lesne explicabile prin faptul că interlocutoarea - mătușa Thea- lungeste peste măsură convorbirea ori că pune întrebări ce întrerup suvoitul de fericire *verbală*. Fiicei îi e foame, ar vrea să treacă de formalități și să guste bunătațile pregătite, dar mama ține la protocol, tatăl citește un prospect de utilizare a unui echipament casnic de ultimă oră, recent achiziționat și nu înțelege nimic din el, din când în când răspunde scurt și temător unor apeluri telefonice bizare. Fiul citește plictisit și indiferent. Cadoul ce i se oferă mamei e o cameră de luat vederi ultra-performantă (cel puțin așa glăsuiește prospectul), așa încât sărbătorita ține neapărat să fie filmată întreaga serie a acestor momente *exemplare*. Dacă filmarea nu reușește *din motive tehnice* ori pentru că fericirea se fisurează tot mai vizibil, nu-i nimic, *se mai trage o dublă*. Mătușa Thea revine cu un telefon, mama îi repetă nesmintit aceleași lucruri, parcă ar rosti un text de teatru de la care se abate doar atunci când răbufnește nervos, tatăl răspunde din ce în ce mai speriat apelurilor telefonice tot mai insistente, ritmul montării se accelerează. Fiul încalcă protocolul impus de mamă, îndrăznește să guste din bunătați fără acordul acesteia, ba chiar în ciuda ei. Din acest moment totul scapă de sub control și adevărul iese la iveală. Praful și pulberea s-au ales din obsesia imaginii.

Care e atunci adevărul? Tatăl are o amantă - nimeni alta decât mătușa Thea- și se pregătește să își părăsească familia. Masa aniversară e, de fapt, masa de adio. Mama e gata să își cedeze soțul fără luptă rivalei sale. Mimează ea însăși plecarea. Confruntarea se accentuează, dobândește o turnură violentă, totul va fi vraiste în sufrageria atât de convențional mobilată. Camera de luat vederi va porni pe neașteptate și va filma exact ceea ce nu ar fi trebuit filmat. Până la urmă cei doi tineri vor fi cei ce vor părăsi casa, doar ei se vor salva

din artificialitatea acvariului în care au trăit până atunci, ei sunt cei ce sparg, în cele din urmă, acvariul.

Jocul cvartetului actoricesc e perfect nuanțat, relațiile remarcabil sugerate, nimic nu e în plus, nimic nu distonează. Ce înseamnă asta? Că un regizor bun a pus în valoare patru actori actori buni, pe ne-

drept și prea multă vreme siliți să aștepte întâlnirea cu un director de scenă adevărat.

Naționalul târgumureșean are de la începutul acestei stagiuni o nouă conduită. E de sperat că aceasta, în frunte cu directorul general, Gaspárik Attila, va facilita aceste întâlniri benefice, ba chiar va face din ele o regulă.

Incursiune în penibil

Teatrul Municipal din Turda- PAHARELE LUI CUPIDON de Aleksandr Galin; Regia artistică: Cristian Nedea; Scenografia: Ana-Maria Pavel; Cu: Melania Ursu, Narcisa Pinteș, Dan Constantin, ș.a. Data reprezentației: 30 septembrie 2011

Dacă s-ar face un top al penibilului care s-a răsădit cam prea mult în voie în spațiul ediției a XVII-a a Festivalului de Teatru Scurt de la Oradea, spectacolul cu piesa *Paharele lui Cupidon*, montată de Cristian Nedea pe scena Teatrului Municipal din Turda ar ocupa, fără probleme, un loc fruntaș. Textul lui Galin nu e rău deloc, e în descendența celor pe care le scriau odinioară Arbutov și Roscin, Alioșin, Zorin și Ghelman și care au făcut dramaturgia sovietică extrem de îndrăgită deopotrivă de actori cât și de publicul românesc în ultima parte a deceniilor de comunism fiindcă puneau la dispoziție roluri ofertante și situații credibile, suplinind astfel absența din repertoriu a literaturii dramatice occidentale pentru achiziționarea căreia regimul nu era dispus să cheltuiască valută forte. Aleksandr Galin, un fel de șef de școală al dramaturgiei ruse post-glasnost, e deja binecunoscut în România, cel puțin datorită a trei dintre piesele sale, *Stele în lumina dimineții*, *Audiția* (ambele destul de frecvent jucate pe scenele noastre) și *Sorry*, aceasta din urmă, lansată într-un spectacol montat la *Bulandra* de Yuri Kordonskyi, cu Mariana Mihaș și cu Ion

Caramitru, spectacol ce face și azi și săli pline, deși din ianuarie 2004, când a avut loc premiera, a trecut ceva vreme.

Paharele lui Cupidon seamănă foarte bine cu piesele menționate mai sus. E ceea ce s-ar putea numi o "comedie crâncenă". Dramaturgul amestecă cu meșteșug drama sentimentală cu cea socială (dezamăgirile și disperările din Rusia post-sovietică - economia neagră, insecuritatea socială, pauperizarea accentuată a intelectualității, etc), iar amestecul cu pricina ar putea reprezenta o bună premisă pentru un spectacol onorabil. Or, numai despre onorabilitate nu poate fi vorba în montarea turdeană.

Mărturisesc că după spectacolul de neprivit cu *O noapte furtunoasă*, înscenat unde altundeva decât pe scena Teatrului de Stat din Oradea, de la Cristian Nedea nu mă mai aștept la nimic bun. Dar *Paharele lui Cupidon* depășește și cele mai negre premoniții, și cele mai sumbre pronosticuri. Cred că nici dacă și-ar fi stabilit drept obiectiv programatic evidențierea tuturor defectelor interpreților, regizorul nu și-ar fi atins atât de riguros ținta. Regia diletantă înregistrează o cavalcadă de contraperformanțe. Arată o mare actriță, așa cum a fost, cum poate mai este Melania Ursu, care odinioară a jucat în mari spectacole și are în palmares roluri importante, sub îndrumarea unor iluștri regizori, într-o suită parcă interminabilă de ipostaze jenante, jucând gros, dizgrațios, haotic, îmbrăcată aiurea, machiată strident și neglijent, cu o perucă de clown, evoluând neabătut, încăpățânat, cu sus-

pectă voluptate, la cotele anartisticului absolut. Demonstrează că o cetățeană pe nume Narcisa Pinte, despre care aflu că se face că joacă pe scena de la Turda de ani, de zeci de ani buni, ba chiar e și directoarea Teatrului de acolo (o fi membră PDL?), habar nu are de meserie pentru simplul motiv că nu are nimic în comun cu actoria. „Expune” un alt civil, ce se cheamă Dan Constantin, concurându-și la

aceiași “parametri calitativi” șefa. “Convoacă” doi tineri actori de la Naționalul clujean (Cătălin Herlo și Adrian Cucu) pentru o figurație penibilă, o prostituție profesională în lege, de care se vede de la o poștă că amândoi sunt jenați. “Legitimează” o particulară - Ana-Maria Pavel - ca scenografă. Nu e oare cam mult chiar și pentru Cristian Nedeia?

Rele tratamente

Teatrul de Vest din Reșița- CASA DE PE GRANIȚĂ de Slawomir Mrozek; Regia artistică: Valeriu Andriuță; Scenografia: Ionel Stoicescu; Cu: Constantin Bery, Florin Ruicu, Dan Mirea, Camelia Ghinea, Marius Tudor, Florin Ibrași, Adina Tismonari, Miruna Grangure, Ana-Maria Cizler, Eugen Drăghin, Sorin Fruntelată; Data reprezentației: 1 octombrie 2011

O piesă „clasică”, de referință, datând din perioada de început a carierei de dramaturg a lui Slawomir Mrozek e supusă la rele tratamente de regizorul Valeriu Andriuță, într-o montare realizată pe scena Teatrului de Vest din Reșița. Tragedia unei familii ce ajunge să fie decimată ca urmare a arbitrariului unei decizii luate de diplomați obtuzi e tratată scenic la modul amatoresc-colorat, iar rezultatul e întristător. Cum instituția producătoare duce lipsă de actori de vârstă, în rolurile Socrul-Soacra au fost distribuiți încă tinerii Dan Mirea și Camelia Ghinea, care însă nu au fost îndrumați așa cum s-ar fi convenit spre a face roluri de compoziție credibile. În consecință evoluțiile lor frizează derizoriul, cei doi jucând ca într-un spectacol pentru copii. Valeriu Andriuță nu se mulțumește cu atât, merge încă și mai departe și din motive care îmi scapă (să fie vorba despre o fantezie aberantă?) recurge și la un travesti, cerându-i lui Florin Ruicu să o interpreteze pe Soție, din nou fără a-l îndruma așa cum se cuvine pe respectivul actor. Rezultatul e din nou cum nu ar fost de dorit să fie pen-

tru ceea ce înseamnă standardele unui teatru profesionist. Același regizor, care semnează în colaborare cu Ionel Stoicescu (autorul decorurilor) costumele, îi îmbracă cel puțin bizar pe interpreții diplomaților (Marius Tudor și Florin Tudor), într-un mod care te duce cu gândul că cei doi joacă în realitate nu în *Casa de pe graniță* a lui Mrozek, ci în *Colivia nebunelor* de Jean Poiret. Prostul gust e astfel garantat. Constantin Bery (Eu) își interpretează personajul la modul apăsător-trăirist, cu note melo pe care orice regizor profesionist ar fi avut obligația să le cenzureze drastic. Ana Maria Cizler, Eugen Drăghin, Sorin Fruntelată, Adina Tismonari și Miruna Grangure trec prin scenă susținuți de puterile proprii, fără a face dovada că ar fi beneficiat de vreo indicație regizorală pertinentă. Lucru care se vede.

Montarea e fără ritm, curge leneș și plictisitor, sfârșitul spectacolului fiind așteptat precum o izbăvire.

Sunt indicii că Valeriu Andriuță a nutrit dorința de a “îmbogăți” semnificațiile piesei dramaturgului polonez și s-a gândit să facă asta adăugându-i suprateme sugerate prin coloana sonoră. Numai așa îmi explic recursul la *La Marseillaise*, în interpretarea lui Mireille Mathieu (asta, probabil, spre a ne duce cu gândul la istoria Alsaciei și a Lorenei care ba au fost lipite, ba au fost dezlipite de Franța în funcție de capriciile geopoliticii), ori la *Trei culori* (în interpretare corală), intenția directorului de scenă fiind, tot probabil, aceea de a sugera “târguilele” de tot felul pe seama Basarabiei.

Am urmărit întristat spectacolul, amintindu-mi de vremurile bune ale Teatrului reșițean, vremuri când fosta directoare, Mălina Petre, identificase soluții și pusese în practică strategii ce îl scoaseră din zona amatorismului. Conflictul intern fără de sfârșit ce au înlocuit atmosfera creatoare de odinioară se repercutează grav asupra instituției, iar

cei ce o patronează (Consiliul Județean Caraș Severin) nu fac nici cel mai mic gest spre a le pune capăt și a readuce Teatrul reșițean în perimetrul normalității. Lucru curios, cu atât mai curios cu cât Sorin Frunzăverde, președintele respectivului Consiliu, e unul dintre puținii frunzași PDL ce nu și-a pierdut încă bunul-simț. Firesc ar fi să îl reîntroneze și în Teatru.

Voluptatea jocului

Teatrul Național din Cluj-Napoca- FLORENȚA SUNT EU de Gellu Naum și Jules Perahim; Regia: Alexandru Dabija; Scenografia: Dragoș Buhagiar; Muzica de scenă: Ada Milea; Mișcarea scenică: Florin Fieroiu; Cu: Irina Wintze, Ramona Dumitrean, Romina Merei, Anca Hanu, Angelica Nicoară, Patricia Boaru, Ionuț Caras, Cătălin Herlo, Adrian Cucu, Cristian Grosu, Radu Lărgeanu, Cătălin Codreanu, Cristian Rigman, Silviu Iorga, Miron Maxim; Data premierei: 8 octombrie 2011

Teatrul Național din Cluj-Napoca- INSULA după Gellu Naum; Spectacol-concert de Ada Milea; Scenografia: Valentin Codoiu; Cu: Cătălin Herlo, Miron Maxim, Anca Hanu, Ramona Dumitrean, Cristian Grosu, Irina Wintze, Adriana Băilescu, Romina Merei, Cristian Rigman și Ada Milea (la chitară); Data reprezentației: 9 octombrie 2011

Trei spectacole produse în cursul anului 2011, din care două cu premiera în această stagiune, reprezentate pe scena Sălii Mari (*Florența sunt eu și Insula*) ori în Sala *Euphorion* (*Zenobia*), proiecția video a unui spectacol mai vechi, datând din anul 2002 (*Exact în același timp*), conferințe ale unor universitari clujeni (Ion Pop) sau bucureșteni (Simona Popescu) certificați ca exegeți autorizați ai creației lui Gellu Naum, dezbateri, colocvii dar și schimburi libere de păreri între invitați din țară și din străinătate (oameni de teatru, practicieni sau teoreticieni, universitari sau critici reprezentând publicații de prestigiu), lansări de cărți au constituit substanța primei ediții a *Întâlni-*

rilor Internaționale de la Cluj ce s-au desfășurat între 7-9 octombrie 2011, din inițiativa regizorului și scriitorului Mihai Măniuțiu, directorul general al Teatrului Național din localitate, secondat de tânăra cercetătoare Ștefana Pop-Curșeu, directoarea artistică a instituției, și o echipă profesionistă ce a vegheat ca, și din punct de vedere organizatoric, noua manifestare de cultură teatrală să se situeze la standarde europene.

Cum organizatorul și *făptuitorul* principal al manifestării a fost o instituție de spectacole, era cum nu se poate mai firesc ca centrul de interes al *Întâlnirilor* dedicate omagierii personalității suprealistului Gellu Naum să fie reprezentat de montări inspirate din creația scriitorului de la dispariția căruia s-au împlinit zece ani. Naționalul clujean și-a asumat integral responsabilitățile în această privință, nu a invitat spectacole din alte părți, faptul în sine dovedind seriozitatea cu care gazdele și-au înțeles menirea, în cadrele bugetare fatalmente limitative. L-au omagiat pe Gellu Naum prin autentică *faptă teatrală* și nu prin mondenități culturale, au făcut-o printr-un festival de spectacole căruia i s-au asociat, ceva mai timid, e drept, dimensiuni de cercetare. Sunt premise ca la edițiile viitoare ale *Întâlnirilor* aceste dimensiuni să devină mai proeminente, concretizându-se în ateliere practice dar și în comunicări mai numeroase și mai bogate.

Am scris cu altă ocazie (revista *Teatrul azi*, nr. 5-6/2011) despre *Zenobia*, spectacol în care regizoarea Mona Marian și-a

propus să valideze scenic propria ei adaptare a romanului apărut în anul 1985, subtitlul *pohem de iubire*, socotit de Monica Lovinescu o *carte de căutare*, căutare înțeleasă în sensul specific cuvântului franțuzesc *quête*. Nu mai revin acum în detaliu asupra montării. Reamintesc doar un singur amănunt ce mi se pare simptomatic pentru esența *căutărilor* din zilele *Întărilor* clujene. Și anume că, prilejuind întâlnirea dintre un Gellu Naum vârstnic (Petre Băcioiu) și un Gellu Naum tânăr (Cristian Rigman), montarea de la Sala *Euphorion* a refăcut parcă, în chip simbolic, destinul bizar al scrierilor pentru teatru ale autorului omagiat. Deși nu a iubit teatrul, cu toate că nu l-a frecventat (a prețuit, în schimb, oamenii de teatru), deși a scris literatură dramatică mai degrabă în joacă (așa s-a întâmplat cu piesa de tinerețe *Exact în același timp* datând din anii 40, publicată în 1945, dar și cu *Florența sunt eu*, concepută ca un exercițiu prelungit de amuzament, în colaborare cu Jules Perahim, exercițiu întins între 1956 și 1958), în pofida faptului că *pieșele serioase*, cum sunt *Poate Eleonora*, *Insula*, *Ceasornicăria Taus* au fost create în anii 60 însă au apărut în volum de abia în 1979 într-un tiraj nesemnificativ pentru acea vreme- 4000 de exemplare, fără urmări scenice notabile până în anul 1997, când a fost reprezentată *Poate Eleonora*, în regia lui Alexandru Tocilescu, un spectacol cu *Insula*, pregătit de Mircea Marin fiind interzis de cenzura comunistă după o singură reprezentație, scena, de la distanță și nu tocmai prietenos privită în anii începutului, a fost cea care a înseninat în chip major ultimii ani ai vieții scriitorului. Ea, spectacolele i-au reafirmat notorietatea și i-au reconfirmat talentul, asigurându-i o popularitate altminteri mai greu de atins doar grație cărților sau poeziei. Or, asta înseamnă că teatrul a fost o *permanență*, fie și numai formal ori verbal nedorită, manifestată însă *exact în același timp* cu vocația de poet ori cu cea de romancier, ambele

admise și reclamate de scriitor. Această permanență a fost relevată în cele trei zile de festival și aici se cuvine căutat, cred, principalul lor câștig.

Florența sunt eu, spectacol montat de mereu tânărul, veșnic neastâmpăratul și etern imprevizibilul Alexandru Dabija cucerește în primul rând prin prospețimea stării de joc ce îl definește. Actorii Irina Wintze, Ramona Dumitrean, Romina Merei, Anca Hanu, Angelica Nicoară, Patricia Boaru, Ionuț Caras, Cătălin Herlo, Adrian Cucu, Cristian Grosu, Radu Lărgeanu, Cătălin Codreanu, Cristian Rigman, Silviu Iorga, Miron Maxim, jucându-i pe rând ori *exact în același timp* pe Consuela, Amalia, Beatrice, pe sora Consuelei, sau pe Cezar Bolliac, scriitor și arheolog, alintat Bolli, pe Dante, mângâiat cu familiarul Danteluță, pe *patriotul român* Lazăr Wolf, pe Cosma ori un Doctor, un Judecător, un Câine, un Grefier, Reporterii sunt absolut cuceritori și electrizanți. Nu ce joacă actorii are importanță la urma urmei, ci cum joacă, cum își asumă interpreții improvizația, energia, ludicul, amestecul de suprarrealism și de absurd ce există în fiecare *situație dramatică* creionată fugar, parcă anume spre a fi pe neașteptate abandonată, lăsată în mod programat de izbeliște de fantezia nestăvilă a celor doi prieteni ce au zămislit într-o doară o *jucărie de vorbe* ce ajunge să funcționeze scenic datorită creativității fără margini și fatalmente contaminantă a regiei lui Alexandru Dabija și a scenografiei lui Dragoș Buhagiar. Cei doi importanți creatori bucureșteni și cei 15 actori clujeni, în majoritate tineri în buletin, cu toții tineri din punct de vedere spiritual, creează pe scenă un film *de război* și asta nu neapărat fiindcă acțiunea se petrece *în vreme de război* (uneori gândul m-a dus la *Restul e tăcere* a lui Nae Caranfil, la acele secvențe savuroase de pe *câmpul de luptă*), alteleori un fel de teatru în teatru. Personajele par a-și asuma condiția de actori, se așează pe scaunele situate undeva în adâncul scenei, apar pe neașteptate

și își asumă identități până mai adineauri asumate de alte personaje. Cei din scenă sunt deopotrivă actori și spectatori așa cum și-a dorit, de pildă, Antonin Artaud și el o vreme simpatizant al suprarealiștilor și destul de serios interesat de cinematografie, Eroii se "războiesc" vesel între ei, se iau la harță, se condamnă și se împușcă cu un haz și cu o plăcere pe care ei, în primul rând, o trăiesc cu toată ființa lor. Parcă am asista și apoi am deveni parte la un montaj aparent illogic, altminteri cel mai adesea atent organizat în profunzime (scenic, dezordinea aceasta e bine controlată și datorită colaborării cu coregraful Florin Fieroiu), montaj de scene, de situații, de fotografii, astfel explicându-se, cred, până la un punct, amestecul dintre *util* și *inutil*, dintre *nou*, *original* și *repetiție* (se păstrează în spectacol *duble*, uneori poate chiar în exces), poate chiar și melanjul de bun gust și de gust ceva mai îndoielnic. Cerneala din stiloul cu care e scris spectacolul nu e mereu de aceeași calitate, penița e câteodată năvălășă, convertorul mai dă rateuri, prin capilare se scurge când te aștepti mai puțin mai multă substanță decât ar fi fost nevoie. Se ajunge involuntar, dar și voluntar (ceea ce e mai puțin bine) să se cadă în *manea* (maneaua artistică plasată într-un anumit moment al reprezentăției - muzica: Ada Milea fiind dublată de o alta, lipsită parcă de virtuți artistice reale), copertele caietului în care "se scrie" riscă să fie boțite, se mai întâmplă ca pe ele să se zărească urme de magiun. Hibecele acestea au fost însă, fără doar și poate, nebăgate în seamă de creatorii spectacolului, bucuroși că s-au întâlnit grație unei partituri literare în intimitatea căreia poți regăsi totuși mai toate *regulile* și *percepțiile* suprarealismului, așa cum au fost ele formulate de André Breton, influențat de Reverdy sau Lautréamont, ca și li-

bertatea de a fi liber față de suprarealism atât de savurată de Gellu Naum.

Regizoarea Cătălina Buzoianu, care ar fi trebuit să monteze *Insula* la Theatrum Mundi, observa într-un *Cuvânt înainte* la piesă, publicat în volumul *Exact în același timp* (Editura Palimpsest, București, 2003) că aceasta ar fi o "jerbă de grație inteligentă", "un poem de imagini încântătoare, unice", "un imn al creației, o bucurie a vieții, o minune a existenței prin artă". Această caracterizare se potrivește, cred, *ad litteram* minunatului spectacol cu adevărat pentru toate vârstele realizat de cantautoarea Ada Milea, de scenograful Valentin Codoiu și de actorii Cătălin Herlo (un admirabil Robinson, trist și singur), Miron Maxim, Adrian Cucu, Ramona Dumitrean, Cristian Grosu (cu aplomb caricatural atent cumpănit jucând o vedetă rock cu alură punk), Irina Wintze, Adriana Băilescu, Romina Merei (*de un comic integral*, aș spune, citând un ilustru confrate, interpretându-le cu nedezmăniț, exemplar profesionalism pe Bunicile Selkirke), Silviu Iorga, Cristian Rigman (insinuant - distins, rostind cu discreție rafinată replici mustind de umor negru) și, din nou, de Ada Milea la chitară. Cu un text fără cusur decupat, *Insula* are coerența de interpretare, bogăția de sugestii, subtilitatea, rotunjimea și forța de expresie, bucuria jocului (ca actorie dar și ca joc în sensul primar și democratic al cuvântului), dar și amplitudinea culturală (nu, nu e neapărată nevoie să faci cultură încrunțat și plin de ifose, o poți face și relaxat, și cu umor, dar obligatoriu trebuie să o faci cu dedicație și cu inteligență) ce îl determină până și pe cel mai cârcotaș critic să socotească cuvintele de prisos și să afirme că aplauzele nesfârșite de după spectacol au fost mai mult decât meritate.

În haine noi

Teatrul Maghiar din Oradea- Trupa Szigligeti-LILLIOMFI de Szigligeti Ede; Regia: Keresztes Attila; Decoruri: Mira János; Costume: Bianca Imelda Jeremias; Muzica: Cári Tibor; Cu: Hajdu Géza, Csiky Ibolya, Pitz Melinda, Hunyadi István, Kardos M. Róbert, Szotory József, Gajai Ágnes, Pál Hunor, Dimény Levente, Varga Balász; Data premierei: 15 octombrie 2011

Recent înființatul Teatru Maghiar din Oradea, mai exact spus trupa de teatru dramatic din componența acestuia, a decis să pornească pe noul drum cu o premieră bazată pe un text clasic al dramaturgiei maghiare. E vorba despre *Liliomfi*, piesă datând din 1849, datorată chiar patronului spiritual al trupei, Szigligeti Ede, născut la Oradea. Scrierea, o farsă cu o compoziție destul de arborescentă, a avut momentul ei de glorie, atunci când un film inspirat de ea, realizat în 1955 și regizat de Makk Károly, a avut parte de o bună primire la Festivalul de la Cannes. E vorba despre un fel de "operetă fără muzică", cu travestiuri și qui-pro-quo-uri ce ilustrează -a câta oară? -mult frecventata temă *dragostea învinge*.

Profesorul Szilvai Tódor ar fi fost de acord cu căsătoria unicei sale fiice, Marișka, cu tânărul și frumosul Liliomfi, numai că acesta cade în greșeala de a se face actor. Opțiune ce schimbă întru totul datele problemei și decizia tatălui căci prejudecățile față de o astfel de meserie sunt mari, drept pentru care, ca lucrurile să meargă bine și tinerii să fie fericiți, acesta trebuie dus de nas și înșelat... cinstit spre a accepta mariajul. Povestea principală, cu o desfășurare extrem de previzibilă de altfel, e dublată de o alta, tot de dragoste, între mult mai fruștii Erzsi și Gyuri, care au și ei de înfruntat un tată încă și mai ridicol și mai obtuz, la rândul-i vartos păcălit. Mai apar câteva personaje secundare - o guvernantă, duo Schwarz, tată și fiu- al căror rost e să amplifice potențialul comic al scrierii.

Nu știu cât de interesat - lăsând la o parte *pioșenia culturală* - ar mai fi fost spectatorul de azi, mult mai sofisticat (în bine și în rău), de istorioara (istorioarele) cu pricina, povestite de dramaturg, cum spuneam, într-un mod nițeluș cam lăbărat. Regizorul premierei orădene, Keresztes Attila, a decis - și bine a făcut - să nu trateze textul drept "un mort frumos cu ochii vii" pe care trebuie să îl privești cu considerație mimată și la "catafalcul" căruia e obligatoriu să răzi fiindcă așa e de bon ton și deoarece la școală și s-a spus că textul e o comedie. Sau un vodevil. Unei restituiri "solemne" și de circumstanță, Keresztes Attila i-a preferat un spectacol viu, alert, cu numeroase accente bufice, cu însemne de contemporaneizare, cu ciupeli amicale, bazat pe o eficiență utilizare a formulei *teatrului în teatru*. Personajul Szelleffi, un clown policrom jucat de Kardos M. Róbert, e investit în reprezentare cu numeroase funcții. Devine *agentul* de influență al vocii regizorului, e parte din acțiunea propriu-zisă, observator și comentator al ei, spectator și *supraveghetor*, în sensul dat conceptului de George Banu în cartea lui, *Scena supraveghetă*, trece cu lejeritate de pe scenă în sală, face legătura dintre actori și public, asigură salturile peste timp. Celelalte personaje au alura unor marionete uriașe, a unor păpuși luate din rafturi (amintesc câteodată de felul în care a imaginat Tompa Gábor personajele *Cântăreței chele*), țâșnesc furtunos din felurite încăperi, din spatele multiplelor uși, escaladează ziduri, etc, de fapt apar din niște *cutii* sugerate (decorul este semnat de Mira János, costumele de Bianca Imelda Jeremias). Aspectul *răilor* (profesorul-Hajdu Géza, guvernanta-Csiky Ibolya, hangiul-Szotoryi Jozsef) e mai apăsat- caricatural, în caricatură e trimis și cuplul Schwarz & Son (Dimény Levente și Varga Balász), caricatura e copios susținută și când e vorba despre Erzsi și Gyuri, prin însăși originea lor mai fruști (Gajai Ágnes și Pál Hunor), devenind însă, cum era de așteptat, mai

tandă în cazul lui Liliomfi și al Marișkái (Hunyádi István și Pitz Melinda).

În fine, "opereta fără muzică" devine una cât se poate de muzicală, Keresztes Attila aflându-și un aliat important în compozitorul Cári Tibor ale cărui arii sau bucăți de acompaniament contribuie la dinamismul montării. Cum Pitz Melinda

cântă foarte bine -probabil că actrița posedă o pregătire specială în domeniul muzicii dobândește un plus de relevanță, atunci când e interpretată de ea. Iar spectacolul place. E ceea ce contează și ceea ce face ca sărbătoarea inaugurării să nu fi fost una formală.

Citiți instrucțiunile!

Teatrul Național "I.L. Caragiale" din București & Centrul de Cercetare Teatrală "Ion Sava-MACBETH de William Shakespeare; Traducerea: Ion Vinea; Regia: Radu Penciulescu; Scenografia: Florilena Fărcășanu Popescu; Muzica originală: Iosif Herțea; Lumini: Alexandru Sanda; Multimedia: Andrei Dăscălescu; Cu: Ion Caramitru, Valeria Seciu, Constantin Dinulescu, Mihai Calotă, Mircea Rusu, Dorin Andone, Ovidiu Cunceea, Eduard Adam, Alexandru Bindea, Ana Ciontea, Victoria Dicu, Amalia Ciolan, Petru Cunceea, Monica Anastase, Alexandru Mărculescu, Mihai Munteanu, Celina Nițu, Ștefan Opreanu, Andrei Stoleru; Data reprezentăției: 3 noiembrie 2011

Macbeth, spectacol-studiu realizat prin colaborarea dintre Teatrul Național din București și Centrul de Cercetare Teatrală "Ion Sava", a avut premiera cândva la începutul lunii martie a anului 2011. Am izbutit să îl văd de abia în noiembrie, cu prilejul Festivalului Național de Teatru. Timp suficient pentru apariția cronicilor pe care le-am parcurs cu sentimente amestecate. S-au pronunțat, în chip evident, specialiști și neofiți, oameni ce au înțeles exact care au fost intențiile spectacolului și miezul proiectului coordonat de regizorul Radu Penciulescu, dar și persoane "civile" care, având la dispoziție spațiu public de exprimare, și-au făcut cunoscute opiniile, firește, categorice, deși, din ceea ce au scris, se vede cu ochiul liber că nu au înțeles nimic din ceea ce au văzut. În primul rând nu au ținut cont de faptul că au văzut nu orice fel de spectacol, ci, așa cum Radu Penciulescu a precizat insistent, și cum am făcut-o și eu în primele

rânduri ale acesor însemnări, un spectacol-studiu. Adică un spectacol-cercetare ce nu își propune nicidecum relevarea spectaculosului, ci lămurirea drumului pe care îl parcurg realizatorii în descifrarea unuia dintre cele mai complexe și năbădăioase texte shakespeareiene.

E limpede - limpede pentru cine are ochi de văzut și urechi de auzit - că nici regizorul, dar nici producătorul principal care e - subliniez - un centru de cercetare teatrală - nu au dorit să ne ofere un spectacol-finit. Ci unul în care să clarifice situațiile și relațiile din piesă, nodurile sale conflictuale, punctele în care se înregistrează schimbări de atitudine și de evoluție ale personajelor. *Macbeth* e, așadar, mai mult decât o lectură la masă, dar mai puțin decât o montare încheiată. E mai degrabă o montare *nudă*. Se joacă în ceea ce se cheamă *decor marcat* (Florilena Fărcășanu), fără accesoriile care, în mod normal, vin, în procesul elaborării unei premiere, numai după ce actorii au decodat principalele linii directoare ale rolurilor și încearcă să le dea carnație. Într-o astfel de etapă o seamă de elemente de costum, de recuzită, o parte a machiajului sunt gata, altele sunt încă așteptate. Prioritate au acele accesorii ce îi ajută pe interpreți în procesul căutării rolului.

Regizor de esență stanislavskiană, Radu Penciulescu și-a dorit să ne împărtășească propriile sale căutări, dar și pe cele ale actorilor. E sigur, bunăoară, că scena asasinării bătrânului Duncan, prima mare crimă a lui *Macbeth*, înseamnă o mare răscruce în evoluția personajului, dar și în cea a lui *Lady Macbeth*. Actorilor dis-

tribuiți în aceste roluri li se cere să sesizeze primii semnificația unui atare moment. De aceea ei sunt "ajutați" cu un accesoriu mai repede de procurat, mai la îndemână. Așa se explică de ce Ion Caramitru, interpretul lui Macbeth, are mâinile din belșug însângerate. Sigur, actorul Ion Caramitru, deține o experiență bogată, iar un atare accesoriu nu îi era lui personal absolut obligatoriu în respectiva etapă. Dar Radu Penciulescu împreună cu deținătorul rolului au decis să evidențieze funcția unui astfel de detaliu.

Spectacol-studiu, *Macbeth* este și un spectacol-școală, în distribuția lui dând-și întâlnire mari maeștri - Valeria Seciu (admirabilă, mai cu seamă în scenele de nebunie ale lui Lady Macbeth) și Ion Caramitru - interpreți buni, binecunoscuți și stăpâni pe meserie- Constantin Dinulescu, Mircea Rusu, Dorin Andone, Ana Ciontea, Alexandru Bindea - dar și actori tineri ori încă studenți. De unde și diferențele valorice dintre interpreți. Admise în cazul de față, obligatoriu de estompat în altele.

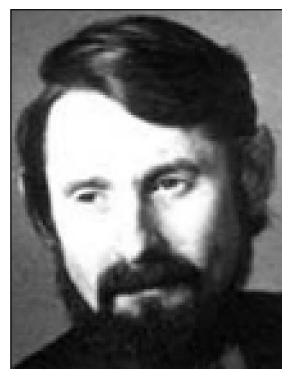
Radu Penciulescu nu a intenționat nici un moment să rivalizeze în spectacolul său cu ceea ce au făcut în film regizori importanți precum Kurosawa, Orson Welles ori Wajda. Nu a plănuț să aducă filmul în teatru ori să facă un film în teatru.

A dorit să limpezească situațiile și să lămurească dominantele personajelor. A compara ceea ce a vrut și a obținut ilustrul regizor de teatru cu ceea ce au vrut și au obținut ilustrii regizori de film, așa cum face Cristian Tudor Popescu într-un pripit, cam prea "nervos" și indecent articol publicat la data de 11 martie în *Gândul* e o eroare colosală. Departe de mine gândul de a contesta competențele de specialist în comentariul cinematografic ale lui C.T Popescu. Ele au fost recunoscute de UNATC, unde înțeleg că dl. Popescu e profesor și unde aflu că ar fi obținut un doctorat. Dar pot pune la îndoială însușirile de comentator teatral ale lui Cristian Popescu. Care nu a fost sensibil înainte de orice la definiția *spectacol-studiu* dată de Radu Penciulescu montării de la TNB.

Cu ani în urmă, dl. Popescu, analizând cât se poate de drastic, de lucid și de la obiect o *nefăcută* din gimnastica românească, mai exact, o prescripție medicală greșită ce a dus la descalificarea Andreei Răducan, ne recomanda cât se poate de judicios: *Citiți instrucțiunile!* (cf. volumul *Un cadavru umplut cu ziare*, Editura Polirom, București, 2001). Și iată că în 2011 tot dl. Popescu scrie "dur" și jighește grav trei mari artiști tocmai fiindcă nu a citit instrucțiunile. Păcat.

Parodia fără frontiere

Lucian Perța

MIHAI POSADA

boierii minții

(din *Familia*, nr. 9/2011)

Lucian Blaga, de exemplu, ăsta da boier al minții –
dom'le, eu știu de la Universitatea din Sibiu,
unde sunt ca și acasă că, de fapt, părinții
lui nu l-au lăsat să vorbească, sincer să fiu,
cam până pe la patru ani și-un pic –
vă dați seama cât a acumulat
el în perioada asta, fără să risipească nimic,
și apoi a țâșnit în poezie și filosofie
de mai-mai să ia Nobelul în cincizeci și șase;
și ce de limbi avea, dom'le, la temelie,
puține de tot erau cele rămase
înfara preocupărilor lui lingvistice,
dar s-au sesizat comuniștii că e boier
și l-au acuzat de preocupări mistice –
acuma eu ce să vă mai cer,
stimați cititori tineri ai revistei "Familia", dacă vreți
să cunoașteți boieri ai minții și să le gustați vlaga,
în loc să bateți toată ziua strada,
citiți poezie de Lucian Blaga
și, neaparat, orice de Mihai Posada!

EUGENIA ȚARĂLUNGĂ

30 decembrie dintr-un an

(din *Familia*, nr. 9/2011)

de multe ori te trezești la capăt de an
că trebuie să tragi linie și să faci bilanțul
și vezi, deodată, că ai devenit, de exemplu, musulman,
că așa a fost necesar să devii
în lanțul
evenimentelor -
asta ți-a fost
percepția asupra a ce ai vrut să fii
și să crezi că are rost,
atât din punct de vedere al societății civile,
cât și jurnalistic și editorial
în respectivul an de zile -
în rest - nimic
deosebit
sau anormal,
cu cât percepția ta are
unități mai mici,
cu atât mai repede ești în stare
să îți găsești servicii!

SORIN LUCACI

concert nr. 2 pentru pian și orchestră
(poem despre un om care suferă fără vină)

(din *Familia*, nr. 9/2011)

poemele mele umblând brambura de la *SLAST* și *Apostrof*
la *Viața Românească* și de la *Caiete Silvane*
la *Cafeneaua literară*, of, of, of,
precum bolnavii prin capitonele saloane
ale unui sanatoriu de oameni neliniștiți,
câțiva în cărucioare de paralytic,
nebărbieriți și cu obraji de foame stafidiți -

înger să fii și tot te-ai revolta un pic;
normal că și eu am dat
cu pumul în masă la Editura "Vinea"
și, ca un luptător de sumo, m-am strecurat
prin așchiile ce au mai rămas din ea -
de ce să sufere poemele mele fără vină,
de ce să depun armele în fața
unor redactori tineri, mai toți fără familie încă,
uniți parcă toți împotivă-mi, într-o conspirație sinistră?
nu, fraților, eu altfel văd viața,
îmi dezbrac halatul sanatoriului, vă fac o reverență adâncă
și merg să ascult concertul nr. 2 pentru pian și orchestră!

Mulțumim scriitorilor, prietenii, cunoscuți sau necunoscuți, care au trimis cărțile lor cu dedicații (mult prea măgulitoare) sau fără; de asemenea, editurilor care trimit redacției cărți din producția proprie.

În ultima vreme am primit:

- Péter I. Zoltán, *Nagyvárad Városháza*, micromonografie
- Mihai Merticaru, *Umbra păsării*, sonete
- Virgil Diaconu, *Secol*, poeme
- Constantin Stancu, *Pe masa de operație*, proze
- Minerva Chira, *Nimeni, altul, tu*, poezii
- Florin Hălălău, *Asigurare de viață*, poezii
- Ciprian Măceșaru, *Focul din tâmplă*, jurnal
- Ciprian Măceșaru, *Poeme*
- Ciprian Măceșaru, *Străzi interioare*, poeme
- Valentin Predescu, *Persona non grata*, poeme
- Ștefania Nedelcu Ene, *Atingeri*, poezii
- Ștefania Nedelcu Ene, *Senin de iubire*, poezii
- Florin Dochia, *Elegii de pe strada mea*, poezii
- Gherasim Rusu Togan, *Divinități păgâne din Carpați – Întruchipări ale lumii reale și ale lumii-oglinză*
- Alexandru Magereanu, *Rondul de noapte – versuri*
- Mihai Posada, *Acasă – poezii*
- Prof. Ioan Popovici, Dr. Bujor Dulgau, Pr. Ioan-Mircea Ghitea, *Din durerile Bihorului – Pagini din lupta intelectualității române din Bihor pentru apărarea credinței, școlii și ființei naționale românești*, vol.I și vol II – Documente 1901-1903 și , respectiv, 1904-1905

Revistele care ne vin la redacție:

- *Acasă* (București), *Acolada* (Satu Mare), *Apostrof* (Cluj-Napoca), *Ardealul literar* (Hunedoara), *Arca* (Arad), *Argeș* (Pitești), *Astra* (Brașov), *Ateneu* (Bacău), *Axioma* (Ploiești),
- *Baadul literar* (Bârlad), *Banat* (Lugoj), *Bucovina literară* (Suceava),

Confirmare de primire

- *Cafeneaua literară* (Pitești), *Caiete Silvane* (Zalău), *Caietele Oradiei*, *Calendarul Maramureșului* (Baia Mare), *Calende* (Pitești), *Conta* (Piatra Neamț), *Contemporanul. Ideea Europeană* (București), *Conviețuirea* (Seghedin – Ungaria), *Convorbiri literare* (Iași), *Cronica* (Iași), *Cronica veche* (Iași), *Cultura* (București), *Cultura creștină* (Blaj),
- *Dacia literară* (Iași), *Discobolul* (Alba Iulia),
- *Echinox* (Cluj-Napoca), *Euphorion* (Sibiu), *Ex Ponto* (Constanța),
- *Familia* (Petrovasâla-Vladimirovaț, Serbia), *Familia noastră* (Baia Mare), *Ferestre* (Mizil), *Foaia românească* (Giula, Ungaria),
- *Hyperion* (Botoșani),
- *Litere* (Târgoviște), *Lumina* (Pancevo, Serbia),
- *Memoria ethnologica* (Baia Mare), *Mișcarea literară* (Bistrița), *Mozaicul* (Craiova),
- *Nord Literar* (Baia Mare),
- *Oglinzi paralele* (Nădlac), *Orient latin* (Timișoara), *Orizont* (Timișoara),
- *Plumb* (Bacău), *Poarta Sărutului* (Ploiești), *Poesis* (Satu Mare), *Poezia* (Iași), *Porto-Franco* (Galați), *Pro Saeculum* (Focșani),
- *Ramuri* (Craiova), *Reflex* (Reșița), *Renașterea* (Cluj-Napoca), *Revista Nouă* (Câmpina), *Revista română* (Iași),
- *Salonul literar* (Focșani), *Scrisul românesc* (Craiova), *Secolul 21* (București), *Singur* (Târgoviște), *Spiritul critic* (Pașcani), *Steaua* (Cluj-Napoca), *Studii de Știință și Cultură* (Arad), *Suflet de dascăl* (Comloșu Mare), *Suflet nou* (Comloșu Mare), *Suplimentul de cultură* (Iași),
- *Telegraful Român* (Sibiu), *Tibiscus* (Uzdin, Serbia), *Timpul* (Iași), *Tomis* (Constanța), *Transilvania* (Sibiu), *Tribuna* (Cluj-Napoca), *Trivium* (București),
- *Vatra* (Târgu Mureș), *Vatra veche* (Târgu Mureș), *Verso* (Cluj-Napoca), *Viața Românească* (București)

O.T.L. S.A.

Perioada tergiversărilor

A urmat o perioadă de lungi tergiversări, perioada în care, profitând de faptul că se amâna construirea liniei de tramvai din cauza întârzierii autorizației de construcție, în decembrie 1899 firma „Kappel și Fisher” din Oradea a înaintat Consiliului local aprobarea pentru introducerea omnibusului automobil. Motivația era că acest mijloc de transport era mai rentabil, prețul ar varia între 4-10 fileri, iar mașinile ar circula între orele 3 și 23. Doar că din contractul semnat pentru construirea liniei ferate electrice în oraș și din dispoziția ministrului de interne, un alt mijloc de transport în comun în afara tramvaiului este interzis. „Dacă s-ar fi acceptat oferta firmei orădene la acea dată, Oradea ar fi fost primul oraș din Transilvania care ar fi dispus de un sistem de transport în comun cu autobuze. La sfârșitul anului 1901 o nouă realizare se impunea tot mai mult: iluminatul public. Speranțele rezolvării acestei probleme se legaseră multă vreme de capacitățile uzinei electrice a viitoarei întreprinderi de tramvaie. Dar cum aprobarea construirii ei părea că se amâna la nesfârșit, orașul a hotărât construirea unei uzine electrice în regie proprie. Pe lângă asigurarea necesităților iluminatului public, aceasta ar fi putut să furnizeze ea energia electrică necesară funcționării tramvaiului.

Iluminatul electric al străzilor orașului a început la 15 decembrie 1903, apoi, la începutul anului 1904, el a fost extins și la instituțiile publice, la școli și la fabrica de gheață. La 10 ianuarie 1904, uzina electrică a fost preluată în cadru festiv de către Primăria orașului.

La 8 ianuarie 1905, ministrul comerțului a dispus societății *Linia ferată publică S.A. Oradea Mare* ca în termen de 15 zile să declare dacă își asumă responsabilitățile din contractul cu orașul. De aceasta depinde acordarea autorizației ministeriale.

La 21 februarie 1905, contrariind chiar și așteptările cele mai optimiste, ministrul de interne a trimis autorizația de construcție. De acum urmează ca planurile detaliate să fie trimise în decurs de 6 luni la ministrul comerțului, iar după avizarea acestora, linia va trebui construită, conform autorizației, în decurs de un an. Se stipula în autorizație că, după 60 de ani, întreprinderea, cu întreaga dotare, va trece în proprietatea orașului.

Îndată după această dată, pe baza sentinței nr.4042/1905 a Tribunalului din Oradea, *Linia ferată publică S.A. Oradea Mare* își schimbă numele în *Calea Ferată Orășenească Oradea Mare S.A.*

Demararea și desfășurarea lucrărilor de construcții

La 11 iulie 1905, pe strada Clujului s-a dat prima lovitură de târnăcop care a marcat începutul lucrărilor de așezare a liniei ferate electrice. Odată începute lucrările la liniile de tramvai, au început și primele conflicte de muncă. Întreprinderea constructoare a utilizat muncitori angajați de ea din toate părțile țării. Filiala locală a „Asociației muncitorilor constructori” și „Uniunea lucrătorilor pământului” au înaintat o plângere căpitanului-șef al poliției orășenești în care cereau să se acorde în mod prioritar locuri de muncă muncitorilor orădeni, dat fiind numărul mare al șomerilor. Comandantul poliției a răspuns că nu poate să impună constructorului nici o condiție. Conducătorii celor două organizații s-au deplasat la șantierul din Velența și au început noi tratative cu șeful de șantier. Discuțiile continuă pentru că, în viziunea conducătorilor muncitorimii, autohtonii trebuie să aibă partea lor în

realizarea obiectivului. Aceasta cu atât mai mult cu cât localnicii au încheiat lucrul la seceriș iar în pragul iernii vor rămâne fără câștiguri.

La 12 iulie 1905 *Calea Ferată Orășenească Oradea Mare S.A.* solicita în scris avizul pentru mai multe lucrări, iar la sfârșitul lunii lucrările de construire se desfășurau cu toate forțele. Pe strada Principală s-au ivit însă problemele care fuseseră prevăzute în faza proiectelor. Pentru suspendarea rețelei de contact nu existau decât două soluții: fie stâlpii special instalați la marginile străzii, fie rozetele de perete fixate în pereții caselor. Nici una din variante nu convenea proprietarilor de imobile. Pentru rezolvarea problemei, la 29 iulie 1905, viceprimarul orașului se adresa locuitorilor cu următorul apel:

„Pentru suspendarea rețelei de contact servesc cablurile transversale care sunt fixate pe stâlpi sau pe rozetele de perete prinse pe zidul caselor. Instalarea stâlpilor constituie o problemă de interes public deoarece pe strada Principală, și așa destul de strâmtă, ei împiedică circulația. În afară de aceasta ei influențează negativ aspectul arhitecturii străzii. Din acest motiv ar fi recomandabil ca aceștia să fie instalați numai acolo unde fixarea cablurilor nu se poate face în pereți. Pe zidurile caselor aflate în proprietatea orașului, fixarea rozetelor în pereți nu reprezintă o problemă iar dispunerea lor a fost ordonată deja. Având în vedere că evitarea instalării stâlpilor reprezintă un important interes public, întrucât este și interesul proprietarilor de imobile ca în fața geamurilor și a caselor să nu stea stâlpi ce împiedică circulația și, în sfârșit, pentru că societatea constructoare dorește să respecte toate drepturile private ale proprietarilor de case, și la solicitarea acestora să îndepărteze rozetele de perete care nu sunt pe placul proprietarilor: autoritatea orășenească se adresează proprietarilor de imobile cu rugămintea să accepte fixarea rozetelor de perete pe zidul caselor și să primească cu îngăduință și să sprijine pe inginerul care vine în acest scop din partea societății. BORDE FERENC, Viceprimar.”

Proprietarii nu au acceptat ideea de sacrificiu pentru „interesul public” fără nici un fel de despăgubire.

În cele din urmă, pentru că nu mai există nici o referire în presă cu privire la conflictul declanșat, se pare că el s-a aplanat prin îndeplinirea pretențiilor proprietarilor de imobile.

Lucrările de așezare a liniilor s-au desfășurat simultan pe mai multe străzi ale orașului sub conducerea inginerului Henrik Reichel. La mijlocul lunii august 1905 au început să se pună liniile în Piața Teatrului unde, simultan, se efectuau lucrările de asfaltare. Problema rămânea însă strada Principală unde îngustimea carosabilului a ieșit și mai mult în evidență după așezarea liniilor, determinând pe unii membri ai municipalității să se pronunțe pentru reducerea vitezei de circulație a tramvaiului pe această linie până la 10 km/h.

La începutul lunii noiembrie 1905 lucrările erau în toi iar ing. Henrik Reichel se pregătea să plece la Győr pentru a comanda cele 12 vagoane de tramvai care vor circula la început pe străzile Oradiei.

La 30 noiembrie 1905, întreprinderile *Siemens și Schuckert* care executau lucrările așezaseră în oraș liniile pe aproape întregul traseu. De câteva zile se începuse plantarea stâlpilor pe strada Clujului. Aceștia erau confecționați din fier, erau estetici și toată lumea era de acord că ei nu stricau aspectul urban al străzilor așa cum o făceau stâlpii grosolani din lemn ai iluminatului electric. Cu toate acestea, stâlpii de fier, vopsiți în roșu, erau instalați numai pe traseele principale, pe cele secundare se foloseau tot stâlpi de lemn.

În luna ianuarie 1906 construirea liniei ferate electrice din oraș se apropia de sfârșit. Muncitorii au început să lucreze la instalarea rețelei de contact. La această dată personalul care urma să deservească circulația era deja complet. Pe ușa sediului provizoriu al întreprinderii de tramvaie de pe strada Arborele Verde o tăbliță anunța: „Nu se mai primesc cereri pentru locuri de muncă”.

La 3 februarie 1906 societatea orădeană de tramvaie a înaintat un memoriu Consiliului municipal cu privire la zonele și tarifele ce urmau a fi practicate. Potrivit documentului aprobat de ministerul comerțului, tariful în cadrul unei zone urma să fie 8 fileri, pentru două zone 16 fileri, dar pentru o călătorie oricât de lungă prețul unui bilet nu putea depăși 24 de fileri. Ministerul stabilise 4 linii. Liniile 1, 2 și 3 aveau câte 3 zone, iar Linia 4 avea 2 zone.

Memoriul înștiințează Consiliul local că nu intenționează să respecte împărțirea pe

zone făcută de minister și nici să practice trei tipuri de tarife ci, pentru simplificarea și ieftinirea transportului nu va emite decât bilete de 10 și 20 de fileri. Potrivit acestor tarife Calea Ferată Orășenească face următoarele împărțiri pe zone:

Linia 1. Gara Mare – Piața Mică (zona I- Gara Mare – Spitalul Mare, zona II-Spitalul Mare – Piața Mică)

Linia 2. Piața Mică – Velența (zona I-Piața Mică – strada Torna, zona II-Strada Torna – Gara Velența)

Linia 3. Piața Mică – Cazarma Cavaleriei (întreaga linie se constituie într-o singură zonă)

Linia 4. Piața Mică – Grădina Rhédey (întreaga linie se constituie într-o singură zonă).

Tariful va fi de 10 fileri în interiorul unei zone și în două sau mai multe zone, în orice direcție, va fi 20 de fileri”

O dată memorabilă: 25 aprilie 1906

O altă întrebare care frământa orădenii era legată de aspectul vagoanelor de tramvai. Inginerul Johan Sonecker a declarat corespondentului unuia dintre ziarurile locale că vagoanele sunt moderne iar din punct de vedere tehnic vor fi superioare celor care circulă pe străzile Budapestei. Vagonul va dispune de trei geamuri largi, draperie și șase becuri de iluminat. În partea din față, pe așa numitul „peron” care va fi deschis va funcționa un bec. Un astfel de „peron” va exista și în partea din spate a vagonului. Încă nu s-a stabilit numărul locurilor pe scaune și al celor în picioare. Probabil vor fi 20 și, respectiv, 10.

Faptul că la 17 februarie 1906, inginerul-șef nu știa precis cum vor arăta tramvaiele, era un indiciu că la acea dată ele nu sosiseră. Acest lucru se va fi întâmplat între 18 februarie și 1 martie, căci la această dată seara, la orele 20, pe traseul dintre actualele străzi Mareșal I. Antonescu și Independenței primul tramvai a efectuat prima cursă de probă. Cursele de probă au continuat noaptea când străzile erau libere. La 6 martie tramvaiul și-a făcut apariția și ziua.

Iată câteva pasaje din cotidianul „Oradea Mare” care descrie astfel evenimentul: *„Sa întâmplat și marea minune, incredibilul senzațional, care a făcut să fiarbă sângele domol al orădeanului. Întregul oraș a năvălit ieri în stradă....Chiar când se așezau liniile ferate, aborigenul orădean credea că tramvaiul este încă muzica viitorului și mai degrabă ar fi putut fi convins că, începând din 6 Martie 1906, Crișul va curge*

*invers decât că va porni tramvaiul. Cu toate acestea el a pornit, într-adevăr, fără
posibilitate de tăgadă, zău că a pornit tramvaiul!”*

În data de 24 aprilie, înainte de masă, a avut loc cursa de verificare tehnică și polițienească, iar la amiază a avut loc banchetul la care au participat 200 de persoane și care a avut loc în sala mare a actualului restaurant „Transilvania” (pe atunci „Pannonia”). Cuvântul de deschidere a aparținut primarului Rimler Károly. Au vorbit apoi, printre alți musafirii orașului, Alexander Stromski, directorul uzinelor *Siemens și Suchert*, uzină care a asigurat partea electrică

Ziua de 25 aprilie 1906 a fost una memorabilă. Iată cum a văzut-o reporterul unui ziar local:

*„...Iar în această dimineață va fi bine să se fixeze în mod deosebit această dată: 25
Aprilie 1906-a pornit tramvaiul orădean....”*

*Dimineața, la ora 6, a pornit din remiză, cu clinchet mândru, primul vagon de tramvai.
După el încă șase s-au avântat pe linii. Deja în prima stație îl așteptau grupuri mari de
oameni, care s-au sculat cu noaptea în cap numai ca să aibă parte de splendoarea
necunoscută Oradei până acum. Și până când strălucitoare vagoane au ajuns în
Piața Mică...deasupra intrării în fiecare din ele zâmbea mult promițătoarea inscripție:
PLIN ! ...*

*Pe la ora 8 nici funcționarii n-au mai mers pe jos la serviciu. Micii elevi au luat și ei cu
asalt tramvaiul...*

Controlorii au uniforme albe contraamiralilor, făcându-și treaba cu mănuși albe...

*Pe după amiază publicul din tramvaie s-a schimbat în mod miraculos. Întreaga paletă
a modei de primăvară strălucea în interiorul vagoanelor. Frumoasele femei ale
ceaiurilor de după amiază au pornit în călătorie de plăcere de-a lungul și de-a latul
orașului. Plimbarea de seară de pe corso s-a desfășurat în întregime pe tramvai și,
astfel – cum ne place să spunem – tout Oradea s-a obosit azi în plăcerea tramvaiului.”*

*Pe cei fascinați de istoria începuturilor tramvaiului vă invităm și astăzi să trăiți
alături de noi mirajul secolului trecut răsplătind strădania regiei noastre de a aduce
în oraș un crâmpei de istorie. „Tramvaiul Nostalgic” să vă bucure și să vă surprindă
plăcut și, de ce nu, ca atunci în 1906, să “obosiți în plăcerea tramvaiului”.*

Călătorie plăcută !